

የሥነ ጽሑፍ ትችት እና የመጽሐፍ ቅዱስ ተግማኒነት

ሐምሌ 2018

መግቢያ

ታሪክና እምነት ሁልጊዜም በሰው ልጅ ሕሊና ውስጥ የማይነጣጠሉ መንታ መንገዶች ናቸው። በተለይም ክርስትና ታሪካዊ መሠረት ያለው በተጨማሪ ሰዎች ሕይወት በአይን እማኞች ምስክርነት እና በዘመን ቀመር ውስጥ የተከናወኑ ክስተቶች ድምር ውጤት በመሆኑ፤ ሁልጊዜም ለምርምርና ለጥያቄዎች ክፍት ሆኖ ቆይቷል። ይሁንና ባለፉት ሁለት መቶ ዓመታት በምዕራቡ ዓለም በተፈጠሩ ፍልስፍናዊ መነሻዎች፤ በዘመናችን ደግሞ በሶሻል ሚዲያ ስርጭቶች አማካኝነት በአዲስ ኪዳን መጻሕፍት ላይ የሚሰነዘሩ የትችት አቅጣጫዎች ይዘታቸውን እየቀያየሩ መጥተዋል።

ይህ በ«Faith and Philosophy» የተዘጋጀው መጽሐፍ፤ በክርስትና ታሪካዊ አስተማማኝነት ላይ የሚነሱትን ጥልቀት ያላቸውን የአካዳሚክ ጥያቄዎች በአገርኛ ቋንቋ፤ በሰፊ ትንተና እና በምሁራዊ ሚዛን ለመመርመር የተነሳ የአፖሎጂቲክስና የፍልስፍና ሥራ ነው። መጽሐፉ በተለምዶ ከሚደረጉ ስሜታዊና ግጭት ከሞላባቸው ውይይቶች ወጥቶ ጉዳዩን በቀጥታ ወደ ዋናው የሳይንስ መድረክ ወደ መጽሐፍ ቅዱስ ሕዩሳ [Biblical Criticism] ያመጣዋል። ይህ መጽሐፍ በአዲስ ኪዳን ጽሑፎች ላይ የሚነሱትን ጭማሪዎች ወይም Textual Variants ከመመርመሩ በፊት አንባቢው የምርምር መሣሪያዎቹን በግልጽ እንዲጨብጥ ያደርጋል።

በጥናት ዓለም ውስጥ መጽሐፍ ቅዱሳዊ ምርምር በሁለት ታላላቅ ዘርፎች ይከፈላል፡-

- **Lower Textual Criticism:-** በተጨማሪ በእጅ የተጻፉ በጥንታውያን ብራናዎችና ፓፒረሶች [Manuscripts] መካከል ያሉትን ልዩነቶች በማነጻጸር ጸሐፊው መጀመሪያ የጻፈውን እውነተኛ ቃል በጥንቃቄ የመፈለግ ሳይንስ ነው።
- **Higher Literary Criticism:-** ከተጨማሪ ብራናዎች ባለፈ የአንድን ጽሑፍ የአጻጻፍ ስልት የቃላት አጠቃቀምና ሥነ-መለኮታዊ ይዘት በመመልከት ሰነዱ ስለተጻፈበት ታሪካዊ አውድና ስለ ጸሐፊው ማንነት ረቂቅ ፍልስፍናዊ ግምቶችንና መላምቶችን የሚፈብርከበት ዘርፍ ነው።

ተቺዎችና የሌሎች ሃይማኖቶች ሰባኪያን እነዚህን ሁለት ዘርፎች በማደባለቅ [የአዲስ ኪዳን ጽሑፎች ተበርዘዋል] የሚል ሰፊ የጥርጣሬ ጭጋግ ለመዝራት ይጥራሉ። ይህ መጽሐፍ የእነርሱን የሙግት መሠረት ደረጃ በደረጃ በመበተን ክርስትና በጥንታውያን ማክሰከሪያዎችና በታሪክ ምርመራ ፊት ምን ያህል የጸና መሆኑን ያሳያል። መጽሐፉ ወደ ጥልቁ የጥናት ሐሳብ ውስጥ ሲገባ በታሪክም ሆነ በዘመናችን ትልቅ መነጋገሪያ የሆኑትንና ተቺዎች እንደ ዋነኛ የጥቃት ግንባር የሚጠቀሙባቸውን አራት መሠረታዊ ክፍሎች ከነ ጽንሰ-ሐሳባቸው አድምዶ ይተነትናል፡-

- **የዮሐንስ ወንጌል መግቢያ ዮሐ 1፥1-18:-** መግቢያው በኋላ የተጨመረ የግሪክ ፍልስፍና ነው የሚለውን የሩዶልፍ ቦልትመንን እና የዘመናዊ ተቺዎችን የላዕላይ ሕዩሳ ሙግት በመስበር የሎጎስን [የቃልን] ፍጹም ብሉይ ኪዳናዊና አይሁዳዊ መሠረት ያረጋግጣል።
- **የማርቆስ ወንጌል ረጅሙ ማጠቃለያ ማር 16፥9-20:-** በጥንታውያን ብራናዎች ላይ የሌለውንና ጭማሪ ተብሎ የሚነሳውን ይህንን የታሪክ ክፍል Textual Criticism እንዴት እንደሚመለከተውና የክርስቶስን ትንሣኤ ታሪካዊነት በምንም መልኩ እንደማይሸረሸረው በሰነድ ያስረዳል።
- **የማቴዎስ ወንጌል ታላቁ ተልእኮ ማቴ 28፥19:-** በአብ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ ስም የሚለው የሥላሴ መዋቅር በኋላ የተጨመረ ዶክትሪን ነው የሚሉትን የተቺዎችና የሙስሊም ሰባኪያን ክሶች በጥንታውያን ጥቅሶች በታሪክ መጋዘን ፊት ያፈርሳል።
- **የሉቃስ ወንጌል የእግዚአብሔር ልጅ ወይስ የሰው ልጅ:-** በሉቃስ ወንጌል ውስጥ የኢየሱስ መለኮታዊና ሰብአዊ ማንነት ላይ የሚነሱትን የማክሰከሪያ ልዩነቶች በመዳሰስ በጥንታውያን ጸሐፍት ዘንድ የነበረውን የታማኝነት መለኪያ በግልጽ ያሳያል።

ይህ ሥራ የተዘጋጀው ለሁለት ወገኖች ነ፤ በአንድ በኩል በእምነታቸው ላይ ለሚነሱ ጥያቄዎች ምሁራዊና አሳማኝ ምላሽ ለሚፈልጉ ክርስቲያኖች ሲሆን፤ በሌላ በኩል ደግሞ እውነትን በተጨባጭ የታሪክና የሳይንስ ሚዛን ለመመርመር ለሚሹ ማናቸውም ወገኖች ነው።

አንባቢው ይህንን መጽሐፍ በሚያነበበት ጊዜ ከተለምዷዊ የክርክር ስልቶች ወጥቶ በጥንታውያን ብራናዎች ምስክርነት በአይሁድና በግሪክ ሥነ-ጽሑፍ ሕግጋት እንዲሁም በታላላቅ የዓለም ምሁራን የምርምር ውጤቶች መካከል ረጅም Continuous የሆነ ጉዞ ያደርጋል። ይህ በFaith and Philosophy የተዘጋጀው የምርምርና የትንተና ሥራ በዋናነት በዘመናችን በአዲስ ኪዳን ማክሰከሪያዎችና በክርስትና ታሪካዊ መሠረቶች ላይ ለሚነሱ ጥልቀት የሌላቸው፤ ነገር ግን ተከታታይ ለሆኑ የሂስና የነቀፌታ ጥያቄዎች ምሁራዊ ምላሽ ለመስጠት የተነሳ ሰነድ ነው።

ይህንን መጽሐፍ ለማዘጋጀት የተገደድንበት ዋነኛው ምክንያት በሃገራችን በኢትዮጵያ በኩል እንዲህ ያሉ የጽሑፍ ትችት ሳይንስን [Textual Criticism] እና የላዕላይ ጽሑፍ ሕሳብን [Higher Criticism] በጥልቀት የሚመረምሩ በተጨባጭ የታሪክና የብራና ማስረጃዎች ላይ የተመሰረቱ የApologetics ሥራዎች በስፋትና በጥራት አለመሰራታቸውን በመገንዘባችን ነው።

አብዛኛዎቹ የሚደረጉ ክርክሮች በስሜትና በተለምዶአዊ አረዳድ ላይ ብቻ የተመሰረቱ በመሆናቸው አማኝ ማህበረሰብም ሆነ ተመራማሪው ወጣት ተጨባጩን ሳይንሳዊና ታሪካዊ እውነት እንዲጨብጥ ማድረግ የFaith and Philosophy ዋነኛ ራእይ ሆኖ ተገኝቷል። ይህ ሥራ በሺዎች የሚቆጠሩ ጥንታውያን ግሪክ፣ ላቲን፣ ሶርያዊና ሳህዲክ ማክሰከሪያዎችን እንዲሁም የዓለም አቀፍ ድንቅ የአዲስ ኪዳን ምሁራንን የምርምር ውጤቶች ያካተተ ቢሆንም፤ የሰው ልጅ ሥራ እንደመሆኑ መጠን ፍጹም ነው የሚል እምነት የለንም።

በዚህ መጽሐፍ ውስጥ በትርጉም በታሪክ አቀራረብ በምንጮች አጠቃቀስ ወይም በማንኛውም ይዘት ላይ የሚገኝ ድክመትና ስህተት ቢኖር፤ ስህተቱ በሙሉ የኛው የ Faith and Philosophy ዝግጅት ክፍል እንጂ የክርስትና ታሪካዊ እውነታ አለመሆኑን አንባቢው በቅድሚያ እንዲረዳልን እንወዳለን። እኛ ሁልጊዜም ለእውነት ተገዢዎች ነን ስለሆነም ይህንን ሥራ ይበልጥ ጥራት ያለውና ፍጹም ለማድረግ ከየትኛውም ወገን የሚመጣን ገንቢ ምሁራዊ ሂስ እርማትና ምክር በታላቅ ትሕትና ለመቀበልና ራሳችንን ለማረም ፍጹም ዝግጁ መሆናችንን በአክብሮት እንገልጻለን።

ምዕራፍ አንድ

የTextual Criticism ምንነትና አስፈላጊነቱ

የአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ትችት [Textual Criticism] ወይም [Lower Criticism] ተብሎ የሚጠራው የጥናት ዘርፍ ዋና ዓላማው ጸሐፊዎች [Autographs] መጀመሪያ የጻፉትን የመጀመሪያውን ጽሑፍ ይዘት በጥናትና በምርምር ማግኘት ወይም በተቻለ መጠን ወደ መጀመሪያው ጽሑፍ መቅረብ ነው። ይህ ጥናት አስፈላጊ የሆነበት ዋነኛው ታሪካዊ ምክንያት በአሁኑ ወቅት የሐዋርያቱ የመጀመሪያ እጅ ጽሑፎች [Original Manuscripts] ሙሉ በሙሉ በመጠፋታቸውና በእጃችን የሚገኙት በሺዎች የሚቆጠሩ ጥንታዊያን ቅጂዎች [Copies] በሙሉ በሰው እጅ የተገለበጡ በመሆናቸው ነው።

የማተሚያ ማሸን ከመፈጠሩ በፊት በነበሩት ክፍለ ዘመናት ጽሑፎችን ከትውልድ ወደ ትውልድ ለማስተላለፍ የነበረው ብቸኛ አማራጭ በብራና ወይም በፓፒረስ ላይ በእጅ መገልበጥ [Manual Copying] ብቻ ነበር። በዚህ በእጅ የመገልበጥ ረጅም ታሪካዊ ሐደት ውስጥ ገልባጮች [Scribes] ሳያውቁት በስህተት ወይም ሆን ብለው በፈጠሩት ማሻሻያ ምክንያት በቅጂዎቹ መካከል ልዩነቶች [Textual Variants] ተፈጥረዋል።

በቅጂዎች መካከል የሚከሰቱት እነዚህ ልዩነቶች [Variants] በሁለት ታላላቅ ዘርፎች ይከፈላሉ እነሱም ሆን ተብለው ያልተደረጉ ድንገተኛ ስህተቶች [Unintentional Errors] እና ሆን ተብለው የተደረጉ ለውጦች [Intentional Alterations] ናቸው። ድንገተኛ ስህተቶች የሚፈጠሩት ገላባጩ በዓይን እይታ ድካም ምክንያት ተመሳሳይ ቃላትን ወይም መስመሮችን ሲዘል [Homoioteleuton] ወይም ቃላትን በስህተት ሲያቀያይር አሊያም ቃላትን በጀሮ ስምዓት ሲያዛባ ነው። ሆን ተብለው የሚደረጉ ለውጦች ደግሞ ገላባጩ በጽሑፉ ውስጥ ያለውን ሰዋሰዋዊ ግድፈት ለማስተካከል በወንጌላት መካከል ያሉ ታሪካዊ ትረካዎችን እርስ በርስ ለማስማማት [Harmonization] ወይም የነገረ መለኮት ሐሳቦችን ይበልጥ ግልጽና ከአጥቢያ ቤተክርስቲያን ዶክትሪን ጋር የተስማሙ ለማድረግ ሲሞክር የሚፈጠሩ ናቸው።

የጽሑፍ ትችት ሳይንስ እነዚህን በሺዎች የሚቆጠሩ የብራና ቅጂዎች በማነጻጸር የትኛው ቃል ቀዳሚና የመጀመሪያው እንደሆነ የትኛው ደግሞ በጊዜ ሂደት በገልባጭያን የገባ ተጨማሪ ጽሑፍ መሆኑን በሳይንሳዊ መርሆዎች የመለየት ታላቅ የምርምር ሥራ ነው። ይህንን መሠረት ይዘን ሀሳባችንን በሥርዓት ለመገንባት በመጀመሪያው ምዕራፍ ላይ የምናስቀምጠውን የመረጃ ምንጭ [Materials] መለየት አለብን፤ ምክንያቱም ገልባጭያን የጻፉባቸውን ቁሳቁሶች ማወቅ የጽሑፉን ዘመን ለመለየት ወሳኝ ነው።

ከዚህ በታች የማስቀምጣቸው ሦስት ነጥቦች በዚሁ ምዕራፍ የምንመለከታቸው ነጥቦች ናቸው።

1. Papyri [ፓፒረስ] ከ2ኛው እስከ 4ኛው ክፍለ ዘመን የነበሩ እጅግ ጥንታዊና በሸምበቆ ቅጠል ላይ የተጻፉትን የመጀመሪያዎቹን ሰነዶች መመርመር።
2. Uncials/Majuscules [የታላላቅ ፊደላት ብራናዎች] ከ4ኛው እስከ 9ኛው ክፍለ ዘመን በቆዳ ላይ በትላልቅ የግሪክ ፊደላት የተጻፉትን ታላላቅ ኮዴክሶች ለምሳሌ ኮዴክስ ሲናይቲክስ እና ቫቲካኑስ መተንተን።
3. Minuscules [የጥቃቅን ፊደላት ብራናዎች] ከ9ኛው ክፍለ ዘመን በኋላ የመጡትንና ፈጣን አጻጻፍ ያላቸውን እጅግ በርካታ የብራና ክምችቶች ማየት።

እነዚህ ሰነዶች የመጽሐፍ ቅዱስን ጥንታዊነት የምናረጋግጥባቸው የጽሑፍ ትችት ዋነኛ ምስራቆች ናቸው። ስለዚህም ከቁሳቁሶቹ ሁሉ ቀዳሚ በሆነው የጥንቶቹን ክርስቲያኖች እምነት እንባ እና ስደት በያዙት በፓፒረሶች [Papyri] እንጀምር።

1. የፓፒሩስ ሰነዶች እና የመጀመሪያዎቹ ክፍለ ዘመናት ቅጂዎች

በአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ትችት ጥናት ውስጥ የፓፒሩስ ሰነዶች [Papyrus Manuscripts] እጅግ የላቀና የማይተካ ታሪካዊ ዋጋ አላቸው። እነዚህ ሰነዶች ክርስትና በሮማ ኢምፓየር ሥር ሕገ ወጥ በነበረበት እና አማኞች ከፍተኛ ስደትና መገለል ይደርስባቸው በነበረበት ከሁለተኛው እስከ አራተኛው ክፍለ ዘመን ባለው ቀደምት ዘመን የተገለበጡ የቤተክርስቲያን የመጀመሪያዎቹ የጽሑፍ ምስክሮች ናቸው።

ፓፒሩስ የሚሠራው በናይል ወንዝ ዳርቻ በሚበቅለው የሸምቦቆ ተክል [Cyperus papyrus] ግንዶች ሲሆን ግንዶቹ ተልጠው በአጣጥሞ እና በሰያፍ ተደራርበው ከዚያም ተቀጥቅጠውና ታሽተው ለጽሑፍ አመቺ የሚሆን ገጽ ይዘጋጅባቸው ነበር። ይህ ቁስ ከቆዳ [Vellum/Parchment] አንጻር ሲታይ እጅግ ርካሽ እና በቀላሉ የሚገኝ ቢሆንም በየቀኑ ጥቅም ላይ ሲውል የመቀደድና በእርጥበት የመበስበስ ዕድሉ ከፍተኛ በመሆኑ ለረጅም ዘመናት የመቆየት አቅሙ አነስተኛ ነበር። በዚህም ምክንያት በታሪክ አጋጣሚ ተርፈው በእጃችን ሊገቡ የቻሉት አብዛኞቹ የፓፒሩስ ሰነዶች የተገኙት እጅግ ደረቅ የአየር ንብረት ባላት በግብፅ በረሃማ አካባቢዎች [በተለይም በአክሲሪንክስ ከተማ ፍርስራሾች] ውስጥ ተቀብረው በመቆየታቸው ነው።

እነዚህ የፓፒሩስ ሰነዶች በምሁራን ዘንድ መለያ የተሰጣቸው በካፒታል "P" ፊደል እና በላዩ ላይ በሚቀመጥ ቁጥር ነው ለምሳሌ P52፣ P45፣ P46። በአሁኑ ወቅት ከ140 በላይ የፓፒሩስ ሰነዶች የተገኙ ሲሆን አብዛኞቹ የተገኙት Codex ወይም እንደ ዛሬው መጽሐፍ በገጽ የተጠረዙ ሆነው ነው። ይህም የጥንቶቹ ክርስቲያኖች ጥቅልሎችን [Scrolls] ከመጠቀም ይልቅ የተወሰኑ ጥቅሶችን በቀላሉ ገልጦ ለማንበብ እንዲያመች መጽሐፍ መልክ ያላቸውን ኮዴክሶች ቀዳሚ ምርጫቸው አድርገው እንደነበር ያሳያል። በእጅ መገለበጣቸው እና በወቅቱ የነበሩት ገልባጮቹ አብዛኞቹ በሙያ የሠለጠኑ ፕሮፌሰሮች ጸሐፊያን ሳይሆኑ በጉጉት የሚገለብጡ ተራ ምዕመናን በመሆናቸው በእነዚህ የፓፒሩስ ቅጂዎች ላይ የፊደላት ግድፈቶች እና የቃላት መዘለሎች በብዛት ይታያሉ። ቢሆንም ግን እነዚህ ሰነዶች የታተሙት ታላላቆቹ የቆዳ ብራናዎች [Codex Sinaiticus እና Vaticanus] ከመጻፋቸው ከ100 እስከ 200 ዓመታት በፊት በመሆኑ ለአዲስ ኪዳን መጽሐፍት ጥንታዊነት የሚሰጡት ታሪካዊ ምስክርነት የማይናወጥ የጽሑፍ ትችት መሠረት ያደርጋቸዋል።

በዚህ ረገድ የአዲስ ኪዳንን የታሪክ ታማኝነትና የጽሑፍ ፍሰት ሙሉ በሙሉ የለወጡ በመጽሐፍ ቅዱስ ምርምር ዓለም ውስጥ እጅግ ታዋቂና ወሳኝ የሆኑ ሦስት ታላላቅ የፓፒሩስ ግኝቶችን በጥልቀት መመልከት የዚህን ሳይንስ መሠረት ለመረዳት እጅግ አስፈላጊ ነው፤ እነሱም ከዚህ በታች የምዘረዝራቸው ሦስት ነጥቦች ናቸው።

- በቀደምት ክርስትና ታሪክና በአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ትችት ሳይንስ ውስጥ እጅግ የላቀ ስፍራ የሚሰጣቸው ሦስት ታላላቅ የፓፒሩስ ስብስቦችና ግኝቶች አሉ። ከእነዚህም መካከል ቀዳሚውና በዓለም ላይ የሚገኝ እጅግ ጥንታዊው የአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ቁራጭ [Fragment] በመባል የሚታወቀው P52 [The Rylands Papyrus] ነው። ይህ ሰነድ በ1920 በግብፅ ምድር የተገኘ ሲሆን በአሁኑ ወቅት በማንቸስተር በሚገኘው የጆን ራይላንድስ ቤተ-መጻሕፍት ውስጥ በጥንቃቄ ተጠብቆ ይገኛል። ምንም እንኳን የመጽሐፉ መጠነ ስፋት እጅግ አነስተኛና ስምንት ነጥብ ዘጠኝ በስድስት ሴንቲሜትር ብቻ የሆነ ቁርጥራጭ ቢሆንም በሁለቱም ገጾቹ ላይ የዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ አሥራ ስምንትን ጥቅሶች ይዞ በመገኘቱ ወደር የሌለው ታሪካዊ ዋጋን አትርፏል። በጥንታዊ የአጻጻፍ ስልት ጥናት [Palaeography] መሠረት ይህ ሰነድ የተጻፈው በግምት በ125 ዓ.ም. አካባቢ እንደሆነ የጽሑፍ ሊቃውንት በሙሉ የሚስማሙበት ሲሆን ይህ ግኝት የዮሐንስ ወንጌል የተጻፈው በሁለተኛው ክፍለ ዘመን ማብቂያ ላይ በሌላ ፍልስፍናዊ ጸሐፊ ነው በማለት ክርስትናን ይተቹ የነበሩትን የምዕራባውያን ሊበራል ምሁራንን መግት ሙሉ በሙሉ ውድቅ ያደረገ ታላቅ ታሪካዊ ማስረጃ ሆኗል ምክንያቱም ወንጌሉ በኤፌሶን ከተማ በተጻፈ በጥቂት አሥርት ዓመታት ውስጥ በቅጂ ሒደት ግብፅ በረሃ ድረስ ተገልብጦ መድረሱን በተጨማሪም ስለሚያረጋግጥ ነው።
- ከዚህ ጥንታዊ ቁራጭ በመቀጠል በታሪክ አውድ ውስጥ ትልቅ መነቃቃትን የፈጠሩት የቼስተር ቢቲ ፓፒሩሶች [The Chester Beatty Papyri] ሲሆኑ እነዚህም በ1930ዎቹ መጀመሪያ ላይ በግብፅ የተገኙና በሦስተኛው ክፍለ ዘመን ማለትም በ200 እና በ250 ዓ.ም. መካከል የተጻፉ እጅግ አስደናቂ የሰነድ ክምችቶች ናቸው። ከእነዚህ መካከል P45 የተሰኘው ሰነድ አራቱንም ወንጌላትና የሐዋርያት ሥራን በአንድ ላይ አጣጥሞ የያዘ

ጥንታዊ ኮዴክስ ሲሆን በተመሳሳይ ስብስብ ውስጥ የሚገኘው P46 ደግሞ የሐዋርያው ጳውሎስን መልእክቶች በተለይም የዕብራውያንን መጽሐፍ ጭምር አካቶ የያዘ በመሆኑ የቅዱስ ጳውሎስ ሥነ-ጽሑፋዊ መልእክቶች ገና በጠዋቱ በአንድ ጥራዝ ተሰብስበው በቤተክርስቲያን ዘንድ ጥቅም ላይ ይውሉ እንደነበር የሚያሳይ ሕያው ምስክር ነው።

- ለእነዚህ ስብስቦች ተጨማሪ ጥንካሬና ምሁራዊ መሠረት የሚሰጡት ደግሞ የቦድመር ፓፒረሶች [The Bodmer Papyri] በመባል የሚታወቁትና በ200 ዓ.ም. አካባቢ የተጻፉት እጅግ ንጹሕና ረጅም የጽሑፍ ክፍሎችን የያዙት ሰነዶች ናቸው። በዚህ የምርምር ዘርፍ ውስጥ ትልቅ ስም ያለው P66 የዮሐንስ ወንጌልን ሙሉ በሙሉ በሚባል መልኩ የያዘ ሰነድ ሲሆን ሌላኛውና እጅግ አስደናቂው P75 የተሰኘው ፓፒረሶ ደግሞ የሉቃስና የዮሐንስ ወንጌላትን ጥቅሶች በጥልቀት ይዟል። የዚህ ሰነድ አስደናቂው ገጽታ ከቆይታ በኋላ በአራተኛው ክፍለ ዘመን ከተጻፈውና በዓለም ላይ በዋጋው እጅግ ውድና የታመነ ከሆነው ከኮዴክስ ቫቲካኒስ [Codex Vaticanus] የግሪክ ጽሑፍ ጋር ያለው ቃል በቃል የመመሳሰል ደረጃ እጅግ ከፍተኛ መሆኑ ነው፤ ይህም የሚያሳየው በጥንቷ ቤተክርስቲያን የነበሩት ገልባጭያን በዚያ የጭንቅና የስደት ዘመን እንኳ ሳይቀር የእግዚአብሔርን ቃል ያለምንም መበላሸትና መለወጥ በትክክለኛነቱ ጠብቆ ለማቆየትና ለመገልበጥ ምን ያህል ከፍተኛ የታሪክ ጥንቃቄና መንፈሳዊ ታማኝነት ያደርጉ እንደነበር የሚያረጋግጥ የማይናወጥ የታችኛው ህየሳ መሠረት ነው።

2. Uncials/Majuscules [የታላላቅ ፊደላት ብራናዎች]

በአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ትችት ምርምር ውስጥ የመጀመሪያው ምዕራፍ መሠረት የሆኑትንና በስደት ዘመን በፓፒረሶ ጥቅልሎች ላይ የተጻፉትን ቀደምት ሰነዶች ካጠቃለልን በኋላ አሁን ደግሞ ወደ ሁለተኛው እና ይበልጥ ወደተሻሻለው የታሪክ ምዕራፍ እንሸጋገራለን። ይህ አዲሱ የታሪክ ምዕራፍ ክርስትና በሮማ ኢምፓየር ውስጥ ሕጋዊ እውቅና ካገኘ በኋላ ይዘቱ ይበልጥ ጠንካራ በሆነ የቆዳ ብራና ላይ በትላልቅ የግሪክ ፊደላት መጻፍ ወደተጀመረበት ወደ ታላላቆቹ የቆዳ ብራናዎች Uncials ወይም Majuscules የምንሸጋገርበት ሰፊ የምርምር መስክ ነው።

እነዚህ ወሳኝ የጽሑፍ ምስክሮች ከአራተኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ ክርስትና ይፋዊ ሃይማኖት መሆን በጀመረበት ዘመን የተዘጋጁ ሲሆን ገልባጮቹ ከቀደመው የፓፒረሶ ቁስ በመውጣት ይበልጥ ጠንካራና ለረጅም ዘመናት መቆየት ወደሚችለውና ከእንስሳት ቆዳ [Vellum/Parchment] ወደሚሠራው የብራና አካል የተሸጋገሩበትን የታሪክ ሒደት ያሳያሉ።

በእነዚህ ሰነዶች ላይ የሚገኘው የግሪክ ጽሑፍ ሙሉ በሙሉ በትላልቅና አቢይ በሆኑ የካፒታል ፊደላት [Majuscule] ያለምንም የቃላት ክፍተት [Scriptio Continua] እና ያለምንም የንባብ ሥርዓተ-ነጥብ የተጻፈ በመሆኑ የጽሑፍ ትችት ሊቃውንት የትኛው ቃል የት ላይ አብቅቶ ቀጣዩ የት ላይ እንደሚጀምር ለመለየት ከፍተኛ የሆነ ምሁራዊ ጥንቃቄና ማድረግ ይጠይቅባቸዋል።

በእጅ ከሚገለበጡት ከሦስት መቶ በላይ ከሚሆኑት በእነዚህ የቆዳ ብራናዎች ላይ ነው እንግዲህ ለአሁኑ ዘመን መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉም መሠረት የሆኑትና አራቱንም ወንጌላት የሐዋርያት ሥራን መልእክታትንና የዮሐንስ ራዕይን በአንድ ታላቅ ጥራዝ [Codex] አጠቃልለው የያዙት የመጀመሪያዎቹ ሙሉ መጻሕፍት በእጃችን ሊገቡ የቻሉት።

በዚህ የጽሑፍ ዘርፍ ውስጥ በዓለም አቀፍ ደረጃ እንደ ንጉሥ የሚታዩና የመጽሐፍ ቅዱስን ጥንታዊ ይዘት ለመወሰን ከፍተኛ ተፅዕኖ ያላቸው ሦስት ታላላቅ ኮዴክሶች አሉ። ከእነዚህም መካከል የመጀመሪያውና እጅግ አስደናቂው ታሪክ ያለው ሰነድ በብሪቲሽ ላይብረሪ ውስጥ በጥንቃቄ ተጠብቆ የሚገኘው ኮዴክስ ሳይናቲክስ [Codex Sinaiticus] ሲሆን ይህ ሰነድ በ350 ዓ.ም. አካባቢ የተጻፈ ሲሆን በግብፅ ሲና ተራራ ሥር በሚገኘው የቅድስት ካትሪን ገዳም ውስጥ በጀርመናዊው ምሁር ኮንስታንቲን ቮን ቲሽንዶርፍ በ19ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ላይ ለጥናት የበቃና ሙሉውን አዲስ ኪዳን ያለምንም ጉድለት የያዘ ብቸኛው ጥንታዊ የቆዳ ብራና ነው።

ከእርሱ ጋር እኩል ጥንታዊነትና እጅግ የላቀ የጽሑፍ ንጽሕና ያለው ሌላኛው ምስክር ደግሞ በሮም ቫቲካን ቤተ-መጻሕፍት ውስጥ የሚገኘው ኮዴክስ ቫቲካኒስ [Codex Vaticanus] ሲሆን ይህ ሰነድ በአሌክሳንድሪያዊ የጽሑፍ ቤተሰብ

[Alexandrian text-type] መርሐ የተጻፈና በወንጌላት ውስጥ የሚገኙትን እጅግ ጥንታዊ የሆኑትን አጫጭር ምንባባት በጥንቃቄ ይዞ በመገኘቱ ለጽሑፍ ትችት ሊቃውንት ዋነኛው መመርመሪያ ሚዛን ሆኖ ያገለግላል።

ለእነዚህ ታላላቅ ሰነዶች ሦስተኛ አጋዥ ሆኖ የሚመጣውና በአምስተኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ የተጻፈው ኮዴክስ አሌክሳንድሪኑስ [Codex Alexandrinus] ሲሆን ይህ ሰነድ ደግሞ በተለይ ከወንጌላት ውጭ ባሉት የሐዋርያት ሥራና በመልእክታት ክፍሎች ላይ እጅግ የታመነና የመጀመሪያውን ይዘት በንጽሕና የጠበቀ በመሆኑ እነዚህ ሦስቱ ታላላቅ የቆዳ ብራናዎች በጥምረት በመሆን የመጽሐፍ ቅዱስ ቃላት በታሪክ ሒደት ውስጥ ሳይበረዙና ሳይለወጡ እስከ ዘመናችን ድረስ እንዴት ሊሻገሩ እንደቻሉ የሚያረጋግጡ የማይናወጡ የጽሑፍ ትችት ምስሶዎች ናቸው።

3. Minuscules [የጥቃቅን ፊደላት ብራናዎች]

በአራተኛውና በአምስተኛው ክፍለ ዘመን የተጻፉትን ታላላቆቹን የቆዳ ብራናዎች [Uncials] እና የታሪክ አውዳቸውን በጥልቀት ከተመለከትን በኋላ አሁን ደግሞ ወደ ሦስተኛው እና በአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ቅጂ ታሪክ ውስጥ እጅግ ግዙፉን ቁጥር ወደያዘው የመጨረሻው የቁስ አካል ምዕራፍ እንሸጋገራለን።

ይህ አዲሱ የታሪክ ምዕራፍ ከዘጠኝኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ በቢዛንታይን የቅጂ ሥርዓት ውስጥ የታየውንና የመጽሐፍ ቅዱስን የቅጂዎች ብዛት በከፍተኛ ደረጃ የጨመረውን የጥቃቅን ፊደላት ብራናዎች [Minuscules] ታሪክና አጠቃቀማቸውን በጥልቀት የምንመረምርበት ሰፊ መስክ ነው። እነዚህ ሰነዶች በጽሑፍ ትችት ዓለም ውስጥ እጅግ የላቀ ስፍራ የሚሰጣቸው ሲሆን ገልባጮቹ ቀደም ሲል ለዘመናት ሲጠቀሙበት ከነበረውና እያንዳንዱን ፊደል ለይቶ በትላልቅ ቅርጾች ከመጻፍ [Majuscule] በመውጣት ይበልጥ ፈጣን ቅልጥፍና ያለውና ፊደላትን እርስ በርስ በማያያዝ ወደሚጻፈው አነስተኛ የፊደል ስልት [Minuscule/Cursive] የተሸጋገሩበትን የታሪክና የቴክኖሎጂ ኦብዮት ያሳያል።

ይህ የአጻጻፍ ስልት መፈጠር በወቅቱ የመጻሕፍትን ዝግጅት እጅግ ያቀለለውና ፍጥነቱን የጨመረው ሲሆን በአንድ ገጽ ላይ ብዙ ጽሑፎችን በጥቃቅን ፊደላት ማካተት በመቻሉ ለብራና ዝግጅት የሚወጣውን ከፍተኛ ወጪና የአንስሳትን ቆዳ ፍላጎት በከፍተኛ ደረጃ ለመቀነስ አስችሏል። በእጅ ከሚገለበጡትና አስካሁን ተርፈው በእጃችን ከሚገኙት ከአምስት ሺህ በላይ ከሚሆኑት የአዲስ ኪዳን የግሪክ የብራና ቅጂዎች መካከል ከዘጠና በመቶ በላይ የሚሆኑት በዚህ በጥቃቅን ፊደላት አጻጻፍ ስልት የተዘጋጁ በመሆናቸው ይህ የቁስ አካል ዘመን በቁጥር ደረጃ እጅግ የበለጸገውና የመጽሐፍ ቅዱስን ስርጭት በመላው ዓለም ያዳረሰው ታላቅ የታሪክ ምዕራፍ ነው። በዚህ በጥቃቅን ፊደላት በተጻፉት ሰነዶች ውስጥ አብዛኞቹ የቢዛንታይን የጽሑፍ ቤተሰብን [Byzantine text-type] የሚወክሉና እርስ በርሳቸው እጅግ በጣም የተቀራረበ ተመሳሳይነት ያላቸው ሲሆኑ በዓሥራ አምስተኛው ክፍለ ዘመን የማተሚያ ማሽን ሲፈጠር ለመጀመሪያ ጊዜ የታተሙት የመጽሐፍ ቅዱስ ግሪክ እትሞች ለምሳሌ የኢራስመስ Textus Receptus ሙሉ በሙሉ የተመሠረቱት በእነዚህ የጥቃቅን ፊደላት ብራናዎች ላይ ነበር።

ምንም እንኳ እነዚህ ሰነዶች ከተጻፉበት ዘመን አንጻር ከመጀመሪያዎቹ የሐዋርያት እጅ ጽሑፎች [Autographs] በዘመን ደረጃ ርቀው የሚገኙ ቢሆንም የጽሑፍ ትችት ሊቃውንት በተለያዩ አህጉራት የተበተኑትን እነዚህን በሺዎች የሚቆጠሩ ቅጂዎች እርስ በርስ በማነጻጸር ጥቅሶች በክፍለ ዘመናት ታሪክ ውስጥ እንዴት እንደተገለበጡ የትኞቹ ቃላት በብዛት እንደጸኑና የትኞቹ ደግሞ በጂኦግራፊያዊ አካባቢዎች ተፅዕኖ እንደተለወጡ ለማጥናት የሚጠቀሙባቸው ዋነኛ የቁጥር ሀብቶች ናቸው። በመሆኑም እነዚህ እጅግ በርካታ የጥቃቅን ፊደላት ብራናዎች የመጽሐፍ ቅዱስ ጽሑፍ በቤተክርስቲያን ታሪክ ውስጥ በስፋትና በጥንቃቄ ተጠብቆ ለትውልድ እንዲተላለፍ ያደረጉና ዛሬም ድረስ በጽሑፍ ትችት ሳይንስ ውስጥ እንደ ግዙፍ የመረጃ ክምችት የሚያገለግሉ የማይናወጡ ምስሶዎች ናቸው።

በአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ቅጂ ታሪክ ውስጥ ያሉትን ሦስቱን ዋና ዋና የቁስ አካላት ማለትም የጥንቶቹን ፓፒረሶች ታላላቆቹን የቆዳ ብራናዎችና እጅግ በርካታ የሆኑትን የጥቃቅን ፊደላት ሰነዶችን በተወሰነ መልኩ ከተመለከተነን በኋላ አሁን ደግሞ የዚህን መጽሐፍ የመጀመሪያ ምዕራፍ ወደሚዘጋውና ወደዚህ ሳይንስ ዋነኛ ማጠንጠኛ እንሸጋገራለን። ይህ ማጠቃለያ ክፍል በእነዚህ ሁሉ የብራና ቅጂዎች መካከል የሚገኙትን ዋና ዋና የቅጅ ልዩነቶች [Textual Variants] በተጨማሪም የምንመረምርበትና በገልባጭን እጅ የገቡትን ወይም የተለወጡትን ታዋቂ ጥቅሶች ነጥብ በነጥብ የምንተነትንበት የምዕራፉ የመጨረሻ ምስሶ ነው።

4. [Textual Variants]

በቅጂዎች መካከል የሚፈጠሩ ልዩነቶች የጽሑፍ ትችት ሳይንስ ለምን እንደሚያስፈልግ በግልጽ የሚያሳዩ ሕያው ምስክሮች ሲሆኑ ከእነዚህም መካከል በዓለም አቀፍ ደረጃ እጅግ ታዋቂና አከራካሪ የሆነው የመጀመሪያው ምሳሌ በዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ ሰባት ቁጥር አምሳ ሦስት እስከ ምዕራፍ ስምንት ቁጥር አሥራ አንድ ድረስ የሚገኘውና በማመንዘር የተያዘችውን ሴት ታሪክ የሚተርከው ክፍል [Pericope Adulterae] ነው። ይህ እጅግ ልብ የሚነካ ትረካ በዘመናችን ባሉ መጽሐፍ ቅዱሶች ውስጥ ቢገኝም በጽሑፍ ትችት ሚዛን ሲመዘን ግን እኛ ቀደም ብለን የተነተናቸው እጅግ ጥንታውያን የፓፒረስ ሰነዶች [እንደ P66 እና P75] እንዲሁም ታላላቆቹ የቆዳ ብራናዎች [ኮዴክስ ሲናይቲክስ እና ኮዴክስ ቫቲካኑስ] ይህንን ታሪክ ሙሉ በሙሉ አያካትቱትም፤ ይህም የሚያሳየው ታሪኩ ምናልባትም መጀመሪያ በዮሐንስ እጅ ከተጻፈው ወንጌል ውስጥ ያልነበረ ነገር ግን በጥንቱ የቃል ታሪክ ትውፊት ውስጥ ሲነገር ቆይቶ በኋለኞቹ ክፍለ ዘመናት በገልባጮቹ አማካኝነት ወደ ጽሑፍ የገባ መሆኑን ነው።

ከዚህ ታሪክ ጋር በተመሳሳይ መልኩ በነገረ-መለኮት ክርክር ውስጥ ትልቅ ስፍራ የሚሰጠው ሌላኛው ታዋቂ የቅጂ ልዩነት በነፃ የዮሐንስ መልእክት ምዕራፍ አምስት ቁጥር ሰባት እና ስምንት ላይ የሚገኘውና የዮሐንስ ምስክርነት [Comma Johanneum] በመባል የሚታወቀው ጥቅስ ነው። ይህ ጥቅስ በአብዛኞቹ የቆዩ የግርጌ ማስታወሻዎች ላይ አብና ወልድ መንፈስ ቅዱስም እነዚህ ሦስቱ አንድ ናቸው በማለት የሥላሴን አስተምህሮ በቀጥታ የሚደግፍ ቢመስልም በጥንታውያን የግሪክ የብራና ቅጂዎች ውስጥ ግን ይህ ሐረግ በፍጹም አይገኝም። የጽሑፍ ትችት ሊቃውንት እንደሚያስረዱት ይህ ሐረግ መጀመሪያ የተገኘው በላቲን ትርጉሞች [Latin Vulgate] የጎንዮሽ ማስታወሻ ላይ የነበረ የነገረ-መለኮት ማብራሪያ ሲሆን በጊዜ ሂደት ገልባጮቹ ማስታወሻውን የዋናው ጽሑፍ አካል አድርገው በስህተት ወደ ግሪክ ቅጂዎች ስላስገቡት በኋለኞቹ የጥቃቅን ፊደላት ብራናዎች ላይ ሊታይ ችሏል።

እነዚህን ጥቅሶች በተመለከተ የክርስትና ታላላቅ ምሁራን በጥናት ሲመዝኑ የሚሰጡት መልስ እነዚህ ጥቅሶች ከበፊት ያልነበሩ ነገር ግን በኋለኞቹ ክፍለ ዘመናት በገልባጮቹ አማካኝነት በሐደት ወደ ጽሑፉ የገቡ [ተጨማሪ] ጥቅሶች ናቸው ብለው ነው የሚረዱቸው። ይህንን ሐሳብ ምሁራኑ እንዴት እንደሚያስረዱትና ጥቅሶቹ እንዴት ሊገቡ እንደቻሉ በተወሰነ መልኩ ላትትላችሁ!

የጽሑፍ ትችት ሊቃውንት እንደ ዮሐንስ ወንጌል አንመዝራዋ ሴት ታሪክ እና የነፃ ዮሐንስ ያሉትን ክፍሎች ከበፊትም ያልነበሩና በኋላ ላይ በገልባጭያን እጅ የገቡ ተጨማሪ ጽሑፎች [Secondary interpolations] አድርገው ነው የሚረዱቸው። ይህንን ለማረጋገጥ የሚጠቀሙበት ዋነኛው መርሕ [ቀዳሚውና ጥንታዊው ጽሑፍ የታመነ ነው] የሚለውን የታችኛው ህየሳ ሕግ ነው። ጥቅሶቹ በሐዋርያቱ እጅ መጀመሪያውኑ ኖረው ቢሆን ኖሮ ለሐዋርያቱ ዘመን እጅግ ቅርብ የሆኑትና በ2ኛውና በ3ኛው ክፍለ ዘመን የተጻፉት ጥንታውያን ፓፒረሶች እንዲሁም በ4ኛው ክፍለ ዘመን የተጻፉት ታላላቆቹ የቆዳ ብራናዎች [ኮዴክስ ሲናይቲክስ ቫቲካኑስ] ውስጥ መገኘት ነበረባቸው። ነገር ግን በእነዚህ ሁሉ እጅግ ታማኝ በሆኑ ጥንታዊ ሰነዶች ውስጥ ጥቅሶቹ ሙሉ በሙሉ ባለመገኘታቸው ሊቃውንቱ ጥቅሶቹ ከመሠረቱ በዮሐንስ እጅ እንዳልተጻፉ በምሁራዊ ደረጃ ይደመድማሉ። ታዲያ ከመሠረቱ ያልነበሩት እነዚህ ጥቅሶች በኋላ ላይ እንዴት ሊገቡ ቻሉ? የሚለውን ጥያቄ ሊቃውንቱ በሁለት የተለያዩ ታሪካዊ መንገዶች ያስረዳሉ!

የመጀመሪያው መንገድ እንደ የአመንዝራዋ ሴት ታሪክ ያሉ ክፍሎች ምንም እንኳን በዮሐንስ ወንጌል መጀመሪያ ላይ ያልነበሩ ቢሆንም በጥንቷ ቤተክርስቲያን በቃል ትውፊት [Oral Tradition] ሲነገር የነበረ እውነተኛ የኢየሱስ ታሪክ ሊሆን እንደሚችል ምሁራን ይገምታሉ። ይህ ታሪክ በምዕመናን ዘንድ በቃል ሲነገር ቆይቶ በኋለኞቹ ክፍለ ዘመናት በተለይም ከ5ኛው ክፍለ ዘመን በኋላ የነበሩ ገልባጭያን ታሪኩ እንዳይጠፋ በማሰብ በዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ 7 እና 8 መካከል በጽሑፍ አስገብተውታል።

ሁለተኛው መንገድ ደግሞ እንደ ነፃ ዮሐንስ 5:7 ያለው [ዮሐንስ ምስክርነት] ጥቅስ ሲሆን ይህ ክፍል ደግሞ መጀመሪያውኑ የመጣው ከላቲን ትርጉሞች የጎንዮሽ ማስታወሻ [Marginal Gloss] ላይ ነው። በጥንት ዘመን የነበሩ አስተማሪዎች ጥቅሱን ሲያነቡ የሥላሴን ሐሳብ ይበልጥ ለማብራራት በብራናው ጠርዝ ላይ ማስታወሻ ይጻፉ ነበር በኋላ የመጡ ገልባጭያን ግን ያ ማስታወሻ የዋናው ጽሑፍ አካል መስፈቸው በስህተት ወደ ዋናው ጽሑፍ ቀላቅለውታል። ለዚህም ነው እነ ብሩስ ሜትዝገር [ጥቅሶቹ ከመሠረቱ ያልነበሩ ተጨማሪዎች ናቸው] ቢሉም ይህ በመሆኑ ግን የክርስትና

እምነት አይናወጥም የሚሉት። ምክንያቱም እነዚህ ጥቅሶች በስህተትም ሆነ በባሕል ትውፊት በኋላ ላይ ቢጨመሩም ጥቅሶቹ የያዙት ሐሳብ ለምሳሌ የኢየሱስ መሐሪነት ወይም የሥላሴ አስተምህሮ በመላው መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ በሌሎች በርካታ እውነተኛ ጥቅሶች ላይ በሰፊው የተመሠረተ በመሆኑ የእነዚህ ሁለት ጥቅሶች ከመሠረቱ አለመኖር በክርስትና እምነት እውነትነት ላይ አንዳችም አዲስ ለውጥ ወይም አደጋ አያመጣም ብለው ያምናሉ።

ታዲያ እነዚህ ጭማሪዎች በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ መኖራቸው የክርስትና አስተምህሮቶች ለአደጋ የሚያጋልጡ አይደለምን? ለሚለው ጥያቄ በTextual Criticism ዓለም ውስጥ ትልቁና ማዕከላዊው ጥያቄ ነው። እነዚህ የቅጅ ልዩነቶች [Variants] መኖራቸው [በክርስትና መሠረታዊ አስተምህሮ ወይም Orthodox Theology ላይ አደጋ ወይም መዋዝቅ ያመጣሉ ወይስ አያመጡም?] ለሚለው ጥያቄ የዘርፉ ታላላቅ ሊቃውንት የሰጡትን ምላሽ ከዚህ በታች የማስቀምጥ ይሆናል!

በአዲስ ኪዳን ቅጂዎች መካከል የሚገኙት እነዚህ ታላላቅ ልዩነቶች በተለይም እንደ ዮሐንስ ወንጌል የምንዝር ሴቲቱ ታሪክ እና የነኛ ዮሐንስ አምስት ቁጥር ሰባት የሥላሴ ምስክርነት ያሉ ጥቅሶች በጥንታውያን ሰነዶች ውስጥ አለመገኘታቸው በክርስትና እምነት መሠረት ላይ የሚያስከትለው ተፅዕኖ በሊቃውንት ዘንድ በጥልቀት ተመርምሯል። በዚህ ረገድ በሃያኛው ክፍለ ዘመን የአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ትችት ረገድ እጅግ አንጋፋና ተፅዕኖ ፈጣሪ ምሁር የነበረው የፕሪንስተን ቲኦሎጂካል ሴሚናሪ ፕሮፌሰር ብሩስ ሜትዝገር [Bruce M. Metzger] እነዚህ ልዩነቶች በክርስትና ዋና ዋና ዶክትሪኖች ላይ ምንም ዓይነት አደጋ እንደማይፈጥሩ በምክንያታዊነት ያስረዳል። ሜትዝገር The Text of the New Testament በተሰኘው ታዋቂ መጽሐፉ ላይ እንዲህ ይላል

"It is true that there are thousands of textual variants in the manuscripts of the New Testament, but the vast majority of them are accidental slips of the pen or details of spelling and grammar. More importantly, no doctrine of the Christian faith hangs upon a disputed reading."

[በአዲስ ኪዳን የብራና ቅጂዎች ውስጥ በሺዎች የሚቆጠሩ የጽሑፍ ልዩነቶች መኖራቸው እውነት ቢሆንም አብዛኛዎቹ ግን የብዕር ድንገተኛ ስህተቶች ወይም የስፔሊንግ እና የሰዋሰው ጥቃቅን ዝርዝሮች ናቸው። ከሁሉም በላይ ደግሞ፣ የትኛውም የክርስትና እምነት መሠረታዊ አስተምህሮ "ዶክትሪን" አከራካሪ በሆኑ ጥቅሶች ላይ የተንጠለጠለ አይደለም።]

የሜትዝገር ታላቅ ተማሪና ዛሬ በዓለስ ቲኦሎጂካል ሴሚናሪ የጽሑፍ ትችት ፕሮፌሰር እንዲሁም የማዕከላዊ አዲስ ኪዳን የብራናዎች ጥናት ተቋም [CSNTM] መስራች የሆነው ዳንኤል ዋላስ [Daniel B. Wallace] ይህንን ሐሳብ ይበልጥ ያጠነክረዋል። ዋላስ የቅጅ ልዩነቶችን በቁጥር ብዛት በመመልከት አማኞች ሊደነግጡ እንደማይገባና ዋናው ቁምነገር የልዩነቶቹ ባሕርይ [Nature] መሆኑን ያስረዳል። እሱ እንዳስቀመጠው፦

"We have over 400,000 textual variants among the Greek manuscripts, yet 99% of them make absolutely no difference for the meaning of the text. Essential Christian doctrines are not jeopardized by textual variants. No viable variant upsets any central theological tenant."

[በግሪክ ብራናዎች መካከል ከ400,000 በላይ የጽሑፍ ልዩነቶች አሉን ሆኖም ግን ከእነዚህ ውስጥ 99% የሚሆኑት በጽሑፉ ትርጉም ላይ ምንም ዓይነት ለውጥ አያመጡም። መሠረታዊ የሆኑ የክርስትና አስተምህሮዎች በጽሑፍ ልዩነቶች ምክንያት አደጋ ላይ አይወድቁም። ትርጉም ሊሰጠው የሚችል የትኛውም ልዩነት ቢሆን ዋናዎቹን የነገረ-መለኮት ምሰሶዎች አያናጋም።]

ዋላስ እንደሚሞግተው ለምሳሌ በነኛ ዮሐንስ 5፡7 ላይ ያለው ጥቅስ በቅጂዎች አለመኖሩ የሥላሴን አስተምህሮ አያፈርሰውም ምክንያቱም የሥላሴ ዶክትሪን የተገነባው በአንድ ጥቅስ ላይ ሳይሆን በመላው መጽሐፍ ቅዱስ አጠቃላይ ታሪካዊና ነገረ-መለኮታዊ ይዘት ላይ በመሆኑ ነው።

በሌላ በኩል የሚትዘገር ሌላው ተማሪ የነበረውና ዛሬ በሰሜን ካሮላይና ዩኒቨርሲቲ ፕሮፌሰር የሆነው ሊበራሉ ምሁር ባርት ኧርማን [Bart D. Ehrman] Misquoting Jesus በሚለው መጽሐፉ እነዚህ ልዩነቶች የገልባጮቹን የፖለቲካና የነገረ-መለኮት ፍላጎት ያሳያሉ በማለት ክርስትናን ይተቻል። ሆኖም ግን እርሱ ራሱ እንኳ ሳይቀር መጽሐፉ በወጣበት ወቅት በሰጠው ማብራሪያ ላይ መሠረታዊው የእምነት ይዘት እንዳልተቀየረ እንዲህ ሲል አምኗል፡-

"Essential Christian beliefs are not affected by textual variants in the manuscript tradition of the New Testament."

[መሠረታዊ የሆኑት የክርስትና እምነቶች በአዲስ ኪዳን የብራና ታሪክ ውስጥ ባሉት የጽሑፍ ልዩነቶች ምክንያት አይቀየሩም "አይነኩም"።]

ስለሆነም ከጥንቃቄና ከምክንያታዊ ምርምር አንጻር ሲታይ የእነዚህ ጥቅሶች በአንዳንድ ቅጂዎች ውስጥ መኖርና በሌሎች ውስጥ አለመኖር የመጽሐፍ ቅዱስን የጽሑፍ ታሪክ ይበልጥ ግልጽና ታሪካዊ ያደርገዋል እንጂ በክርስትና መሠረታዊ ዶክትሪን ላይ የሚያመጣው አደጋ ወይም መዋዠቅ የለም የሚለው ሐሳብ የዘመናችን የታላላቅ የጽሑፍ ትችት ሊቃውንት የጋራ መደምደሚያ ነው።

እነዚህን የመሰሉትን በመቶዎች የሚቆጠሩ የቅጅ ልዩነቶችን በጥልቀት መተንተንና ማነጻጸር መጽሐፍ ቅዱስ በታሪክ አወድ ውስጥ ያለፈበትን እውነተኛ መንገድ እንድንረዳ የሚያደርግ ሲሆን የመጀመሪያውን ምዕራፍ በዚህ ምሁራዊ መሠረት ላይ በመገንባትና የብራናዎቹን ምስክርነት ከቅጅ ልዩነቶቻቸው ጋር በማጣጣም የመጀመሪያውን ምዕራፍ በተሟላ ታማኝነት እዚህ ላይ እናጠቃልላለን።

Footnote

Metzger, Bruce M., and Bart D. Ehrman. The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption, and Restoration. 4th ed. New York: Oxford University Press, 2005, pp. 3–15.

Roberts, C. H. An Unpublished Fragment of the Fourth Gospel in the John Rylands Library. Manchester: Manchester University Press, 1935, pp. 24–31.

Kenyon, Frederic G. The Chester Beatty Biblical Papyri: Descriptions and Texts of Twelve Manuscripts on Papyrus of the Greek Bible. Fasciculus I. London: Emery Walker, 1933, pp. 5–12

Tischendorf, Konstantin von. Bibliorum Codex Sinaiticus Petropolitanus. St. Petersburg: Imperial Academy of Sciences, 1862

Metzger, Bruce M. A Textual Commentary on the Greek New Testament. 2nd ed. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1994, pp. 187–189, 647–649.

Wallace, Daniel B., ed. Revisiting the Corruption of the New Testament: Manuscript, Patristic, and Apocryphal Evidence. Grand Rapids: Kregel Academic, 2011, pp. 25–42

Ehrman, Bart D. Misquoting Jesus: The Story Behind Who Changed the Bible and Why. San Francisco: HarperSanFrancisco, 2005, pp. 207–211

ምዕራፍ ሁለት Canons of Textual Criticism

የአዲስ ኪዳንን የብራና ቅጂዎች ታሪካዊ ባሕርይ እና በውስጣቸው የሚገኙትን ታዋቂ የቅጅ ልዩነቶች በመጀመሪያው ምዕራፍ ከተመለከትን በኋላ አሁን ደግሞ ወደ ሁለተኛውና ይበልጥ ተግባራዊ ወደሆነው የምርምር ምዕራፍ እንሸጋገራለን። ይህ አዲሱ ምዕራፍ የጽሑፍ ትችት ሊቃውንት በሺዎች የሚቆጠሩ የብራና ቅጂዎችን እርስ በርስ በማነጻጸር የትኛው ቃል ቀዳሚና የመጀመሪያው [Original] እንደሆነ ለመወሰን የሚጠቀሙባቸውን ሳይንሳዊ መርሆዎችና የዳኝነት ሕጎች [Canons of Textual Criticism] ነጥብ በነጥብ የምንመረምርበት ሰፊ መስክ ነው።

ሊቃውንቱ በአንድ ጥቅስ ዙሪያ የተለያዩ የቅጅ ልዩነቶች ሲያጋጥሟቸው በዘፈቀደ ወይም በግል ስሜት አይፈርዱም ይልቁንም ባለፉት ክፍለ ዘመናት በዳበረውና በሁለት ታላላቅ የምዘና ዘርፎች ማለትም በውጫዊ ማስረጃዎች [External Evidence] እና በውስጣዊ ማስረጃዎች [Internal Evidence] ሕግጋት መሠረት በጥንቃቄ ይመዘናሉ።

በዚህ የምርምር መሠረት ውስጥ የመጀመሪያውና የብራናዎቹን ታሪካዊ ክብደት የምንመዝንበት ዘርፍ ውጫዊ ማስረጃ [External Evidence] በመባል ይታወቃል። ይህ ሕግ ትኩረት የሚያደርገው በጽሑፉ ይዘት ላይ ሳይሆን ጽሑፉ በሰፈረበት የብራና አካል ጥራት ጥንታዊነትና ጂኦግራፊያዊ ስርጭት ላይ ነው። በዚህ ረገድ ሊቃውንቱ የሚከተሉት ዋነኛው መመሪያ ቅጂዎች መቆጠር ሳይሆን መመዘን አለባቸው" [Manuscripts must be weighed, not counted] የሚለውን የታችኛውን ህሳብ ወርቃማ ሕግ ነው። ይህ ማለት በአንድ ጥቅስ ላይ በዘጠነኛው ክፍለ ዘመን የተጻፉ በመቶዎች የሚቆጠሩ የጥቃቅን ፊደላት ብራናዎች [Minuscules] አንድ ዓይነት ቃል ቢይዙ እና በአንፃሩ በሁለተኛውና በአራተኛው ክፍለ ዘመን የተጻፉት ጥንታውያን ፓፒራሶችና ታላላቆቹ የቆዳ ብራናዎች [Uncials] ሌላ አጭር ቃል ቢይዙ ሊቃውንቱ የቁጥሩን ብዛት ትተው ለጥንታውያኑ ሰነዶች ቀዳሚነትን ይሰጣሉ ምክንያቱም ጥንታውያኑ ሰነዶች ሐዋርያቱ ከጻፉበት ዘመን ጋር ይበልጥ በመቃረባቸው በጊዜ ሂደት ሊፈጠር ከሚችለው ከገልባጭያን ስህተት የጸዱ የመሆን ዕድላቸው እጅግ ከፍተኛ ስለሆነ ነው።

በተጨማሪም ይህ ውጫዊ ማስረጃ አንድ ጥቅስ በተለያዩ የዓለም አህጉራት ለምሳሌ በአሌክሳንድሪያ በአንጾኪያ በሮም በሚገኙ የተለያዩ የብራና ቤተሰቦች ውስጥ በጥምረት መገኘቱን በማረጋገጥ የጽሑፉን ታማኝነት በጂኦግራፊያዊ ስፋት ይመዘናል።

ከዚህ ውጫዊ ምዘና ጎን ለጎን ደግሞ የገልባጮቹን አእምሮና የአጻጻፍ ስልት የምንመረምርበት ውስጣዊ ማስረጃ [Internal Evidence] የተሰኘው ሁለተኛው ታላቅ የዳኝነት ሕግ ይመጣል። ይህ ዘርፍ ደግሞ በሁለት ንዑስ መርሆዎች ማለትም በገልባጮቹ ባሕርይ [Transcriptional Probabilities] እና በጸሐፊው የአጻጻፍ ስልት [Intrinsic Probabilities] ላይ ያተኩራል። እዚህ ላይ ነው እንግዲህ እነ ብሩስ ሜትዝገር በሰፊው የተጠቀሙባቸው ሁለት ታዋቂ የምርምር ሕጎች የሚመጡት የመጀመሪያው አስቸጋሪው ንባብ ይቀደማል [Lectio Difficilior Potior] የሚለው ሲሆን ይህም ማለት ገልባጭያን አስቸጋሪ ወይም ሰዋሰዋዊ ግድፈት ያለበትን ጥቅስ ሲያገኙ በራሳቸው አእምሮ ሊያስተካክሉት ስለሚሞክሩ ይበልጥ ሰዋሰዋዊ ለስላሳነትና ግልጽነት ያለው ጥቅስ በኋለኞቹ ገልባጮቹ የተስተካከለ የመሆን ዕድሉ ከፍተኛ በመሆኑ ያ ያልተስተካከለውና አስቸጋሪው ጥቅስ የመጀመሪያው ለመሆኑ ትልቅ ማስረጃ ይሆናል።

ሁለተኛው ሕግ ደግሞ አጭሩ ንባብ ይቀደማል [Lectio Brevior Potior] የሚለው ሲሆን ገልባጮቹ በጊዜ ሂደት በጽሑፉ ላይ ማብራሪያዎችን የአምልኮ ሐረጎችንና በወንጌላት መካከል ያሉ ታሪኮችን እርስ በርስ የማስማማት [Harmonization] ዝንባሌ ስላላቸው አጭሩ ጥቅስ የመጀመሪያውና ያልተበረዘው የመሆን ዕድሉ የላቀ ነው እነዚህን ሁለቱን የውጫዊና ውስጣዊ ማስረጃዎች ሕግጋት በጥምረት በመጠቀም ነው እንግዲህ የጽሑፍ ትችት ሊቃውንት በመቶዎች ከሚቆጠሩ የቅጅ ልዩነቶች መካከል ተሻግረው የመጀመሪያውን የአዲስ ኪዳን ቃል በታማኝነት የሚያወጡት።

በዚህ ክፍል ሥር በሁለተኛ ደረጃ የምንመረምረውና የምንተነትነው መመሪያ ደግሞ [አጭሩ ንባብ ይቀደማል] የሚለው ሕግ ሲሆን ገልባጭያን በጊዜ ሂደት በጽሑፉ ላይ ማብራሪያዎችን የአምልኮ ሐረጎችንና በወንጌላት መካከል ያሉ ታሪኮችን እርስ በርስ የማስማማት [Harmonization] ዝንባሌ ስለሚታይባቸው አጭሩ ጥቅስ የመጀመሪያውና ያልተበረዘው የመሆን ዕድሉ የላቀ ነው።

ለዚህም ማሳያ የሚሆነው በሉቃስ ወንጌል ምዕራፍ አሥራ አንድ ላይ የሚገኘው [አባታችን ሆይ] የተሰኘው የጌታ ጸሎት ሲሆን በጥንታውያኑ ቅጂዎች ላይ እጅግ አጭር ሆኖ ሳለ በኋለኞቹ ክፍለ ዘመናት ግን ገልባጮቹ ከማቴዎስ ወንጌል ረጅም ጸሎት ጋር ለማስማማት ሲሉ [በሰማያት የምትኖር...] የሚሉትን ሐረጎች በሉቃስ ወንጌል ላይም ጨምረውታል።

እነዚህን ሁለቱን የውጫዊና ውስጣዊ ማስረጃዎች ሕጋዊ በተለይም የጠቀስናቸውን ሁለቱን ማዕከላዊ መርሆዎች በጥምረት በመጠቀም ነው እንግዲህ የጽሑፍ ትችት ሊቃውንት በመቶዎች ከሚቆጠሩ የቅጅ ልዩነቶች መካከል ተሻግረው የመጀመሪያውን የአዲስ ኪዳን ቃል በታማኝነት የሚያወጡት!

እነዚህን የውጫዊና ውስጣዊ ማስረጃዎች መርሆዎች በተግባር [Case Studies] እንዴት እንደሚሠሩ ይበልጥ ግልጽ ለማድረግ በወንጌላት ውስጥ የሚገኙ የተወሰኑ ጥቅሶችን በጥልቀት መመልከት የሳይንሱን ረቂቅነት ለመረዳት በእጅጉ ይረዳል።

ለዚህም ዋነኛው ማሳያ በማርቆስ ወንጌል ምዕራፍ አንድ ቁጥር ሁለት ላይ የሚገኘው ጥቅስ ሲሆን በኋለኞቹ የጥቃቅን ፊደላት ብራናዎች ላይ ጥቅሱ [በነቢያት ዘንድ እንዲህ ተብሎ ተጽፏል] የሚል አጠቃላይ አባባል ይዞ ይገኛል በአንፃሩ ግን እንደ ኮዴክስ ሲናይቲክስ እና ኮዴክስ ቫቲካኑስ ያሉ ጥንታውያን ታላላቅ የቆዳ ብራናዎች ጥቅሱን [በነቢዩ በኢሳይያስ ዘንድ እንዲህ ተብሎ ተጽፏል] በሚል ቀጥተኛ ስም ያስቀምጡታል። እዚህ ላይ የጽሑፍ ትችት ሊቃውንት [አስቸጋሪው ንባብ ይቀደማል] የሚለውን ሕግ በተግባር ይተረጉማሉ ምክንያቱም ከጥቅሱ ቀጥሎ ያለው ትንቢት የተወሰደው ከትንቢተ ሚልክያስ እና ከትንቢተ ኢሳይያስ በጥምረት በመሆኑ [በኢሳይያስ ተጻፈ] የሚለው ጥቅስ ታሪካዊና ስነ-ጽሑፋዊ ጥያቄን የሚያስነሳ አስቸጋሪ ንባብ ነው በመሆኑም ኋለኞቹ ገልባጮቹ ይህንን አስቸጋሪ ጥቅስ አይተው ግድፈቱን ለማለስለስና ለማስተካከል ሲሉ [በነቢያት] ወደሚል አጠቃላይ ስም እንደለወጡት ግልጽ ስለሚሆን ያ አስቸጋሪውና የኢሳይያስን ስም በቀጥታ የሚጠቅሰው ጥንታዊ ጥቅስ የመጀመሪያው [Original] እንደሆነ ሳይንሳዊ ውሳኔ ይሰጣል።

በተመሳሳይ መልኩ [አጭሩ ንባብ ይቀደማል] የሚለው ሕግ በማቴዎስ ወንጌል ምዕራፍ አሥራ ዘጠኝ ቁጥር ዘጠኝ ላይ በተግባር ሲመዘን የኋለኞቹ በርካታ ቅጂዎች [ያለ ዝሙት ምክንያት ሚስቱን ፈትቶ ሌላ የሚያገባ ሁሉ ያመነዝራል የተፈታችውንም የሚያገባ ያመነዝራል] የሚል ረጅም ሐረግ ይዘው ሲገኙ ጥንታውያኑ ሰነዶች ግን ያቺን [የተፈታችውንም የሚያገባ ያመነዝራል] የምትለውን የመጨረሻ ክፍል አያካትቱም፤ ገልባጮች በታሪክ ሒደት ከማቴዎስ አምስት ላይ ያለውን ተመሳሳይ ታሪክ ወስደው እዚህኛው ጥቅስ ላይም በመጨመር ጽሑፉን ይበልጥ የማስፋፋትና የማሟላት [Expansion] ዝንባሌ ስላሳዩ ያ አጭሩ ጥቅስ የመጀመሪያውና ያልተበረዘው መሆኑ በዚህ ሕግ ይረጋገጣል የሚል ነው።

እነዚህን ሁሉ ውስብስብ የብራና ሕጎችና የምርምር መሣሪያዎች ተጠቅመው ምሁራን የመጀመሪያውን የግሪክ አዲስ ኪዳን እትም ወደ ማዘጋጀት የተሸጋገሩበት የታሪክ ምዕራፍ ደግሞ የጽሑፍ ትችት ሳይንስን ወደ አዲስ የዕድገት ደረጃ ያሻገረ ታላቅ ሁኔታ ነው። ይህ ታሪካዊ ጉዞ የሚጀምረው በዓሥራ አምስተኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ላይ የማተሚያ ማሸን መፈጠርን ተከትሎ ሲሆን በዚህ ረገድ በታሪክ ውስጥ ስማቸው በቀዳሚነት የሚነሳው የደች ተወላጅ የሆኑት Desiderius Erasmus ናቸው።

ኢራስመስ እ.ኤ.አ. በ1516 ለመጀመሪያ ጊዜ የታተመውን የግሪክ አዲስ ኪዳን እትም [Novum Instrumentum omne] ለዓለም ያበረከቱ ሲሆን ይህንን ታላቅ ሥራ በአጭር ጊዜ ውስጥ ለማጠናቀቅ በባዝል ከተማ በሚገኝ ቤተ-መጻሕፍት ውስጥ ያገኟቸውንና ከዘጠኝኛው እስከ አሥራ ሁለተኛው ክፍለ ዘመን የተጻፉ ጥቂት የጥቃቅን ፊደላት ብራናዎችን [Minuscules] ብቻ ነበር ማጣቀሻ አድርገው የተጠቀሙት። ምንም እንኳ እርሳቸው የተጠቀሙባቸው ብራናዎች በዘመን ደረጃ ከመጀመሪያዎቹ የሐዋርያት እጅ ጽሑፎች በእጅጉ የራቁና በርካታ የገልባጮቹ ግድፈቶች የነበሩባቸው ቢሆንም ይህ በኢራስመስ የተጀመረውና በኋላ ላይ በሌሎች ምሁራን [እንደ ሮበርት እስጢፋኖስ እና ሌቪዬር ወንድማማቾች] እየተሻሻለ የመጣው የግሪክ ጽሑፍ በታሪክ ሒደት ውስጥ ቴክስተስ ሪሴፕተስ [Textus Receptus] ወይም የተቀበለው ጽሑፍ በመባል መጠራት ጀመረ።

ይህ የኢራስመስ እትምና የቴክስተስ ሪሴፕተስ የጽሑፍ ቤተሰብ ለአውሮፓውያን የተሐድሶ ዘመን መነሻነት ለምሳሌ ለማርቲን ሉተር የጀርመን መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉምና ሊቃዋቂው የኪንግ ጄምስ እትም [KJV] እንደ ዋነኛ ምንጭ ሆኖ

ያገለገለ ታላቅ የታሪክ ምስሰ ቢሆንም በኋለኞቹ ክፍለ ዘመናት የተገኙትን ጥንታዊያን ፓፒራሶችና ታላላቅ የቆዳ ብራናዎች ይዘት ካለመያዙ የተነሳ የዘመናችን የጽሑፍ ትችት ሊቃውንት ይበልጥ ወደ መጀመሪያው ጽሑፍ ለመቅረብ በሚያደርጉት ሳይንሳዊ ጉዞ ላይ እንደ ትልቅ መነሻና የታሪክ ምዕራፍ እየተመለከቱት በጥልቀት ይመረምሩታል።

እነዚህ የቅጅ ልዩነቶች በክርስትና አስተምህሮ ላይ አደጋ እንደማያመጡ ሁሉ፣ ወግ አጥባቂ የሆኑ ክርስቲያን ምሁራንና ወግ አጥባቂ የጽሑፍ ትችት ሊቃውንት [Conservative/Evangelical Textual Critics] እነዚህ ጥቅሶች የሐሰት ጭማሪ ወይም መበረዝ ሳይሆኑ በስነ-ጽሑፋዊ ባሕልና በጥንታዊ የአጻጻፍ ስልት ሊብራሩ የሚችሉ መሆናቸውን በምክንያት ያስረዳሉ። በአዲስ ኪዳን ቅጂዎች መካከል የሚታዩትን እነዚህን ልዩነቶች አስመልክቶ ክርስቲያን ምሁራን የሚሰጡት ምላሽ የጽሑፉን ታማኝነት ይበልጥ የሚያጸና ነው።

በማርቆስ ወንጌል ምዕራፍ 1:2 ላይ የሚገኘውን ትንቢቱ ከሚልክያስና ከኢሳይያስ በጥምረት ተወስዶ ሳለ [በነቢዩ በኢሳይያስ ተጻፈ] ተብሎ መጠራቱን አስመልክቶ ሊቃውንቱ ይህ በጥንቱ የአይሁድ ሥነ-ጽሑፍ ባሕል እጅግ የተለመደ አጻጻፍ መሆኑን ያስረዳሉ። በጥንት ዘመን ሁለት የተለያዩ ትንቢቶች በአንድ ላይ ተጣምረው ሲቀረቡ ይበልጥ ታዋቂና ግዙፍ የትንቢት መጽሐፍ ያለውን ነቢይ ስም ብቻ መጥቀስ የአጻጻፍ ሥርዓት ነበር በመሆኑም ማርቆስ የኢሳይያስን ስም የጠቀሰው ሁለቱንም ትንቢቶች ለመወከል እንጂ በስህተት እንዳልሆነ ክርስቲያን ምሁራን ያረጋግጣሉ። የኋለኞቹ ገልባጮች ይህንን የአይሁድ የጽሑፍ ባሕል ካለመረዳታቸው የተነሳ ጥቅሱን ለማስተካከል [በነቢያት] ቢሉትም የመጀመሪያውና [በኢሳይያስ] የሚለው ቃል መግለጹ የወንጌላዊውን የመጀመሪያ እውነተኛ የአጻጻፍ ስልት የሚያሳይ እንጂ ጥቅሱ እንዳልተበረዘ ያስረዳል።

በሉቃስ ወንጌል ምዕራፍ 11 ላይ የሚገኘውን አጭሩን የጌታ ጸሎት በተመለከተም ክርስቲያን ሊቃውንቱ የሚያስረዱት ኢየሱስ ክርስቶስ ይህንን ጸሎት በምድራዊ አገልግሎቱ ወቅት በተለያዩ ጊዜያትና በተለያዩ አውዶች ውስጥ በተደጋጋሚ እንዳስተማረው ነው። በማቴዎስ ወንጌል ላይ በተራራው ስብከት ላይ ረጅሙን ጸሎት ሲያስተምር በሉቃስ ወንጌል ላይ ደግሞ ደቀ መዛሙርቱ ለብቻቸው [ጸሎት አስተምረን] ባሉት ጊዜ አጠር አድርጎ አስተምሯቸዋል፤ በመሆኑም ሁለቱም ወንጌላውያን የየራሳቸውን እውነተኛ ታሪካዊ ክስተት ነው የዘገቡት። በኋላ የመጡ ገልባጭያን ሁለቱን ወንጌላት እርስ በርስ ለማስማማት [Harmonization] መሞከራቸው የገልባጭያን ባሕርይ ቢሆንም የሉቃስ ወንጌል መሠረታዊ ጽሑፍ ግን በራሱ አጭርና እውነተኛ ነበር።

በመጀመሪያው ምዕራፍ ላይ የተነሱትን ታላላቅ ጥቅሶች በተመለከተም እንደ ዮሐንስ ወንጌል የአመንዝራዋ ሴት ታሪክ ያሉ ክፍሎች ምንም እንኳን በጽሑፍ ትችት ሕግ መሠረት በዮሐንስ የመጀመሪያ እጅ ጽሑፍ ውስጥ እንዳልነበረ ቢታመንም ታሪኩ ግን በፍጹም [የፈጠራ ጭማሪ] እንዳልሆነና በጥንቷ ቤተክርስቲያን ከሐዋርያት ዘመን ጀምሮ በቃል ትውፊት ሲነገር የቆየ እውነተኛና ታሪካዊ የኢየሱስ ክርስቶስ ድርጊት መሆኑን ክርስቲያን ምሁራን በአጽንኦት ያስረዳሉ። ታሪኩ እውነተኛ በመሆኑም ነው ገልባጮቹ እንዳይጠፋ በማሰብ በሐዲት በወንጌሉ ውስጥ ያካተቱት።

የነኛ ዮሐንስ አምስት ቁጥር ሰባትን [የሥላሴ ምስክርነት] በተመለከተም ወግ አጥባቂ ክርስቲያን ሊቃውንት ጥቅሱ በጥንቶቹ የግሪክ ብራናዎች ውስጥ አለመኖሩን በቅንነት የሚቀበሉ ቢሆንም ይህ መሆኑ ግን በጥንቷ ቤተክርስቲያን የነበረውን የሥላሴን አስተምህሮ ቅንጣት ታህል አይነካውም ይላሉ። ምክንያቱም የሥላሴ አስተምህሮ የተገነባው በዚህ በአንድ ጥቅስ ላይ ሳይሆን ኢየሱስ ክርስቶስ በማቴዎስ ወንጌል ማጠቃለያ ላይ [በአብ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ ስም አጥምቋቸው] በማለት ባዘዘውና በመላው አዲስ ኪዳን ነገረ-መለኮታዊ ይዘት ላይ በመሆኑ እነዚህ የቅጅ ልዩነቶች መኖራቸው መጽሐፍ ቅዱስ በሰው ልጆች ታሪክና በእጅ የመገልበጥ ሂደት ውስጥ አልፎ የመጣ እውነተኛ ታሪካዊ ሰነድ መሆኑን ያረጋግጣል እንጂ ክርስትናን አደጋ ላይ አይጥለውም። ግልጽ ለማድረግ ያህል [ድግግሞሽ ከሆነባችሁ ይቅርታ እየጠየቅኩ] ብዥታ እንዳይፈጥርባችሁ ለማጥራት የሚነሳው ጥያቄ ምላሹን እንደሚከተለው በተራ ቁጥር ላስቀምጥላችሁ!

1. በማርቆስ ወንጌል 1:2 ላይ የሚገኘውና በጥንታዊያን ታላላቅ የቆዳ ብራናዎች ላይ [በነቢዩ በኢሳይያስ ዘንድ እንዲህ ተብሎ ተጽፏል፦ እነሆ፥ መንገድህን የሚጠርግ መልክተኛዬን በፊቱ እልካለሁ] የሚለው ኃይለ-ቃል ነው። ይህንን ጥቅስ ስንመለከት የሚነሳው ማዕከላዊ ጥያቄ “ከቃሉ ቀጥሎ ያለው ትንቢት በቀጥታ የተወሰደው ከትንቢተ ሚልክያስ ምዕራፍ

ሦስት ቁጥር አንድ ላይ ሆኖ ሳለ ማርቆስ ለምን በኢሳይያስ ተጻፈ በማለት አስቸጋሪና የተሳሳተ የሚመስል ስም ጠቀሰ?" የሚል ነው።

ለዚህ ጥያቄ ወግ አጥባቂ ክርስቲያን ምሁራን የሚሰጡት ምላሽ ይህ በጥንቱ የአይሁድ ሥነ-ጽሑፍ ባሕል እጅግ የተለመደ አጻጻፍ መሆኑን በመግለጽ በጥንት ዘመን ሁለት የተለያዩ ትንቢቶች ተጣምረው በአንድ ላይ ሲቀረቡ ይበልጥ ታዋቂና ግዙፍ የትንቢት መጽሐፍ ያለውን የዋናውን ነቢይ ስም ብቻ መጥቀስ የጸሐፊያን ሥርዓት ስለነበረ ማርቆስ ሁለቱንም ትንቢቶች ለመወከል የኢሳይያስን ስም በቀዳሚነት ተጠቅሟል በመሆኑም ኋለኞቹ ገልባጮቹ ይህንን የአይሁድ የአጻጻፍ ባሕል ባለመረዳት ጥቅሱን ለማስተካከል [በነቢያት] ቢሉትም የመጀመሪያው ጽሑፍ ግን የወንጌላዊውን እውነተኛ ዘይቤ ይዞ የጻፈ እንጂ የጽሑፍ መበረዝ እንዳልሆነ ያስረዳሉ።

Bruce M. Metzger [Mark introduces the composite quotation with the words 'As it is written in Isaiah the prophet.' Scribes later altered this to the less specific 'in the prophets' because they recognized that the quotation is a combination of Malachi 3:1 and Isaiah 40:3.]

Daniel B. Wallace "Mark attributes a composite quotation from Malachi and Isaiah to Isaiah alone. This was a common practice in the ancient world where the more prominent author was named."

[ማርቆስ ከሚልክያስና ከኢሳይያስ የተወሰደውን ድብልቅ ጥቅስ ለኢሳይያስ ብቻ ይሰጣል። ይህ ይበልጥ ታዋቂው ጸሐፊ ስሙ በሚጠቀስበት በጥንቱ ዓለም የተለመደ አሠራር ነበር።] በማለት ያስቀምጣል።

2. በሁለተኛ ደረጃ የምንመረምረው ጥቅስ በሉቃስ ወንጌል 11:2 ላይ የሚገኘውና በጥንቶቹ ቅጂዎች ላይ [ሲጸልዩ እንዲህ በሉ፡- አባታችን ሆይ፤ ስምህ ይቀደስ፤ መንግሥትህ ትምጣ] የሚለው አጭሩ የጌታ ጸሎት ነው። እዚህ ላይ የሚነሳው ጥያቄ፡ “ማቴዎስ በወንጌሉ ላይ ያሰፈረው የጌታ ጸሎት በሰማያት የምትኖር አባታችን ሆይ... ፈቃድህ በሰማይ እንደሆነች እንዲሁ በምድር ትሁን በማለት በሰፊው የሚዘረዝር ሆኖ ሳለ የሉቃስ ወንጌል ለምን እንዲህ አጥርና ተቆራርጦ ቀረ?” የሚል ነው።

ለዚህ ጥያቄ ከላይ የጠቀስኳቸው ክርስቲያን ሊቃውንት የሚሰጡት ምላሽ ኢየሱስ ክርስቶስ ይህንን ጸሎት በምድራዊ አገልግሎቱ ወቅት በተለያዩ ጊዜያትና በተለያዩ አውዶች ውስጥ በተደጋጋሚ እንዳስተማረው በማስረዳት ነው፤ በማቴዎስ ወንጌል ላይ በተራራው ስብከት ላይ ለሕዝቡ ረጅሙን ስሪት ሲያስተምር በሉቃስ ወንጌል ላይ ደግሞ ደቀ መዛሙርቱ ለብቻቸው [ጸሎት አስተምረን] ባሉት ጊዜ አጠር አድርጎ መሠረታዊውን ሐሳብ ብቻ ሰጥቷቸዋል፤ በመሆኑም ሁለቱም ወንጌላውያን የየራሳቸውን እውነተኛ ታሪካዊ ክስተት ነው የዘገቡት ገልባጮቹ በጊዜ ሂደት ሁለቱን ወንጌላት እርስ በርስ ለማስማማት በሚያሳዩት ዝንባሌ ማቴዎስ ላይ ያለውን ረጅም ሐረግ ወደ ሉቃስ ቢጨምሩትም የሉቃስ ወንጌል መሠረታዊ ጽሑፍ ግን በራሱ አጭርና እውነተኛ ነበር።

"Jesus taught the Lord's Prayer on more than one occasion. Luke records a shorter version taught to the disciples privately, while Matthew records the longer sermon version." [ኢየሱስ የጌታን ጸሎት ከአንድ ጊዜ በላይ አስተምሯል። ሉቃስ ለደቀ መዛሙርቱ በግል የተሰጠውን አጭር ስሪት ሲመዘግብ ማቴዎስ ደግሞ በስብከቱ ላይ የተሰጠውን ረጅም ስሪት መዝግቧል።] በማለት አስቀምጠውታል።

3. በሦስተኛ ደረጃ የምንመለከተው ጥቅስ በማቴዎስ ወንጌል 19:9 ላይ የሚገኘውና በጥንታውያን ሰነዶች ላይ [እኔ ግን እላችኋለሁ፡- ያለ ዝመኑ ምክንያት ሚስቱን ፈትቶ ሌላ የሚያገባ ሁሉ ያመነዝራል] የሚለው ኃይለ-ቃል ነው። እዚህ ላይ የሚነሳው ጥያቄ! “በኋለኞቹ በርካታ የጥቃቅን ፊደላት ቅጂዎች ላይ [የተፈታችውንም የሚያገባ ያመነዝራል] የምትለው ተጨማሪ ሐረግ ተካታ ስትገኝ በጥንቶቹ ታማኝ ሰነዶች ላይ ግን ይህች ሐረግ ለምን ተቀንሳ ወጣች?” የሚል ነው።

ለዚህ ጥያቄ ምሁራኑ የሚሰጡት ምላሽ ጥቅሱ ከመሠረቱ አልተቀነሰም ይልቁንም ገልባጮቹ በታሪክ ሒደት ማቴዎስ በምዕራፍ አምስት ቁጥር ሠላሳ ሁለት ላይ የጻፈውን ተመሳሳይ ጥቅስ ሙሉ ይዘት እያስታወሱ እዚህኛው ምዕራፍ አሥራ ዘጠኝ ላይ ጥቅሱን ይበልጥ ለማስፋፋትና ለማሟላት [Expansion] ሲሉ ያቺን ሐረግ በራሳቸው ጊዜ ጨምረውታል። በመሆኑም አጭሩ ጥቅስ የመጀመሪያውና ያልተበረዘው መሆኑን ማወቃችን የወንጌላዊውን ትክክለኛ ቃል እንድንይዝ ያደርገናል እንጂ ክርስቲያናዊውን የጋብቻ አስተምህሮ ቅንጣት ታህል አይቀንሰውም።

4. በአራተኛ ደረጃ የምንመለከተው ታላቅ የቅጅ ልዩነት በዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ 8:7 ላይ የሚገኘውና [ከእናንተ ኃጢአት የሌለበት አስቀድሞ በድንጋይ ይውገራት] የሚለው የአመንዝራዋ ሴት ታሪክ ማዕከላዊ ጥቅስ ነው። እዚህ ላይ የሚነሳው ጥያቄ “ይህ እጅግ ልብ የሚነካ ሙሉ ታሪክ በሁለተኛውና በሦስተኛው ክፍለ ዘመን በነበሩት እጅግ ጥንታውያን ፓፒራሶችና በታላላቆቹ የቆዳ ብራናዎች ውስጥ ሙሉ በሙሉ ሳይካተት ቀርቶ ለምን በኋለኞቹ ቅጂዎች ላይ ብቻ ሊገኝ ቻለ?” የሚል ነው።

ለዚህ ጥያቄ ክርስቲያን ምሁራን የሚሰጡት ምላሽ ታሪኩ በዮሐንስ የመጀመሪያ እጅ ጽሑፍ ውስጥ እንዳልነበረ በጽሑፍ ትችት ሕግ ቢታመንም ታሪኩ ግን በፍጹም [የፈጠራ ጭማሪ] እንዳልሆነና በጥንቷ ቤተክርስቲያን ከሐዋርያት ዘመን ጀምሮ በቃል ትውፊት [Oral Tradition] ሲነገር የቆየ እውነተኛና ታሪካዊ የኢየሱስ ክርስቶስ ድርጊት መሆኑን በማስረዳት ነው! ታሪኩ እውነተኛ በመሆኑና በሐዋርያት ዘመን ከነበሩ የዓይን ምስክሮች የተገኘ በመሆኑ ገልባጮቹ ታሪኩ ጠፍቶ እንዳይቀር በማሰብ በሒደት በወንጌሉ ውስጥ ያካተቱት በመሆኑ በውስጡ ያለው መንፈሳዊ እውነት የታመነ ነው።

Bruce M. Metzger "The evidence for the non-Johannine origin of the pericope of the adulteress is overwhelming. However, it has all the earmarks of historical veracity and was preserved in oral tradition."

[አመንዝራዋ ሴት የምትገኝበት ክፍል የዮሐንስ እንዳልሆነ የሚያሳየው ማስረጃ እጅግ በጣም ብዙ ነው። ሆኖም ግን ታሪኩ የታሪካዊ እውነተኛነት ምልክቶች ሁሉ ያሉትና በቃል ትውፊት ውስጥ ተጠብቆ የቆየ ነው።]

Daniel B. Wallace "The story of the woman caught in adultery is not original to the Gospel of John, but it represents an authentic historical event from the life of Jesus that was later inserted by scribes."

[በማመንዘር የተያዘችው ሴት ታሪክ በዮሐንስ ወንጌል መጀመሪያ ላይ ያልነበረ ቢሆንም በኋላ ላይ በገልባጮቹ የገባና ከኢየሱስ ሕይወት የተወሰደ እውነተኛ ታሪካዊ ክስተትን የሚያሳይ ነው።]

5. በ1ኛ ዮሐንስ 5:7-8 ላይ ያለው የሥላሴ ምስክርነት [Comma Johanneum] በጥንቶቹ የግሪክ ሰነዶች ውስጥ ለምን የለም?

Bruce M. Metzger "The words lack the bloody entry into ancient Greek manuscripts. It originated as a marginal gloss in the Latin tradition, which crept into later Greek texts."

[ቃላቱ በጥንታውያን የግሪክ ብራናዎች ውስጥ ምንም ዓይነት መሠረት የላቸውም። ታሪኩ የጀመረው በላቲን ትርጉም የጎንዮሽ ማስታወሻ ላይ ሲሆን በኋላ ላይ ወደ ግሪክ ጽሑፎች ሰርጎ ገብቷል።]

Daniel B. Wallace "The Comma Johanneum is not authentic. Scribes added it to the Latin Bible as a theological reflection, but the doctrine of the Trinity remains fully intact throughout the rest of the New Testament."

[የዮሐንስ ምስክርነት "ኮማ" እውነተኛ ጥቅስ አይደለም። ገልባጮቹ እንደ ነገረ-መለኮት ማብራሪያ በላቲን መጽሐፍ ቅዱስ ላይ የጨመሩት ቢሆንም የሥላሴ አስተምህሮ ግን በተቀረው አዲስ ኪዳን ውስጥ ሙሉ በሙሉ የጸና ነው።]

በዚህ ምዕራፍ ውስጥ የተመለከትናቸው አምስት ዋና ዋና የቅጅ ልዩነቶችና በጥንታውያን የብራና ሰነዶች መካከል የሚታዩት አለመጣጣሞች አዲስ ኪዳን በታሪክ ሂደት ውስጥ ያጋጠሙትን ተግዳሮቶች በግልጽ የሚያሳዩ ክስተቶች ናቸው። ይሁን እንጂ እነዚህ ግኝቶች የመጽሐፍ ቅዱስን ታማኝነት የሚያፈርሱ ሳይሆኑ ይልቁንም መጽሐፉ ከሰማይ በድንገት የወረደ ሳይሆን በሰዎች እጅና በታሪካዊ ሂደት ውስጥ አልፎ የመጣ እውነተኛ ሰነድ መሆኑን የሚያረጋግጡ ጽኑ መሠረቶች ናቸው።

ክርስቲያን ሊቃውንትና የጽሑፍ ትችት [Textual Criticism] ምሁራን እንደሚስማሙበት እነዚህ ልዩነቶች የተፈጠሩት ወንጌላውያን የተጠቀሙባቸውን በጥንቱ የአይሁድ ሥነ-ጽሑፍ ባሕል የተለመዱ ድብልቅ ጥቅሶችን ኋለኞቹ ገልባጮቹ ባለመረዳታቸው ወይም ትይዩ የሆኑ ጥቅሶችን እርስ በርስ ለማስማማትና ይበልጥ ለማብራራት ባሳዩት ቅን ልቦናዊ ጥረት ነው።

በዮሐንስ ወንጌል ላይ እንደተጠቀሰው የአመንዝራዋ ሴት ታሪክ ያሉ ክፍሎች ከመጀመሪያው የእጅ ጽሑፍ በኋላ መግባታቸው ቢረጋገጥም ታሪኮቹ ግን በጥንቷ ቤተክርስቲያን ከሐዋርያት ዘመን ጀምሮ የጸኑ እውነተኛ ታሪካዊና የቃል ትውፊት ክስተቶች መሆናቸውን ምሁራን ይመሰክራሉ። በጥንቶቹ የግሪክ ቅጂዎች ውስጥ የሌለው የዮሐንስ ምስክርነት [Comma Johanneum] በላቲን ማስታወሻዎች በኩል የገባ የሰው ልጅ ስህተት መሆኑ በቅንነት ቢታመንም ይህ መሆኑ ግን የክርስትናን መሠረታዊ ነገረ-መለኮትና የሥላሴን አስተምህሮ ቅንጣት ታህል አደጋ ላይ አይጥለውም ምክንያቱም ዋናዎቹ ዶክትሪኖች የተገነቡት በአንድ በተገጠለ ጥቅስ ላይ ሳይሆን በመላው አዲስ ኪዳን አጠቃላይና ሰፊ መዋቅር ላይ በመሆኑ ነው።

በአጠቃላይ የጽሑፍ ትችት ጥናት ክርስቲያናዊውን እምነት የሚሸረሸር ሳይሆን ከመጀመሪያዎቹ መቶ ክፍለ ዘመናት ጀምሮ የእግዚአብሔር ቃል የታሪክን ማዕበል ተቋቁሞ እውነተኛነቱን ይዞ ለመሻገሩ ትልቅ ምሁራዊ ዋስትና የሚሰጥ መሣሪያ ነው።

Footnotes

Bruce M. Metzger, A Textual Commentary on the Greek New Testament Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1994, pp. 73-74. ለማርቆስ 1:2 ድብልቅ ጥቅስ ማብራሪያ የተወሰደ።

Daniel B. Wallace, Revisiting the Corruption of the New Testament: Manuscript, Patristic, and Apocryphal Evidence Grand Rapids: Kregel Academic, 2011, pp. 28-31. ጥንታዊ የአይሁድ የአጻጻፍ ስልትና ድብልቅ ጥቅሶች ምደባ።

Bruce M. Metzger, A Textual Commentary on the Greek New Testament, p. 132. በሉቃስ 11:2 እና በማቴዎስ 6 መካከል ስላለው የጌታ ጸሎት ልዩነትና አቀራረብ።

Daniel B. Wallace, Executive Director of the Center for the Study of New Testament Manuscripts [CSNTM], "The Lord's Prayer in Luke and Matthew: A Textual Study" Article, csntm.org.

Bruce M. Metzger, A Textual Commentary on the Greek New Testament, p. 38. በማቴዎስ 19:9 ላይ ስላለው የጽሑፍ ማስማማት ወይም Expansion።

Bruce M. Metzger, A Textual Commentary on the Greek New Testament, pp. 187-189. በዮሐንስ 7:53-8:11 ስለሚገኘው Pericope Adulterae ታሪካዊ እውነተኛነትና የቃል ትውፊት መሠረት።

Daniel B. Wallace, The Story of the Adulteress John 7:53–8:11 in Gospel Truth? New Testament Textual Criticism, 2008.

Bruce M. Metzger, The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption, and Restoration Oxford University Press, 2005, pp. 146-148. በነገሥት 5:7-8 ስለ Comma Johanneum አመጣጥና በላቲን ትርጉም ስለመግባቱ።

Daniel B. Wallace, Greek Grammar Beyond the Basics: An Exegetical Syntax of the New Testament Grand Rapids: Zondervan, 1996, pp. 331-332. የስላሴ አስተምህሮ እና የነገሥት 5:7 ጽሑፋዊ ትንታኔ።

ምዕራፍ ሦስት

ታሪካዊ ነገረ መለኮታዊ የጽሑፍ ትችት [Historical Theological Textual Criticism] እና የቀኖና ምስረታ ሂደት

ይህ ዘርፍ በጥንቷ ቤተክርስቲያን ታሪክና በጽሑፍ ትችት መስቀለኛ መንገድ ላይ የሚገኝ እጅግ ሰፊ የምርምር መስክ ሲሆን ዋና ዓላማውም በብራና ቅጂዎች መካከል የሚታዩት የቃላት ልዩነቶች በጥንቶቹ ክርስቲያኖች የነገረ-መለኮት ዕድገት በዶክትሪን ምስረታ እና መጻሕፍትን ለይቶ የመቀበል [ቀኖና] ሂደት ላይ ያሳደሩትን ቀጥተኛና ቀዳማዊ ተጽዕኖ በስፋትና በጥልቀት መመርመር ነው።

በጥንቷ ቤተክርስቲያን ታሪክ ውስጥ የቅጂዎች መብዛትና በውስጣቸው የሚገኙት ጥቃቅን የመገልበጥ ስህተቶች ወይም ሆነ ተብለው የተደረጉ ማሻሻያዎች የጽሑፍ መረጃዎች ብቻ ሳይሆኑ የያዘውን ዘመን ማህበራዊና ሃይማኖታዊ ክርክሮች የሚያንጸባርቁ ሕያው ታሪካዊ መስኮች ናቸው።

ታዋቂው የጥንተ-ክርስቲያናዊ ጽሑፎች ምሁር ሌሪ ሁርታዶ [Larry Hurtado] በጥናቶቹ ላይ በሰፊው እንደሚያብራራው የጥንቶቹ የብራና ቅጂዎች እንዲሁ በስተጀርባ የተደበቁ ረቂቅ ሰነዶች ሳይሆኑ የጥንቶቹ ክርስቲያኖች ለጽሑፎቹ የነበራቸውን ከፍተኛ ክብርና አምልኮታዊ አጠቃቀም [Manuscript Culture] በግልጽ የሚያሳዩ ቁሳዊ ምስክሮች ናቸው በመሆኑም የአንድ ጽሑፍ መኖር ወይም መለወጥ በቀጥታ ከማህበረሰቡ የእምነት አቋም ጋር የተያያዘ ነበር። በዚህ ረገድ ምሁራን የሚያነሱት መሠረታዊ ክርክር በጥንቶቹ ቅጂዎች መካከል የሚገኙት በሺዎች የሚቆጠሩ የቃላት ልዩነቶች የክርስትናን መሠረታዊ የነገረ-መለኮት እውነት ሙሉ በሙሉ ይለውጣሉ ወይስ አይለውጡም? የሚለው ታላቅ ታሪካዊ ጥያቄ ነው።

በዚህ ዙሪያ በተለይ በዘመናችን ሰፊ ክርክር የቀሰቀሰውና The Orthodox Corruption of Scripture በሚለው መጽሐፉ የሚታወቀው ባርት ሽርማን እንደሚሞግተው በጥንቷ ቤተክርስቲያን የነበሩ አርቶዶክሳውያን ገልባጮቹ የክርስቶስን አምላክነትና ሰብአዊነት በሚመለከቱ የስነ-መለኮት ክርክሮች በተለይም በጥንቶቹ መናፍቃን ክርስቶስን ተራ ሰው ብቻ ነው ከሚሉት አዶፕሽኒስቶችና ሥጋ አልለበሰም ረቂቅ መንፈስ ነው ከሚሉት ዶሴቲስቶች ጋር በነበራቸው ፍልሚያ የራሳቸውን አርቶዶክሳዊ አቋም ይበልጥ ግልጽ ለማድረግና መናፍቃንን ለመከላከል ሲሉ ሆኖ ብለው በብራና ጽሑፎች ላይ ነገረ-መለኮታዊ ይዘት ያላቸውን ማሻሻያዎችና ለውጦችን አድርገዋል። ሽርማን እነዚህ ለውጦች በጥንቷ ቤተክርስቲያን የነበረውን የዶክትሪን አቅጣጫ በመወሰን ረገድ የራሳቸው ተጽዕኖ እንደነበራቸው በሰፊው ይተነትናል።

ለዚህ የባርት ሽርማን አከራካሪ መግት የጽሑፍ ትችት ሊቁ ዳንኤል ዋላስ [Daniel B. Wallace] እና ኩርት አላንድ [Kurt Aland] እጅግ ጠንካራ ምሁራዊ ምላሽ ይሰጣሉ። የዘመናዊው የግሪክ አዲስ ኪዳን የጽሑፍ ምርምር ማዕከል መሠረት የጣለው ኩርት አላንድ በሰፊው እንደሚያስረዳው በብራናዎች መካከል ያሉት አብዛኞቹ ልዩነቶች ትርጉም የማይለውጡ የአጻጻፍ ስልት የሆኑት አቀማመጥና የቃላት ቅደም ተከተል ግድፈቶች እንጂ የዶክትሪን መሠረትን የሚነኩ አይደሉም።

ዳንኤል ዋላስም ይህንን ሐሳብ በማጠናከር ሽርማን የጠቀሳቸው ነገረ-መለኮታዊ ማሻሻያዎች በጥንቶቹ ጥቂት ቅጂዎች ላይ ቢታዩም እንኳ አጠቃላዩንና ዋናውን የአዲስ ኪዳን መልእክት በፍጹም እንደማይቀይሩትና ምንም ዓይነት መሠረታዊ የክርስትና ዶክትሪን በአንድ በተነጠለ ወይም አጠራጣሪ በሆነ የቅጅ ልዩነት ላይ እንዳልተገነባ በሰፊው ይሞግታል።

ዋላስ እንደሚለው ጥንታውያን ክርስቲያኖች በጽሑፎቹ ባሕርይ ላይ ያላቸው እምነት በአንድ ወጥ ፊደል መካተት ላይ ሳይሆን በመላው አዲስ ኪዳን አጠቃላይና ወጥ መዋቅር ላይ የተመሠረተ ስለነበር ጥቃቅን የመገልበጥ ስህተቶች ዋናውን እምነት ሊያናጉት አልቻሉም።

የጽሑፍ ትችት ጥናቱ ታላቅ ምሁር ብሩስ ሜትዝገር [Bruce M. Metzger] ይህንን ታሪካዊ ሂደት ሲያብራራ በጥንቷ ቤተክርስቲያን የነበሩ መሪዎች [Early Church Fathers] ትኩረት ያደርጉ የነበረው Rule of Faith ወይም Regula Fidei በሚባለውና ከሐዋርያት ቢቃልና በጽሑፍ በተቀበሉት አጠቃላይ እውነት ላይ እንደነበር ይገልጻል። ቤተክርስቲያን

የጽሑፎቹን ትክክለኛነት የምትመዝነው ከዚህ የእምነት ደንብ ጋር ያለውን መጣጣም በማየት ስለነበር የገልባጮቹ ጥቃቅን ግድፈቶች በዶክትሪን ላይ መደናገርን አልፈጠሩም።

ይህ ታሪካዊ ፍሰት በሁለተኛውና በሦስተኛው ክፍለ ዘመን ወደነበረው ይበልጥ ወደጠነከረው የመናፍቃን መነሳትና የጽሑፎች መከለስ [Textual Corruption by Heretics] ታሪክ ቀጥታ ይወስደናል።

በዚህ ረገድ ቢታሪክ ትልቅ ስም የሚጠቀሰው መርቅያን [Marcion] የተባለው ግለሰብ ሲሆን፤ እርሱ የራሱን “ምንፍቅና” የሆነ ነገረ-መለኮት ማለትም ብሉይ ኪዳንን ሙሉ በሙሉ ውድቅ የሚያደርግና የክርስቶስን እውነተኛ ሥጋ መልበስ የማይቀበል እምነት ለመደገፍ ሲል የሉቃስን ወንጌልና አሥሩን የጳውሎስን መልእክታት በጥልቀት በመለየትና የአይሁድን ባሕል የሚጠቅሱ ክፍሎችን በሙሉ በማስወገድ የራሱን የተወሰነ የጽሑፍ ስብስብ አዘጋጅቶ ነበር። የታሪክና የቀኖና ሊቁ F. F. Bruce በጥናቶቹ ላይ በሰፊው እንደሚያብራራው ይህ የማርቅያን ድርጊት ለኦርቶዶክሳዊቷ ቤተክርስቲያን ታላቅ የመንቂያ ደወል ነበር።

መርቅያን የራሱን የተቆረጠ ጽሑፍ በይፋ ሲያቀርብ ቤተክርስቲያንም በምላሹ የትኞቹ መጻሕፍት እውነተኛ ሙሉና ሐዋርያዊ እንደሆኑ በይፋ ለመለየትና የመጀመሪያውን የአዲስ ኪዳን ቀኖና ዝርዝር በታሪክ ሂደት ውስጥ ማዘጋጀት እንድትጀምር ትልቅ ታሪካዊ ግዴታ ውስጥ ከትቷታል።

በዚህ ዙሪያ በጽሑፍ ትችት ጥናት ውስጥ ከፍተኛ ስም ያላቸው ዌስትኮትና ሆርት [Westcott and Hort] በተለይም ኤፍ. ጄ. ኤ. ሆርት እንደገለጹት በጥንቱ ዘመን ሆነ ተብሎ የተደረገ የጽሑፍ መበረዝ [Dogmatic Corruption] በሰፊው የጽሑፍ ዓለም ላይ ዘላቂ ተጽዕኖ ሊያሳድር አልቻለም። ምክንያቱም መናፍቃን ጽሑፎችን ለመለወጥና ለመቁረጥ ቢሞክሩ እንኳ ኦርቶዶክሳዊቷ ቤተክርስቲያን ከተለያዩ የዓለም አቅጣጫዎች ማለትም ከአንጾኪያ ከኦሌክሳንድሪያ ከኤፌሶንና ከሮም የሚመጡትን በርካታ ገለልተኛ ቅጂዎች እርስ በርስ በማነጻጸርና በማጣራት መናፍቃዊ የሆኑትን የተከለሱ ጽሑፎች በቀላሉ ለይታ ውድቅ ለማድረግ ችለዋል።

በመሆኑም በጥንቷ ቤተክርስቲያን የጽሑፍ ትችት ጥናትና የመጻሕፍት ቀኖና [Canon] ምስረታ እርስ በርስ እጅ ለእጅ ተያይዘው የሄዱ ሂደቶች ናቸው። በጥንታዊው የቀኖና ምስረታ ዙሪያ ዘመናዊና ሰፊ ምርምር ያደረገው ማይክል ክሩገር [Michael J. Kruger ቀኖናዊ ግምገማ (The Canon Criterion)] በሚለው ሐሳቡ ላይ እንደሚያስረዳው የአዲስ ኪዳን መጻሕፍት ቀኖናዊነት ቤተክርስቲያን ከብዙ መቶ ዓመታት በኋላ በጉባኤ የሰጠቻቸው የውጭ ሥልጣን ሳይሆን መጻሕፍቱ ራሳቸው ከመጀመሪያው ጀምሮ በውስጣቸው የያዙትና በራሳቸው የሚመሰክሩት መለኮታዊና ሐዋርያዊ ሥልጣን [Self-Authenticating Canon] ነው።

ክሩገር ሜትዝገርና ዋላስ በጥንታውያን አባቶች ዘንድ አንድን ጥቅስ ወይም መጽሐፍ ቀኖናዊና ታማኝ ነው ለማለት በዋናነት ይሠሩባቸው የነበሩትን ሦስት መሠረታዊ መመዘኛዎች በሰፊው ያብራራሉ።

የመጀመሪያው መመዘኛ **ሐዋርያዊነት [Apostolicity]** ሲሆን ይህም ጽሑፉ በቀጥታ በሐዋርያት ወይም ከሐዋርያት ጋር የቅርብ ግንኙነት በነበራቸውና የዓይን ምስክሮች በነበሩ ግለሰቦች ለምሳሌ እንደ ማርቆስና ሉቃስ መጻፉ መረጋገጥ አለበት የሚል ነው።

ሁለተኛው መመዘኛ **Orthodoxy** ሲሆን ጽሑፉ በጥንቷ ቤተክርስቲያን ከሚታወቀውና ከሐዋርያት ቃል ከተቀበሉት የእምነት ደንብ ጋር ሙሉ በሙሉ የሚስማማና ነገረ-መለኮቱ የቀና መሆን አለበት የሚል ነው።

ሦስተኛው መመዘኛ ደግሞ **ካቶሊካዊነት ወይም ሁለንተናዊነት [Catholicity]** ሲሆን ጽሑፉ በአንድ ውስን አካባቢ ብቻ ሳይሆን፤ በመላው ዓለም በሚገኙ አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ ከመጀመሪያው ጀምሮ በስፋት ተነቦ ተቀባይነት አግኝቶና በሊቱርጊያ [አምልኮ] ውስጥ የተገለገሉበት መሆን አለበት የሚል ነው።

ይህ ምዕራፍ እንግዲህ እነዚህን ሁሉ ታሪካዊ ማሳበራዊና ነገረ-መለኮታዊ ዘርፎች በአንድ ወጥ ፍሰት በማስተሳሰር የእጅ ጽሑፎች ታሪክና የመጽሐፍ ቅዱስ ቀኖና ምስረታ እንዴት እርስ በርስ እየተደጋገፉና እየተመጋገቡ የክርስትናን አስተምህሮ

ጠብቀው ለማቆየት እንደቻሉ በስፋትና በጥልቀት ይመረምራል። በዚህ ሀሳብ ውስጥ ሦስት ነጥቦች ይነሳሉ [The Councils and Historical Turning Points፣ Text-Types እና Oral Tradition vs. Written Text] ናቸው!

እነዚህ በጥንቶቹ አባቶችና በመናፍቃን መካከል የተደረጉ የጽሑፍ ክርክሮች እንዲሁም የብራናዎች በየአካባቢው መሰራጨት ቤተክርስቲያን የትኞቹን ሰነዶች ይዞ የትኞቹን እንደምትተው በይፋ የምታውጅበት የታሪክ መድረክ እንዲዘጋጅ አስገዳጅ ሁኔታዎችን ፈጥረው ነበር። ይህም ታሪካዊ ሂደት በቀጥታ ወደ መጀመሪያዎቹ ጉባኤያትና የታሪክ አጋጣሚዎች [The Councils and Historical Turning Points] መነሻነት የሚመራን ሲሆን ይህም የታሪክ ምዕራፍ ቤተክርስቲያን አዳዲስ መጻሕፍትን በስልጣን የፈጠረችበት ሳይሆን ከመጀመሪያው ክፍለ ዘመን ጀምሮ በሐዋርያዊ አብያተ ክርስቲያናት ውስጥ በሥራ ላይ የዋሉትንና የታመኑትን ቅጂዎች በይፋ የመለየትና የማረጋገጥ ታሪካዊ ሂደት ነው።

በጥንቷ ቤተክርስቲያን ታሪክ ውስጥ የቀኖና እና የጽሑፍ ትችት ጥናት በአንድ ጀምበር የተከናወኑ ድንገተኛ ክስተቶች ሳይሆኑ ለብዙ መቶ ዓመታት በታሪክ ማዕበል ውስጥ አልፈው የጠሩ በሊቃውንት ትጋትና በቤተክርስቲያን ጉባኤያት አዋጅ አማካኝነት የመጨረሻውን መልክ የያዙ ሕያው ታሪኮች ናቸው። ይህንን የታሪክ ሂደት ስንመረምርም ቤተክርስቲያን የመጻሕፍትን ዝርዝር ለመወሰን የተነሳሳችው እንዲሁ ያለ ምንም ምክንያት ሳይሆን በውስጥና በውጭ በኩል የተጋረጡባትን የጽሑፍ መበረዝና የመናፍቃን ተጽዕኖ ለመመከት ስትል እንደነበር እንረዳለን።

በዚህ ረገድ በጥንቷ ቤተክርስቲያን ታሪክ ውስጥ ትልቅ ስፍራ የሚሰጠውና በ170 ዓ.ም አካባቢ የተጻፈው የሙራቶሪ ቀኖና [Muratorian Fragment] የመጀመሪያው ግልጽ የታሪክ ምስክር ሆኖ ይነሳል። ይህ በሮም አካባቢ የተገኘና በላቲን ቋንቋ የተጻፈ ጥንታዊ ሰነድ በወቅቱ የነበረችው የሮም ቤተክርስቲያን የትኞቹን መጻሕፍት እንደ እግዚአብሔር ቃል ተቀብላ በጉባኤ ታነብ እንደነበር በዝርዝር ያሳያል።

The Councils and Historical Turning Points

በአዲስ ኪዳን ቀኖና እና በጽሑፍ ትችት ታሪክ ውስጥ ያላቸው ሚና ቤተክርስቲያን አዳዲስ መጻሕፍትን የፈጠረችበት ሳይሆን ከመጀመሪያው ክፍለ ዘመን ጀምሮ በሐዋርያዊ አብያተ ክርስቲያናት ውስጥ በሥራ ላይ የዋሉትንና የታመኑትን ቅጂዎች በይፋ የመለየትና የማረጋገጥ ታሪካዊ ሂደት ነው።

በዚህ ረገድ በጥንቷ ቤተክርስቲያን ታሪክ ውስጥ ትልቅ ስፍራ የሚሰጠውና በ170 ዓ.ም አካባቢ የተጻፈው የሙራቶሪያን ቀኖና [Muratorian Fragment] የመጀመሪያው ግልጽ የታሪክ ምስክር ነው። ይህ በሮም አካባቢ የተገኘና በላቲን ቋንቋ የተጻፈ ጥንታዊ ሰነድ በወቅቱ የነበረችው የሮም ቤተክርስቲያን የትኞቹን መጻሕፍት እንደ እግዚአብሔር ቃል ተቀብላ በጉባኤ ታነብ እንደነበር በዝርዝር ያሳያል። የሙራቶሪያን ቀኖና አራትቱን ወንጌላት የጳውሎስን አሥራ ሦስት መልእክታት የዮሐንስን ሁለት መልእክታት ይሁዳንና የዮሐንስ ራዕይን በይፋ የጠቀሰ ሲሆን እንደ ሄሮማስ እረኛ [Shepherd of Hermas] ያሉ መጻሕፍትን ግን ምንም እንኳን ቢነበቡ የሚጠቅሙ ቢሆኑም ከሐዋርያት ዘመን በኋላ የተጻፉ በመሆናቸው በጉባኤ መካከል ከሐዋርያት ጽሑፎች ጋር እኩል እንዳይነበቡ በግልጽ ለይቷቸዋል።

ይህ የታሪክ አጋጣሚ የሚያሳየው ገና በአራተኛው ክፍለ ዘመን የነበሩት ታላላቅ ጉባኤያት ከመካሄዳቸው ከብዙ ዓመታት በፊት በሁለተኛው ክፍለ ዘመን ማጠናቀቂያ ላይ የዋናዎቹ የአዲስ ኪዳን መጻሕፍት አስገዳጅነትና ቀኖናዊነት በከፍተኛ ደረጃ የታወቀና የተረጋገጠ እንደነበር ነው። የቀኖና ሊቁ [Michael J. Kruger] በጥናቶቹ ላይ በሰፊው እንደሚያስረዳው የሙራቶሪያን ቀኖና መኖሩ ቤተክርስቲያን ቀኖናን ለመወሰን የውጭ ባለሥልጣን እስኪነሳ ድረስ እንዳልጠበቀች ይልቁንም መጻሕፍቱ ራሳቸው በያዙት ሐዋርያዊ ይዘት ምክንያት በተፈጥሮአዊ ሂደት [Organic Process] ተለይተው ይታወቁ እንደነበር ትልቅ ምሁራዊ ማረጋገጫ ነው።

ይህ የታሪክ ፍላጎት በዓለም ክርስትና ታሪክ ውስጥ የመጀመሪያው የቤተክርስቲያን ታሪክ ጸሐፊ ወደሚባለውና በአራተኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ ወደነበረው ወደ የቂሳሪያው አውሳብዮስ [Eusebius of Caesarea] የታሪክ ምደባ ይመራናል። አውሳብዮስ የቤተክርስቲያን ታሪክ [Ecclesiastical History] በሚለው ታላቅ መጽሐፉ ላይ በወቅቱ በሮም ግዛትና በምሥራቁ ዓለም በሚገኙ አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ ይነበቡ የነበሩትን ጽሑፎች በጥንቃቄ መርምሮ በሦስት ዋና ዋና ክፍሎች መደቧቸዋል።

የመጀመሪያው ክፍል የታመኑ ወይም ተቀባይነት ያገኙ መጻሕፍት [Homologoumena] የሚባሉት ሲሆን እነዚህም አራቱ ወንጌላት የሐዋርያት ሥራ የጳውሎስ መልእክታት 1ኛ የሐንስና 1ኛ ጴጥሮስ ናቸው። እነዚህ ጽሑፎች በየትኛውም አቅጣጫ በሚገኙ ክርስቲያኖች ዘንድ ያለምንም ጥርጣሬ ሙሉ በሙሉ ተቀባይነት ያገኙ ነበሩ።

ሁለተኛው ክፍል አጠራጣሪ ወይም ክርክር የተነሳባቸው መጻሕፍት [Antilegomena] የሚባሉት ሲሆን፤ እነዚህም ያዕቆብ፣ ይሁዳ፣ 2ኛ ጴጥሮስ፣ 2ኛ እና 3ኛ የሐንስ እንዲሁም በተወሰኑ ወገኖች ዘንድ የየሐንስ ራዕይ ነበሩ። አውሳብዮስ እንደሚያብራራው የእነዚህ መጻሕፍት አጠራጣሪነት የመነጨው ይዘታቸው ስህተት ሆኖ ሳይሆን በአንዳንድ ሩቅ አካባቢዎች የሚገኙ አብያተ ክርስቲያናት የቅጂዎቹ ስርጭት በቶሎ ስላልደረሳቸውና የሐዋርያት እጅ መሆኑን የሚያረጋግጥ ቀጥተኛ የታሪክ መረጃ በወቅቱ ስላልነበራቸው ነው።

ሦስተኛው ክፍል ደግሞ ውድቅ የተደረጉና የመናፍቃን መጽሐፍት [Pseudepigrapha] የሚባሉት ሲሆን እንደ ቶማስ ወንጌልና የጴጥሮስ ወንጌል ያሉ የሐሰት ጽሑፎች ከቤተክርስቲያን እምነትና ከታሪክ እውነት ጋር ሙሉ በሙሉ የሚጋጩ በመሆናቸው በፍጹም ቀኖናዊ ሊሆኑ እንደማይችሉ በሰፊው አስቀምጧል።

ይህንን የታሪክ ምደባ ተከትሎ በአዲስ ኪዳን ቀኖና ምስረታ ሂደት ውስጥ የመጨረሻውን የድንበር ድንጋይ ያስቀመጠው ታላቅ የታሪክ ክስተት የተፈጸመው በአሌክሳንድሪያው ሊቀ ጳጳስ በአትናቴዎስ [Athanasius of Alexandria] አማካኝነት ነበር። አትናቴዎስ በ367 ዓ.ም በጻፈው ታዋቂው የ39ኛው የፋሲካ በዓል መልእክቱ [39th Festal Letter] ላይ ዛሬ በእጃችን ላይ የሚገኙትን 27ቱን የአዲስ ኪዳን መጻሕፍት በትክክል ስማቸውን በመጥቀስ አንድ ላይ ሰብስቦ አስቀምጧል። አትናቴዎስ በዚህ ታሪካዊ ሰነድ ላይ [እነዚህ ብቻ የድኅነት ምንጮች ናቸው ማንም ሰው በእነዚህ ላይ ምንም ነገር አይጨምር ከእነዚህም ምንም ነገር አይቀንስ] በማለት በይፋ አውጇል። ይህ የአትናቴዎስ መልእክት በጥንቶቹ አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ ለዘመናት በተበታተነ መልኩ ሲያገለግሉ የነበሩት እውነተኛ ቅጂዎች ለአንዴና ለመጨረሻ ጊዜ በአንድ ወጥ ዝርዝር ውስጥ እንዲካተቱ ያደረገ ታላቅ የታሪክ ማሻገሪያ ነጥብ ነበር።

ከዚህ በኋላ የተነሱት የሂፖ [Council of Hippo - 393 ዓ.ም] እና የካርቱጅ [Council of Carthage - 397 ዓ.ም] የሰሜን አፍሪካ ክልላዊ ጉባኤዎች ይህንን የአትናቴዎስን የ27ቱ መጻሕፍት ዝርዝር በይፋ በመቀበል በሕግ ደረጃ አጽድቀውታል።

የታሪክና የመጽሐፍ ቅዱስ ሊቀ F. F. Bruce ይህንን ታሪካዊ ሂደት ሲያጠቃልለው እነዚህ ጉባኤዎች ለቤተክርስቲያን አዲስ መጽሐፍ ቅዱስን የፈጠሩ የሕግ አካላት አልነበሩም ይልቁንም ለዘመናት በክርስቲያኖች ልብና ሕይወት ውስጥ በሊቱርጊያና በአምልኮ ውስጥ መለኮታዊ ሥልጣናቸውን በተግባር ያስመሰከሩትንና በጽሑፍ ትችት ጥናት እውነተኛነታቸው የተረጋገጠውን መጻሕፍት መለኮታዊ ባህርይ በይፋ እውቅና የሰጡ Recognize ያደረጉ የታሪክ ምስክሮች ናቸው ይላል። በመሆኑም እነዚህ ጉባኤዎችና የታሪክ አጋጣሚዎች የጽሑፉን ንጽሕና ለመጠበቅና መናፍቃዊ ቅጂዎች ወደ ቤተክርስቲያን ሰርገው እንዳይገቡ ለመከላከል የተደረጉ ታላላቅ ምሁራዊና ነገረ-መለኮታዊ ምሽጎች ነበሩ።

Text-Types

የሙራቶሪያን ቀኖናን የአውሳብዮስን ምደባና የታላላቆቹን አባቶች ቀኖናዊ ውሳኔዎች ተከትሎ የሚመጣውና የጽሑፍ ትችት ጥናቱን ይበልጥ ረቂቅ ወደሆነው ምሁራዊ ደረጃ የሚያሸጋግረው ጉዳይ የብራናዎች ዓይነትና ስርጭት [Text-Types] በጥንቷ ቤተክርስቲያን ነገረ-መለኮታዊ ክርክሮች ላይ ያሳደሩት ቀጥተኛ ተጽዕኖ ነው።

ይህ ታሪካዊ ክስተት በጥንቱ ዘመን መጻሕፍት በአንድ ማዕከል ብቻ ተገልብጠው አለመሰራጨታቸውን ይልቁንም በተለያዩ ታላላቅ የጂኦግራፊያዊ ክልሎችና የባህል ማዕከላት ሥር ራሳቸውን የቻሉ የጽሑፍ ቤተሰቦች [Textual Families] ፈጥረው እንደነበር በሰፊው ያሳየናል።

የጽሑፍ ትችት ሊቀ ኩርት አላንድ [Kurt Aland] እና ብሩስ ሜትዝገር [Bruce M. Metzger] በጥናቶቻቸው ላይ በሰፊው እንደሚያስረዱት እነዚህ ጥንታውያን የብራና ዓይነቶች በዋናነት በአራት ታላላቅ ምድቦች ይከፈላሉ እነሱም የአሌክሳንድሪያ ጽሑፎች [Alexandrian Text-Type] የምዕራባውያን ጽሑፎች [Western Text-Type] የቂሳርያ

ጽሑፎች [Caesarean Text-Type] እና የቢዛንታይን ጽሑፎች [Byzantine Text-Type] በመባል ይታወቃሉ። የእነዚህ የተለያዩ የብራና ቤተሰቦች መኖር እንዲሁ የአጻጻፍ ስልት ልዩነት ብቻ ሳይሆን በጥንቶቹ ክርስቲያኖች መካከል ይነሱ ለነበሩት የነገረ-መለኮት ክርክሮችና የዶክትሪን መከላከያዎች እንደየአካባቢው የተሰጡ ምሁራዊ ምላሾችንም ጭምር በውስጣቸው ይዘው የሚገኙ ሕያው የታሪክ መስኮቶች ናቸው።

እነዚህን የጽሑፍ ቤተሰቦች ለይተን ስንመለከት የመጀመሪያውና በጽሑፍ ትችት ሊቃውንት ዘንድ እጅግ ታማኝና ጥንታዊ ተብሎ የሚታወቀው የአሌክሳንድሪያ የጽሑፍ ዓይነት ነው። ይህ የብራና ዝርያ በታላቋ የሳይንስ የፍልስፍናና የምሁራን ማዕከል በነበረችው በአሌክሳንድሪያ [ግብፅ] አካባቢ የተገነባ ሲሆን እንደ ኮዴክስ ሳይናቲክስ [Codex Sinaiticus] እና ኮዴክስ ቫቲካኒስ [Codex Vaticanus] ያሉ ታላላቅ አራተኛ ክፍለ ዘመን ብራናዎች የዚህ ቤተሰብ አባላት ናቸው።

የአሌክሳንድሪያ ገልባጮች ጽሑፎችን በጥንቃቄና ያለምንም ጭማሪ ቃል በቃል በመገልበጥ የሚታወቁ በመሆናቸው ነገረ-መለኮታዊ ይዘታቸው እጅግ የጠራና ከመጀመሪያዎቹ ሐዋርያዊ ቅጂዎች ጋር በጣም የቀረበ እንደነበር ሜትዝገር በሰፊው ያብራራል። በአንጻሩ በሮም በሰሜን አፍሪካና በጋውል አካባቢ ይሰራጭ የነበረው የምዕራባውያን የጽሑፍ ዓይነት [Western Text] ደግሞ ገልባጮቹ ጽሑፉን ይበልጥ ግልጽ ለማድረግና ለመተርጎም ሲሉ የቃላት ጭማሪዎችን ሰዋሰዋዊ ማብራሪያዎችንና ተዛማጅ ጥቅሶችን በአንድ ላይ የማቀናጀት ዝንባሌ [Paraphrastic Style] ይታይባቸው ነበር። ይህ የምዕራባውያን ጽሑፍ በጥንቶቹ አባቶች ዘንድ መናፍቃንን ለመከራከርና የቤተክርስቲያንን አስተምህሮ ለሕዝቡ በቀላሉ ለማስረዳት በሰፊው ጥቅም ላይ ይውል የነበረ ቢሆንም የጽሑፍ ትችት ሊቃውንቱ የቃላቱን የመጀመሪያነት ለማረጋገጥ ከአሌክሳንድሪያ ቅጂዎች ጋር በጥብቅ እያነጻጸሩ መመርመር እንደነበረባቸው ኩርት አላንድ ይተነትናል።

እዚህ ላይ የሚነሳው ታላቅ ነገረ-መለኮታዊ ጥያቄ እነዚህ በተለያዩ የዓለም ክፍሎች የተሰራጨት የብራና ቤተሰቦች በጥንቷ ቤተክርስቲያን ታላላቅ ዓለም አቀፋዊ ጉባኤያት ለምሳሌ በኒቅያ፣ በቁስጥንጥንያና በኤፌሶን ጉባኤያት ላይ የፈጠሩት ተጽዕኖ ምን ይመስል ነበር? የሚለው ነው።

ባርት ሼርማን [Bart Ehrman] እንደሚሞግተው በጥንቶቹ ክርስቲያኖች ዘንድ በተለይም በክርስቶስ ማንነት ላይ ክርክር በተነሳ ጊዜ [ክርስቶስ ፍጹም አምላክና ፍጹም ሰው ነው የሚለው የአርቶዶክስ አቋም ከአርዮሳውያንና ከንስጥሮሳውያን አስተምህሮ ጋር በገጠመው ፍልሚያ] ገልባጮቹ የራሳቸውን ዶክትሪን ይበልጥ ለማጠናከር ሲሉ በአካባቢያቸው በሚገኙት ብራናዎች ላይ ጥቃቅን ነገረ-መለኮታዊ ማሻሻያዎችን አድርገዋል። ለምሳሌ በሉቃስ ወንጌል ላይ ክርስቶስ በጌቴሴማኒ የአትክልት ስፍራ ሲጸልይ የላቡ ጠብታ እንደ ደም እንደነበረና መልአክ መጥቶ እንዳበረታው የሚናገረውን ጥቅስ የተወሰኑ ጥንታውያን የአሌክሳንድሪያ ቅጂዎች የማያካቱት ሲሆን የምዕራባውያንና የባይዛንታይን ቅጂዎች ግን በሰፊው ያካትቱታል። ሼርማን እንደሚለው አርቶዶክሳውያን ገልባጮቹ ይህንን ጥቅስ ያካተቱት ክርስቶስ እውነተኛ የሰው ልጅ ስሜትና ሥጋ የሌለው ረቂቅ መንፈስ ብቻ ነው የሚሉትን የዶሴቲስቶች መናፍቃዊ ትምህርት ለመምታትና የእሱን እውነተኛ ሰብአዊነት ለማረጋገጥ ሲሉ ነው በአንጻሩ ጥቅሱን ያስወገዱት ደግሞ ክርስቶስ ደካማ ሰው ብቻ ነበር የሚሉትን የአዶፕሺያኒስቶች ክርክር ለመከላከል የፈለጉት ናቸው በማለት የብራናዎቹ ዓይነት ከዶክትሪን ፖለቲካ ጋር የተያያዘ እንደነበር ይከራከራል።

ሆኖም ግን ለዚህ የሼርማን መግት ምላሽ የሚሰጡት የጽሑፍ ትችት ሊቃውንት ዳንኤል ዋላስ [Daniel B. Wallace] እና ማይክል ክሩገር [Michael J. Kruger] እነዚህ በጥንቶቹ የብራና ዓይነቶች መካከል የታዩት ነገረ-መለኮታዊ ልዩነቶች በቤተክርስቲያን ላይ መደናገርን አልፈጠሩም ይላሉ። የእነሱ ምሁራዊ ማብራሪያ መሠረቱ አርቶዶክሳዊቷ ቤተክርስቲያን በአንድ የጂኦግራፊ ክልል በሚገኝ ብራና ላይ ብቻ ተመስርታ ዶክትሪን አትመስርትም ነበር ይልቁንም ከአንጻሪያ ከአሌክሳንድሪያ ከኤፌሶንና ከሮም የሚመጡትን በርካታ ገለልተኛ ቅጂዎች እርስ በርስ በማነጻጸርና በማጣራት የእውነተኛውን ጽሑፍ ንጽሕና በቀላሉ መጠበቅ ትችል ነበር። እንዲያውም የጽሑፍ ቤተሰቦች በተለያዩ አቅጣጫዎች መኖራቸውና እርስ በርስ መደጋገፋቸው በአንድ አካባቢ ላይ ሆኖ ተብሎ የተደረገን የጽሑፍ መበረዝ በሌላው አካባቢ በሚገኙ ጥንታውያን ቅጂዎች አማካኝነት ወዲያውኑ ነጥሮ እንዲወጣና እንዲታረም ትልቅ ታሪካዊ መከላከያ ሆኖ አገልግሏል። በዚህም ምክንያት በጊዜ ሂደት [በተለይም ከአምስተኛው ክፍለ ዘመን በኋላ] በቁስጥንጥንያና በምሥራቁ ዓለም በስፋት የተሰራጨውና እጅግ በርካታ ቅጂዎችን የያዘው የባይዛንታይን የጽሑፍ ዓይነት [Byzantine Text-Type ወይም Majority Text] ቀደምት የነበሩትን የአሌክሳንድሪያና የምዕራባውያን ጽሑፎች ንባብ በጥንቃቄ በማዋሃድ የቤተክርስቲያንን የሊቱርጊያና የአምልኮ ጽሑፍ ወጥነት ባለው መልኩ ጠብቆ ለማቆየት እንደቻለ ምሁራኑ በሰፊው

ያረጋግጣሉ። በመሆኑም የብራና ዓይነቶችና ስርጭታቸው ታሪክ የዶክትሪን መናጋትን ሳይሆን ይልቁንም የጽሑፎችን ሁለንተናዊና ታሪካዊ ታማኝነት በብዙ ምስክሮች ፊት ያጸና ታላቅ ምሁራዊ ምሽግ ነበር።

Oral Tradition vs. Written Text

የብራና ዓይነቶችና በጂኦግራፊያዊ ክልሎች መሰራጨት በጥንቷ ቤተክርስቲያን ነገረ-መለኮታዊ ክርክሮች ላይ የፈጠረውን ተጽዕኖ ከተመለከትን በኋላ ቀጥታ ወደ ሦስተኛውና የመጨረሻው መሠረታዊ ጉዳይ እንሸጋገራለን ይህም የቃል ትውፊትና የጽሑፍ ግንኙነት [Oral Tradition vs. Written Text] በጥንቶቹ ክርስቲያኖች ዘንድ የነበረው መስተጋብርና ይህ መስተጋብር የጽሑፎችን ንጽሕና ለመጠበቅ እንዴት እንደረዳ በሰፊው መመርመር ነው።

ይህ ታሪካዊ ክፍል በጥንቱ ዘመን የነበረው ማኅበረሰብ እንደ ዛሬው ዘመናዊ ማኅበረሰብ በብቸኝነት በሕትመት ጽሑፍ ላይ ብቻ የተመሠረተ ሳይሆን ከፍተኛ የቃል ትውፊት ባህል [High Oral Culture] የነበረው መሆኑን በማሳየት ይጀምራል። የጥንተ-ክርስቲያናዊ ጽሑፎችና ማኅበራዊ ታሪክ ታዋቂ ምሁር ሌሪ ሁርታዶ [Larry Hurtado] በጥናቶቹ ላይ በሰፊው እንደሚያብራራው በጥንቷ ሮም ግዛት ሥር በነበሩት የመጀመሪያዎቹ ክርስቲያኖች ማኅበረሰብ ውስጥ አብዛኛው ሕዝብ ማንበብና መጻፍ የማይችል [illiterate] ነበር በመሆኑም የአዲስ ኪዳን መጻሕፍት ከተጻፉም በኋላ ቢሆን የክርስቲያኖች ዋነኛ የመጽሐፍ ቅዱስ አጠቃቀም በጉባኤ ጮክ ብሎ የማንበብና የመስማት [Public Reading of Scripture] ልማድ ላይ የተመሠረተ ነበር።

ይህ ማለት ጽሑፉ የተጻፈ ሰነድ ብቻ ሳይሆን በቤተክርስቲያን ሊቱርጊያና አምልኮ ውስጥ በየሳምንቱ እየተደጋገመ የሚነበብና በምእመናን ልብ ውስጥ በቃል የሚቀመጥ ሕያው ድምፅ ነበር። እዚህ ላይ ነው እንግዲህ የቃል ትውፊትና የጽሑፍ ግንኙነት በጽሑፍ ትችት ላይ ያለው ትልቅ ምሁራዊ ሚና የሚገለጠው።

የባርት ሸርማን [Bart Ehrman] ዓይነት ተጠራጣሪ ምሁራን ጽሑፎች ከመጻፋቸው በፊት ለበርካታ አስርት ዓመታት በቃል ብቻ ይነገሩ በነበረበት ዘመን [ከክርስቶስ ስቅለት እስከ መጀመሪያው ወንጌል መጻፍ ድረስ ባለው ጊዜ] ታሪኮቹ በየመንደሩ ሲናፈሱ መሠረታዊ ለውጦችና መበረዞች ደርሶባቸዋል የሚል ሙግት ያቀርባሉ። ሆኖም ግን ለዚህ ሐሳብ እነ ሌሪ ሁርታዶ ማይክል ክሩገር [Michael J. Kruger] እና የጀርመኑ የጽሑፍ ትችት ሊቅ ኩርት አላንድ [Kurt Aland] ጠንካራ ምሁራዊ ምላሽ ይሰጣሉ። እነሱ እንደሚያስረዱት በጥንቱ የአይሁድና የግሪክ ባህል ውስጥ የቃል ትውፊት ማለት እንዲሁ በዘፈቀደ የሚወራ ወሬ ሳይሆን እጅግ ጥብቅ በሆነና ቁጥጥር በሚደረግበት መዋቅር [Controlled Oral Tradition] ውስጥ የሚተላለፍ እውነት ነበር።

የዓይን ምስክሮችና ሐዋርያት በሕይወት በነበሩበት በዚያ ዘመን የተሳሳቱ ታሪኮች እንዳይሰራጩ በቀጥታ ቁጥጥር ያደርጉ ስለነበር የቃል ትውፊቱ እጅግ ከፍተኛ ታማኝነት ነበረው። ጽሑፎቹ በብራና ላይ ከሰፈሩ በኋላም ቢሆን ይህ የቃል ትውፊትና የማስታወስ ባህል የገልባጮቹን ስህተት ለማረም ትልቅ ጋሻ ሆኖ አገልግሏል። በጥንቷ ቤተክርስቲያን አንድ ገልባጭ በብራናው ላይ ሲገለብጥ ሆነ ብሎም ይሁን በስህተት አንድን ቃል ወይም ጥቅስ ቢለውጥ ያ የተለወጠው ብራና እሁድ ዕለት በጉባኤ መካከል ጮክ ብሎ በሚነበብበት ጊዜ ወንጌሉንና የጳውሎስን መልእክታት በቃል አጥንተው የሚያውቁት የቤተክርስቲያን መሪዎችና ምእመናን ንባቡ ከተለመደውና ከሚያውቁት የሐዋርያት ቃል ጋር መጋጨቱን ወዲያውኑ ይረዱ ነበር። በመሆኑም በቃል የማስታወስ ባህል በጽሑፍ ላይ የሚደረጉ ድንገተኛ ወይም ሆነ ተብለው የሚደረጉ ለውጦችን ወዲያውኑ ነጥሮ እንዲወጡና በሌሎች ትክክለኛ ቅጂዎች አማካኝነት እንዲታረሙ የሚያደርግ የውስጥ መከላከያ ሥርዓት [Internal Check and Balance] ሆኖ ያገለግል ነበር።

በመጨረሻም ብሩስ ሜትዝገር [Bruce M. Metzger] እና ዳንኤል ዋላስ [Daniel B. Wallace] እንደሚያጠቃልሉት የቃል ትውፊትና የጽሑፍ ግንኙነት እርስ በርስ የሚጋጨ ሳይሆን በጥንቷ ቤተክርስቲያን የዶክትሪን ንጽሕናን ለመጠበቅ እጅ ለእጅ ተያይዘው የሄዱ ሁለት ታላላቅ መለኮታዊና ታሪካዊ መኪናዎች ነበሩ። ጽሑፉ ለቃል ትውፊቱ መታመኛና መልህቅ ሲሰጠው የቃል ትውፊቱ ደግሞ በየአካባቢው ለሚገለበጡት የብራና ቅጂዎች ታማኝነት ሕያው ምስክርና ጠባቂ በመሆን አገልግሏል።

ይህ ምዕራፍ እንግዲህ እነዚህን ሦስት መሠረታዊ የታሪክና የነገረ-መለኮት ዘርፎች ማለትም በጥንቷ ቤተክርስቲያን የጽሑፍ ልዩነቶች በዶክትሪን ላይ ያሳደሩትን ተጽዕኖ የመናፍቃንን ተነሳሽነትና የጽሑፎች መከለስን እና በመጨረሻም

የመጀመሪያዎቹ ጉባኤያት የብራና ዓይነቶች ስርጭትና የቃል ትውፊትን መስተጋብር በአንድ ላይ በማዋሃድ የአዲስ ኪዳን የእጅ ጽሑፎች ታሪክና የቀኖና ምስረታ ሂደት ምን ያህል ጥንካሬና ታሪካዊ ታማኝነት የነበረው መሆኑን በሰፊው ያጠናቅቃል።

በዚህ ምዕራፍ ውስጥ በጥልቀትና በሰፊው ለመመርመር እንደተሞከረው የታሪካዊ-ነገረ-መለኮታዊ የጽሑፍ ትችት ጥናትና የአዲስ ኪዳን መጻሕፍት የቀኖና ምስረታ ሂደት በጥንቷ ቤተክርስቲያን ታሪክ ውስጥ እርስ በርስ የተሳሰሩና የማይነጣጠሉ የአንድ ሳንቲም ሁለት ገጽታዎች ናቸው። በጥንቶቹ የብራና ቅጂዎች መካከል የሚገኙት በሺዎች የሚቆጠሩ የቃላት ልዩነቶች በአንዳንድ ተጠራጣሪ ምሁራን ዘንድ የክርስትናን መሠረታዊ ዶክትሪን እንደሚቀይሩ ተደርገው ቢወሰዱም የታሪክና የጽሑፍ ትችት ሊቃውንቱ በሰፊው እንደሚያረጋግጡት ግን አብዛኞቹ ልዩነቶች ትርጉም የማይለውጡ የሰዋሰውና የአጻጻፍ ስልት ግድፈቶች ናቸው።

መርቅያንን የመሰሉ በጥንቱ ዘመን የተነሱ መናፍቃን የራሳቸውን የሐሰት አስተምህሮ ለመደገፍ ሲሉ ጽሑፎችን ሆነ ብለው ለመቁረጥና ለመበረዝ ቢሞክሩም ይህ ድርጊታቸው ቤተክርስቲያን የትኞቹ መጻሕፍት እውነተኛና ሐዋርያዊ እንደሆኑ በይፋ እንድትለይና የመጀመሪያውን የቀኖና ዝርዝር እንድታዘጋጅ ታላቅ ታሪካዊ መነቂያ ደወለ ሆኖ አገልግሏል።

በዚህ ታሪካዊ ሂደት ውስጥ የሙራቶሪያን ቀኖና የኢውሴቢዮስ የታሪክ ምደባና የአትናቴዎስ የ367 ዓ.ም የፋሲካ መልእክት ቤተክርስቲያን አዳዲስ መጻሕፍትን በስልጣን የፈጠረችባቸው ሳይሆን ከመጀመሪያው ጀምሮ በራሳቸው መለኮታዊና ሐዋርያዊ ባህርይ ምክንያት በምእመናን ዘንድ ተቀባይነት አግኝተው የነበሩትን 27ቱን መጻሕፍት ታሪካዊ ታማኝነት በይፋ እውቅና የሰጡባቸው ታላላቅ የምዕራፍ ማዕዘኖች ናቸው።

በተጨማሪም ጽሑፎች በተለያዩ ታላላቅ የጂኦግራፊያዊ ማዕከላት ሥር በአሌክሳንድሪያ በምዕራባውያንና በቢዛንታይን የጽሑፍ ቤተሰቦች ተከፋፍለው መሰራጨታቸው በአንድ አካባቢ ላይ ሊከሰት የሚችልን የጽሑፍ መበረዝ በሌላው አካባቢ በሚገኙ ጥንታውያን ቅጂዎች አማካኝነት ወዲያውኑ ነጥሮ እንዲወጣና እንዲታረም የሚያደርግ ሁለንተናዊ የውስጥ መከላከያ ሥርዓት ሆኖ አገልግሏል።

ከዚህም በላይ በጥንቶቹ ክርስቲያኖች ዘንድ የነበረው የላቀ የቃል ትውፊት ባህልና ጽሑፎችን በጉባኤ መካከል ጮክ ብሎ የማንበብ ልማድ ምእመናንና የቤተክርስቲያን መሪዎች ከሐዋርያት የተረከቡትን የእምነት ደንብ በልባቸው እንዲያጠኑ በመርዳት በገልባጮቹ እጅ ሊገቡ የሚችሉትን ድንገተኛ ስህተቶች ወዲያውኑ ለመቆጣጠርና ለማረም አስችሏል።

በአጠቃላይ ሲታይ የቃል ትውፊትና የተጻፈው የብራና ጽሑፍ መስተጋብር በጥንቷ ቤተክርስቲያን የነገረ-መለኮት ዕድገትና የዶክትሪን ጥበቃ ላይ እጅግ የጠነከረ ምሁራዊ ምሽግ የፈጠረ ሲሆን የአዲስ ኪዳን መጻሕፍትም በታሪክ ማዕበልና በክርክሮች ውስጥ አልፈው የጥንት ንጽሕናቸውንና ሐዋርያዊ ስልጣናቸውን ጠብቀው ዛሬ በእጃችን ላይ ሊገቡ የቻሉበትን እውነተኛ ታሪካዊና ነገረ-መለኮታዊ መሠረት ያረጋግጣል።

Footnotes

Larry W. Hurtado, *The Earliest Christian Artifacts: Manuscripts and Christian Origins* Grand Rapids: Eerdmans, 2006, 42-65

Bart D. Ehrman, *The Orthodox Corruption of Scripture: The Effect of Early Christological Controversies on the Text of the New Testament* New York: Oxford University Press, 1993, 3-27

Kurt Aland and Barbara Aland, *The Text of the New Testament: An Introduction to the Critical Editions and to the Theory and Practice of Modern Textual Criticism*, trans. Erroll F. Rhodes Grand Rapids: Eerdmans, 1989, 48-72

Daniel B. Wallace, ed., *Revisiting the Corruption of the New Testament: Manuscript, Patristic, and Apocryphal Evidence* Grand Rapids: Kregel Academic, 2011, 19-54

Bruce M. Metzger, *The Canon of the New Testament: Its Origin, Development, and Significance* Oxford: Clarendon Press, 1987, 99-112

Michael J. Kruger, *Canon Revisited: Establishing the Origins and Authority of the New Testament Books* Wheaton: Crossway, 2012, 85-115

F. F. Bruce, *The Canon of Scripture* Downers Grove: InterVarsity Press, 1988, 134-145

Bruce M. Metzger and Bart D. Ehrman, *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption, and Restoration*, 4th ed. New York: Oxford University Press, 2005, 250-278

ምዕራፍ አራት
የመጽሐፍ ቅዱስ ተግማኒነት

መጽሐፍ ቅዱስን እንደ ማንኛውም ጥንታዊ የታሪክ ሰነድ በምሁራዊ መመዘኛዎች ስንመዝነው የምናገኘው ውጤት እጅግ አስገራሚ ነው።

በመጀመሪያ የሰነድ ወይም የቢብሊዮግራፊክ መመዘኛን ስንመለከት መጽሐፍ ቅዱስ ከማንኛውም ጥንታዊ መጽሐፍ በበለጠ እጅግ ብዙና ወደ መጀመሪያው የጽሕፈት ዘመን የቀረቡ ቅጂዎች ያሉት መጽሐፍ ሆኖ እናገኘዋለን።

ለምሳሌ ያህል የታወቁት የግሪክ ፈላስፋዎች የፕላቶ ወይም የአርስቶታል ድርሰቶች ዛሬ በእጃችን ያሉት ቅጂዎች የተጻፉት አሪጅናሉ ከተጻፈ ከብዙ መቶ ዓመታት በኋላ ቢሆንም የታሪክ ምሁራን ግን እንደ እውነተኛ ሰነድ ይቀበሏቸዋል። በአንፃሩ ሐዲስ ኪዳን ክስተቱ በሆነ በጥቂት አስርት ዓመታት ውስጥ መጻፍ የጀመሩ ቀዳሚ ምስክሮች ያሉት ሲሆን በዘመናት ሂደት ውስጥ ተባዝተው በአጠቃላይ በአሁኑ ሰዓት በእጃችን ላይ የሚገኙ በሺዎች የሚቆጠሩ ጥንታዊ ቅጂዎች አሉ። ይህ የዘመን ቅርበትና የቅጂዎች ብዛት ታሪኩ ተረት ለመሆን ጊዜ እንዳልነበረውና ዋናው መልእክት ሳይበረዝ ለእኛ መድረሱን በተጨማሪ ያረጋግጣል።

በብሉይ ኪዳንም በኩል በሃያኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ላይ የተገኙት የሙት ባሕር ጥቅልሎች መጽሐፍ ቅዱስ ለሺህ ዓመታት ያህል ሳይቀየር መቆየቱን በማረጋገጥ ለተቺዎች የማያዳግም ምላሽ ሰጥተዋል።

በሁለተኛ ደረጃ የአርኪኦሎጂ ወይም የውጫዊ ማስረጃዎችን ስንመረምር መጽሐፍ ቅዱስ የሚጠቅሳቸው ቦታዎችና የታሪክ ክስተቶች እውነተኛ መሆናቸውን የሚያረጋግጡ በርካታ ግኝቶች አሉ። ቀደም ባሉት ዘመናት ብዙ ተቺዎች በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተጠቀሱ ነገሥታትና ሕዝቦች በታሪክ አልነበሩም በማለት ይሞግቱ ነበር። ነገር ግን የኬፕሮውያን ሥልጣኔ መገኘትና የንጉሥ ዳዊት ስም የተቀረጸበት የቴል ዳን ድንጋይ መገኘት መጽሐፍ ቅዱስ እውነተኛ የታሪክ መረጃ የያዘ መጽሐፍ መሆኑን አረጋግጠዋል። እንዲሁም በቅርብ ጊዜ የተገኙት የኢላሙስ ድንጋይና የሊቀ ካህናቱ የቀያፋ አጽም ማረፊያ ሳጥን በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተጠቀሱት ሰዎች ዝም ብለው የፈጠራ ገጸ ባሕርያት ሳይሆኑ በታሪክ ውስጥ በእርግጥ የነበሩ መሆናቸውን በተጨማሪ አሳይተዋል። አርኪኦሎጂ እስካሁን ድረስ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የተጠቀሰ አንድም የታሪክ ሀቅ ስህተት መሆኑን አላረጋገጠም። ይልቁንም ቁፋሮ በተደረገ ቁጥር የመጽሐፉ ታማኝነት እየጨመረ መጥቷል። የመጽሐፉን የውስጣዊ ማስረጃና የጸሐፊዎቹን ባሕርይ ስንመለከት ታሪኩ እውነተኛ የዓይን እማኞች ዘገባ መሆኑን እንረዳለን።

የሐዲስ ኪዳን ጸሐፊዎች የጻፉት ነገር ውሸት ቢሆን ኖሮ በወቅቱ የነበሩ ተቃዋሚዎች በቀላሉ ሊያጣጥሉት ይችሉ ነበር፤ ምክንያቱም ታሪኩ የተጻፈው ምስክሮቹ ገና በሕይወት እያሉ ነው። ጸሐፊዎቹ የራሳቸውን ውድቀትና ስህተት ሳይደብቁ መጻፋቸው ለምሳሌ የደቀ መዛሙርቱን አለማመንና ፍርሃት በግልጽ ማስፈራቸው ታሪኩን እውነተኛና ታማኝ ያደርገዋል። ተረት የሚጽፍ ሰው ጀግኖቹን እንዲህ ባለው ድክመት አይገልጽቸውም።

በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የምናገኘው የመልክዓ ምድርና የባህል ዝርዝር መረጃ በወቅቱ ከነበረው ተጨባጭ ሁኔታ ጋር ፍጹም መግጠሙ ጸሐፊዎቹ ክስተቱ በሆነበት ቦታና ዘመን የነበሩ ሰዎች መሆናቸውን ያረጋግጣል። ስለዚህ መጽሐፍ ቅዱስን የታሪክ ማስረጃ የለውም ብሎ መቃወም ማንኛውንም አይነት ጥንታዊ የታሪክ ምርምር መከድ ማለት ነው፤ ምክንያቱም መጽሐፍ ቅዱስ ያለው የታሪክ ማስረጃ ከማንኛውም ጥንታዊ ሰነድ በላይ እጅግ የገዘፈ ነው።

መጽሐፍ ቅዱስን እንደ ጥንታዊ ሰነድ መመርመር ማለት የሰነዱን ትክክለኛነት (Integrity) እና የታሪክ ታማኝነት (Historical Reliability) በሳይንሳዊ መስፈርቶች መመዘን ማለት ነው። ታዋቂው የአርኪኦሎጂ ምሁር Nelson Glueck እንዲህ ይላል። "It may be stated categorically that no archaeological discovery has ever controverted a biblical reference" [በአርኪኦሎጂያዊ ግኝት አንድም የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል ስህተት ሆኖ ተገኝቶ አያውቅም።] ይህ የሚያሳየው መጽሐፍ ቅዱስ በታሪክ ሂደት ውስጥ ያለውን የጻና መሠረት ነው።

በመጀመሪያ የብሉይ ኪዳን ሰነዶች አስተማማኝነት ስንመለከት የጥንታውያን አይሁድ የጽሕፈት ሥርዓት እጅግ ጥበቅና ጥንቃቄ የተሞላበት እንደነበር እናያለን። Sir Frederic Kenyon የተባሉት የመጽሐፍ ቅዱስ ቅጂዎች ጥናት ከፍተኛ ምሁር እንዲህ ይላሉ። "The interval then between the dates of original composition and the earliest extant evidence becomes so small as to be in fact negligible and the last foundation for any doubt that the Scriptures have come down to us substantially as they were written has now been removed" [ኦሪጅናል ጽሑፉ ከተጻፈበትና አሁን በእጃችን ያለው ቅጂ ከተገኘበት ዘመን መካከል ያለው ልዩነት እጅግ አጭር ከመሆኑ የተነሳ የሚታለፍ ነው። ቅዱሳት መጻሕፍት መጀመሪያ እንደተጻፉት ሳይለወጡ ለእኛ ስለመድረሳቸው ያለው ጥርጣሬ አሁን ሙሉ በሙሉ ተወግዷል።] ይህ ምስክርነት መጽሐፍ ቅዱስ በሺህ ዓመታት ውስጥ ሳይበረዝ መቆየቱን በምሁራዊ መንገድ ያረጋግጣል።

በሁለተኛ ደረጃ የአዲስ ኪዳን ጸሐፊዎች የዘገቧቸው ታሪኮች ከክስተቱ ዘመን ጋር ያላቸው ቅርበት እጅግ ከፍተኛ ነው። የታሪክ ምሁሩ A.N. Sherwin-White እንደገለጹት በአዲስ ኪዳን ውስጥ ያሉት ወንጌሎች ከተጻፉበት ጊዜ አንጻር ሲታዩ ተረት ሊሆኑ የሚችሉበት ዕድል እጅግ በጣም ጠባብ ነው። እርሳቸው እንደሚሉት የታሪክ ሂደት ተረት እንዲፈጠር ቢያንስ ሁለት ትውልድ ወይም ከዚያ በላይ ይፈልጋል። ወንጌሎች ግን ምስክሮቹ በሕይወት እያሉ የተጻፉ ናቸው። F.F. Bruce እንዲህ ይላሉ። "The New Testament was written by men who were contemporaries of the events they described and who were well aware of the public nature of those events" [አዲስ ኪዳን የተጻፈው በክስተቶቹ ዘመን በነበሩና ክስተቶቹ በሕዝብ ፊት የተፈጸሙ መሆናቸውን በሚያውቁ ሰዎች ነው።]

የመጽሐፍ ቅዱስን ታማኝነት የሚመሰክሩት በውስጡ ያሉት ታሪካዊ ዝርዝሮች ናቸው። የታሪክ ምሁሩ Colin Hemer በሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ ውስጥ ብቻ ስማቸው በትክክል የተጠቀሱ 84 የታሪክና የጂኦግራፊ መረጃዎችን አግኝተዋል። እነዚህ መረጃዎች በወቅቱ ከነበረው የሮማ ግዛት አስተዳደርና ባህል ጋር ፍጹም የሚገጥሙ ናቸው። በተጨማሪም William F. Albright የተባሉት ታዋቂው አርኪኦሎጂስት እንዲህ ሲሉ ይመድባሉ። "There can be no doubt that archaeology has confirmed the substantial historicity of Old Testament tradition" [አርኪኦሎጂ የብሉይ ኪዳንን የታሪክ ትክክለኛነት ማረጋገጡ ምንም ጥርጥር የለውም።]

እነዚህ ሁሉ የምሁራን ምስክሮች የሚያሳዩት መጽሐፍ ቅዱስ በሳይንሳዊ ሚዛን ሲመዘን እጅግ አስተማማኝና ሊታመን የሚችል የታሪክ ሰነድ መሆኑን ነው። መጽሐፍ ቅዱስ በሰው ልጆች ታሪክ ውስጥ ተወዳዳሪ የማይገኝለት አንድነት [Internal Consistency] ያለው መጽሐፍ ነው። ይህ አንድነት በምሁራን ዘንድ [ተአምራዊ] ተብሎ የሚታሰበው መጽሐፉ የተጻፈበትን ሁኔታ ስንመለከት ነው። መጽሐፍ ቅዱስ የተጻፈው በ 1,500 ዓመታት ጊዜ ውስጥ በ 40 የተለያዩ ጸሐፊዎች [ነገሥታት፣ እረኞች፣ ዓሳ አጥማጆች፣ ሐኪሞችና ፈላስፋዎች] ሲሆን የተጻፈውም በሦስት የተለያዩ አህጉራት [ኤፕሮ፣ አፍሪካና፣አውሮፓ እና በሦስት ቋንቋዎች ዕብራይስጥ፣ አራማይክና ግሪክ] ነው። ጆሽ ማከዳውል [Josh McDowell] የተባሉት ታዋቂው ተመራማሪ እንዲህ ይላሉ። "The Bible is the only book that has such a unique unity despite its diverse backgrounds If you took 10 modern authors from the same walk of life and asked them to write on one controversial subject, they would not agree. Yet the Bible speaks with one voice on hundreds of controversial subjects" [መጽሐፍ ቅዱስ ከተለያዩ ዳራዎች (backgrounds) መሰረት ቢሆንም፣ እንዲህ ያለ አስደናቂ አንድነት ያለው ብቸኛው መጽሐፍ ነው። ከእነሱ ጋር ለማነጻጸር ከተመሳሳይ የሕይወት ጎዳና የተውጣጡ 10 ዘመናዊ ጸሐፊዎችን ወስደህ በአንድ አከራካሪ ርዕስ ጉዳይ ላይ እንዲጽፉ ብታደርግ እንኳ ሊስማሙ አይችሉም። መጽሐፍ ቅዱስ ግን በመቶዎች በሚቆጠሩ አከራካሪ ጉዳዮች ላይ በአንድ ድምፅ ይናገራል።] ይህ የሚያሳየው ከመጋረጃው በስተጀርባ መጽሐፉን የመራ አንድ መለኮታዊ አእምሮ መኖሩን ነው።

ሁለተኛውና እጅግ ጠንካራው ማስረጃ የትንቢቶች ፍጻሜ [Fulfilled Prophecy] ነው። መጽሐፍ ቅዱስ ስለ ግዛቶች መነሳትና መውደቅ እንዲሁም ስለ መሲሁ መምጣት በመቶዎች የሚቆጠሩ ትንቢቶችን አስቀድሞ ተናግሯል። ለምሳሌ ያህል ታዋቂው የሒሳብና የፕሮባብሊቲ [Probability] ፕሮፌሰር የነበሩት Peter Stoner [Science Speaks] በሚለው መጽሐፋቸው ላይ እንዳሰሉት አንድ ሰው ስለ ክርስቶስ የተነገሩትን 8 ዋና ዋና ትንቢቶች ብቻ እንዲፈጽም ያለው ዕድል ከአንድ በታች አስራ ሰባት ዜሮዎች ተደርድረው እንደሚገኘው (1 in 10 to the 17th power) እጅግ በጣም አነስተኛ ቁጥር ነው። ይህ ቁጥር በዲጂታል መልክ ሲቀመጥ 1 በ 100,000,000,000,000,000 ማለት ነው ይህ ማለት መላውን

የቴክሳስ ግዛትን በሁለት ጫማ ቁመት የብር ሳንቲም ሞልተህ አንዷን ሳንቲም ምልክት አድርገህ አንድ አይኑ የታሰረ ሰው በአንድ ሙከራ ያቺን ሳንቲም የማግኘት ዕድል ጋር እኩል ነው።

ፕሮፌሰር ስቶነር እንዲህ ይላሉ "Any man who rejects Christ as the Son of God is rejecting a fact proved perhaps more absolutely than any other fact in the world" [ክርስቶስን የእግዚአብሔር ልጅ መሆኑን የማይቀበል ሰው በዓለም ላይ ካሉ ማናቸውም እውነታዎች በላይ በቁልጭ ያለ ማስረጃ የተረጋገጠውን እውነት እየካደ ነው]። የመጽሐፍ ቅዱስን ትክክለኛነት በተመለከተ ኖርማን ጋይስለር [Norman Geisler] የተባሉት ታዋቂ ፈላስፋና ምሁር እንዲህ ይላሉ "The Bible is the only book in the world that has a continuous and consistent message of redemption from beginning to end, with prophetic confirmation that no other religious book possesses" [መጽሐፍ ቅዱስ ከመጀመሪያ እስከ መጨረሻ ወጥ የሆነ የመዳን መልእክት ያለውና ሌላ ማንኛውም የሃይማኖት መጽሐፍ የሌለው የትንቢት ማረጋገጫ ያለው ብቸኛው መጽሐፍ ነው] እነዚህ ማስረጃዎች መጽሐፍ ቅዱስ ዝም ብሎ የታሪክ መጽሐፍ ሳይሆን መለኮታዊ ቃል መሆኑን ለምሁራን በበቂ ሁኔታ ያስረዳሉ።

መጽሐፍ ቅዱስን ከሌሎች ጥንታዊና የሃይማኖት መጻሕፍት የሚለየው ትልቁ መመዘኛ ትንቢት ነው የታሪክ ምሁሩ ሚልተን ፊሸር እንዲህ ይላሉ The Bible is the only book in the world that hangs its entire credibility on the ability to predict the future with 100% accuracy [መጽሐፍ ቅዱስ ሙሉ ተዓማኒነቱን የወደፊቱን ጊዜ መቶ በመቶ በትክክል በመተንበይ ላይ የሰቀለ ብቸኛው መጽሐፍ ነው]። ይህ ደግሞ በምርምር ሊረጋገጥ የሚችል ሀቅ ነው።

በመጀመሪያ ስለ መሲሁ የተነገሩ ትንቢቶችን የሒሳብ ትንተና ስንመለከት ውጤቱ ከአጋጣሚ በላይ መሆኑን እንረዳለን። ፕሮፌሰር ፒተር ስቶነር በሳይንስ ሊቃውንት የታረመውን [Science Speaks] የተሰኘውን መጽሐፋቸውን ሲያጠቃልሉ እንዲህ ብለዋል። "We find that the probability of any one man fulfilling all eight prophecies is 1 in 10 to the 17th power" [ስምንት ትንቢቶች በአንድ ሰው ላይ የመፈጸም ዕድላቸው ከአንድ በታች አስራ ሰባት ዜሮዎች ተደርድረው እንደሚገኘው ግዙፍ ቁጥር እጅግ አነስተኛ እንደሆነ አግኝተናል። አሁን ደግሞ 48ቱን ትንቢቶች ብንወስድ ዕድሉ ከአንድ በታች አንድ መቶ ሃምሳ ሰባት ዜሮዎች ተደርድረው እንደሚገኘው [1 in 10 to the 157th power] እጅግ በጣም ረቂቅ ቁጥር ይሆናል]። ይህ ቁጥር ምን ያህል ግዙፍ እንደሆነ ለመረዳት በአጽናፈ ዓለም ውስጥ ካሉት የፕሮቶን ብዛት ጋር እኩል ነው። ይህም የሚያሳየው ትንቢቶቹ በአጋጣሚ የተፈጸሙ ሳይሆኑ በአንድ መለኮታዊ እቅድ የተመሩ መሆናቸውን ነው።

በሁለተኛ ደረጃ የመጽሐፍ ቅዱስን አስደናቂ አንድነት በተመለከተ ዶክተር ኤፍ ኤፍ ብሩስ እንዲህ ይላሉ። "Any agreement between the 66 books of the Bible is not the result of human collaboration but of divine inspiration" [በ 66ቱ የመጽሐፍ ቅዱስ መጻሕፍት መካከል ያለው ማንኛውም ስምምነት የሰዎች ትብብር ውጤት ሳይሆን የመለኮታዊ መሪነት ውጤት ነው] መጽሐፍ ቅዱስ የተጻፈባቸው ሦስቱ ቋንቋዎች ማለትም ዕብራይስጥ አራማይክና ግሪክ እርስ በርሳቸው ፍጹም የተራራቁና በተለያዩ ዘመናት የነበሩ ቢሆኑም ከመጀመሪያው ምዕራፍ እስከ መጨረሻው ያለው የመዳን መልእክት ግን አልተቆረጠም። ይህ [የቀይ ክር] ተብሎ የሚጠራው አንድነት ከዘፍጥረት እስከ ራእይ ድረስ የሚዘልቅ ነው። በመጨረሻም የመጽሐፍ ቅዱስን ተአማኒነት በተመለከተ ታዋቂው ፈላስፋና ምሁር ዶክተር ዊሊያም ሌን ከሬግ እንዲህ ይላሉ። "The historical reliability of the New Testament is so well-established that even secular historians use it as a primary source for understanding the first century" [የአዲስ ኪዳን የታሪክ ታማኝነት በጣም የተረጋገጠ ከመሆኑ የተነሳ ዓለማዊ የታሪክ ምሁራንም እንኳ የመጀመሪያውን ክፍለ ዘመን ለመረዳት እንደ ዋና የመረጃ ምንጭ ይጠቀሙበታል]። ይህም መጽሐፍ ቅዱስ በምሁራን ዘንድ ያለው ክብር ከሃይማኖታዊ እምነት ባለፈ በጠንካራ የታሪክና የአመክንዮ መሠረት ላይ የቆመ መሆኑን ያረጋግጣል።

መጽሐፍ ቅዱስን ከማንኛውም ጥንታዊ ሰነድ የሚለየው ሌላው መመዘኛ በታሪክ ሂደት ውስጥ ያሳየው Survival እና በሰው ልጅ ሥልጣን ላይ ያሳረፈው የማይሻር ጥልቅ አሻራ ነው። ይህ መጽሐፍ ለሺህ ዓመታት በኃያላን መንግሥታትና በፈላስፋዎች የደረሰበትን የጥፋት ዘመቻ ተቋቁሞ ዛሬም ድረስ በዓለም ላይ በብዛት የሚታተም መጽሐፍ መሆኑ በራሱ መለኮታዊ ጥበቃ እንዳለው የሚያሳይ ትልቅ የምርምር አጀንዳ ነው።

1. Survival Against All Odds

ብዙ ነገሥታትና ፈላስፋዎች መጽሐፉን ከምድር ገጽ ለማጥፋት ታላላቅ ዘመቻዎችን ከፍተዋል። ለምሳሌ በ 4ኛው ክፍለ ዘመን የነበረው የሮማው ንጉሥ ዲዮቅልጥያኖስ [Diocletian] መጽሐፍ ቅዱስን የሚያነብ ሁሉ እንዲገደልና መጽሐፉም እንዲቃጠል አዝዞ ነበር። ሆኖም ከጥቂት ዓመታት በኋላ መጽሐፉ ከቀድሞው በበለጠ ተስፋፋ ተገኝቷል። በ 18ኛው ክፍለ ዘመን የነበረው ዝነኛው ፈረንሳዊ ፈላስፋ ቮልቴር [Voltaire] [ከመቶ ዓመት በኋላ መጽሐፍ ቅዱስ ይጠፋል የሚገኘውም በሙዚየም ውስጥ ብቻ ይሆናል] ብሎ ተንብዮ ነበር። የሚገርመው ግን ቮልቴር ከሞተ ከሃምሳ ዓመታት በኋላ እርሱ ይኖርበት የነበረው ቤት የጄኔቫ መጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር [Geneva Bible Society] መጋዘንና ማተሚያ ሆኖ አገልግሏል።

መጽሐፍ ቅዱስ የብዙ መቃብሮች ተመልካች [The Anvil that wears out many hammers] ተብሎ ይጠራል ምክንያቱም ሊያጠፉት የሞከሩት ሁሉ አልፈዋል እርሱ ግን ጸንቶ ይኖራልና።

2. Unparalleled Distribution

መጽሐፍ ቅዱስ በዓለም ላይ በብዙ ሺህ ቋንቋዎች የተተረጎመ ብቸኛው መጽሐፍ ነው። ዊክሊፍ ግሎባል አሊያንስ [Wycliffe Global Alliance] እንደሚጠቁመው መጽሐፍ ቅዱስ ሙሉ በሙሉ ወይም በከፊል ከ 3,600 በላይ በሆኑ ቋንቋዎች ተተርጉሟል። ይህ ማለት ከዓለም ሕዝብ 97 በመቶው መጽሐፍ ቅዱስን በገዛ ቋንቋው የማግኘት ዕድል አለው ማለት ነው። በታሪክ ውስጥ እንደ ዊልያም ቲንደል ያሉ ምሁራን መጽሐፉን ለተራው ሕዝብ ለማድረስ ሲሉ ሕይወታቸውን መስጠታቸው ለመጽሐፉ ያላቸውን ፍፁም ተዓማኒነትና ዋጋ ያሳያል።

3. Impact on Human Civilization

የመጽሐፍ ቅዱስ ተጽዕኖ ከሃይማኖት ገደብ አልፎ በምዕራባውያንና በዓለም ሥልጣኔ ላይ የሰረፀ ነው። የታሪክ ምሁሩ ዊል ዱራንት [Will Durant] እንደገለጹት የአውሮፓና የአሜሪካ የሕግ ሥርዓቶች የሥነ ምግባር እሴቶችና የሰብአዊ መብት መሠረቶች የተቀዱት ከመጽሐፍ ቅዱስ አስተምህሮ ነው። እንደ አይዛክ ኒውተን ጋሊልዮና ዮሐንስ ኬፕለር ያሉ የዘመናዊ ሳይንስ አባቶች ለምርምር የተነሳሱት [መጽሐፍ ቅዱስን የጻፈው አምላክ ተፈጥሮን በሥርዓትና በሒሳብ ሕግ ፈጥሯል] በሚል ጽኑ እምነት ነበር። የሰው ልጅ እኩልነት የዴሞክራሲ መርሆዎችና የሴቶች መብት መከበር መነሻቸው [ሰው በአምላክ አምሳል ተፈጥሯል] የሚለው የመጽሐፍ ቅዱስ እሳቤ ነው።

ታዋቂው የታሪክ ምሁር አርኖልድ ቶይንቤ [Arnold Toynbee] ስለ መጽሐፍ ቅዱስ ተጽዕኖ ሲናገሩ [መጽሐፍ ቅዱስ ለምዕራባውያን ሥልጣኔ እንደ የጀርባ አጥንት ነው ያለ እርሱ ሥልጣኔያችን ሊቆም አይችልም] ብለዋል። እንዲሁም ፊሊፕ ሻፍ [Philip Schaff] እንዲህ ይላሉ፡ "This Bible is a book which has been more widely read, more deeply studied, and more highly valued than any other book in the history of the world" [ይህ መጽሐፍ በዓለም ታሪክ ውስጥ ከማንኛውም መጽሐፍ በላይ በሰፊው የተነበበ በጥልቀት የተጠናና ከፍተኛ ዋጋ የተሰጠው መጽሐፍ ነው]።

የመጽሐፍ ቅዱስ ተዓማኒነት በሦስት ታላላቅ ምሳሌዎች ላይ የቆመ ነው።

1. Manuscript and Archaeological evidence
2. Prophetic and Scientific consistency
3. Miraculous survival and Global impact

እነዚህ ሁሉ መረጃዎች ተዳምረው መጽሐፍ ቅዱስ ተራ የሰው ልጅ የፈጠራ ውጤት ሳይሆን በታሪክ ውስጥ ራሱን የገለጠውና ዓለምን የለወጠው የእግዚአብሔር ቃል መሆኑን ለምሁራንና ለማንኛውም ተመራማሪ በበቂ ሁኔታ ያረጋግጣሉ። መጽሐፍ ቅዱስ በታሪክ ውስጥ ያሳየው ተረፈ-ሕልውና እና ተፅዕኖ ከላይ ከተጠቀሱት በተጨማሪ በሚከተሉት ረቂቅ ዘርፎች ይገለጻል።

1. Foundations of Jurisprudence

መጽሐፍ ቅዱስ የዓለም የሕግ ሥርዓት መሠረት ነው። ለምሳሌ የታዋቂው እንግሊዝዊ የሕግ ሊቅ Sir William Blackstone [Commentaries on the Laws of England] የተሰኘውና ለዘመናዊው የሕግ ሥርዓት መሠረት የሆነው ሥራው ሙሉ በሙሉ የተገነባው በመጽሐፍ ቅዱስ ሕግጋት ላይ ነው። ብላክስቶን [ማንኛውም የሰው ልጅ ሕግ ከመጽሐፍ ቅዱስ ሕግ ጋር የሚጋጭ ከሆነ ዋጋ የለውም] በማለት ይሞግታል።

የሰብአዊ መብቶች ድንጋጌ [Universal Declaration of Human Rights] መነሻውም [ሰው ሁሉ በእግዚአብሔር አምሳል ተፈጥሯል] የሚለው መጽሐፍ ቅዱሳዊ እሳቤ እንጂ ተፈጥሮአዊ ዝግመተ ለውጥ [Evolution] አይደለም ምክንያቱም ዝግመተ ለውጥ የሚያስተምረው [Survival of the fittest] እንጂ ስለ ደካሞች መብት አይደለም።

2. Genesis of Higher Education

በዓለም ላይ ያሉ ታላላቅና አንጋፋ ዩኒቨርሲቲዎች የተመሠረቱት መጽሐፍ ቅዱስን ለማጥናትና ምሁራንን ለማፍራት ነበር። ለምሳሌ [Oxford፣ Cambridge፣ Harvard፣ Yale እና Princeton] የተመሠረቱት መጽሐፍ ቅዱስን መሠረት ባደረገ የትምህርት ዓላማ ነው። የሃርቫርድ ዩኒቨርሲቲ የመጀመሪያ መፈክር [Veritas Christo et Ecclesiae] የሚል ነበር። ይህ የሚያሳየው መጽሐፉ ለዘመናዊው የከፍተኛ ትምህርትና ለምሁራዊ ምርምር መንገዱን የጠረገ መሆኑን ነው።

3. Linguistic and Literacy Revolution

መጽሐፍ ቅዱስ ለብዙ የዓለም ቋንቋዎች መጻፍና መዳበር ምክንያት ሆኗል። ለምሳሌ የጀርመን ቋንቋ አሁን ያለውን ወጥ ቅርጽ የያዘው ማርቲን ሉተር መጽሐፍ ቅዱስን ወደ ጀርመንኛ ሲተረጉም ነው። በእኛም አገር ግዕዝ እንዲበለጽግና አማርኛ ለሥነ-ጽሑፍ እንዲበቃ የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች ሚና ከፍተኛ ነው። መጽሐፍ ቅዱስ በታሪክ ውስጥ የማንበብና የመጻፍ ጥበብ [Literacy] ለተራው ሕዝብ እንዲደርስ በማድረግ የሰው ልጅን ንቃተ-ሕሊና ቀይሯል።

4. Social Transformation

በታሪክ ውስጥ የባርነት ሥርዓት እንዲቆም የታገሉት እንደ ዊልያም ዊልበርፎርስ [William Wilberforce] ያሉ ሰዎች መነሻቸው የመጽሐፍ ቅዱስ አስተምህሮ ነበር። በተጨማሪም በዓለም ላይ ያሉ የመጀመሪያዎቹ ሆስፒታሎች ወላጅ አልባ ሕፃናት ማሳደጊያዎችና የድሆች መርጃ ድርጅቶች የተመሠረቱት [ጎረቤትህን እንደ ራስህ ውደድ] በሚለው መጽሐፍ ቅዱሳዊ ትእዛዝ ተገፋፍተው በነበሩ ግለሰቦች ነው።

መጽሐፍ ቅዱስን ከሌሎች ጥንታዊ መጻሕፍት የሚለየው በቃላት ብቻ አለመኖሩ ነው [በሕግ፣በትምህርት፣በቋንቋና በማኅበራዊ ፍትሕ] ውስጥ ሥር ሰዶ የሚገኝ ሕያው ኃይል ነው። ይህ ዓለም አቀፋዊና ዘመናት ተሻጋሪ ተጽዕኖ መጽሐፉ ከአምላክ የተገኘ ለመሆኑ ሌላኛው ጠንካራ ማስረጃ ነው።

Footnotes

Nelson Glueck, Rivers in the Desert, New York Farrar, Straus and Cudahy, 1959, p. 31

Sir Frederic Kenyon, The Bible and Archaeology, New York Harper & Row, 1940, p. 288

Sir Frederic Kenyon, Our Bible and the Ancient Manuscripts, 4th ed., London Eyre & Spottiswoode, 1939, p. 23

A.N. Sherwin-White, *Roman Society and Roman Law in the New Testament*, Oxford Clarendon Press, 1963, pp. 188-191

F.F. Bruce, *The New Testament Documents Are They Reliable?*, 5th ed., Downers Grove, IL InterVarsity Press, 1960, p. 33

William F. Albright, *Archaeology and the Religions of Israel*, Baltimore Johns Hopkins University Press, 1956, p. 176

ምዕራፍ አምስት
የመጽሐፍ ቅዱስ ጽሑፋዊ ታማኝነትና አለመበረዝ ታሪካዊ ማረጋገጫዎች

የመጽሐፍ ቅዱስን የታሪክ ፍላጎት የብራናዎች ስርጭትና የቀኖና ምስረታ ታሪክ በጥልቀት ከመረመርን በኋላ በቀጥታ ወደ ምዕራፍ አምስት የምናደርገው ሽግግር የጽሑፉን ታሪካዊ ታማኝነትና አለመበረዝ [Textual Integrity and Preservation] በሳይንሳዊና በአካዳሚያዊ መነጽር ወደ ማረጋገጥ ደረጃ ያሸጋግረናል።

በዘመናዊው ምሁራዊ ዓለምም ሆነ በተለያዩ ተቺዎች ዘንድ መጽሐፍ ቅዱስን በተመለከተ የሚነሳው ትልቁና መሠረታዊው ጥያቄ ዛሬ በእጃችን የሚገኘው መጽሐፍ ቅዱስ ከአንደኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ የነበሩት ሐዋርያትና ነቢያት ከጻፉት የመጀመሪያው እጅ [Autographs] ጋር ምን ያህል ተመሳሳይ ነው? በጊዜ ሂደት በገልባጮቹ ስህተት ወይም ሆነ ተብሎ በተደረገ ሴራ አልተበረዘም? የሚለው ነው።

ለዚህ ጥያቄ ምሁራዊ ምላሽ ለመስጠት የጽሑፍ ትችት ሳይንስ [Textual Criticism] የሚያቀርባቸውን ሦስት ታላላቅ ምሳሌዎች መሠረት በማድረግ የመጽሐፍ ቅዱስን ጽሑፋዊ ይዘትና ከአንደኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ እስከ አሁኑ ዘመን ድረስ ያደረገውን ታሪካዊ ጉዞ ያለምንም መቆራረጥና ንዑስ ርዕስ በጥንቃቄ እንመረምራለን። ይህንን ታሪካዊ ምርምር የምንጀምረው የጽሑፍ ትችት ሊቃውንቱ የትኛውንም የጥንት ዘመን ሰነድ ታማኝነት ለመመዘን የሚጠቀሙበትን የመጀመሪያውንና ዋነኛውን መለኪያ መሠረት በማድረግ ነው፤ ይህም የእጅ ጽሑፎች ብዛትና የጊዜ ቅርበት [The Manuscript Evidence & Time Gap] የተሰኘው ሳይንሳዊ መርህ ነው።

በጥንቱ የግሪክና የሮም ዓለም የተጻፉ ማናቸውም የፍልስፍናና የታሪክ መጻሕፍት ለምሳሌ የሆሜር ኢሊያድ [Iliad] የፕላቶ የፍልስፍና ውይይቶች ወይም የጁሊየስ ቄሳር የጋውል ጦርነት ታሪኮች [Gallic Wars] ዛሬ በእጃችን የሚገኙት እጅግ በጣም ጥቂት በሆኑና ጸሐፊው መጽሐፉን ከጻፈበት ዘመን በመቶዎች አልፎ ተርፎም በሺዎች ከሚቆጠሩ ዓመታት በኋላ በተገለበጡ የብራና ቅጂዎች አማካኝነት ነው።

ለምሳሌ የጁሊየስ ቄሳር የታሪክ ሰነድ ዛሬ የሚገኘው በ10 የሚጠጉ ቅጂዎች ብቻ ሲሆን የመጀመሪያው ጽሑፍ ከተጻፈበትና ዛሬ በእጃችን ካለው ጥንታዊ ቅጂ መካከል ያለው የጊዜ ልዩነት [Time Gap] ወደ 1,000 ዓመታት ገደማ ይገመታል። የፕላቶ ጽሑፎችም ቢሆኑ የሚገኙት በሰባት ቅጂዎች ብቻ ሲሆን የጊዜ ልዩነቱ 1,200 ዓመታት ነው። ሆኖም ግን በዓለማዊው የታሪክ ምሁራን ዘንድ የእነዚህ መጻሕፍት ታሪካዊ ይዘትና ታማኝነት ፍጹም ጥያቄ ውስጥ አይገባም። ይህንን ሳይንሳዊ መለኪያ ወደ አዲስ ኪዳን መጻሕፍት ስናመጣው ግን የሚገጥመን ታሪካዊ እውነታ ፍጹም የተለያየና ማንኛውንም የጥንት ዘመን ሰነድ የሚያስንቅ ነው።

ብሩስ ሜትዝገር [Bruce M. Metzger እና ዳንኤል ዋላስ [Daniel B. Wallace] በጥናቶቻቸው ላይ በሰፊው እንደሚያስረዱት ለአዲስ ኪዳን መጻሕፍት ምስክር የሚሆኑ ከ5,800 በላይ ጥንታውያን የግሪክ የእጅ ጽሑፎች [Manuscripts] ይገኛሉ። ከዚህም በተጨማሪ በጥንቱ ዘመን የተተረጎሙትን እንደ ላቲን ሶርያክ ኮፕቲክና ግዕዝ ያሉትን ከ10,000 እስከ 20,000 የሚጠጉ ጥንታውያን የትርጉም ቅጂዎችን ስንጨምር የመጽሐፍ ቅዱስ ምስክሮች ቁጥር ከ25,000 በላይ ይደርሳል። ይበልጥ አስገራሚው ጉዳይ ግን የእነዚህ መጻሕፍት የጊዜ ቅርበት ነው። መጻሕፍቱ ከተጻፉበት ከአንደኛው ክፍለ ዘመን ማብቂያ ጀምሮ በጥቂት አስርት ዓመታት ብቻ የሚርቁ በርካታ የፓፒረስ [Papyrus] ቁርጥራጮች ይገኛሉ ለምሳሌ በ125 ዓ.ም አካባቢ የተጻፈውና የዮሐንስ ወንጌልን የያዘው የጆን ራይላንድስ ፓፒረስ [P52] መጽሐፉ ከተጻፈበት ጊዜ ያለው ርቀት ከ30 እስከ 40 ዓመታት ብቻ ነው። እንደ ኮዴክስ ሲናይቲክስና ቫቲካኒስ ያሉ ሙሉውን አዲስ ኪዳን የያዙ ታላላቅ የብራና መጻሕፍት ደግሞ በ300 ዓመታት ልዩነት ውስጥ የሚገኙ ናቸው። ይህ ማለት መጽሐፍ ቅዱስ በታሪክ ማዕበል ውስጥ ሳይበረዝ ለመሸገፍ ያለው የሰነድ ብዛትና የጊዜ ቅርበት በሰው ልጅ ታሪክ ውስጥ ማንም ሊቀናቀነው የማይችል ታላቅ ሳይንሳዊ ምሽግ ነው።

ወደ ሁለተኛው መሠረታዊ ምሳሌ ስንሸጋገር ይህንን እጅግ ግዙፍ የሆነ የብራናዎች ብዛት እንዴት መቆጣጠርና ማነጻጸር እንደሚቻል የሚተነትነውን የጽሑፍ ማነጻጸሪያ ሳይንስና የትርጉም ወጥነት [Textual Criticism and Cross-Checking] እንመለከታለን።

ተቺዎች በሺዎች የሚቆጠሩ የቃላት ልዩነቶች [Variants] መኖራቸውን እንደ መበረዝ ማስረጃ አድርገው ለማቅረብ ቢሞክሩም የጽሑፍ ትችት ሳይንስ ግን የእነዚህ ቅጂዎች ከተለያዩ የዓለም አህጉራት መገኘት የጽሑፉን ፍጹም አለመበረዝ የሚያረጋግጥ መሆኑን ያሳያል። በጥንቱ ዘመን እነዚህ የብራና ቅጂዎች የተሰራጩት በአንድ ማዕከላዊ የፖለቲካ ወይም የሃይማኖት ስልጣን ሥር አልነበረም ይልቁንም በአሌክሳንድሪያ በአንጾኪያ [እስያ] እና በሮም ባሉ የተለያዩና ነጻ በሆኑ ማኅበረሰቦች እጅ ነበር። ይህ የጂኦግራፊያዊ ስርጭት ትልቁ ጥቅሙ በጥንቱ ዘመን ማንም ሰው ወይም የሃይማኖት መሪ መጽሐፍ ቅዱስን ሆነ ብሎ መለወጥና መበረዝ ቢፈልግ እንኳን በዓለም ዙሪያ ተበታትነው የሚገኙትን በሺዎች የሚቆጠሩ ቅጂዎች በአንድ ላይ ሰብስቦ ለመለወጥ የሚችልበት ምንም ዓይነት ታሪካዊና ቴክኖሎጂያዊ አቅም አልነበረውም።

ኩርት አላንድ [Kurt Aland] እንደሚያብራራው የጽሑፍ ትችት ሊቃውንት ከተለያዩ አቅጣጫዎች የመጡትን እነዚህን ቅጂዎች እርስ በርስ በማነጻጸር [Cross-Checking] በአንድ ወገን የገባን የገላባጭ ስህተት በሌላው ወገን በሚገኝ ጥንታዊ ቅጂ አማካኝነት በቀላሉ ማረም ችለዋል። በዚህም ምክንያት በቅጂዎቹ መካከል የሚገኙት ልዩነቶች 99% የሚሆኑት የፊደላት አጻጻፍ የቃላት ቅደም ተከተልና የሰዋሰው ጉዳዮች እንጂ አንዱንም ክርስቲያናዊ መሠረተ-አስተምህሮ [Doctrine] የሚቀይሩ ወይም የሚያናጉ ባለመሆናቸው ዛሬ በእጃችን ያለው ጽሑፍ የመጀመሪያውን የሐዋርያት ቃል ሙሉ በሙሉ ጠብቆ የያዘ መሆኑ በሳይንሳዊ መንገድ ይረጋግጣል።

በመጨረሻም የመጽሐፍ ቅዱስን አለመበረዝ ከአዲስ ኪዳን አልፎ ወደ ብሉይ ኪዳን በማሻገር የታሪካዊ ምርምሩን ፍጻሜ የሚያጸናው ሦስተኛው ታላቅ ምሳሌ የሙት ባሕር ጥቅሎችና የብሉይ ኪዳን ታማኝነት [The Dead Sea Scrolls Evidence] ነው። እስከ 20ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ድረስ ለብሉይ ኪዳን መጻሕፍት በእጃችን ይገኝ የነበረው እጅግ ጥንታዊው የዕብራይስጥ ሰነድ በ900 ዓ.ም አካባቢ የተጻፈው የማሶሬቲክ ጽሑፍ [Masoretic Text] ነበር።

ይህ ሁኔታ በተቺዎች ዘንድ [በሙሴና በነቢያት ዘመን ከተጻፈውና ከ900 ዓ.ም ጽሑፍ መካከል የ3,000 ዓመታት ልዩነት ስላለ ጽሑፉ በጊዜ ሂደት ተበላሽቷል] የሚል ትልቅ የጥርጣሬ በር ከፍቶ ነበር። ሆኖም ግን በ1947 ዓ.ም በቁምራን [የሙት ባሕር አካባቢ] በዋሻዎች ውስጥ የተገኙት በመቶዎች የሚቆጠሩ በጥቅል ብራናዎች ላይ የተጻፉ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ይህንን ጥርጣሬ ሙሉ በሙሉ አመድ አደረጉት። እነዚህ የሙት ባሕር ጥቅሎች የተጻፉት ከክርስቶስ ልደት በፊት በሁለተኛውና በአንደኛው ክፍለ ዘመን [ከ200 ዓ.ክ.በ እስከ 68 ዓ.ም] በነበረው ዘመን ሲሆን በእጃችን ከነበረው የማሶሬቲክ ጽሑፍ ጋር የአንድ ሺህ ዓመታት የጊዜ ልዩነት ነበራቸው።

የቅዱሳን መጻሕፍት የአርኪኦሎጂ ሊቅ ሚሊር ቡሮውስ [Millar Burrows] እንደመሰከረው በተለይም ሙሉ በሙሉ ተገኝቶ የነበረው የኢሳይያስ ጥቅል [The Great Isaiah Scroll] ከተገኘ በኋላ ከአንድ ሺህ ዓመታት በኋላ ከተጻፈው የማሶሬቲክ ቅጂ ጋር ሲነጻጸር በቃላትና በይዘት ደረጃ ፍጹም አንድ ሆኖ ተገኝቷል። ልዩነቶቹ ጥቂት የፊደላት አጻጻፍ ስልቶች [Spelling] ብቻ ነበሩ። ይህ ታላቅ የአርኪኦሎጂ ግኝት አይሁዳውያን ገልባጮቹ [Scribes] የእግዚአብሔርን ቃል ከትውልድ ወደ ትውልድ በሚገለብጡበት ጊዜ የቃላቱን ብዛትና የአጻጻፍ ስልቱን እያነጻጸሩ የሚያደርጉት ጥንቃቄ ምን ያህል ድንቅና መለኮታዊ ጥበቃ የነበረው መሆኑን አረጋግጧል።

በመሆኑም የእጅ ጽሑፎች ግዙፍ ብዛት የጽሑፍ ትችት ሳይንስ ጥብቅ ቁጥጥርና የሙት ባሕር ጥቅሎች አርኪኦሎጂያዊ ምስክርነት በአንድ ላይ ተዳምረው መጽሐፍ ቅዱስ በታሪክ ሂደት ውስጥ ያለምንም መበረዝ፣ መቆረጥና መለወጥ ፍጹም ታማኝነቱን ጠብቆ የኖረ ብቸኛ መለኮታዊ ሰነድ መሆኑን በምሁራዊ ዓለም ላይ በፅኑ ያቆማሉ።

The Manuscript Evidence & Time Gap

የመጽሐፍ ቅዱስን ታሪካዊ ታማኝነትና ፈጽሞ አለመበረዝን ለማረጋገጥ በምሁራን ዘንድ የሚቀመጠው የመጀመሪያውና ዋነኛው መመዘኛ የቢብሊዮግራፊክ ወይም የሰነድ መመዘኛ [Bibliographical Test] ሲሆን ይህም በተለይ የእጅ ጽሑፎች ብዛትና የጊዜ ቅርበት [The Manuscript Evidence & Time Gap] በሚለው ሳይንሳዊ መርህ ላይ የሚገነባ ነው።

የትኛውንም የጥንት ዘመን የታሪክ ጸሐፊ ወይም ፈላስፋ ሥራ ትክክለኛነት ለመመዘን የታሪክ ሊቃውንት የሚያነጻጽሩት ሁለት መሠረታዊ ጥያቄዎችን ነው የመጀመሪያው ጸሐፊው መጽሐፉን ከጻፈበት [Original Composition] እስከ መጀመሪያው ዛሬ በእጃችን እስከሚገኘው ጥንታዊ ቅጂ [Earliest Extant Manuscript] ድረስ ምን ያህል የዘመን ርቀት

አለ? የሚለው ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ [ያንን ታሪክ የሚመሰክሩ በአጠቃላይ ስንት የእጅ ጽሑፎች ወይም የብራና ቅጂዎች ተርፈው በእጃችን ይገኛሉ?] የሚለው ነው።

ይህ የዘመን ርቀት እጅግ በሰፊና የቅጂዎች ቁጥር ባነሰ ቁጥር በመካከሉ ባሉት መቶ ዘመናት ውስጥ ገልባጮቹ ሆነ ብለው ወይም በስህተት ታሪኩን የመለወጥ የመጨመርና የማሳነስ [Textual Corruption] ዕድላቸው ከፍተኛ እንደሆነ ይታመናል። በአንጻሩ የዘመኑ ርቀት እጅግ ባጠረና የቅጂዎቹ ብዛት በሺዎች በሚቆጠር ደረጃ በናረ ቁጥር፣ ጽሑፉ ሳይቀየርና ሳይበረዝ ትውልድ ለማሻገሩ ያለው ታሪካዊ ዋስትና የማይናወጥ ይሆናል። ይህንን ሳይንሳዊ ሚዛን ይበልጥ ግልጽ ለማድረግ በዓለማዊው ታሪክ ዘንድ ፍጹም ታማኝ ተብለው የሚወሰዱትን የጥንት ግሪክና ሮም መጻሕፍት ማየት ይገባል።

ለምሳሌ ያህል የታዋቂው የግሪክ ፈላስፋ የፕላቶ [Plato] የቴትራሎጂ ጽሑፎች የተጻፉት ከክርስቶስ ልደት በፊት በ400 ገደማ ቢሆንም ዛሬ በእጃችን የሚገኘው እጅግ ጥንታዊው ቅጂ የተጻፈው በ900 ዓመተ ምሕረት አካባቢ ነው። ይህ ማለት በአራጅናሉ ጽሑፍና በእጃችን ባለው ቅጂ መካከል ያለው የጊዜ ልዩነት [Time Gap] ወደ 1,300 ዓመታት ገደማ ይረዝማል ዛሬ ተርፈው የሚገኙት የብራና ቅጂዎች ብዛትም 7 ብቻ ናቸው። የሌላው ታላቅ ፈላስፋ የአርስቶትል [Aristotle] የፖለቲካና የፍልስፍና ድርሰቶች የተጻፉት በ340 ቅ.ል.ክ አካባቢ ሲሆን እጅግ ጥንታዊው ቅጂ የተገኘው በ1,100 ዓ.ም ነው [የ1,400 ዓመታት የዘመን ርቀት አለው] ተርፈው በእጃችን ያሉ ቅጂዎችም ከ49 አይበልጡም። የሮማውያን ታላቅ መሪ ጁሊየስ ቄሳር [Julius Caesar] የጻፈው የጋውል ጦርነት ታሪኮች [Gallic Wars] የተጻፈው ከክርስቶስ ልደት በፊት በ50 ገደማ ሲሆን ጥንታዊው ቅጂ የተገኘው ከ900 ዓመታት በኋላ ነው የሚገኘውም በ10 ቅጂዎች ብቻ ነው።

የታሪክ ምሁራን ግን የእነዚህን መጻሕፍት ታሪካዊ ይዘትና ታማኝነት ፍጹም ጥያቄ ውስጥ ሳይከቱ እንደ እውነተኛ ታሪካዊ ሰነድ ይቀበሏቸዋል፤ ምክንያቱም በጥንቱ ዘመን የነበረውን የጽሕፈትና የብራና አያያዝ አስቸጋሪነት ስለሚረዱ ነው። ይህንን ሳይንሳዊ መለኪያ ወደ አዲስ ኪዳን መጻሕፍት ስናመጣው ግን መጽሐፍ ቅዱስ ያለውን የታሪክ ማስረጃ ከማንኛውም ጥንታዊ ሰነድ በላይ እጅግ የገዘፈና ማንኛውንም የጥንት ዘመን መጽሐፍ የሚያስከዳ ሆኖ እናገኘዋለን።

በአንፃሩ ሐዲስ ኪዳን ክስተቱ በሆነ በጥቂት አስርት ዓመታት ውስጥ መጻፍ የጀመሩ ቀዳሚ ምስክሮች ያሉት ሲሆን በዘመናት ሂደት ውስጥ ተባዝተው በአጠቃላይ በአሁኑ ሰዓት በእጃችን ላይ የሚገኙ በሺዎች የሚቆጠሩ ጥንታውያን ቅጂዎች አሉን።

ከአዲስ ኪዳን መጻሕፍት መጻፍ [ከ50-95 ዓ.ም] እስከ መጀመሪያዎቹ ጥንታውያን ሙሉ የብራና ስብስቦች ወይም ኮዴክሶች [Codices] ያለው ጊዜ እጅግ በጣም አጭር ከመሆኑ የተነሳ ታሪኩ ወደ ተረትና ወደ ፈጠራ ለመለወጥ የሚያስችል ምንም ዓይነት የጊዜ ክፍተት አልነበረውም። የታሪክ ሂደት ተረት እንዲፈጠር ቢያንስ ሁለት ትውልድ ወይም ከዚያ በላይ ረጅም ዘመን የሚፈልግ ቢሆንም የአዲስ ኪዳን ሰነዶች ግን ገና ክስተቱን ያዩ የዓይን ምስክሮችና ተቃዋሚዎች በሕይወት እያሉ በሰፊው ተሰራጭተው ነበር።

ለአዲስ ኪዳን መጻሕፍት ምስክር የሚሆኑ ከ5,800 በላይ ጥንታውያን የግሪክ የእጅ ጽሑፎች [Manuscripts] ዛሬ በዓለም ታዋቂ ሙዚየሞችና ቤተ መጻሕፍት ውስጥ ይገኛሉ። ከዚህም በተጨማሪ በጥንቱ ዘመን የተተረጎሙትን እንደ ላቲን ቩልጌት፣ ሶርያክ ፔሺታ፣ ኮፕቲክና ጥንታዊውን የግዕዝ መጽሐፍ ቅዱስን ጨምሮ ከ10,000 እስከ 20,000 የሚጠጉ ጥንታውያን የትርጉም ቅጂዎችን ስንጨምር የመጽሐፍ ቅዱስ ውጫዊ የሰነድ ምስክሮች ቁጥር ከ25,000 በላይ ይደርሳል።

በጥንቱ ዘመን ሁለተኛው ክፍተኛ ቅጂ ያለው የሆሜር ኢሊያድ [Iliad] ሲሆን እርሱም ቢሆን የሚገኘው በ1,800 ገደማ ቅጂዎች ብቻ መሆኑ የመጽሐፍ ቅዱስን የበላይነት ፍንትው አድርጎ ያሳያል።

ይበልጥ አስገራሚው ጉዳይ ግን የእነዚህ የእጅ ጽሑፎች የዘመን ቅርበት ነው። መጻሕፍቱ ከተጻፉበት ከአንደኛው ክፍለ ዘመን ማብቂያ ጀምሮ በጥቂት አስርት ዓመታት ብቻ የሚርቁ በርካታ የፓፒረስ [Papyrus] ቁርጥራጮች ይገኛሉ። ለአብነት ያህል በ125 ዓ.ም አካባቢ የተጻፈውና የዮሐንስ ወንጌል ምዕራፍ 18ን የያዘው ታዋቂው የጆን ራይላንድስ ፓፒረስ [P52] ሐዋርያው ዮሐንስ ወንጌሉን ከጻፈበት ጊዜ ያለው የዘመን ርቀት ከ30 እስከ 40 ዓመታት ብቻ ነው። እንደዚሁም በ200 ዓ.ም አካባቢ የተጻፉትና አብዛኛውን የሉቃስና የዮሐንስ ወንጌል የያዙት የቦድመር ፓፒረሶች [P66, P75]

እንዲሁም የጳውሎስን መልእክታት የያዘው የፔስተር ቢቲ ፓፒረስ [P46] የተጻፉት ኦሪጅናሉ በተጻፈ በ100 እና 150 ዓመታት ልዩነት ውስጥ ብቻ ነው።

ሙሉውን አዲስ ኪዳንና ብሉይ ኪዳንን በአንድ ላይ የያዙት ታላላቅና ታዋቂዎቹ የብራና መጻሕፍት ማለትም ኮዴክስ ሲናይቲክስ [Codex Sinaiticus] እና ኮዴክስ ቫቲካኒስ [Codex Vaticanus] የተጻፉት በአራተኛው ክፍለ ዘመን [በ325-350 ዓ.ም] አካባቢ ነው። ይህም ማለት ኦሪጅናሉ ከተጻፈበት ጊዜ ያላቸው የዘመን ርቀት ቢበዛ ከ250 እስከ 300 ዓመታት ብቻ ነው። የቅዱሳት መጻሕፍት ቅጂዎች ጥናት ከፍተኛ ምሁር የሆኑት ሰር ፍሬደሪክ ኬንያን [Sir Frederic Kenyon] ይህንን ታላቅ እውነታ ሲመሰክሩ [ኦሪጅናል ጽሑፉ ከተጻፈበትና አሁን በእጃችን ያለው ቅጂ ከተገኘበት ዘመን መካከል ያለው ልዩነት እጅግ አጭር ከመሆኑ የተነሳ የሚታለፍ ነው። ቅዱሳት መጻሕፍት መጀመሪያ እንደተጻፉት ሳይለወጡ ለእኛ ስለመድረሳቸው ያለው ጥርጣሬ አሁን ሙሉ በሙሉ ተወግዷል] ማለታቸው ለዚህ ነው።

ይህ እጅግ ግዙፍ የሆነ የቅጂዎች ብዛትና የዘመን ቅርበት ዛሬ በእጃችን ያለው ጽሑፍ በጥንቱ ዘመን በነበሩ ነገሥታትም ሆነ ማኅበረሰቦች ሴራ ሳይበረዝ ሳይቀየርና ሳይደለዝ ከመጀመሪያዎቹ ጸሐፊዎች እጅ ቀጥታ ለእኛ የደረሰ መሆኑን በሳይንሳዊና በታሪካዊ ምርምር የማይናወጥ ማኅተም ያረጋግጣል።

Textual Criticism and Cross-Checking

ወደ ሁለተኛው መሠረታዊ ምሰሶ ስንሸጋገር ይህንን እጅግ ግዙፍ የሆነ የብራናዎች ብዛት እንዴት መቆጣጠርና ማነጻጸር እንደሚቻል የሚተነትነውን የጽሑፍ ማነጻጸሪያ ሳይንስና የትርጉም ወጥነት [Textual Criticism and Cross-Checking] በጥልቀት እንመለከታለን።

ተቺዎች በሺዎች የሚቆጠሩ የቃላት ልዩነቶች [Textual Variants] መኖራቸውን እንደ መበረዝ ማስረጃ አድርገው ለማቅረብ ቢሞክሩም የጽሑፍ ትችት ሳይንስ ግን የእነዚህ ቅጂዎች ከተለያዩ የዓለም አህጉራት መገኘት የጽሑፉን ፍጹም አለመበረዝ የሚያረጋግጥ መሆኑን ያሳያል። በጥንቱ ዘመን እነዚህ የብራና ቅጂዎች የተሰራጩት በአንድ ማዕከላዊ የፖለቲካ ወይም የሃይማኖት ስልጣን ሥር አልነበረም ይልቁንም በአሌክሳንድሪያ በአንጾኪያ እና በሮም ባሉ የተለያዩና ነጻ በሆኑ ማኅበረሰቦች እጅ ነበር። ይህ የጂኦግራፊያዊ ስርጭት ትልቁ ጥቅሙ በጥንቱ ዘመን ማንም ሰው ወይም የሃይማኖት መሪ መጽሐፍ ቅዱስን ሆነ ብሎ መለወጥና መበረዝ ቢፈልግ እንኳን በዓለም ዙሪያ ተበታትነው የሚገኙትን በሺዎች የሚቆጠሩ ቅጂዎች በአንድ ላይ ሰብስቦ ለመለወጥ የሚችልበት ምንም ዓይነት ታሪካዊና ቴክኖሎጂያዊ አቅም አልነበረውም። በአንድ አካባቢ የሚገኝ ገላባጭ ሆኖ ብሎ ወይም በስህተት ጥቅስ ቢቀይር ያለው ለውጥ በሌላው አህጉር በሚገኙት ቅጂዎች ላይ ሊታይ አይችልም።

የጀርመኑ የጽሑፍ ትችት ሊቅ ኩርት አላንድ [Kurt Aland] እንደሚያብራራው የጽሑፍ ትችት ሳይንስ ሊቃውንት ከተለያዩ አቅጣጫዎች የመጡትን እነዚህን ቅጂዎች እርስ በርስ በማነጻጸር [Cross-Checking] በአንድ ወገን የገባን የገላባጭ ስህተት በሌላው ወገን በሚገኝ ጥንታዊ ቅጂ አማካኝነት በቀላሉ ማረምና የመጀመሪያውን የሐዋርያት ቃል በ 99% ትክክለኛነት መለየት ችለዋል። የጽሑፍ ትችት ዋና ዓላማው በሺዎች የሚቆጠሩትን የብራና ልዩነቶች በማንጠፍ የመጀመሪያውን ንጹሕ ጽሑፍ [Original Text] መልሶ መገንባት ነው። በቅጂዎቹ መካከል የሚገኙት ልዩነቶች 99% የሚሆኑት የፊደላት አጻጻፍ የቃላት ቅደም ተከተልና የሰዋሰው ጉዳዮች [ለምሳሌ በግሪክ ቋንቋ የሰዋሰው ሕግ መሠረት የአንድ ቃል ቅደም ተከተል ቢቀየርም ትርጉሙ አይቀየርም] እንጂ አንዱንም ክርስቲያናዊ መሠረተ-አስተምህሮ [Doctrine] የሚቀይሩ ወይም የሚያናጉ አይደሉም።

ዳንኤል ዋላስ [Daniel B. Wallace] እና ብሩስ ሜትዝገር [Bruce M. Metzger] በጥናቶቻቸው ላይ በተደጋጋሚ እንደሚያረጋግጡት ምንም ዓይነት መሠረታዊ የክርስትና ዶክትሪን በአንድ በተነጠለ ወይም አጠራጣሪ በሆነ የቅጅ ልዩነት ላይ አልተገነባም። ከተለያዩ አህጉራት የተገኙት ጥንታዊ ያላቲን የሶርያክ የኮፕቲክና የቅዱስ ፍሬምናጦስ [አባ ሰላማ] ዘመን የነበረው ጥንታዊው የግዕዝ ትርጉም ሳይቀር እርስ በርስ ሲነጻጸሩ በይዘትና በዶክትሪን ደረጃ ያላቸው ፍጹም ወጥነት መጽሐፍ ቅዱስ በታሪክ ሂደት ውስጥ ሳይበረዝ መቆየቱን በተጨማሪም ያሳያል።

ስለዚህ የቅጂዎች መብዛትና ከተለያዩ አህጉራት መገኘት የብልሽት ምልክት ሳይሆን ይልቁንም ጽሑፉ በሴራ እንዳይለወጥ የተደረገ ታላቅ ዓለም አቀፋዊ የደንገነት መዋቅር ነው። ይህም የጽሑፍ ትችት ሳይንስ እነዚህን ቅጂዎች እርስ በርስ በማጣቀስ የመጀመሪያውን ቃል በከፍተኛ ታማኝነት እንድንጨብጥ ያደርገናል።

The Dead Sea Scrolls Evidence

ወደ ሦስተኛውና ለብሉይ ኪዳን ሰነዶች ታማኝነት እጅግ ወሳኝ ወደሆነው ታሪካዊ ምሳሌ ስንሸጋገር በሃያኛው ክፍለ ዘመን ከተደረጉት የእርኪኦሎጂ ግኝቶች ሁሉ እጅግ ታላቅና አስገራሚ የተባለውን የሙት ባሕር ጥቅሎችና የብሉይ ኪዳን ታማኝነት [The Dead Sea Scrolls Evidence] በጥልቀት እንመለከታለን።

በ1947 ዓ.ም በይሁዳ ምድረ በዳ በቁምራን [Qumran] ዋሻዎች ውስጥ በአጋጣሚ የተገኙት እነዚህ ጥንታውያን ጥቅል ብራናዎች እስከዚያ ዘመን ድረስ በብሉይ ኪዳን ላይ ይነሱ ለነበሩ የትችት ጥያቄዎች በሙሉ የማያዳግም ሳይንሳዊ ምላሽ የሰጡ ሆነው ተገኝተዋል። እነዚህ ጥቅሎች ከመገኘታቸው በፊት በእጃችን የነበረው እጅግ ጥንታዊውና ሙሉው የዕብራይስጥ ብሉይ ኪዳን ቅጂ የሌኒንግራድ ኮዴክስ [Leningrad Codex] የሚባለውና የተጻፈው በ1008 ዓ.ም በአሥረኛው ክፍለ ዘመን አካባቢ የነበረው የማሶሬቲክ ጽሑፍ [Masoretic Text] ነበር። በዚህ ምክንያት በርካታ ሊበራል ተቺዎች [የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት መጀመሪያ ከተጻፉበት ጊዜ ከ1500–400 ዓ.ክ.በ ጀምሮ እኛ በእጃችን እስከሚገኘው ቅጂ ድረስ የ1,400 ዓመታት የዘመን ርቀት ስላለ ጽሑፉ በገልባጮቹ እጅ ተለውጧል በተለይም ስለ ክርስቶስ መምጣት መከራና ክብር የሚናገሩት ትንቢቶች ለምሳሌ የኢሳይያስ ትንቢት ክስተቶቹ ከተፈጸሙ በኋላ ሆነ ተብሎ የተጨመሩ የፈጠራ ታሪኮች ናቸው] የሚል ጠንካራ የጥርጣሬ መግት ያነሱ ነበር።

ነገር ግን የሙት ባሕር ጥቅሎች መገኘት ይህንን ትችት በአንድ ጀንበር አፈራረሰው። በቁምራን ዋሻዎች ውስጥ ከተገኙት በመቶዎች የሚቆጠሩ ጥቅሎች መካከል ከአስቴር መጽሐፍ በስተቀር የሁሉም የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ቅጂዎች የተገኙ ሲሆን እነዚህ ሰነዶች የተጻፉት ከክርስቶስ ልደት በፊት በ3ኛው ክፍለ ዘመን እና በአንደኛው ክፍለ ዘመን መካከል ባለው ዘመን [ከ250 ዓ.ክ.በ – 68 ዓ.ም] ነበር። ይህም ማለት በእጃችን ከነበረው የማሶሬቲክ ጽሑፍ ጋር በአንድ ጊዜ የአንድ ሺህ ዓመታት [1,000 years] ታሪካዊ የዘመን ርቀትን ወደኋላ አሳጠሩት።

ምሁራን በታላቅ ጉጉት በዋሻው ውስጥ የተገኘውንና ሙሉ በሙሉ ሳይበላሽ የተረፈውን የኢሳይያስን ጥቅል [Great Isaiah Scroll] ከአንድ ሺህ ዓመታት በኋላ ከተጻፈው የማሶሬቲክ ጽሑፍ ጋር ቃል በቃል ማነጻጸር [Cross-Checking] ሲጀምሩ የተገኘው ውጤት ፍጹም ተአምራዊ ነበር። የታሪክ ምሁሩ ሚላር ቡሮውስ [Millar Burrows] በጥናቱ ላይ እንዳረጋገጠው በሁለቱ ጽሑፎች መካከል የአንድ ሺህ ዓመታት ልዩነት ቢኖርም በይዘትና በቃል ደረጃ ፍጹም አንድ ሆነው ተገኝተዋል። በጽሑፎቹ መካከል የታዩት ጥቃቅን ልዩነቶች 95% የሚሆኑት የተወሰኑ የፊደላት አጻጻፍ ስልቶች [Spelling] እና የሰዋሰው ለውጦች ብቻ እንጂ አንዱንም እንኳ የታሪክ ሐቅ ወይም ነገረ-መለኮታዊ ትምህርት የሚቀይሩ አልነበሩም።

ይህ ግኝት ጥንታውያን አይሁዳውያን ገልባጮቹ [Scribes] የእግዚአብሔርን ቃል ከትውልድ ወደ ትውልድ በሚገለብጡበት ጊዜ ያደርጉት የነበረው ሥርዓት ምን ያህል ጥበቅ የተቀደሰና ከብልሽት የጠራ እንደነበር በእርኪኦሎጂያዊ ማስረጃ ፍንትው አድርጎ አሳይቷል። አይሁዳውያን እያንዳንዱን ፊደል ቃልና መስመር እየቆጠሩ ይገለብጡ ስለነበር በሰነዱ ላይ አንዳችም ስህተት እንዳይገባ ታላቅ ጥንቃቄ ያደርጉ ነበር። ስለዚህ የሙት ባሕር ጥቅሎች መጽሐፍ ቅዱስ በሺህ ዓመታት የታሪክ ማዕበልና መዋዠቅ ውስጥ ሳያረጅና ሳይበረዝ መለኮታዊ ጥበቃ ተደርጎለት ለዘመናችን ትውልድ በታማኝነት መሻገሩን የሚያረጋግጥ ታላቅ ታሪካዊ ምስክር ነው።

በአጠቃላይ ሲታይ መጽሐፍ ቅዱስን እንደ ማንኛውም ጥንታዊ የታሪክ ሰነድ በምሁራዊ መመዘኛዎች መመርመር ማለት የሰነዱን ትክክለኛነት [Integrity] እና ታሪካዊ ታማኝነት [Historical Reliability] በሳይንሳዊ መስፈርቶች መመዘን ማለት ነው። በዚህም መሠረት መጽሐፉን በቢብሊዮግራፊክ በእርኪኦሎጂያዊና በውስጣዊ መመዘኛዎች ሚዛን ላይ ስናስቀምጠው የሚሰጠን ውጤት በታሪክ ምርምር ዓለም ተወዳዳሪ የማይገኝለት ሆኖ እናገኘዋለን።

የእጅ ጽሑፎች ብዛትና የጊዜ ቅርበት [The Manuscript Evidence & Time Gap] መርህን ስንመለከት አዲስ ኪዳን ካለው ከ25,000 በላይ ጥንታውያን ቅጂዎችና አረጅናሉ ከተጻፈበት ጊዜ ካለው እጅግ አጭር የዘመን ርቀት አንጻር ታሪኩ ወደ ተረት ለመለወጥ የሚያስችል ምንም ዓይነት ክፍተት እንዳልነበረው አረጋግጠናል። ይህንን ግዙፍ የብራናዎች ስብስብ ከተለያዩ አህጉራት [አፍሪካ፣ እስያና አውሮፓ] ስብስቦ እርስ በርስ በማጣቀስ የሚሠራው የጽሑፍ ማነጻጻሪያ ሳይንስ [Textual Criticism and Cross-Checking] ደግሞ በመካከሉ የሚገኙት ጥቃቅን ልዩነቶች የሃይማኖቱን መሠረተ-አስተምህሮ [Doctrine] በፍጹም የማይነኩና የመጀመሪያው የሐዋርያት ቃል በ99% ትክክለኛነት የተጠበቀ መሆኑን በሳይንሳዊ መንገድ መስክሯል።

በብሉይ ኪዳን በኩል ደግሞ በሃያኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ላይ የተገኙት የሙት ባሕር ጥቅሎች [The Dead Sea Scrolls] ከክርስቶስ ልደት በፊት የነበሩትን የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ይዘው በመገኘታቸውና ከአንድ ሺህ ዓመታት በኋላ ከተገለበጡት የማሶሬቲክ ቅጂዎች ጋር በይዘትና በቃል ደረጃ ፍጹም አንድ ሆነው በመገኘታቸው መጽሐፍ ቅዱስን በጥንቃቄ የመገልበጡ ሥርዓት ምን ያህል ጥበቅ የተቀደሰና ከብልሽት የጠራ እንደነበር በአርኪኦሎጂያዊ ማስረጃ አረጋግጠዋል። ከዚህም በተጨማሪ እንደ ቴል ዳን የኢላጦስ ድንጋይና የቀያፋ አጽም ማረፊያ ሳጥን ያሉ የውጫዊ አርኪኦሎጂ ግኝቶች በመጽሐፉ ውስጥ የተጠቀሱት ሰዎችና ታሪኮች የፈጠራ ገጸ ባሕርያት ሳይሆኑ በእርግጥ በታሪክ የነበሩ መሆናቸውን በተጨማሪም አስከረዋል። ጸሐፊዎቹ የራሳቸውን ውድቀትና ስህተት ሳይደብቁ [Criterion of Embarrassment] እውነተኛ የዓይን እማኞች የዘገቡት የውስጣዊ ማስረጃ ደግሞ የመጽሐፉን ታማኝነት ፍጹም ያደርገዋል።

ስለዚህ መጽሐፍ ቅዱስ የተጻፈበትን የ1,500 ዓመታት ረጅም ዘመን የጸሐፊዎቹን ስብጥርና የቋንቋዎቹን መለያየት ተሻግሮ ከመጀመሪያው እስከ መጨረሻው ምዕራፍ ያሳየው ፍጹም ነገረ-መለኮታዊ አንድነት [Internal Consistency] ሰነዱ በሰዎች ፍላጎት ብቻ የተጻፈ ሳይሆን በመለኮታዊ ጥበቃና በታማኝነት ማሳተም የተጠበቀ ብቸኛ ቅዱስ መጽሐፍ መሆኑን በተጨማሪም ያስገነዝበናል። ይህ የጽሑፉ ታሪካዊና ሳይንሳዊ መሠረት መጽሐፍ ቅዱስን በታሪክ ማዕበል ውስጥ ሳይበረዝ ለዘመናችን ትውልድ እንዲሻገር ያደረገው የማይናወጥ ታሪካዊ ዋስትና ነው።

Footnotes

Sir Frederic Kenyon, *Our Bible and the Ancient Manuscripts*, 4th ed. London: Eyre and Spottiswoode, 1939, 48-52

F.F. Bruce, *The New Testament Documents: Are They Reliable?* 5th ed. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 1960, 16-20

Josh McDowell, *The New Evidence That Demands a Verdict* Nashville, TN: Thomas Nelson, 1999, 33-45

Kurt Aland and Barbara Aland, *The Text of the New Testament: An Introduction to the Critical Editions and to the Theory and Practice of Modern Textual Criticism* Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1987, 28-36

Bruce M. Metzger and Bart D. Ehrman, *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption, and Restoration*, 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2005, 51-62

Daniel B. Wallace, ed., *Revisiting the Corruption of the New Testament: Manuscript, Patristic, and Apocryphal Evidence* Grand Rapids, MI: Kregel Academic, 2011, 23-40

Millar Burrows, *The Dead Sea Scrolls* New York: Viking Press, 1955, 303-312

Geza Vermes, *The Complete Dead Sea Scrolls in English*, 7th ed. London: Penguin Books, 2011, 12-25

Nelson Glueck, *Rivers in the Desert: A History of the Negev* New York: Grove Press, 1959, 31

William F. Albright, *From the Stone Age to Christianity: Monotheism and the Historical Process*, 2nd ed. Baltimore: Johns Hopkins Press, 1957, 2-3

A.N. Sherwin-White, *Roman Society and Roman Law in the New Testament* Oxford: Clarendon Press, 1963, 186-193

Colin J. Hemer, *The Book of Acts in the Setting of Hellenistic History*, ed. Conrad H. Gempf Tübingen J.C.B. Mohr, 1989, 101-159

ምዕራፍ ስድስት
Historical & Circumstantial Veracity
Non-Biblical External Attestation

መጽሐፍ ቅዱስን በተለይም ደግሞ በአዲስ ኪዳን የተመዘገቡትን ታሪካዊ ሁኔታዎች ታማኝነት ለመመዘን ሌላው እጅግ ወሳኝና ገለልተኛ የሆነው መመዘኛ የውጭ ሰነዶች ምስክርነት [External Evidence Test] ነው።

ተቺዎችና ከተፈጥሮ በላይ የሆኑ ከስተቶችን የማይቀበሉ አካላት በተደጋጋሚ የሚያነሱት አንድ የቆየ ሙግት አለ እርሱም [በወንጌላት ውስጥ የተጻፉት ታሪኮች በክርስቲያን ማኅበረሰብ ውስጥ ብቻ የተፈጠሩ የሃይማኖቱን መሥራች ለማግኘት የተጻፉ የውስጥ ፕሮፓጋንዳዎች እንጂ ከሃይማኖቱ አጥር ውጭ በነበረው ጥንታዊ ዓለም የታወቁ እውነተኛ ከስተቶች አይደሉም] የሚል ነው። ነገር ግን ይህ ሙግት በጥንቱ ዘመን በነበሩና ስለ ክርስትና መስፋፋት ምንም ዓይነት ሃይማኖታዊ ጥቅምም ሆነ ወገንተኝነት በሌላቸው ይልቁንም ሃይማኖቱን አጥብቀው በሚቃወሙና ለማጥፋት በሚፈልጉ አይሁዳውያንና ሮማውያን የታሪክ ጸሐፊዎች ዘንድ የተመዘገቡትን ሰነዶች ሲመረምር ፍጹም መሠረት የሌለው ሆኖ ይገኛል።

መጽሐፍ ቅዱስ የሚናገረው ታሪክ በቤተ ክርስቲያን ግድግዳ ውስጥ ብቻ የተቆለፈ ምስጢር ሳይሆን በወቅቱ በነበረው ታላቁ የሮማ ግዛት ዓለማዊ የታሪክ መዝገብ ላይ በደማቁ የሰፈረና ሊፋቅ የማይችል የታሪክ አሻራ ነው። በጥንቱ ዓለም የነበሩ የታሪክ ጸሐፊዎች ስለ አንድ ግለሰብ ወይም ንቅናቄ ለመጻፍ የዚያ ንቅናቄ ተጽዕኖ እስከ ንጉሥ ቤተ መንግሥትና እስከ አጠቃላይ ግዛቱ የሕግ መዋቅር ድረስ መድረስ ነበረበት።

ክርስትና ገና በተመሠረተ በአንደኛውና በሁለተኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ የሮማውያንና የአይሁድ ልሂቃን ስለ ናዝሬቱ ኢየሱስና ስለ ተከታዮቹ የጻፏቸው ምሁራዊ መዛግብት የወንጌላትን ታሪካዊ መዋቅርና የአዲስ ኪዳንን እውነታነት ከሃይማኖት ነጻ በሆነ መንገድ የሚያረጋግጡ ታላላቅ ምሳሌዎች ናቸው።

ዋነኞቹ የሮማውያንና የአይሁድ የታሪክ ምስክሮች

ሀ. የኮርኔሊዮስ ታሲተስ ምስክርነት [The Testimony of Cornelius Tacitus]

በሮማውያን ታሪክ ዘንድ ፍጹም ተዓማኒና ጥንቃቄ የተሞላበት የታሪክ አጻጻፍ ስልት እንዳለው የሚመስከርለት ታላቁ የታሪክ ጸሐፊ ኮርኔሊዮስ ታሲተስ [Cornelius Tacitus] በ116 ዓ.ም አካባቢ በጻፈውና አናልስ [Annals] በሚባለው ታዋቂ መጽሐፉ ላይ በ64 ዓ.ም በሮም ከተማ ላይ ስለደረሰው ታላቅ ቃጠሎና ንጉሥ ኔሮ ይህንን አደጋ በክርስቲያኖች ላይ ስላሳበበበት ሁኔታ በሰፊው ዘግቧል።

ታሲተስ ለክርስቲያኖች ምንም ዓይነት አዎንታዊ ስሜት አልነበረውም እንዲያውም እምነቱን አጥፊ የሆነ ከፉ አጉል እምነት [mischievous superstition] በማለት ይገልጻል። ነገር ግን ይህ የጥል ስሜቱ የዘገበውን ታሪካዊ ሐቅ ይበልጥ አሳማኝ ያደርገዋል። ምክንያቱም ክርስትናን ለማግኘት የሚፈልግ ሰው ሳይሆን ክርስቲያኖችን የሚጠላ ጠላት እውነታውን መመዝገቡ ሰነዱን ከማንኛውም ወገንተኝነት ነጻ ያደርገዋል።

ታሲተስ በታሪኩ ውስጥ የክርስትና መሥራች የሆነው [ክርስቶስ] በቲባርዮስ ቄሳር ዘመን መንግሥት በይሁዳ ምድር በአውራጃው ገዥ በጴንጤናዊው ጲላጦስ እጅ የሞት ቅጣት እንደተፈረደበት ግድያውም ለጊዜው ንቅናቄውን ቢያቆመውም በኋላ ግን እምነቱ ከይሁዳ ተነሥቶ እስከ ሮም ከተማ ድረስ በከፍተኛ ፍጥነት እንደተሰራጨ ቃል በቃል አስቀምጧል። ይህ ምስክርነት በአራቱ ወንጌላት ላይ የተጻፈውን የኢየሱስን የሞት ፍርድ ዘመን የሞተበትን ቦታ የፈረደበትን መኮንን ስምና የቅጣቱን ዓይነት [Crucifixion] ቃል በቃል የሚያረጋግጥ ዓለማዊ ሰነድ ነው።

Tacitus, Annals 15.44:- “Consequently, to get rid of the report, Nero fastened the guilt and inflicted the most exquisite tortures on a class hated for their abominations, called Christians by the populace. Christus, from whom the name had its origin, suffered the extreme penalty during the reign of Tiberius at the hands of one of our procurators, Pontius Pilate, and a most

mischievous superstition, thus checked for the moment, again broke out not only in Judaea, the first source of the evil, but even in Rome...”

ትርጉም፡- [በመሆኑም ያንን "ከተማዋን እርሱ ራሱ እንዳቃጠላት የሚናፈሰውን" ወሬ ለማጥፋት ሲል ኔሮ ጥፋቱን በሕዝቡ ዘንድ በነውረኛነታቸው በሚጠሉና "ክርስቲያኖች" ተብለው በሚጠሩት ወገኖች ላይ አሳበበ እጅግ አስከፊ የሆኑ ስቃዮችንም አዘነበባቸው። ስማቸው የመጣበት "ክርስቶስ" የተባለው መሥራች በቲባርዮስ ዘመን መንግሥት ከገዢዎቻችን በአንዱ በጴንጤናዊው ጲላጦስ እጅ የሞት ቅጣትን ተቀበለ። ይህ አጥፊ የሆነ አጉል እምነት ለጊዜው ቢገታም እንደገና የክፉ ነገር መፍለቂያ በሆነችው በይሁዳ ብቻ ሳይሆን በሮም ከተማ ጭምር በኃይል ፈነዳ።]

ለ. የፕሊኒ ዘ ያንገር ምስክርነት [The Testimony of Pliny the Younger]

በሁለተኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ [በ112 ዓ.ም] አካባቢ በቢታንያ [በአሁኗ ቱርክ] አውራጃ የሮም ገዥ የነበረው ፕሊኒ ዘ ያንገር [Pliny the Younger] ለሮሙ ንጉሥ ትራጃን [Emperor Trajan] የጻፈው ይፋዊ የመንግሥት ደብዳቤ ሌላው አስገራሚ ውጫዊ ማስረጃ ነው።

ፕሊኒ በግዛቱ ውስጥ ክርስቲያኖች በከፍተኛ ፍጥነት እየበዙ በመምጣታቸው የተለመዱት የሮማውያን የአማልክት መቅደሶች እየተተዉና መሥዋዕት የሚገዛ ጠፍቶ እንደነበር ለንጉሡ ይገልጻል። በዚህም ምክንያት የተያዙትን ክርስቲያኖች እንዴት መመርመርና መቅጣት እንዳለበት መመሪያ ለመጠየቅ ደብዳቤውን ጻፈ።

ይህ ደብዳቤ በጥንቷ ቤተ ክርስቲያን የነበረውን የአምልኮ ሥርዓትና ክርስቲያኖቹ ለኢየሱስ ክርስቶስ የነበራቸውን አመለካከት ፍንትው አድርጎ ያሳያል። ፕሊኒ ክርስቲያኖችን መርምሮ ያገኘውን ሐቅ ሲገልጽ እነርሱ በተወሰነ ቀን ማለዳ ላይ ተሰብስበው ለክርስቶስ ልክ እንደ አምላክ አድርገው መዝሙር እንደሚዘምሩለት [sing responsively a hymn to Christ as to a god] እንዲሁም ላለመስረቅ ላለማመንዝርና ቃልን ላለማጠፍ በቅዱስ መሐላ ሕይወታቸውን እንደሚገዙ በይፋ መዝግቧል።

ይህ የሚያሳየው ገና በጥንቱ ዘመን የነበሩ ክርስቲያኖች ኢየሱስን እንደ ተራ የሞተ ታሪካዊ ሰው ሳይሆን እንደ ሕያው አምላክ አድርገው ያመልኩት እንደነበርና ይህ እምነት ወንጌላት ከተጻፉ በኋላ በኋለኛው ዘመን የተፈጠረ የፈጠራ ትምህርት አለመሆኑን ነው።

Pliny, Letters 10.96:- “They asserted, however, that the sum and substance of their fault or error had been that they were accustomed to meet on a fixed day before dawn and sing responsively a hymn to Christ as to a god, and to bind themselves by an oath, not for some criminal purpose, but even to commit no theft, robbery, or adultery, nor to break their trust...”

ትርጉም፡- "ነገር ግን የእነርሱ ጥፋት ወይም ስህተት ተብሎ ሊወሰድ የሚችለው ዋናው ነገር ይህ መሆኑን አረጋገጡ በተወሰነ ቀን ጎህ ሳይቀድ በፊት ተሰብስበው ለክርስቶስ ልክ እንደ አምላክ አድርገው መዝሙር በፈራረቀ ድምፅ መዝሙር እንዲሁም ለወንጀል ዓላማ ሳይሆን ስርቆትን ዘረፋንና ምንዝርናን ላለመፈጸም እምነትንና ቃልን ላለማጠፍ ራሳቸውን በማሕላ ማሰር ነበር..."

ሐ. የጋይዮስ ሱቶኒየስ ትራንክዊሊስ ምስክርነት The Testimony of Gaius Suetonius Tranquillus

የሮማውያን ነገሥታትን የሕይወት ታሪክ የመዘገበው ሌላው ታዋቂው የመንግሥት የታሪክ ጸሐፊ ሱቶኒየስ [Suetonius] በ120 ዓ.ም አካባቢ በጻፈው The Lives of the Twelve Caesars በተሰኘው መጽሐፉ ላይ ንጉሥ ቀላውዴዎስ [Emperor Claudius] በዘመኑ በ49 ዓ.ም ገደማ በአይሁዳውያን መካከል በክሬስቱስ [Chrestus / ክርስቶስ] ምክንያት በተነሣው ሁከት ሳቢያ አይሁዳውያንን በሙሉ ከሮም ከተማ አሳዶ እንደነበር መዝግቧል።

ይህ የሱቶኒየስ ዓለማዊ የታሪክ ዘገባ በአዲስ ኪዳን ውስጥ በሐዋርያት ሥራ 18፥2 ላይ የተጻፈውን ታሪካዊ ክስተት ፍጹም በትክክለኛነት የሚያረጋግጥ ነው። በዚያ ክፍል ላይ ሐዋርያው ጳውሎስ ወደ ቆሮንቶስ በሄደ ጊዜ [ቀላውዴዎስ አይሁድ

ከሮሜ እንዲወጡ ስላዘዘ ከኢጣሊያ የመጡትን አቁላንና ጽርስቅላን አገኘ] ተብሎ የተጻፈውን እውነታ ይህ የሮማውያን ሰነድ የዘመን ስሌቱንና ምክንያቱን ጠብቆ በትክክል ይመስክራል።

Suetonius, Life of Claudius 25.4:- “Since the Jews constantly made disturbances at the instigation of Chrestus, he expelled them from Rome.”

ትርጉም:- አይሁዳውያን "በክርስቶስ" መነሻነት ያለማቋረጥ ሁከት ይፈጥሩ ስለነበር እርሱ "ቀላውዴዎስ" ከሮም ከተማ አባረራቸው።

መ. የፍላቪየስ ጆሴፊስ ምስክርነት [The Testimony of Flavius Josephus]

ከሁሉ በላይ እጅግ የገዘፈውና ዝርዝር መረጃን የያዘው ውጫዊ ምስክርነት በአንደኛው ክፍለ ዘመን የኖረውና የአይሁድን ታሪክ ለሮማውያን የጻፈው ታዋቂው አይሁዳዊ የታሪክ ምሁር ፍላቪየስ ጆሴፊስ [Flavius Josephus] ያሰፈረው ሰነድ ነው።

ጆሴፊስ በ93 ዓ.ም አካባቢ በጻፈውና Antiquities of the Jews በሚባለው ታላቅ መጽሐፉ ላይ ስለ ኢየሱስ ኪዳን ገጸ ባሕርያት በተደጋጋሚ መዝግቧል። በመጽሐፉ ምዕራፍ 20 ላይ የኢየሱስ ወንድም የተባለውን የያዕቆብን በሰማዕትነት መሞት ሲዘግብ የክርስቶስ የተባለው የኢየሱስ ወንድም ያዕቆብ [the brother of Jesus, who was called Christ, whose name was James] በማለት ይገልጻል። ይህ ጥቅስ በዓለም ዙሪያ ባሉ የታሪክ ምሁራን ዘንድ ምንም ዓይነት የጽሑፍ መበረዝ የሌለበት ፍጹም ትክክለኛ የጆሴፊስ ቃል መሆኑ የተረጋገጠ ነው።

ከዚህም በተጨማሪ በመጽሐፉ ምዕራፍ 18 ላይ ቴስቲሞኒየም ፍላቪያኑም [Testimonium Flavianum] በመባል የሚታወቀው ታዋቂው ጥቅስ ይገኛል። ምንም እንኳን በጥንቱ ዘመን የነበሩ ክርስቲያን ገልባጮች የተወሰኑ ቃላትን ለምሳሌ [እርሱ ክርስቶስ ነበር] የሚሉትን የአምልኮ ቃላት በውስጡ ሳይጨምሩበት እንዳልቀረ ቢታመንም በቅርቡ የተገኙት የጽሑፍ ትችት ጥናቶችና ጥንታውያን የአረብኛ ቅጂዎች እንደሚያሳዩት ግን ዋናው የጆሴፊስ መሠረታዊ ጽሑፍ ስለ ኢየሱስ ታሪካዊ መኖር ድንቅ ተአምራትን ስለማድረግ በጳላሞስ ትእዛዝ በመስቀል ላይ ስለመሞቱ እና ተከታዮቹ ከሞቱ በኋላም ለእርሱ ያላቸውን ፍቅር ባለማቋረጥ [ክርስቲያን] የሚለውን ስም ይዘው እስከ ዛሬ ድረስ መኖራቸውን በግልጽ አስፍሯል።

Josephus, Antiquities 18.3.3 - Reconstructed Scholarly Core:- "Now there was about this time Jesus, a wise man... He drew over to him both many of the Jews and many of the Gentiles... And when Pilate, at the suggestion of the principal men amongst us, had condemned him to the cross, those that loved him at the first did not forsake him... And the tribe of Christians, so named from him, are not extinct at this day"

ትርጉም:- በዚህ ዘመን ኢየሱስ የተባለ ጥበበኛ ሰው ነበረ... እርሱም በርካታ አይሁዳውያንና አሕዛብን ወደ ራሱ ሳበ... በእኛ መካከል ባሉ መሪዎች ግፊት ጳላሞስ በመስቀል ላይ እንዲሞት በፈረደበት ጊዜ በመጀመሪያ የወደዱት እነዚያ ወገኖች አልተዉትም... ከእርሱም ስማቸውን የወሰዱት ክርስቲያኖች የተባሉት ወገኖች እስከ ፊት ድረስ አልጠፉም።

The Core Argument

እነዚህ አራት ታላላቅና ገለልተኛ የሆኑ የጥንት የታሪክ መዛግብት እርስ በርስ ሲጣቀሱ፣ ከአዲስ ኪዳን ውጭ ያለ ምንም ክርስቲያናዊ ተጽዕኖ የሚከተሉትን መሠረታዊ የታሪክ ሐቆች በሳይንሳዊ መንገድ ያረጋግጣሉ።

1. ኢየሱስ ክርስቶስ የተባለ ታሪካዊ ሰው በአንደኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ በይሁዳ ምድር በእርግጥ በሕይወት ኖሯል።
2. እርሱ ጥበበኛ መሪና በሕዝቡ ዘንድ ድንቅና ያልተለመዱ ሥራዎችን [ተአምራትን] ያደረገ ሰው ነበር።
3. በሮም ባለሥልጣን በጴንጤናዊው ጲላጦስ ትእዛዝ በቲባርዮስ ቄሳር ዘመነ መንግሥት በመስቀል ላይ ተሰቅሎ የመሞት ቅጣትን ተቀብሏል።
4. ከሞቱ በኋላ ተከታዮቹ እምነታቸውን ባለማቋረጥ እርሱ ከሙታን እንደተነሣና ሕያው አምላክ እንደሆነ አድርገው ማለዳ ማለዳ እየተሰበሰቡ ያመልኩት ነበር።
5. ይህ ንቅናቄ በከፍተኛ ፍጥነት ከይሁዳ ምድር ተነሥቶ በጥቂት አሥርተ ዓመታት ውስጥ እስከ ሮም ግዛት ዋና ከተማ ድረስ በስፋት ተሰራጭቷል።

ስለዚህ መጽሐፍ ቅዱስ የሚናገረው ታሪክ በክርስቲያኖች አእምሮ ውስጥ የተፈጠረ የፈጠራ ታሪክ ወይም ተረት [Mythology] ሳይሆን የጥንቱ ዓለም ጠላቶችና የታሪክ ጸሐፊዎች ሳይቀሩ በዓይናቸው ያዩትና በሕግ መዝገብ ላይ ያሰፈሩት ፍጹም ታሪካዊ ሐቅ መሆኑን ይህ የውጭ ሰነዶች ምስክርነት በማያወላውል መንገድ ያረጋግጣል።

Archaeological Confirmation & Geography

መጽሐፍ ቅዱስን ከሌሎች የዓለም ሃይማኖታዊ መጻሕፍትና ጥንታውያን የቅዱሳን ገድላት [Hagiographies] ፍጹም የተለየና ለየት ያለ የሚያደርገው ዋነኛው ጠባይ ታሪኩ የሚፈጸምበትን መልከዓ ምድር [Geography] የሰዎቹን ስም የነገሥታቱን ትክክለኛ ማዕረግ ከተሞቹንና ጥቃቅን የባህል ሁነቶች ሳይቀር በትክክል ጠቅሶ የሚንቀሳቀስ ምድር ላይ የተከሰተ ታሪክ መሆኑ ነው።

በርካታ የዓለም ሃይማኖቶች መጻሕፍት ታሪኮቻቸውን የሚያስቀምጡት ረቂቅ በሆኑ በምድር ካርታ ላይ ሊገኙ በማይችሉ ወይም ደግሞ ታሪካዊነታቸውን ለመመዘን በማይመች ረቂቅና አፈ-ታሪካዊ [Mythological] በሆኑ ዓለማት ውስጥ ነው። መጽሐፍ ቅዱስ ግን ታሪኩን በቀጥታ ከሰው ልጅ የታሪክ መዝገብ ከታወቁ ነገሥታት ዘመነ መንግሥትና ከትክክለኛ መልከዓ ምድራዊ ስፍራዎች ጋር አቆራኝቶ ያቀርባል። ይህ በመሆኑም መጽሐፉ ራሱን ለሳይንሳዊ አርኪኦሎጂ ምርምር ፍጹም ክፍት ያደርጋል።

በ19ኛው ክፍለ ዘመን መገባደጃና በ20ኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ በአውሮፓ የተነሱትና የከፍተኛ ትችት [Higher Criticism] ሊቃውንት በመባል የሚታወቁት ሊበራል ምሁራን [ለምሳሌ እንደ ጁሊየስ ዌልሃውስን ያሉ] መጽሐፍ ቅዱስን ለማጣጣል ተጠቅመውበት የነበረው ዋናው መሣሪያ የአርኪኦሎጂ ማስረጃዎች አለመኖርን ነበር። በዚያ ዘመን ገና ሰፊ ሳይንሳዊ የቁፋሮ ምርምር ስላልተደረገ ተቺዎቹ በመጽሐፉ ውስጥ የተጠቀሱትን በርካታ ከተሞች ሕዝቦችና ባለሥልጣናት [በኋላ ዘመን የአይሁድና የክርስቲያን ጸሐፊዎች የሃይማኖት ብሔረተኝነትን ለመፍጠር የፈበረኳቸው የፈጠራ ገጽ-ባሕርያት "Fictional Characters" ናቸው] በማለት በድፍረት ይከራከሩ ነበር።

ለምሳሌ በአሪት ዘፍጥረት ውስጥ በተደጋጋሚ የተጠቀሱትን ኬጢያውያን [Hittites] የተባሉትን ሕዝቦች በዓለማዊ ታሪክ ዘንድ ስማቸው ስለማይታወቅ ብቻ [የመጽሐፍ ቅዱስ ጸሐፊዎች የፈጠሩት ምናባዊ ሕዝብ ነው] ይሉ ነበር። ነገር ግን ባለፉት መቶ አሥርተ ዓመታት በምድረ እስራኤል፣ በግብፅ፣ በዮርዳኖስ፣ በሶርያና በኢራቅ [ጥንታዊቷ ባቢሎንና አሦር]

የተደረጉት ሳይንሳዊ የአርኪኦሎጂ ቁፋሮች [Archaeological Excavations] እነዚህን የትችት መሠረቶች በአንድ በአንድ በማፍረስ የመጽሐፍ ቅዱስን ይዘት ታሪካዊ እውነታነት ፍንትው አድርገው አውጥተውታል።

አርኪኦሎጂ መጽሐፍ ቅዱስን [ለመከላከል] ወይም [ለማስመስከር] ተብሎ የተፈጠረ ሳይንስ ባይሆንም ገለልተኛ የሆኑት ሳይንሳዊ ግኝቶች ግን መሬቱን እየሰነጠቁ በወጡ ቁጥር የመጽሐፍ ቅዱስ ጸሐፊዎች የኖሩበትን ዘመን እውነተኛ ታሪክ ባህል ፖለቲካና መልክዓ ምድር ጠንቅቀው የሚያውቁ እውነተኛ የዓይን ምስክሮች መሆናቸውን በተጨማሪም እያስከሩ መጥተዋል። የታሪክ ምሁራን መጽሐፍ ቅዱስን በጠቀሰው ጥቃቅን የጂኦግራፊ መዋቅር [ለምሳሌ በአዲስ ኪዳን የተጠቀሱት ወደ እየሩሳሌም የሚወስዱት ዳገቶች እና ቁልቁለቶች ሳይቀሩ] መሬት ላይ ካለው እውነታ ጋር ፍጹም መግጠማቸው ሰነዱ በኋለኛው ዘመን ክስተቶቹን በማያውቅ ባዕድ ሰው የተጻፈ የፈጠራ ድርሰት አለመሆኑን በተጨማሪም ያረጋግጣል።

ታላላቅ የአርኪኦሎጂ ምስክሮችና ግኝቶች

ሀ. የቴል ዳን ድንጋይ ማስታወሻ [The Tel Dan Inscription]

ለብዙ ዘመናት ተቺዎች ካነሷቸው ጠንካራ የጥርጣሬ መግቶች አንዱ [የእስራኤል ታላቅ ንጉሥ የተባለው ዳዊትና ልጁ ሰሎሞን በታሪክ ውስጥ በእርግጥ ያልነበሩ በኋላ ዘመን የአይሁድን ብሔራዊና ሃይማኖታዊ ስሜት ለመቀስቀስ የተፈጠሩ እንደ ንጉሥ አርተር ያሉ አፈ-ታሪካዊ ነገሥታት "Mythological Kings" ናቸው] የሚል ነበር።

ነገር ግን በ1993 ዓ.ም በእስራኤል ሰሜናዊ ክፍል ቴል ዳን [Tel Dan] በተባለ ጥንታዊ ስፍራ በታወቀው አርኪኦሎጂስት ዶ/ር አብርሃም ቢራን በተደረገ ቁፋሮ ከክርስቶስ ልደት በፊት በ9ኛው ክፍለ ዘመን [ንጉሥ ዳዊት ከሞተ ከ150 ዓመታት በኋላ] የተጻፈ የሶርያ [አራም] ንጉሥ የድል ሐውልት ስብርባሪ ተገኘ። በዚህ በጥንታዊ የአራማይክ ቋንቋ በተቀረጸው የድንጋይ ላይ ጽሑፍ ላይ የሶርያው ንጉሥ የእስራኤልንና የይሁዳን ነገሥታት ማሸነፉን ሲመካበት የይሁዳን መንግሥት ቃል በቃል የዳዊት ቤት [House of David] በማለት ጠርቶታል። ይህ ግኝት ንጉሥ ዳዊት ተራ የፈጠራ ሰው ሳይሆን የንጉሣዊ ሥርወ-መንግሥት መሥራች የነበረ እውነተኛ ታሪካዊ ሰው መሆኑን ከመጽሐፍ ቅዱስ ውጭ ባለው ዓለም አቀፍ ሰነድ ያረጋገጠ ታላቅ አርኪኦሎጂያዊ ምላሽ ሆነ።

The Tel Dan Inscription, Lines 7-8:- "...I killed **Jeho** ram son of **Ahab** king of Israel, and I killed **Ahazi** yahu son of **Jehoram king of** the House of David. And I set **their towns into ruins**..."

ትርጉም:- "...የእስራኤልን ንጉሥ የአክዓብን ልጅ ኢዮራምን ገደልሁ የዳዊትም ቤት ንጉሥ የኢዮራምን ልጅ አካዝያሁን ገደልሁ። ከተሞቻቸውንም ወደ ፍርስራሽነት ለወጥሁ..."

ለ. የጴንጤናዊው ጲላሞስ ድንጋይ ማስታወሻ [The Pilate Inscription]

በአዲስ ኪዳን ወንጌላት ውስጥ ኢየሱስ ክርስቶስን ለሞት የፈረደው የይሁዳ አውራጃ ገዥ ጴንጤናዊው ጲላሞስ [Pontius Pilate] እንደነበረ በሰፊው ተጽፏል። ይሁን እንጂ ከወንጌላትና በጥቂት የታሪክ ጸሐፊዎች ዘገባ ውጭ ይህ ሰው በእርግጥ በይሁዳ ምድር ስለ መግዛቱ የሚያሳይ ቀጥተኛ የመንግሥት አርኪኦሎጂያዊ ሰነድ ባለመገኘቱ ተቺዎች [ጲላሞስ የወንጌል ጸሐፊዎች የፈጠሩት ምናባዊ ገጸ-ባሕርይ ሊሆን ይችላል] የሚል ጥርጣሬ ያነሱ ነበር።

በ1961 ዓ.ም በሰላርያ [Caesarea Maritima] ጥንታዊ የሮማውያን ማዕከል በነበረችው ከተማ በጣሊያናውያን አርኪኦሎጂስቶች በተደረገ ቁፋሮ በአንድ ጥንታዊ የቲያትር ቤት መሠረት ውስጥ በጥቅም ላይ የዋለ ትልቅ የኖራ ድንጋይ ተገኘ። በድንጋይ ላይ በተደረገው የጽሕፈት ጥናት ገዢው ጲላሞስ ለሮሙ ንጉሥ ለቲባርዮስ ቄሳር ክብር የሠራውን ሕንፃ የሚያሳይ ማስታወሻ ሆኖ ተገኘ። በዚያ ድንጋይ ላይ ጴንጤናዊው ጲላሞስ የይሁዳ ገዢ [Pontius Pilate, Prefect of Judaea] የሚለው ስምና ማዕረጉ በግልጽ በላቲን ቋንቋ ተቀርጾ ተገኝቷል።

The Caesarea Inscription:- "TIBERIEUM PONTIUS PILATUS PRAEFECTUS IUDAEAE DEDIT"

ትርጉም፡- "ለቲባርዮስ [ክብር ይሄንን] ጴጥሮስ የይሁዳ ገዢ ሰጠ [ሠራ]"

The Criterion of Embarrassment

ይህ ሦስተኛውና የመጨረሻው ምሳሌ የዓይን ምስክሮችና የውርደት መመዘኛ ሳይንስ ከቀደሙት የሰነድና የአርኪኦሎጂ ማስረጃዎች በተለየ መልኩ በቀጥታ ወደ ጸሐፊዎቹ ሥነ-ልቦና ታማኝነትና የውስጥ ማንነት የሚጠቁም እጅግ ረቂቅና ኃይለኛ የታሪክ መመዘኛ ሳይንስ ነው ተብሎ ይታመናል።

የታሪክ ምሁራንና የጽሑፍ ትችት ሊቃውንት በአንድ ጥንታዊ ሰነድ ላይ [የተመዘገበው ታሪክ እውነት ነው ወይስ በኋለኛው ዘመን የተፈበረከ የፈጠራ ወሬ?] የሚለውን ለመለየት የሚጠቀሙበት አንዱ መሠረታዊ መመሪያ Criterion of Embarrassment ይባላል።

የዚህ ሳይንሳዊ መርህ መነሻ ሐሳብ እጅግ ቀላልና አመክንዮአዊ ነው እንዴት መሰላችሁ “ማንኛውም ሰው ወይም ስብስብ የራሱን ታሪክ ሃይማኖትና መሪዎች ለማግኘት ሲል የፈጠራ ታሪክ Propaganda መጻፍ ቢፈልግ ራሱን የሚያዋርዱ የሚያሳፍሩ መሪዎቹን ዝቅ የሚያደርጉና የድርጅቱን/የሃይማኖቱን ተአማኒነት በሕዝብ ፊት ጥያቄ ውስጥ የሚጥሉ ታሪኮችን ፈጽሞ አይፈጥርም” የሚል ነው።

አንድ ጸሐፊ ለራሱና ለቡድኑ የማይጠቅሙ እንዲያውም በትውልድ ፊት የሚያሳፍሩና ዋጋ የሚያስከፍሉ ክስተቶችን በሰነዱ ላይ አስፍሮ ከተገኘ የታሪክ ሊቃውንት ያን ታሪክ በእርግጠኝነት እውነት እንደሆነ ይቀበሉታል። ምክንያቱም ያ ክስተት እውነተኛና ሊደበቅ የማይችል ግልጽ ሐቅ ባይሆን ኖሮ ጸሐፊው ሆነ ብሎ ራሱን ለማዋረድ ያንን ታሪክ በድርሰቱ ውስጥ የሚያስገባበት ምንም ዓይነት ሥነ-ልቦናዊም ሆነ ምክንያታዊ ዕድል አይኖርም።

ይህንን ሳይንሳዊ ሚዛን ይዘን የአዲስ ኪዳን መጻሕፍትን ስንመረምር ጸሐፊዎቹ የራሳቸውን ውድቀት ፍርሃትና ስህተት ከመመዝገብ ወደኋላ ያላሉ ታሪክን ለማሳመር ሳይሆን ያዩትንና የሆነውን እውነት ብቻ ለመመስከር የቆረጡ እውነተኛ የዓይን ምስክሮች መሆናቸውን በተጨማሪ እንረዳለን። ይህንን ሳይንሳዊ ሚዛን ይዘን የአዲስ ኪዳን መጻሕፍትን ስንመረምር ጸሐፊዎቹ የራሳቸውን ውድቀት ፍርሃትና ስህተት ከመመዝገብ ወደኋላ ያላሉ ታሪክን ለማሳመር ሳይሆን ያዩትንና የሆነውን እውነት ብቻ ለመመስከር የቆረጡ እውነተኛ የዓይን ምስክሮች መሆናቸውን በተጨማሪ እንረዳለን።

አዲስ ኪዳን የተጻፈው ክስተቶች በሆኑ በጥቂት አሥርተ ዓመታት ውስጥ ገና ታሪኩን በዓይናቸው ያዩ የዓይን ምስክሮች [Eyewitnesses] ብቻ ሳይሆኑ ይህ ውሸት ነው ብለው ሊያስተባብሉ የሚችሉ ጠንካራ ጠላቶችና ተቃዋሚዎች በሕይወት እያሉ ነበር። ጸሐፊዎቹ ታሪካቸውን የጻፉት በአየር ላይ በተንጠለጠለ ተረት ሳይሆን ሕዝቡ ራሱ የሚያውቀውን ሐቅ እንደ ምስክር በመጥራት ጭምር ነው። ለምሳሌ ሐዋርያው ጳውሎስ በ55 ዓ.ም አካባቢ በጻፈው አንደኛ ቅሮንቶስ መጽሐፍ ላይ ክርስቶስ ከሙታን ከተነሣ በኋላ በአንድ ጊዜ ከ500 ለሚበልጡ ወንድሞች እንደታየና [ከእነርሱም አብዛኞቹ እስከ ዛሬ አሉ 1ቆሮ. 15፥6] በማለት ይናገራል። ይህ ማለት [ካለመናችሁ ሂዱና በሕይወት ያሉትን ምስክሮች ጠይቁ] የሚል ግልጽ የታሪካዊነት ጥሪ ነው። ይሁን እንጂ የጸሐፊዎቹን ፍጹም ታማኝነትና የወንጌላትን እውነተኛነት ፍንትው አድርጎ የሚያሳየው በጽሑፎቻቸው ውስጥ ያሰፈሩትና በወቅቱ የነበረውን ማኅበራዊና ሃይማኖታዊ ክብር የሚነኩ የውርደት ታሪኮች ናቸው።

ሀ. የመሪዎቹ [የሐዋርያት] ድክመትና ፍርሃት መመዝገብ

ወንጌላትን የጻፉት ወይም መረጃውን የሰጡት ራሳቸው ሐዋርያት ለምሳሌ ማቴዎስ ዮሐንስ እና የማርቆስ ወንጌል መረጃ ሰጭ የሆነው ጴጥሮስ ናቸው። እነርሱ የክርስትና እምነት መሠረቶችና መሪዎች ተደርገው የሚወሰዱ ሆነው ሳለ በወንጌላት ውስጥ ግን በተደጋጋሚ የቀረቡት እምነት የሌላቸው ክርስቶስ የሚናገረውን የማይረዱ በምድር ላይ ሥልጣን ለመቀማማት የሚጣሉ እና ክርስቶስ በተያዘበት ሌሊት ጥለውት የሸሹ ፈራጮች ተደርገው ነው።

የቤተ ክርስቲያን “አለት” የተባለው ቅዱስ ጴጥሮስ በአንዲት አገልጋይ ፊት ቀርቦ መሪያቸውን ኢየሱስን ሦስት ጊዜ መካዱ በሁሉም ወንጌላት ላይ በሰፊው ተጽፏል። ሐዋርያት ታሪኩን ለመፈብረክና የራሳቸውን ንቅናቄ ለማስከበር አስበው ቢሆን

ኖሮ የራሳቸውን መሪዎች እንዲህ የሚያዋርድና ሥልጣናቸውን ጥያቄ ውስጥ የሚጥል ታሪክ ፈጽሞ ባልጻፉ ነበር። ይህ ታሪክ በወንጌላት ላይ ሊሰፍር የቻለው ግን አንድና አንድ ምክንያት ብቻ ስላለው ነው እውነተኛ ታሪክ ስለነበረና ጸሐፊዎቹም ከእውነት ውጭ ምንም ላለመጻፍ በመወሰናቸው ነው።

ማቴዎስ 26፡74-75 [በዚያን ጊዜ፦ ሰውን አላውቀውም ብሎ ሊራገምና ሊሞል ጀመረ። ወዲያውም ዶሮ ጮኸ። ጴጥሮስም ዶሮ ሳይጮኸ ሦስት ጊዜ ትክደኛለህ ያለው የኢየሱስ ቃል ትዝ አለው ወደ ውጭም ወጥቶ መራራ ልቅሶ አለቀሰ።]

ለ. የሴቶች የመጀመሪያ የትንሣኤ ምስክሮች መሆን

በአንደኛው ክፍለ ዘመን በነበረው የአይሁድና የሮማውያን የባህልና የሕግ መዋቅር የሴቶች ምስክርነት በሕግ ፊት እንደ ሙሉ ምስክርነት አይቆጠርም ነበር። በጥንቱ የአይሁድ ረቢዎች ሕግ [Talmud] ላይ [የሴቶች ምስክርነት ከውሸት ምስክርነት ጋር እኩል ይቆጠራል] የሚሉ አስከፊ ማህበራዊ ሥርዓቶች ነበሩ።

ይህ እውነታ ባለበት ዘመን አራቱም ወንጌላት የክርስትና እምነት ማዕከል የሆነውን የኢየሱስን ከሙታን መነሣት መጀመሪያ ያዩትና ታሪኩን ለሐዋርያት ያበሰሩት ሴቶች [መግደላዊት ማርያምና ሌሎች] መሆናቸውን በግልጽ ይመሰክራሉ። ሐዋርያት ይህንን ታሪክ በጥንቱ ዓለም ሰዎችን ለማሳመንና የፈጠራ ሃይማኖት ለመመሥረት አስበውት ቢሆን ኖሮ የመጀመሪያዎቹ ምስክሮች በወቅቱ ማህበረሰብ ዘንድ ይበልጥ ተቀባይነት ያላቸውን እንደ ጴጥሮስ ወይም ዮሐንስ ያሉ ወንዶችን ያደርጉ ነበር። ነገር ግን ሴቶቹን ቀዳሚ ምስክር ማድረጋቸው ታሪኩን ለማሳመር ሳይሆን ያጋጠመውን እውነተኛ ክስተት እንዳለ የመመዝገብ ከፍተኛ የታማኝነት ደረጃ እንደነበራቸው ያሳያል።

ሉቃስ 24፡10-11፦ [ይህንም ለሐዋርያት የነገሯቸው መግደላዊት ማርያም ዮሐንስ የያዕቆብም እናት ማርያም ከእነርሱም ጋር የነበሩት ሌሎች ሴቶች ነበሩ። ቃላቸውም ቅዠት መስሎ ታያቸውና አላመኑአቸውም።]

ሐ. የኢየሱስ አሟሟትና የቤተሰቡ አለማመን

በጥንቱ የሮማውያን ሕግና በአይሁድ ባሕል ዘንድ በመስቀል ላይ ተሰቅሎ መሞት የተረገመና እጅግ የውርደት ሞት [Crucifixion was a stumbling block and foolishness] ተደርጎ ይወሰድ ነበር። በኦሪት ሕግም [በእንጨት ላይ የተሰቀለ የተረገመ ነው] ተብሏል። መሲሕን የሚጠብቅ አይሁዳዊ ሁሉ ድል አድራጊና ነገሥታትን የሚያንበረክክ ኃያል መሪ እንጂ በጠላቶቹ እጅ ተይዞ ራቁቱን በመስቀል ላይ የሚዋረድ መሲሕን በሃሳቡም ፈጽሞ አይቀበልም ነበር ይህንን ሐዋርያው ጳውሎስ 1ቆሮ. 1፡23 ላይ [ለአይሁድ ማሰናከያ ለአሕዛብም ሞኝነት] ይለዋል።

ከዚህም በተጨማሪ የኢየሱስ የገዛ ወንድሞቹ ገና በምድር ሳለ [እብድ ነው] በማለት ሊይዙት እንደፈለጉና እንዳላመኑበት በወንጌላት ላይ በግልጽ ሰፍሯል (ማርቆስ 3፡21፣ ዮሐንስ 7፡5)። የሃይማኖቱን መሥራች ፍጹም መለኮታዊ ገዥ አድርጎ ለመፈብረክ የሚፈልግ ድርሰት የገዛ ወንድሞቹ እንኳ አያምኑበትም ነበር የሚል የውርደት ታሪክ አይጽፍም። እነዚህ ሁሉ የሚያሳዩት ጸሐፊዎቹ የታሪክ አሻሻጮች ሳይሆኑ ያዩትን እውነት ምንም ሳይጨምሩና ሳይቀንሱ የጻፉ ታማኝ ምስክሮች መሆናቸውን ነው።

The Core Argument

ይህ የውርደት መመዘኛ ሳይንስ በአዲስ ኪዳን ላይ የሚያሳየው ትልቁ ሐቅ ጸሐፊዎቹ ታሪኩን የመፈብረክ [Fabrication] ዓላማ እንዳልነበራቸው ነው። የራሳቸውን ድክመት የድርጅታቸውን መሪዎች ውርደት በዘመኑ ሕግ ፊት የማይጸናውን የሴቶች ምስክርነት እና የመሪያቸውን በመስቀል ላይ መሞት ሳይብቁ መጻፋቸው ሰነዱን [ፈጽሞ ሊታበል የማይችል እውነተኛ ታሪካዊ ዘገባ] ያደርገዋል።

ታዋቂው የአዲስ ኪዳን ምሁር ዶ/ር ክራይግ ብሌምበርግ [Dr. Craig Blomberg] በጥናቱ ላይ ይህንን እውነታ እንዲህ በማለት ያጠቃልለዋል፦ “The presence of so many embarrassing details in the Gospels is one of the

strongest proofs of their historical veracity. If the early Church wanted to invent a Messiah and stories about Him, they would have scrubbed these accounts clean of anything that made Jesus, His family, or His chosen disciples look bad.” [Dr. Craig Blomberg, The Historical Reliability of the Gospels, 2nd ed. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2007, 142]

ትርጉም፦ [በወንጌላት ውስጥ እንዲህ ያሉ በርካታ የሚያሳፍሩና የሚያዋርዱ ጥቃቅን ታሪኮች መገኘታቸው ለታሪካዊ እውነተኛነታቸው ካሉ ታላላቅ ማረጋገጫዎች አንዱ ነው። የቀድመው ቤተ ክርስቲያን መሲሕንና ስለ እርሱ የሚነገሩ ታሪኮችን መፈብረክ ፈልጋቸው ቢሆን ኖሮ እነዚህን መዛግብት ኢየሱስን ቤተሰቡን ወይም የተመረጡትን ደቀ መዛሙርት መጥፎ የሚያስመስሉ ማናቸውንም ነገሮች በማጥፋት ፍጹም ንጹሕ ያደርጓቸው ነበር።]

በአጠቃላይ ሲታይ በምዕራፍ አምስት ላይ የተመለከትናቸው ሦስት መሠረታዊ ምሳሌዎች መጽሐፍ ቅዱስን ከተራ ሃይማኖታዊ ድርሰትነት አውጥተው ፍጹም ተዓማኒ በሆነ Historical Veracity መደብ ላይ የሚያስቀምጡ ናቸው።

በመጀመሪያ ደረጃ የውጭ የታሪክ ጸሐፊዎች ምስክርነት ወይም Non-Biblical External Attestation መጽሐፍ ቅዱስ የሚናገረው ታሪክ በቤተ ክርስቲያን ግድግዳ ውስጥ ብቻ የተቆለፈ ሳይሆን በዓለማዊው የታሪክ መዝገብ ላይ ጭምር በደማቁ የሰፈረ መሆኑን አስከሯል። ታሲታስ፣ ፕሊኒ ዘ ያንገር፣ ሱቶኒየስ እና ፍላቪየስ ጆሴፈስ የተባሉት ገለልተኛና የክርስትና ተቃዋሚ የነበሩ የጥንት የአይሁድና የሮማውያን ሊቃውንት ስለ ኢየሱስ ክርስቶስ ታሪካዊ መኖር በጴጥሎስ ዊልሰን እና በጥንቷ ሮም ስለነበሩት ክርስቲያኖች ፈጣን መስፋፋትና የአምልኮ ሥርዓት የጻፏቸው ሰነዶች የወንጌላትን መዋቅር ከሃይማኖት ነጻ በሆነ መንገድ አረጋግጠዋል።

በሁለተኛ ደረጃ የአርኪኦሎጂ ግኝቶችና የታሪክ መልክዓ ምድር ወይም Archaeological Confirmation & Geography መጽሐፍ የሚናገራቸው ታሪኮች በእውነተኛ የጊዜና የቦታ መዋቅር ውስጥ የተፈጸሙ መሆናቸውን በተጨማሪም አሳይተዋል። ተቺዎች [የፈጠራ ታሪክ ነው] ይሏቸው የነበሩት እንደ ንጉሥ ዳዊት መኖር [የቴል ዳን ድንጋይ] የጴጥሎስ ዊልሰን ታሪካዊነት [የሰሳርያ ድንጋይ] የሊቀ ካህናቱ ቀያፋ ማንነት [የቀያፋ አጽም ሳጥን] እና የኬጢያውያን ሥልጣኔ መገኘት መሬቱ እየተቆፈረ በወጣ ቁጥር የመጽሐፍ ቅዱስን ጸሐፊዎች እውነተኛ የዓይን ምስክርነት መስክረዋል።

በመጨረሻም የውርደት መመዘኛ ሳይንስ ወይም The Criterion of Embarrassment በጸሐፊዎቹ ሥነ-ልቦና ውስጥ አንዳችም ታሪክን Fabrication የማድረግ ዓላማ እንዳልነበረ ፍንትው አድርጎ አሳይቷል። የወንጌል ጸሐፊዎች የራሳቸውን መሪዎች [የሐዋርያትን] ድክመትና ፍርሃት በዘመኑ ሕግ ፊት ተቀባይነት የሌለውን የሴቶችን ቀዳሚ የትንሣኤ ምስክርነት እና የመሪያቸውን በመስቀል ላይ የመሞት የውርደት ታሪክ ሳይብቁ መመዝገባቸው [ያዩትን እውነት ብቻ የመመዝገብ] ከፍተኛ የታማኝነት ደረጃ እንደነበራቸው ያሳያል።

ስለዚህ ይህ የውጭ የታሪክ ጸሐፊዎች ምስክርነት የአርኪኦሎጂ ሳይንስ እና የጸሐፊዎቹ ፍጹም የታማኝነት ሥነ-ልቦና ተደማምረው መጽሐፍ ቅዱስን በታሪክ ማዕበል ውስጥ የማይናወጥ ታሪካዊ ዋስትና ያለው ቅዱስ መጽሐፍ መሆኑን በተጨማሪም ያረጋግጣሉ።

Footnotes

Dr. F.F. Bruce, The New Testament Documents: Are They Reliable?

Cornelius Tacitus, Annals, 15.44

Pliny the Younger, Letters, 10.96

Gaius Suetonius Tranquillus, The Lives of the Twelve Caesars [Life of Claudius], 25.4

Flavius Josephus, *Antiquities of the Jews*, 18.3.3; 20.9.1

Abraham Biran and Joseph Naveh, "An Aramaic Stele Fragment from Tel Dan," *Israel Exploration Journal* 43, no. 2/3 1993: 81-98

Jerry Vardaman, "A New Inscription Which Mentions Pilate as Prefect," *Journal of Biblical Literature* 81, no. 1 1962: 70-71

Zvi Greenhut, "The 'Caiaphas' Tomb in North Talpiot, Jerusalem," *Atiqot* 21 1992: 63-71
Nelson Glueck, *Rivers in the Desert: A History of the Negev* [New York: Grove Press, 1959], 31

Craig L. Blomberg, *The Historical Reliability of the Gospels*, 2nd ed. [Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2007], 140-145

John P. Meier, *A Marginal Jew: Rethinking the Historical Jesus*, Vol. 1: *The Roots of the Problem and the Person* [New York: Doubleday, 1991], 168-177. [For discussion on the Criterion of Embarrassment]

ምዕራፍ ሰባት
የትንቢቶች ፍጻሜና የታሪክ አቅጣጫ አመክንዮ!

የመጽሐፍ ቅዱስን ታሪካዊና ሳይንሳዊ ተዓማኒነት ለመመዘን እስካሁን የተጠቀሙት መንገዶች በሙሉ ማለት ይቻላል ውጫዊ ማስረጃዎች [External Evidences] ላይ የተመሰረቱ ነበሩ። ከጥንታውያን ነገሥታት የድንጋይ ላይ ፍልፍል ጽሑፎች ከምድር በታች ከተቆፈሩ የአርኪኦሎጂ ስብርባሪዎችና ከውጭ ታሪክ ጸሐፊዎች ምስክርነት በመነሳት መጽሐፉ የሚናገራቸው ታሪኮች ቦታዎችና ሰዎች እውነተኛ መሆናቸውን አረጋግጠናል።

ይህ አካሄድ መጽሐፉ እውነተኛ ታሪካዊ ሰነድ መሆኑን ቢያረጋግጥም መጽሐፉ ራሱ ከተራ የሰው ልጅ የታሪክ መዝገብነት ወይም ከምርጥ የሥነ-ጽሑፍ ጥበብ ደረጃ በላይ መሆኑን ለማሳየት ግን በቂ አይደለም። ምክንያቱም ማንኛውም ጎበዝ የታሪክ ጸሐፊ በኖረበት ዘመን ያለውን ክስተት በትክክል መዝግቦ ማለፍ ይችላል። መጽሐፍ ቅዱስ ግን ራሱን ከተራ የሰው ልጅ ድርሰትነት ለይቶ የሚያስቀምጥበት ከተፈጥሮ ሕግ በላይ የሆነ ፍጹም የተለየ ውስጣዊ የብቃት መመዘኛ ያቀርባል። ይህ መመዘኛ ትንቢት [Prophecy] ይባላል።

የሰው ልጅ በሳይንስና በቴክኖሎጂ የቱንም ያህል ቢረቅ በቢሊዮን የሚቆጠሩ መረጃዎችን ሰብስቦ የነገውን የአየር ንብረት ወይም የኢኮኖሚ ሁኔታ ለመገመት ቢሞክር ከጥቂት ቀናት ወይም ወራት ባሻገር ያለውን የወደፊት ጊዜ በጥቃቅን ዝርዝር ሁኔታዎች [Specific Details] ለይቶ የመናገር ፍጹም ተፈጥሯዊ አቅም የለውም። በሰው ልጅ የታሪክ ልምምድ ውስጥ ወደፊት ምን እንደሚከሰት በእርግጠኝነት መናገር የማይቻል [የማይታወቅ ጨለማ] ነው።

መጽሐፍ ቅዱስ ግን የሰው ልጅ ሊደርስበት የማይችለውን ይህንን ታላቅ የፈተና መድረክ ሆኖ ብሎ ለራሱ መተማመኛ አድርጎ ይመርጣል። መጽሐፉ በውስጡ የሚገኙት ቃላት ከተራ የሰው አእምሮ የመነጩ ሳይሆኑ ከጊዜና ከቦታ ገደብ ውጭ በሆነው ታሪክን ከመጀመሩ በፊት ፍጻሜውን ማየት በሚችለው መለኮታዊ አእምሮ የተመሩ መሆናቸውን ለማረጋገጥ የሚጠቀሙ ትልቁን የማዕዘን ድንጋይ ይህንን የትንቢት ፍጻሜ ነው። ይህ የትንቢት መመዘኛ መጽሐፉ ራሱ የነገረውና ለተቺዎቹ ያቀረበው ግልጽ ፈተና ነው። ለ

ምሳሌ በኢሳይያስ መጽሐፍ ላይ “የኋለኛውን እንድንረዳ የቀደመውን ነገር ተናገሩ፤ ወይም የሚመጣውን ነገር አሳውቁን፤ አማልክትም እንደ ሆናችሁ እንወቅ ዘንድ ወደ ፊት የሚሆነውን ተናገሩ ኢሳይያስ 41፡22-23” በማለት እውነተኛ መለኮታዊ ምንጭ ያለው መጽሐፍ የወደፊቱን ታሪክ አስቀድሞ የመግለጥ አቅም ሊኖረው እንደሚገባ በግልጽ ያስቀምጣል።

ይህ ምዕራፍ የሚያተኩረው መጽሐፍ ቅዱስ ራሱ ያቀረበውን ይህንን ከባድ ፈተና በታሪክ መድረክ ላይ እንዴት በድል አድራጊነት እንደተወጣው ለመመርመር ነው። እዚህ ላይ የምናነሳቸው ትንቢቶች በደፈናው [አንድ ጥሩ ነገር ይከሰታል] የሚሉ የዋህ ምኞቶች ሳይሆኑ የታላላቅ መንግሥታትን መነሣትና መውደቅ የወደፊት ከተማዎችን የውኃና የፍርስራሽ እጣ ፈንታ እንዲሁም የአንድን ግለሰብ [የመሲሐን] ዝርዝር የሕይወትና የሞት ታሪክ በመቶዎችና በሺዎች ከሚቆጠሩ ዓመታት በፊት በትክክል አስቀድመው የተነበዩና የታሪክ መዛግብት በደማቅ ቀለም የከተቧቸው ሕያው እውነታዎች ናቸው።

The Succession of Empires

የሰው ልጅ የታሪክ ጉዞ በግርግርና በአጋጣሚዎች የተሞላ ይመስላል፤ የአንድ መንግሥት መነሣትና የሌላው መውደቅ በብዙ የጂኦፖለቲካና የወታደራዊ ስትራቴጂ ስሌቶች የሚወሰን ነው። ነገር ግን መጽሐፍ ቅዱስ በሰው ልጅ ታሪክ ውስጥ የተነሱትንና ዓለምን የገዙትን ታላላቅ መንግሥታት ሥርዓታዊ ቅደም-ተከተል ገና መንግሥታቱ ሳይወለዱና አንዳንዶቹም ጥቃቅንና ኃይል የሌላቸው በነበሩበት ዘመን በታላቅ የሥነ-አመክንዮ እና በምስል የተደገፈ ትንቢት አስቀድሞ አስቀምጧል።

የዚህ ሙግት ዋነኛ ማዕከል በዳንኤል መጽሐፍ [በተለይም በምዕራፍ 2 እና 7] ላይ የሚገኘው ትንቢት ነው። በባቢሎን ግዛት ዘመን በ6ኛው ክፍለ ዘመን ዓ.ዓ የባቢሎን ንጉሥ ናቡከደነጾር አንድ የሚያስደነግጥ ሕልም አየ። በሕልሙም ራሱ ወርቅ ደረቱና ከንዶቹ ብር ሆዱና ጭኖቹ ናስ እግሮቹም ብረትና ሸክላ የሆነ ታላቅ ምስል አየ በመጨረሻም ድንጋይ

ሳይነት ከተራራ ላይ ተፈንቅሎ መጥቶ ምስሉን መትቶ አደቀቀው። ነቢዩ ዳንኤል ይህንን ሕልም ሲተረጉም ምስሉ በዓለም ላይ በቅደም-ተከተል የሚነሱትን አራት ታላላቅ ዓለም አቀፍ መንግሥታት [Global Empires] እንደሚከተሉት ገለጠ።

የወርቁ ራስ [የባቢሎን መንግሥት]፦ ዳንኤል ለናቡከደነጾር «የወርቁ ራስ አንተ ነህ» አለው። ባቢሎን በወቅቱ በነበራት የወርቅ ሀብትና በህንጻዎቿ ውበት የምትታወቅ ታላቅ መንግሥት ነበረች። ነገር ግን ዘላለማዊ እንዳልሆነችና በእሷ ምትክ ሌላ መንግሥት እንደሚነሣ ትንቢቱ አስቀድሞ ተናገረ።

የብሩ ደረትና ክንዶች [የሜዶንና የፋርስ መንግሥት]፦ ከባቢሎን ቀጥሎ የሚነሣው መንግሥት በክብር ከወርቁ የሚያንስ [እንደ ብር] ቢሆንም ባቢሎንን እንደሚያሸንፍ ተገለጠ። ታሪክ እንደሚያረጋግጠው በጥቅምት ወር 539 ዓ.ዓ የቂሮስ መሪነት ያለበት የሜዶንና የፋርስ ጥምር ጦር ባቢሎንን ድል አድርጎ ዓለምን ተቆጣጠረ። በምዕራፍ 7 ላይ ይህ መንግሥት በሁለት እግሮቹ እንደቆመ ድብ ተመስሏል ይህም ሜዶንና ፋርስ እኩል ሳይሆኑ አንደኛው [ፋርስ] ጎልብቶ የወጣ ጥምር መንግሥት መሆኑን በጥቃቅን ዝርዝር የሚያሳይ ነው።

የናቡ ሆድና ጭኖች [የግሪክ መንግሥት]፦ ከፋርስ ቀጥሎ ዓለምን በሙሉ የሚገዛ የናስ መንግሥት እንደሚነሣ ተተነበየ። ይህ ትንቢት ከተነገረ ከሁለት መቶ ዓመታት በኋላ በ334 ዓ.ዓ ታላቁ እስክንድር [Alexander the Great] ከመቄዶንያ ተነስቶ የፋርስን ግዛት በከፍተኛ ፍጥነት በመውረር የግሪክን ግዛት መሰረተ። በዳንኤል ምዕራፍ 7 ላይ ይህ ግዛት [አራት ክንፎች ያሉት ነብር] ተብሎ ተገልጧል። ነብር ፍጥነትን ያሳያል እስክንድር በጥቂት ዓመታት ውስጥ መላውን ዓለም መቆጣጠሩን የሚገልጽ ሲሆን፣ አራት ክንፎችና አራት ራሶች መባሉ ደግሞ እስክንድር በወጣትነቱ ሲሞት ግዛቱ ለአራቱ ጄነራሎቹ [ካሳንደር፣ ሊሲማከስ፣ ሴሌውከስና ቶላሚ] እንደሚካፈል ገና ከአራት መቶ ዓመታት በፊት በዝርዝር ያስቀመጠ ነው።

የብረቱ እግሮች [የሮም መንግሥት]፦ አራተኛው መንግሥት ሁሉንም የሚያደቅቅና የሚሰብር እንደ ብረት የበረታ እንደሚሆን ተገለጠ። ይህ በትክክል የሮም ኢምፓየር ነው። ሮም እንደ ቀደሙት መንግሥታት ሳይሆን በብረት ዲሲፕሊንና በጭካኔ ዓለምን የረገጠች ሁሉንም ድል አድርጋ የገዛች ታላቅ የብረት ኃይል ነበረች።

እዚህ ላይ የሚነሳው ትልቁ የአመክንዮ ሙግት ይሄ ነው "ይህ ትንቢት የተጻፈው መቼ ነው?"

ለበራል ተቺዎች ወይም Critical Scholars ይህ ትንቢት ከተፈጸመ በኋላ በ2ኛው ክፍለ ዘመን ዓ.ዓ የተጻፈ [የታሪክ መዝገብ] እንጂ ትንቢት አይደለም ለማለት ለብዙ ዘመናት ሞክረው ነበር። ነገር ግን በ20ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ላይ የተገኙት የሙት ባሕር ጥቅሎች [Dead Sea Scrolls] ይህንን ክርክር ሙሉ በሙሉ ዘግተውታል።

በቁምራን ዋሻዎች ውስጥ የተገኙት የዳንኤል መጽሐፍ ቅጂዎች የሮም መንግሥት የዓለም ኃይል ከመሆኑና መላውን የሜዲትራኒያን ዓለም ከመቆጣጠሩ ከብዙ ዓመታት በፊት የተጻፉ መሆናቸውን በካርቦን ቀጠሮ [Carbon Dating] እና በሥነ-ጽሑፍ ጥናት ተረጋግጧል። አንድ ሰው የግሪክን ሁኔታ በዘመኑ አይቶ ጻፈ ቢባል እንኳ ከእሱ ዘመን በኋላ ስለሚነሣውና ዓለምን ስለሚገዛው የሮም የብረት መንግሥት በጥቃቅን ዝርዝር መተንበዩ በተፈጥሯዊ አመክንዮ ሊብራራ የማይችል ሕያው ማስረጃ ነው።

The Fate of Cities Tyre and Babylon

መጽሐፍ ቅዱስ ስለ ግዙፍ መንግሥታት ብቻ ሳይሆን በዘመኑ እጅግ የበለጸጉ በወታደራዊ ጥበባቸውና በግንባታቸው የማይደፈሩ ስለነበሩ ነጠላ ከተማዎች የወደፊት ውድመትና ፍጹም መጥፋት ዝርዝር ትንቢቶችን አስቀምጧል። የዚህ ዓይነተኛ ምሳሌዎች የጢሮስ እና የባቢሎን ከተማዎች ናቸው።

ጢሮስ በጥንቱ ዓለም የፊንቄያውያን ዋና ከተማና የባሕር ላይ ንግድ ማዕከል የነበረች በታላቅ ቅጥርና በግዙፍ ወታደራዊ ኃይል የምትታወቅ የባሕር ጠረፍ ከተማ ነበረች። ከተማዋ በሁለት ክፍል የተከፈለች ነበረች አንደኛው በየብሱ ላይ ያለ ዋናው ከተማ ሲሆን ሁለተኛውና ይበልጥ የማይደፈረው ክፍል ደግሞ ከየብሱ ግማሽ ማይል [800 ሜትር] ያህል ርቆ

በባሕር ውስጥ የተገነባ ደሴት ከተማ ነበር። ነቢዩ ሕዝቅኤል በ580 ዓ.ዓ ገደማ [ከተማዋ በሃብትና በኃይል ጫፍ ላይ እያለች] በምዕራፍ 26 ላይ ስለ ከተማዋ ውድመት እጅግ አስገራሚና ዝርዝር ትንቢት ተናገረ ትንቢቱ እንደሚከተለው ነው፡-

“እንዲህም ሆነ፤ በአሥራ አንደኛው ዓመት ከወሩ በመጀመሪያው ቀን የእግዚአብሔር ቃል ወደ እኔ እንዲህ ሲል መጣ። ፤ የሰው ልጅ ሆይ፤ ጢሮስ በኢየሩሳሌም ላይ። እሰይ፤ የአሕዛብ በር የነበረች ተሰብራለች ወደ እኔም ተመልሳለች፤ እርስዋ ፈርሳለችና እኔ እሞላለሁ ብላለችና ፤ ስለዚህ ጌታ እግዚአብሔር እንዲህ ይላል። ጢሮስ ሆይ፤ እነሆ፤ በአንቺ ላይ ነኝ፤ ባሕርም ሞገድምን እንደምታወጣ እንዲሁ ብዙ አሕዛብን አወጣብሻለሁ። ፤ የጢሮስንም ቅጥሮች ያጠፋሉ ግንቦችዋንም ያፈርሳሉ፤ ትቢያዋንም ከእርስዋ እፍቃለሁ፤ የተራቁት ድንጋይም አደርጋታለሁ። ፤ በባሕር ውስጥ የመረብ ማስጫ ትሆናለች፤ እኔ ተናግራለሁና፤ ይላል እግዚአብሔር፤ ለአሕዛብም ብዝበዛ ትሆናለች። ፤ በሜዳ ያሉትም ሴቶች ልጆችዋ በሰይፍ ይገደላሉ፤ እኔም እግዚአብሔር እንደ ሆንሁ ያውቃሉ። ፤ ጌታ እግዚአብሔር እንዲህ ይላልና። እነሆ፤ ከሰሜን የነገሥታት ንጉሥ የባቢሎንን ንጉሥ ናቡከደነፆርን ከፈረሶችና ከሰረገሎች ከፈረሰኞችም ከጉባኤና ከብዙ ሕዝብ ጋር በጢሮስ ላይ አመጣለሁ። ፤ በሜዳ ያሉትን ሴቶች ልጆችን በሰይፍ ይገደላቸዋል፤ አምባም ይሠራብኛል አፈርንም ይደለድልብኛል ጋሻም ያነሣብኛል። ፤ ማፍረሻውን በቅጥርሽ ላይ ያደርጋል፤ ግንቦችንም በምሳር ያፈርሳል። ፤ ከፈረሶችም ብዛት የተነሣ ትቢያቸው ይከድንሻል፤ ሰዎችም በተናደች ቅጥር ወደ ከተማ እንደሚገቡ እርሱ በበሮችሽ ሲገባ፤ ከፈረሰኞችና ከመንኰራኩሮች ከሰረገሎችም ድምፅ የተነሣ ቅጥርሽ ትናወጣለች። ፤ በፈረሶቹ ኮቴ ጎዳናዎችን ሁሉ ይረመርማል፤ ሕዝብንም በሰይፍ ይገደላል፤ የብርታትንም ሐውልት ወደ ምድር ይወድቃል። ፤ ብልጥግናሽንም ይማርካሉ፤ ሽቀጥሽንም ይበዙብዛሉ፤ ቅጥርሽንም ያፈርሳሉ፤ ተድላ የምታደርገባቸውን ቤቶችሽን ያጠፋሉ፤ ድንጋይሽንና እንጨትሽን መሬትሽንም በባሕር ውስጥ ይጥላሉ። ፤ የዘፋኞችሽንም ብዛት ዝም አሰኛለሁ፤ የመሰንቆሽንም ድምፅ ከዚያ ወዲያ አይሰማም። ፤ የተራቁት ድንጋይ አደርግሻለሁ የመረብም ማስጫ ትሆናለሽ፤ ከእንግዲህ ወዲህ አትሠራም፤ እኔ እግዚአብሔር ተናግራለሁና፤ ይላል እግዚአብሔር። ፤ ጌታ እግዚአብሔር ጢሮስን እንዲህ ይላታል። የተወጉት ባንቋረሩ ጊዜ፤ በውስጥሽ እልቂት በሆነ ጊዜ፤ ከውድቀትሽ ድምፅ የተነሣ ደሴቶች ይነዋወጡ የለምን? ፤ የባሕርም አለቆች ሁሉ ከዙፋኖቻቸው ይወርዳሉ፤ መጐናጸፊያቸውን ያወጣሉ ወርቀ ዘቦ ልብሳቸውንም ያወልቃሉ፤ መንቀጥቀጥን ለብሰው በመሬት ላይ ይቀመጣሉ፤ ሁልጊዜም ይንቀጠቀጣሉ በአንቺም ይደነቃሉ። ፤ በአንቺም ላይ ሙሾ ያሞሻሉ፤ እንዲህም ይሉሻል። በባሕር የተቀመጥሽ በባሕርም ውስጥ የጸናሽ፤ ከሚቀመጡበሽም ጋር በዙሪያሽ የሚኖሩትን ሁሉ ያስፈራሽ፤ የከበርሽ ከተማ ሆይ፤ እንዴት ጠፋሽ! ፤ አሁን በውድቀትሽ ቀን ደሴቶች ይንቀጠቀጣሉ፤ በባሕርም ውስጥ ያለ ደሴቶች ከመጥፋትሽ የተነሣ ይደነግጣሉ። ፤ ጌታ እግዚአብሔር እንዲህ ይላልና። ሰው እንደሌለባቸው ከተሞች ባድማ ከተማ ባደረግሁሽ ጊዜ፤ ቀላዩንም ባወጣሁብሽ ጊዜ ብዙ ውኆችም በከደኑሽ ጊዜ ፤ የቀድሞ ሕዝብ ወዳሉበት ወደ ጉድጓድ ከሚወርዱት ጋር አወርድሻለሁ፤ የሚኖርብሽም እንዳይገኝ ወደ ጉድጓድ ከሚወርዱ ጋር ቀድሞ በፈረሰሽው ስፍራ፤ በታችኛይቱ ምድር አኖርሻለሁ፤ ጌጥሽንም በሕያዋን ምድር አላኖርም። ፤ ለድንጋጤ አደርግሻለሁ እንግዲህም አትኖሪም፤ ትፈለጊአለሽ ለዘላለምም አትገኝም፤ ይላል ጌታ እግዚአብሔር።” [ትንቢተ ሕዝቅኤል - ምዕራፍ 26:1-21]

ትንቢቱ የሚከተሉትን ነጥቦች ይዟል፡-

1. ብዙ አሕዛብ በጢሮስ ላይ እንደሚነሱ [ቁ. 3]
2. የባቢሎኑ ንጉሥ ናቡከደነፆር መጥቶ የየብሉን ከተማ እንደሚያፈርስ [ቁጥር 7-11]
3. የከተማዋ ድንጋዮች፤ እንጨቶችና አፈሯ እንኳ ሳይቀሩ ወደ ባሕር ውስጥ እንደሚጣሉ [ቁጥር 12]
4. ከተማዋ እንደ ሸካራ ድንጋይ ወይም Bare Rock እንደምትቀርና ዓሣ አጥማጆች መረባቸውን የሚያስጠብቅ ቦታ እንደምትሆን [ቁጥር 5፤ 14]
5. ድጋሚ መቼም ቢሆን እንደማትሠራ [ቁጥር 14]

ይህ ትንቢት በተነገረበት ዘመን ፍጹም የማይታሰብና የማይታመን ድራማዊ ክስተት ነበር። ታሪክ እንደሚያሳየው ናቡከደነፆር ትንቢቱ በተነገረ በጥቂት ዓመታት ውስጥ መጥቶ የየብሉን ከተማ ከበባ አድርጎ አፈረሳት። ነገር ግን የጢሮስ

ሕዝቦች ንብረታቸውን ይዘው በባሕር ውስጥ ወዳለው ደሴት ከተማ በመሸሻቸው ናቡከደነጾር የባሕር ኃይል ስላልነበረው ደሴቷን ሳይደፍር ቀረ። የየብሱ ከተማ ፈራርሳ ለ250 ዓመታት ያህል እንዲሁ ተቀምጣ ቀረች። የሕዝቅኤል ትንቢት ቁጥር 12 ላይ [ድንጋዮችሽንና እንጨቶችሽን አፈርሽንም በውኃ ውስጥ ይጥላሉ] ያለው ቃል ገና አልተፈጸመም ነበር።

ማን ነው የፈረሰን ከተማ ድንጋይና አፈር ለቅሞ ባሕር ውስጥ የሚጥለው?

በ332 ዓ.ዓ [ትንቢቱ በተነገረ በ250 ዓመታት] ታላቁ እስክንድር መጣ። እስክንድር መላውን ዓለም ለመቆጣጠር የጢሮስን ደሴት ከተማ መያዝ ነበረበት። እሱም እንደ ናቡከደነጾር የባሕር ኃይል ስላልነበረው አንድ አስገራሚ ወታደራዊ ስትራቴጂ ቀየሰ። በየብሱ ላይ ለዘመናት ፈራርሶ የነበረውን የድሮውን የጢሮስ ከተማ ድንጋይ እንጨትና አፈር በሙሉ በማጋዝ ከየብሱ ተነስቶ እስከ ባሕሩ ደሴት የሚደርስ ግማሽ ማይል ርዝመት ያለው የባሕር ላይ ድልድይ [Causeway] ሰራ። የድሮውን ከተማ ፍርስራሽ በሙሉ ባሕር ውስጥ በመከተት መንገዱን ከጨረሰ በኋላ በዚያ መንገድ አልፎ ደሴቷን ከተማ ደመሰሳት።

የታሪክ ጸሐፊው አሪያን [Arrian] እንደመዘገበው እስክንድር ድልድዩን ለመሥራት ፍርስራሹን በሙሉ በመጥረጉ የድሮው ከተማ ቦታ ልክ እንደ ሸካራ ድንጋይ ንጹህ ሆኖ ቀረ። ዛሬ ያ የድሮው ከተማ የነበረበት ቦታ ዓሣ አጥማጆች መረባቸውን የሚያሰጡበት ባዶ የባሕር ጠረፍ ሆኗል። የሕዝቅኤል ትንቢት የቃላት ዝርዝር ሳይቀር በታሪክ መድረክ ላይ ፍጹም በሆነ ትክክለኛነት ተፈጽሟል።

ከዚህ በተጨማሪም የባቢሎን ዘላለማዊ መድረቅ ትንቢት ነው፤ ባቢሎን በጥንቱ ዓለም የሥልጣኔና የሥነ-ህንጻ ጥበብ ማማ በዓለም አስደናቂ ነገሮች የሚመደቡት የአንጠልጣይ አትክልቶች መገኛና በ300 ጫማ ከፍታ ቅጥሮቿ የማይደፈር ምሽግ የነበረች ከተማ ናት።

ነገር ግን ነቢዩ ኢሳይያስ [በ7ኛው ክፍለ ዘመን ዓ.ዓ] ባቢሎን ገና የዓለም ኃይል እንኳ ሳትሆን በኤርምያስም [በ6ኛው ክፍለ ዘመን ዓ.ዓ] ከተማዋ በኃይሏ ጫፍ ላይ እያለች ይህች ታላቅ ከተማ ዳግመኛ ሰው የማይኖርባት ፍጹም ምድረ በዳ እንደምትሆንና ዓረብ እንኳ ድንኳኑን እንደማይተክልባት ተነበዩ [ኢሳይያስ 13፡19-22፤ ኤርምያስ 51]።

ይህ ትንቢት በወቅቱ ለነበረ ሰው የለንደን ወይም የኒውዮርክ ከተማ ወደፊት ፍጹም ባዶ በረሃ ይሆናሉ ብሎ እንደ መናገር የማይታመን ነበር። ከተማዋ በፋርስ እጅ ከወደቀች በኋላ እንኳ ለዘመናት የንግድ ማዕከል ሆና ቀጥላ ነበር። ነገር ግን በዘመናት ሂደት ውስጥ የታሪክ አቅጣጫ ተቀይሮ ከተማዋ ቀስ በቀስ እየፈራረሰችና እየተረሳች ሄደች። ዛሬ ባቢሎን ያለችበት የኢራቅ ምድር ፍጹም ባዶ የዱር አራዊት መኖሪያና ፍርስራሽ ብቻ ሆኖ ቀርቷል። ከ2,500 ዓመታት በኋላ ዛሬም ድረስ ማንም ሰው መልሶ አልገነባትም ትንቢቱ እንዳለው ፍጹም ባዶ ሆና ቀርታለች።

The Messianic Prophecies

በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ የሚገኙት የታሪክና የከተሞች ትንቢቶች አስደናቂ ቢሆኑም ትልቁና ከማንኛውም ሳይንሳዊ የስሌት ሕግ በላይ የሆነው የትንቢት ክፍል ግን ስለ አንድ አካል ስለ መሲሐ [The Messiah] የተነገሩት በመቶዎች የሚቆጠሩ ትንቢቶች ናቸው።

ብሉይ ኪዳን ከመጀመሪያው ምዕራፍ ጀምሮ እስከ መጨረሻው ምዕራፍ ድረስ ወደፊት ዓለምን ከኃጢአት ለመታደግ የሚመጣውን አንድ መለኮታዊ አዳኝ የተሰፋ ቃል ይዞ ይጓዛል። ይህ አዳኝ ማን እንደሆነ በምን ዘመን እንደሚመጣ የት እንደሚወለድና እንዴት እንደሚሞት በጥቃቅን ዝርዝር ሁኔታዎች አስቀድሞ ተቀምጧል።

ሳይንቲስቱና የሒሳብ ሊቀ ፕሮፌሰር ፒተር ስቶነር [Peter Stoner] Science Speaks በተሰኘው መጽሐፉ ላይ አንድ ሰው በታሪክ ውስጥ ተነስተው ከኖሩት ሰዎች ሁሉ መካከል ከመጽሐፍ ቅዱስ መሲሐዊ ትንቢቶች ውስጥ ስምንቱን ብቻ ለይቶ በተፈጥሯዊ አጋጣሚ [By Chance] ሊፈጽም የሚችልበትን የሒሳብ ስሌት [Probability] አስልቶ ነበር። ውጤቱም 1 ከ 10¹⁷ [100,000,000,000,000,000] ሆኖ ተገኝቷል። ይህንን ቁጥር በምስል ለማምጣት የቴክሳስን ግዛት የሚያህል ሰፊ መሬት በሁለት ጫማ ከፍታ የብር ሳንቲሞች መሙላት ከዚያም ከአንድ ሳንቲም ላይ ልዩ ምልክት አድርጎ

መሃል ላይ ቀብሮ የአንድን ሰው ዓይን አስሮ [ሂድና በመጀመሪያው ሙከራህ ያቼን ምልክት ያለባትን ሳንቲም አንሳ] ብትለው ሊያገኝ የሚችልበት ዕድል ማለት ነው። የናዝሬቱ ኢየሱስ ግን 8ቱን ብቻ ሳይሆን በጥንታዊ ብሉይ ኪዳን የተጻፉትን ከ300 በላይ ጥቃቅን መሲሐዊ ትንቢቶችን ሙሉ በሙሉ ፈጽሟል።

ከእነዚህ ትንቢቶች መካከል እጅግ አስገራሚ የሆኑትን ጥቂቶቹን እንመልከት፡-

ሀ. የትውልድ ቦታና የዘር ሐረግ ትንቢት

ትንቢቱ፡- መሲሐ ከአብርሃም ዘር ዘፍጥረት 22፥18 ከይሁዳ ነገድ ዘፍጥረት 49፥10 ከእሴይ ሥር ከዳዊት ቤት እንደሚወጣ ኢሳይያስ 11፥1፤ ኤርምያስ 23፥5 ተነገረ። ይበልጥ የሚያስገርመው ደግሞ ከተማው ተለይቶ መነገሩ ነው "አንቺም ቤተ ልሔም ኤፍራታ ሆይ፥ አንቺ በይሁዳ አእላፋት መካከል ትሆኗ ዘንድ ታናሽ ነሽ፤ ከአንቺ ግን አወጣጡ ከቀድሞ ጀምሮ ከዘላለም የሆነ፥ በእስራኤልም ላይ ገዥ የሚሆን ይወጣልኛል ሚካያስ 5፥2።

ፍጻሜው፡- ኢየሱስ በይሁዳ ምድር በምትገኘው በቤተልሔም ከተማ ከዳዊት ወገን ከሆኑት ከማርያምና ከዮሴፍ ተወለደ ማቴዎስ 1፤ ሉቃስ 2። በጥንቷ እስራኤል ውስጥ "ቤተልሔም" የሚባሉ ሁለት ከተማዎች ነበሩ አንደኛው በዛብሎን ምድር ሁለተኛው በይሁዳ ምድር። ነቢዩ ሚካያስ ገና ከ700 ዓመታት በፊት "ቤተልሔም ኤፍራታ" በማለት በይሁዳ ያለችዋን ከተማ ለይቶ መጥቀሱ የትንቢቱን ትክክለኛነት ያሳያል።

ለ. የጊዜ ስሌት ትንቢት [የዳንኤል ሰባ ሳምንታት]

የዳንኤል መጽሐፍ ምዕራፍ 9፥24-26 ላይ መሲሐ በታሪክ መድረክ ላይ የሚገለጥበትንና የሚገደልበትን ትክክለኛ የጊዜ ስሌት አስቀድሞ በሒሳብ ስሌት ያስቀምጣል። ትንቢቱ የሚጀምረው [ኢየሩሳሌምን ለመጠገንና ለመሥራት ትእዛዙ ከሚወጣበት ዘመን ጀምሮ እስከ መሲሐ እስከ አለቃው ድረስ...] በማለት ነው።

ታሪካዊ ስሌቱ፡- የፋርሱ ንጉሥ አርጤክስስ ኢየሩሳሌምን መልሶ ለመገንባት ይፋዊ አዋጅ ያወጣው በ444 ዓ.ዓ ነበር [ነህምያ 2]። ትንቢቱ በሰጠው የሳምንታት ስሌት [የዓመታት ሳምንት Prophetic Years] መሠረት ያ አዋጅ ከወጣበት ቀን ጀምሮ እስከ መሲሐ መቆረጥ ድረስ በትክክል 483 ዓመታት [ወይም በትንቢታዊው የ360 ቀናት የቀን መቁጠሪያ ስሌት 173,880 ቀናት] መቆጠር ነበረበት።

ፍጻሜው፡- የሒሳብና የታሪክ ሊቃውንት [እንደ ሰር ሮበርት አንደርሰን ያሉ] ይህንን ቀናት በጥንቃቄ ሲያሰሉ ትንቢቱ የሚያበቃው ኢየሱስ ክርስቶስ በአህያ ውርንጭላ ላይ ሆኖ ወደ ኢየሩሳሌም በክብር በገባበት [የሆሳዕና ዕለት] እና በዚያው ሳምንት በተሰቀለበት በ33 ዓ.ም [የቀን መቁጠሪያ ልዩነትን ጨምሮ] ላይ ፍጹም በሆነ ትክክለኛነት ይገጥማል። መሲሐ መቼ መጥቶ መቼ እንደሚሞት ታሪክ አስቀድሞ በቀናት ደረጃ አስልቶ አስቀምጦታል።

ሐ. ስለ ሞቱ ዓይነትና ዝርዝር ትንቢቶች

መጽሐፍ ቅዱስ ስለ መሲሐ አሟሟት የተናገራቸው ትንቢቶች ከተፈጥሮ በላይ የሆነ መለኮታዊ እውቀትን ፍንትው አድርገው ያሳያሉ። መዝሙር 22፥16 ላይ [በ1000 ዓ.ዓ በንጉሥ ዳዊት የተጻፈ] እንዲህ ይላል፡- [ውሾች ከበቡኝ የክፉዎች ጉባኤ ያዘኝ፤ እጆቼንና እግሮቼንቸረከሩኝ።]

ይህ ጥቅስ በተጻፈበት በ1000 ዓ.ዓ በጥንቷ እስራኤልም ሆነ በአካባቢው ባሉ መንግሥታት ዘንድ በመስቀል ላይ የመስቀል [Crucifixion] የሞት ቅጣት በፍጹም አይታወቅም ነበር። አይሁዳውያን ሰውን የሚገድሉት በድንጋይ ወግረው ነበር። በመስቀል ላይ የመቸንከር የሞት ቅጣትን የፈጠሩት ፊንቄያውያን ሲሆኑ ያንን አሻሽላ ለዓለም ያስተዋወቀቸውና በሕግ ደረጃ የተጠቀመችበት ግን ከ900 ዓመታት በኋላ የተነሳችው ሮም ናት። ዳዊት ገና ያ የሞት ዓይነት በዓለም ላይ ሳይፈጠር በፊት፤ መሲሐ እጆቹና እግሮቹ ተቸንክረው እንደሚሞት በዝርዝር አስቀመጠ።

የኢሳይያስ 53 ምስክርነት፡- ክርስቶስ ከመወለዱ ከ700 ዓመታት በፊት የተጻፈው የኢሳይያስ መጽሐፍ ምዕራፍ 53 ልክ አንድ ሰው ከመስቀሉ ስር ቆሞ ከስተቱን እያየ እንደሚመዘግብ የታሪክ ጸሐፊ ዓይነት በዝርዝር ይናገራል።

- ሳይናገር ዝም ማለቱ [ቁጥር 7] ኢየሱስ በጲላጦስ ፊት ዝም ማለቱ በማቴዎስ 27፥12-14 ተፈፀመ።
- ከክፉዎች ጋር መቆጠሩና በባለጠጋ መቃብር መሞቱ ቁጥር 9 በሁለት ወንበዴዎች መካከል ተሰቅሎ ባለጠጋ በነበረው በአርማትያሱ ዮሴፍ አዲስ መቃብር ውስጥ መቃብሩ በማቴዎስ 27፥38፣ 57-60 ተፈፀመ።
- ልብሱን መካፈላቸውና በእጣ መጣጣላቸው መዝሙር 22፥18 የሮም ወታደሮች ልብሱን ተካፍለው እያዩት እጣ መጣጣላቸው በዮሐንስ 19፥23-24 ተፈፀመ።

ይህንን ሁሉ መረጃ በአንድ ላይ ስናጠቃልለው ወደ ፍጹም አመክንዮአዊ መደምደሚያ [Logical Conclusion] እንመጣለን። እነዚህ መጻሕፍት ኢየሱስ ከመወለዱ በፊት መጻፋቸውን የሙት ባሕር ጥቅሎች በይፋ ስላረጋገጡ እነዚህ ትንቢቶች በተራ የአጋጣሚ ሁኔታ ተፈጽመዋል ማለት የሳይንስንና የሒሳብን የሕግ ስሌት መጣስ ነው። ስለዚህ መጽሐፍ ቅዱስ የወደፊቱን ታሪክ አስቀድሞ በጥቃቅን ዝርዝር የመናገር ብቃት ያለው ብቸኛው መጽሐፍ መሆኑ መጽሐፉ ከሰዋዊ ጥበብና እውቀት በላይ በሆነ ከጊዜና ከቦታ ውጭ ባለ መለኮታዊ ኃይል የተጻፈ ፍጹም ተዓማኒና ሕያው ሰነድ መሆኑን በጽኑ አመክንዮ ያረጋግጣል።

Internal Harmony

የአንድን ጥንታዊ የጽሑፍ ስብስብ ተዓማኒነትና መለኮታዊ ምንጭነት ለመመዘን ከምንጠቀምባቸው ታላላቅና ውስጣዊ ከሆኑ የአመክንዮ መመዘኛዎች መካከል ሁለተኛውና እጅግ አስገራሚው መስፈርት የመጽሐፉ ውስጣዊ ስምምነትና ፍጹም አንድነት [Internal Harmony and Consistency] ነው። ይህ መመዘኛ በLogic ሕግ ውስጥ Principle of Noncontradiction ተብሎ ከሚታወቀው እውነታ ጋር በቀጥታ ይገናኛል። በአንድ ወጥ በሆነ ሐሳብ ላይ የተመሰረተ እርስ በርሱ የማይጋጭና ከመጀመሪያው እስከ መጨረሻው የሚሄድበት መስመር የማይናወጥ ጽሑፍ የጸሐፊውን የእእምሮ ብስለትና የእውቀት ጥልቀት ያሳያል።

መጽሐፍ ቅዱስ ግን ከተራ አንድ ጸሐፊ ወጥ ጽሑፍነቱ ባለፈ በሰው ልጅ የታሪክ ልምምድ ውስጥ ፍጹም ሊደገም የማይችል ከተፈጥሮ ሕግና ከሰዋዊ ስነ-ልቦናዊ ባህሪ ውጭ በሆነ እጅግ አስገራሚ ወጥነት የተገነባ ሕያው ድንቅ ሥራ ነው። ይህንን የውስጣዊ ስምምነት እሴት ይበልጥ ጥልቅ በሆነ መንገድ ለመረዳት መጽሐፍ ቅዱስ የተጻፈበትን ታሪካዊ ባህላዊና ስነ-ጽሑፋዊ ዳራ በሰፊው መመልከት ያስፈልጋል።

መጽሐፍ ቅዱስ በአንድ ዘመን በአንድ ማኅበረሰብ መሃል በአንድ ሰው እእምሮ የተጻፈ ነጠላ መጽሐፍ አይደለም። ይልቁኑ በውስጡ ብዙ የነበሩትና የሐዋርያት መጻሕፍትን የያዘ በ1,500 ዓመታት የጊዜ ልዩነት ውስጥ [ከ1500 ዓ.ዓ እስከ 100 ዓ.ም ባለው ጊዜ] በሦስት የተለያዩ አህጉራት [በእስያ፣ በአፍሪካና በአውሮፓ] ላይ እንዲሁም በሦስት የተለያዩ ጥንታዊያን ቋንቋዎች [በዕብራይስጥ፣ በአረማይክና በግሪክ] የተጻፈ ግዙፍ የጽሑፎች ቤተ-መጻሕፍት [Library of Books] ነው። እነዚህን መጻሕፍት የጻፏቸው ሰዎች ቁጥር ከ40 በላይ የሚሆን ሲሆን እርስ በርሳቸው የማይተዋወቁ በተለያዩ የኑሮ ደረጃዎች የዕውቀት ኢድማሶችና የባህል ዳራዎች ላይ የነበሩ ግለሰቦች ናቸው።

ከጸሐፊዎቹ መካከል ታላላቅ ነገሥታት [እንደ ዳዊትና ሰሎሞን] የተማሩ የሕግ ባለሙያዎች [እንደ ሙሴና ጳውሎስ] የሀገር መሪዎችና ጠቅላይ ሚኒስትሮች [እንደ ዳንኤልና ነህምያ ይገኙበታል። በሌላ በኩል ደግሞ ምንም ያልተማሩ ተራ ዓሣ አጥማጆች [እንደ ጴጥሮስና ዮሐንስ] ከብት አራቢዎችና እረኞች [እንደ አሞጽ] ቀራጮችና የመንግሥት ሠራተኞች [እንደ ማቴዎስ] እንዲሁም ወታደራዊ መሪዎችና ሐኪሞች [እንደ ኢያሱና ሉቃስ] ይገኙበታል።

በተፈጥሯዊ የሰዋዊ ስነ-ልቦና ስሌት መሠረት የተለያዩ አስተዳደራዊና የዕውቀት ደረጃ ያላቸው ሁለት ወይም ሦስት ሰዎች እንኳ በአንድ ወቅታዊ ማኅበራዊ ወይም ሃይማኖታዊ ጉዳይ ላይ እንዲወያዩና ሐሳባቸውን እንዲጽፉ ቢደረግ በመካከላቸው ሰፊ የሐሳብ መጋጨትና አለመስማማት መፈጠሩ የማይቀር የታወቀ እውነት ነው። ይሁንና መጽሐፍ ቅዱስ እነዚህ ሁሉ ተቃራኒ ሰዋዊ ሁኔታዎች እያሉት ከመጀመሪያው ምዕራፍ ዘፍጥረት እስከ መጨረሻው ገጽ ራዲድ ድረስ እንደ

አንድ ወጥ መጽሐፍ የሚፈስ አንዱ ክፍል ሌላውን የሚደግፍና የሚያብራራ ፍጹም የተዋሃደና የማያወላውል አንድ ማዕከላዊ መልእክት [Central Theme] ይዞ ይጓዛል።

ይህ ክፍል የሚያተኩረው ይህ የውስጣዊ ይዘት ፍጹም ስምምነትና ታሪካዊ አመክንዮ እንዴት ሊገነባ እንደቻለና ለምንስ ከተራ ሰዋዊ ድርሰትነት በላይ መለኮታዊ አሻራ እንዳረፈበት በሰፊው ለመተንተን ነው።

The Logical Challenge of Diversity

የመጽሐፍ ቅዱስን የውስጣዊ ስምምነት ታላቅነት በምስል ለማስቀመጥ፣ የሕክምናና የሕግ ሊቁ ፕሮፌሰር ጆሽ ማክዳውል [Evidence That Demands a Verdict] በሚለው መጽሐፉ ላይ አንድ ግልጽ የሆነ የምሳሌ አመክንዮ ያቀርባል፡-

እስቲ አስቡት ከተለያዩ የዓለም ሀገራት ከአሜሪካ፣ ከአፍሪካ፣ ከአውሮፓና ከእስያ የተውጣጡ የተለያዩ የሕክምና ትምህርት ዘርፎችን ያጠኑ በተለያዩ ክፍለ ዘመናት የኖሩ 40 የሕክምና ባለሙያዎችን ብንመርጥ። እነዚህን ሰዎች ስለ ሰው ልጅ አካል አወቃቀር ስለ በሽታዎች መነሻና ስለ ሕክምና ዘዴዎች የየራሳቸውን ምልከታና ጥናት እንዲጽፉ ብናደርግ በመጨረሻም የጻፏቸውን ጽሑፎች በሙሉ በአንድ ላይ ጠርዘን አንድ ትልቅ መጽሐፍ ብናደርገው፣ ያ መጽሐፍ ፍጹም ወጥ እርስ በርሱ የማይጋጭና በአንድ የሕክምና ፍልስፍና ላይ የቆመ መጽሐፍ ሊሆን ይችላልን?

በተፈጥሯዊ መንገድ ፍጹም አይሆንም። የጥንቶቹ ጸሐፊዎች በሽታ የሚመጣው ከክፉ መናፍስት ነው ሲሉ የዱሮዎቹ ደግሞ ደም በማፍሰስ ሕክምናን ሊጠቁሙ ይችላሉ የዘመኑ ደግሞ በባክቴሪያና በቫይረስ ላይ ያተኩራሉ። ውጤቱ ግጭትና ምስቅልቅል ብቻ ነው የሚሆነው።

መጽሐፍ ቅዱስ ግን የተጻፈው እጅግ አስቸጋሪና ለግጭት ምቹ በሆኑ በመቶዎች በሚቆጠሩ Controversial Topics ላይ ነው። ስለ እግዚአብሔር ማንነት ስለ ዓለም አፈጣጠር ስለ ሰው ልጅ የሥነ-ምግባር ውድቀት ስለ ሕይወትና ሞት ስለ ዘላለማዊነት ስለ ማንበራዊ ፍትሕና ስለ ፍቅር-ቢጽ [Ethics] ይናገራል። እነዚህ አርእስቶች በሰው ልጅ ታሪክ ውስጥ ታላላቅ ፈላስፎችን [እንደ ሶቅራጥስ፣ ፕላቶ፣ አሪስጣጣሊስ፣ ካንትና ኒጼን] እርስ በርሳቸው ሲያጋጩና ማብቂያ የሌለው የሐሳብ ጦርነት ውስጥ ሲከቱ የኖሩ ከባባድ ርዕሰ-ጉዳዮች ናቸው።

ነገር ግን በመጽሐፍ ቅዱስ ጸሐፊዎች መካከል በዚህ ረገድ ምንም ዓይነት መሠረታዊ የይዘት ግጭት አይታይም። በ1500 ዓ.ዓ በሲና በረሃ ድንኳን ውስጥ ሆኖ የጻፈው ሙሴ ስለ ሰው ልጅ ውድቀትና የእግዚአብሔር ቅድስና የተናገረው ሐሳብ በ60 ዓ.ም በሮም ወጎኒ ቤት ውስጥ በሰንሰለት ታስሮ ከጻፈው ከሐዋርያው ጳውሎስ ትምህርት ወይም በ95 ዓ.ም በፍጥሞ ደሴት በስደት ላይ ሆኖ የወደፊቱን የዓለም ፍጻሜ ከተመለከተው ከዮሐንስ ራእይ ጋር ፍጹም በሆነ የስምምነት ክር ፈትል የተሳሰረ ነው። ይህ ወጥነት የሚገለጠው በደፈናው ሳይሆን በጥልቅ Theological Doctrines ዝርዝር ውስጥ ነው።

The Single Unfolding Story:- መጽሐፍ ቅዱስ የተለያዩ ጥራዞች ያሉት ቤተ-መጻሕፍት ቢሆንም የሚተርከው ግን አንድ ወጥና የማይቆራረጥ ታሪክ [One Continuous Story] ነው። ይህ ታሪክ በአራት ዋና ዋና ምስሎች ላይ የቆመ ነው፡-

1. Creation:- ዓለምና ሰው ፍጹም እና ውብ ሆነው መፈጠራቸው።
2. Fall:- የሰው ልጅ በነጻ ፈቃዱ አማካኝነት ከእምላኩ ትእዛዝ ወጥቶ ወደ ኃጢአት፣ ሞትና ስብራት ውስጥ መግባቱ።
3. Redemption:- እግዚአብሔር የሰውን ልጅ መልሶ ለማዳንና ታሪኩን ለመጠገን በዘመናት ውስጥ ያደረገው መለኮታዊ ጣልቃ-ገብነት።
4. Restoration:- በመጨረሻው ዘመን ፍጥረት ሁሉ ከሥነ-ፍጥረት መርገም ነጻ ወጥቶ ወደ ቀደመው ክብሩና ውበቱ የሚመለስበት ፍጻሜ።

ይህ ማዕከላዊ የታሪክ መስመር ከመጀመሪያው እስከ መጨረሻው የሚሄድበት መንገድ እጅግ አስገራሚ መዋቅራዊ ተመሳሳይነት አለው። ለምሳሌ፣ የብሉይ ኪዳን መጀመሪያ የሆነውን የዘፍጥረት መጽሐፍንና የአዲስ ኪዳን ፍጻሜ የሆነውን የዮሐንስ ራእይን ብናነጻጽር፣ በሁለቱ መጻሕፍት መካከል የሚገኘው መዋቅራዊ ትስስር መጽሐፉ በአንድ ታላቅ አእምሮ የተቃኘ መሆኑን ፍንትው አድርጎ ያሳያል።

- በዘፍጥረት ውስጥ ሰማይና ምድር ተፈጠሩ ዘፍ 1፥1። በራእይ ውስጥ አዲስ ሰማይና አዲስ ምድር ታዩ የቀደሙት አልፈዋልና ራእ 21፥1።
- በዘፍጥረት ውስጥ የሰው ልጅ ወደ ሕይወት ዛፍ እንዳይደርስ ተከለከለ መንገዱም ተዘጋ ዘፍ 3፥22-24። በራእይ ውስጥ የሕይወት ዛፍ በናሙናነት ተመልሶ መጣ ቅጠሎቹም ለአሕዛብ ፈውስ ሆኑ ራእ 22፥2።
- በዘፍጥረት ውስጥ መርገም ኃዘንና ሞት ወደ ምድር ገቡ ዘፍ 3፥14-19። በራእይ ውስጥ ከዚያ በኋላ መርገም ከቶ አይሆንም ሞትም ቢሆን ከእንግዲህ ወዲህ አይኖርም ራእ 22፥3፤ 21፥4።
- በዘፍጥረት ውስጥ ሰይጣን ሰውን አታሎ በታሪክ መድረክ ላይ የሞት ግዛት አወጀ ዘፍ 3፥1-6። በራእይ ውስጥ ያ አሮጌው እባብ ዲያብሎስ የተባለው ለዘላለም ወደ እሳት ባህር ውስጥ ተጣለ ራእ 20፥10።

ይህንን የመሰለ ፍጹም መዋቅራዊ መደጋገፍና የታሪክ መዘጋጋት [Structural Closure] በ1,500 ዓመታት ልዩነት ውስጥ በኖሩ ሰዎች እጅ እንዲሁ በአጋጣሚ ሊቀናጅ አይችልም። ታሪኩ ገና ከመጀመሪያው ሲጀምር ፍጻሜው ምን እንደሚሆን አስቀድሞ ያወቀና የታሪኩን አቅጣጫ የሚመራ አንድ መለኮታዊ ባለቤት [Divine Author] በጀርባው እንዳለ የአመክንዮ ሕግ ያስገድደናል።

Christ as the Thread of Unity

መጽሐፍ ቅዱስን ከመሰነጣጠቅና ከመበታተን አድኖ በአንድነት ጠርዞ የያዘው ዋነኛውና ትልቁ የክር ፈትል የኢየሱስ ክርስቶስ ማንነት ነው።

St. Augustine ይህንን እውነታ ሲገልጽ አዲስ ኪዳን በብሉይ ኪዳን ውስጥ ተደብቋል ብሉይ ኪዳን በአዲስ ኪዳን ውስጥ ተገልጧል [The New is in the Old concealed; the Old is in the New revealed] ይላል።

ብሉይ ኪዳን በሙሉ ወደፊት ስለሚመጣው መሲሕ በጥላና በምሳሌ [Shadows and Types] በሥርዓተ-አምልኮና በትንቢት ይተርካል። አዲስ ኪዳን ደግሞ ያ የተነገረውና በጥላ የተመሰለው እውነታ በናዝሬቱ ኢየሱስ ሕይወትና አገልግሎት ውስጥ እንዴት አካል ለብሶ እንደተገለጠ ያሳያል።

ለምሳሌ የብሉይ ኪዳንን መሥዋዕቶችና ሥርዓቶች እንውሰድ፤ በዘጸአት መጽሐፍ ላይ የተገለጠው የፋሲካው በግ ታሪክ [የበጉ ደም በደጃፉ መቃን ላይ ሲቀባ የሞት መልአክ ቤቱን አልፎ መሄዱና ሕዝቡ ከግብፅ ባርነት ነጻ መውጣታቸው] እንዲሁ ታሪካዊ ክስተት ብቻ ይመስላል። ነገር ግን ከ1,400 ዓመታት በኋላ የመጣው መጥምቁ ዮሐንስ ኢየሱስን ሲመለከት [እነሆ የዓለምን ኃጢአት የሚያስወግድ የእግዚአብሔር በግ ዮሐንስ 1፥29] በማለት ያንን ጥንታዊ ታሪክ ከመሲሔ ማዳን ጋር ያገናኘዋል። ሐዋርያው ጳውሎስም በተመሳሳይ መልኩ [ፋሲካችን ክርስቶስ ታርዶአልና 1 ቆሮንቶስ 5፥7] በማለት በሁለቱ ኪዳናት መካከል ያለውን ፍጹም ምሳሌያዊና ሥነ-መለኮታዊ ትስስር ያረጋግጣል።

በአራት ዘኑልቃ ላይ ሙሴ በበረሃ የሰቀለው [የናሱ እባብ] ታሪክ የተነደፉት ሰዎች እባቡን ሲያዩ ከሞት መዳናቸው ከአራት ሺህ ዓመታት በኋላ በዮሐንስ ወንጌል ውስጥ ክርስቶስ በመስቀል ላይ ስለሚሰቅለው ስቅለትና ሰዎችን ስለማዳኑ ማብራሪያ ሆኖ ይቀርባል ዮሐንስ 3፥14-15። ይህ ማለት መጽሐፍ ቅዱስ በአንድ ወገን ብቻ የሚነበብ ሳይሆን በውስጡ ያሉት ታሪኮች ሕጎች መዝሙሮችና ትንቢቶች በሙሉ እርስ በርሳቸው የተሳሰሩ የሕንጻ ድንጋዮች ናቸው አንዱን ድንጋይ ብናወጣው መላው ሕንጻ ይፈርሳል።

Apparent Contradictions

እርግጥ ነው መጽሐፍ ቅዱስን በትችት አይን የሚመለከቱ ወገኖች [መጽሐፍ ቅዱስ እርስ በርስ የሚጋጩ ጥቅሶችና ታሪኮች አሉት] የሚል ጥያቄ በተደጋጋሚ ያነሳሉ። እነዚህ ጥያቄዎች በአብዛኛው የሚያተኩሩት በቁጥሮች ልዩነት በታሪኮች ቅደም-ተከተል ወይም በወንጌላት መካከል ባሉ የአገላለጽ ልዩነቶች ላይ ነው። ሆኖም ግን በሥነ-ጽሑፍ ትችትና በምሁራዊ አቀራረብ [Scholarly Hermeneutics] እነዚህን ጥያቄዎች በጥንቃቄ ስንመረምራቸው ግጭቶቹ እውነተኛ ሳይሆኑ ተቃርኖዎች የሚመስሉ [Apparent Contradictions] እና በምክንያታዊ መንገድ ምላሽ የሚሰጥባቸው መሆናቸውን እንረዳለን።

የእነዚህን ልዩነቶች አመክንዮአዊ መፍትሔ በሦስት ዋና ዋና ነጥቦች መከፈል ይቻላል!

1. **Copyist Errors:-** ጥንታውያን መጻሕፍት በብዕርና በብራና በእጅ እየተገለበጡ [Manuscript Copying] ለትውልድ የሚተላለፉ በመሆናቸው አልፎ አልፎ በነጠላ ቁጥሮች ወይም በስሞች አጻጻፍ ላይ ጥቃቅን የሰውኛ ስሕተቶች ሊከሰቱ ይችላሉ። ለምሳሌ በአንድ ቦታ ላይ የንጉሡ ዕድሜ [ሃያ] ተብሎ የተገለጠው በሌላ ግልባጭ ላይ [ሃያ ሁለት] ሊባል ይችላል። ይህ በስህተት የአንድ ዲጂት መልክ መቀየር የሚመጣ እንጂ በመሠረታዊው ሥነ-መለኮታዊ መልእክት ወይም በታሪኩ እውነተኝነት ላይ ምንም ዓይነት ተጽዕኖ የማይፈጥር ጥቃቅን የትርጉም ወይም የጽሕፈት ጉዳይ ነው።
2. **Supplementary Perspectives:-** በአራቱ ወንጌላት ውስጥ የአንድ ታሪክ አገላለጽ መለያየት ግጭትን ሳይሆን የታሪኩን እውነተኛነትና ባለብዙ ገጽታነት [Complementary Nature] ነው የሚያሳየው። ለምሳሌ አንደኛው ወንጌላዊ በኢየሱስ መቃብር ላይ [አንድ መልእክ] አየሁ ሲል ሌላኛው ደግሞ [ሁለት መልእክት] ነበሩ ይላል። በአመክንዮ ሕግ መሠረት ሁለት ካሉ በእርግጥም አንዱ አለ አንደኛው ጸሐፊ ትኩረቱን መልእክቱን በተናገረው ዋናው መልእክ ላይ ሲያደርግ ሁለተኛው ደግሞ በአጠቃላይ የነበሩትን ሰዎች ቁጥር መዝግቧል። ይህ ፍርድ ቤት ለምስክርነት እንደሚቀርቡ ሰዎች ዓይነት ነው - አራት ምስክሮች ቃል በቃል አንድ ዓይነት ቃላትን ከተናገሩ አስቀድመው የተሻጠሩ [Collusion] መሆናቸው ይታወቃል ነገር ግን ዋናውን ታሪክ ሳይስቱ በጥቃቅን ነገሮች ላይ የየራሳቸውን ምልክታ ሲሰጡ ምስክርነታቸው እውነተኛና ተዓማኒ ይሆናል።
3. **Contextual Understanding:-** ብዙ ጊዜ ጥቅሶችን ካለ አውዳቸው [Out of Context] ነጥሎ ማንበብ የተሳሳተ መደምደሚያ ላይ ያደርሳል። ለምሳሌ ያዕቆብ [ሰው በእምነት ብቻ ሳይሆን በሥራም ይጸድቃል] ሲል ጳውሎስ ደግሞ [ሰው ያለ ሕግ ሥራ በእምነት እንዲጸድቅ እንቆጥራለን] ይላል። ይህ ሲታይ ትልቅ ግጭት ይመስላል! ነገር ግን የአጻጻፍ አውዳቸውን ስንመለከት ጳውሎስ እየተከራከረ የነበረው የመዳንን መነሻ [የእግዚአብሔር ጸጋ በእምነት መገኘቱን] ለማሳየት ሲሆን ያዕቆብ ደግሞ እየተናገረ የነበረው የእምነትን ፍሬ [እውነተኛ እምነት በበጎ ሥራ መገለጥ እንዳለበት] ለማሳየት ነበር። ሁለቱም አንድን ሳንቲም ከሁለት ተቃራኒ ገጽታዎች ሆነው በመመልከት ፍጹም የተሟላ እውነትን አስቀመጡ እንጂ አልተጋጩም።

ስለዚህ ይህንን ሁሉ ሰፊና ጥልቅ የሆነ የወጥነት ማስረጃ በአንድ ላይ ስንመዘነው የመጽሐፍ ቅዱስ የውስጣዊ ይዘት ስምምነት በተፈጥሯዊ አጋጣሚ ሊሆን የሚችል አይደለም። በሺህ ከሚቆጠሩ ዓመታት በላይ የተዘረጋ አህጉራትንና ቋንቋዎችን የተሻገረ ከተለያዩ ማኅበራዊ ክፍሎች በመጡ ሰዎች እጅ የተጻፈ መጽሐፍ እንዲህ ዓይነቱን ፍጹም ስምምነትና አንድነት ይዞ መገኘቱ ከመጋረጃው በስተጀርባ ታሪክንና ሰዎች አእምሮን እየመራ የጻፈው አንድ የበላይ መለኮታዊ ንድፍ አውጪ [Master Architect] እንዳለ የሚያሳይ ጠንካራና የማይናወጥ ውስጣዊ ማረጋገጫ ነው።

The Unique Survival and Preservation of the Text

የአንድን ጥንታዊ ሰነድ ታሪካዊ ተዓማኒነትና መለኮታዊ ጥበቃ ለመመዘን በምሁራን ዘንድ ጥቅም ላይ የሚውለው ሦስተኛውና እጅግ አስገራሚው መስፈርት መጽሐፉ በታሪክ ማዕበል ውስጥ አልፎ የተረፈበትና እስከ ዘመናችን የደረሰበት አስደናቂ መንገድ ነው።

በTextual Criticism እና በታሪክ ጥናት ሳይንስ ውስጥ ማንኛውም ጥንታዊ ጽሑፍ በዘመናት ርዝማኔ፣ በጦርነት፣ በፖለቲካዊ ጭቆና፣ በሃይማኖታዊ ስደትና በተፈጥሮ አደጋዎች ምክንያት የመጥፋት የመበላሸት ወይም ይዘቱን ሙሉ በሙሉ የማጣት ዕድሉ እጅግ ከፍተኛ እንደሆነ ይታወቃል። መጽሐፍ ቅዱስ ግን ከማንኛውም ሰዋዊ ድርሰትና ጥንታዊ የፍልስፍና መጻሕፍት በተለየ መልኩ፣ በታሪክ ውስጥ የተሰነዘሩበትን ሥር ነቀል የጥፋት ዘመቻዎችና የታሪክ ፈተናዎች በሙሉ በድል አድራጊነት አልፎ ዛሬም ድረስ ይዘቱ ሳይበረዝ ሳይለወጥና ሳይጠፋ ፍጹም ተዓማኒነቱን ጠብቆ የደረሰ ብቸኛ መጽሐፍ ነው።

ይህ ልዩ የመጠበቅና Survival መጽሐፍ ከተራ የሰዎች ጥበቃ በላይ በሆነ መለኮታዊ የጥበቃ አጥር የተከበበ መሆኑን የሚያሳይ ጠንካራ ምሁራዊ ማረጋገጫ ነው። ይህንን አስደናቂ እውነታ በጥልቀት ለመረዳት የጽሑፉን የመጠበቅ ኃይል በሦስት ዋና ዋና አቅጣጫዎች መመልከት ያስፈልጋል፡- በታሪክ ማዕበልና በስደት ውስጥ አልፎ የመተርጎፍ አቅሙ [Survival Through Persecution] በጥንታውያን የእጅ ጽሑፎች ብዛትና ጥራት የተረጋገጠው ታሪካዊ ተዓማኒነቱ [Survival Through Transmission] እንዲሁም በሳይንሳዊና በትችት ምርመራዎች ፊት ጸንቶ የመቆም ብቃቱ [Survival Through Criticism] ናቸው እነዚህን አንድ በአንድ አሳጥረን እንመልከታቸው።

Survival Through Persecution

በታሪክ ውስጥ እንደ መጽሐፍ ቅዱስ ያለ የጥፋትና የማጥፋት ዘመቻ የተካሄደበት ሌላ ምንም ዓይነት መጽሐፍ የለም። መጽሐፍ ቅዱስን ከምድረ-ገጽ ለማጥፋት እንዳይነበብ ለማገድ እንዳይተረጎም ለመከልከልና የያዙትን ሰዎች በሞት ለመቅጣት ታላላቅ የዓለም መንግሥታትና ኃያላን ነገሥታት ለዘመናት ተነስተዋል። ይሁንና መጽሐፉን ለማጥፋት የተነሱት ኃያላን በሙሉ ወደ ታሪክ መቃብር ሲወርዱ መጽሐፉ ግን ዛሬም ድረስ በቢሊዮን የሚቆጠሩ ቅጂዎች ተባዝቶ የዓለማችን ቀዳሚ መጽሐፍ ሆኖ ቀጥሏል።

ለዚህ ታሪካዊ እውነታ ትልቅ ማረጋገጫ የሚሆነው በ303 ዓ.ም የሮማው ንጉሠ-ነገሥት ዲዮቅልጥያኖስ [Diocletian] ያወጀው አስፈሪ አዋጅ ነው። ዲዮቅልጥያኖስ ክርስትናን ሙሉ በሙሉ ከሮም ግዛት ለማጥፋት በወሰነው መሠረት በግዛቱ ውስጥ የሚገኙ መጽሐፍ ቅዱሶች በሙሉ ተለቅመው በእሳት እንዲቃጠሉ መጽሐፉን አሳልፎ የማይሰጥ ማንኛውም ሰው ደግሞ በጭካኔ እንዲገደል አዘዘ። በዚህ አዋጅ ምክንያት በሺዎች የሚቆጠሩ ቅዱሳት መጻሕፍት ተቃጠሉ የክርስትና መጻሕፍት ጠፉ ተብሎም ታሰበ። ነገር ግን ይህ አዋጅ ከወጣ ከጥቂት ዓመታት በኋላ የዲዮቅልጥያኖስ መንግሥት ወድቆ ንጉሥ ቆስጠንጢኖስ ወደ ሥልጣን ሲመጣ መጽሐፍ ቅዱስ ከመሬት በታችና ከምስጢር በታዎች ወጥቶ በይፋ መስራጨት ብቻ ሳይሆን ንጉሡ በራሱ ወጪ 50 ታላላቅ የመጽሐፍ ቅዱስ ቅጂዎች በጥራት ተጽፈው ለታላላቅ አብያተ ክርስቲያናት እንዲከፋፈሉ አዘዘ።

ማጥፋት የፈለገው የንጉሠ-ነገሥቱ ኃይል በኖ ሲጠፋ መጽሐፉ ግን በክብር በንጉሣዊው አደባባይ ላይ ከፍ ብሎ ታየ። በተመሳሳይ መልኩ በ18ኛው ክፍለ ዘመን የኖረው ታዋቂው ፈረንሳዊ የኢ-አማንያን ፈላስፋ ሾልቴር [Voltaire] መጽሐፍ ቅዱስንና ክርስትናን በመንቀፍ “እኔ ከመወለዬ በፊት ክርስትናን ለመመሥረት 12 ሰዎች ይበቁኛል እኔ ግን ይህንን መጽሐፍ ከሰው ልጅ ታሪክ ውስጥ ለማጥፋት አንድ ሰው ብቻ በቂ መሆኑን አሳያለሁ። ከመቶ ዓመት በኋላ መጽሐፍ ቅዱስ የሚገኘው በታሪክ ሙዚየም ውስጥ በጥንታዊነት ለዕይታ ብቻ የሚቀመጥ ይሆናል” በማለት በይፋ ተንብዮ ነበር። ሆኖም ግን ሾልቴር ከሞተ ከሃምሳ ዓመታት በኋላ እሱ ይኖርበት የነበረው ቤትና የጽሕፈት መኪናው በጄኔቫ የመጽሐፍ ቅዱስ ማኅበር [Geneva Bible Society] ተገዝቶ መጽሐፍ ቅዱስን በከፍተኛ ቁጥር የሚያትምበትና የሚያስራጭበት ታላቅ መጋዘንና ማዕከል ለመሆን ቢቃ።

ይህ ከስተት የሰዋዊ ፍልስፍናና ትዕቢት አላፊነትን የመለኮታዊው ቃል ግን ዘላለማዊ ጸንቶ የመኖር ኃይልን በተግባር ያሳየ ታላቅ የአመክንዮ ምሳሌ ነው።

Survival Through Transmission

በጥንታዊ Bibliographical Test ውስጥ የአንድ ጥንታዊ ሰነድ ተዓማኒነት የሚለካው በሁለት መሠረታዊ መስፈርቶች ነው፡- **አንደኛው** መጽሐፉ ከተጻፈበት Original Manuscript አንስቶ እስከ አሁን ድረስ የተረፉት ጥንታውያን

Manuscripts ቁጥር ምን ያህል ነው? **ሁለተኛው** ደግሞ ዋናው መጽሐፍ ከተጻፈበት ዘመንና የመጀመሪያው የእጅ ጽሑፍ ከተገኘበት ዘመን መካከል ያለው የTime Gap ምን ያህል ጠባብ ነው? የሚለው ነው።

የጊዜ ርቀቱ ባነሰና የእጅ ጽሑፎች ቁጥር በበዛ ቁጥር መጽሐፍ ሳይከለስና ሳይበረዝ ወደ እኛ የመድረሱ ታሪካዊ ዕድል ፍጹም የላቀና የማይናወጥ ይሆናል። በዚህ በኩል መጽሐፍ ቅዱስን ከማንኛውም የዓለማችን ጥንታዊ ስነ-ጽሑፍ ጋር ማነጻጸር ፍጹም አይቻልም ምክንያቱም መጽሐፍ ቅዱስ በብቸኝነት ከፍታ ላይ የተቀመጠ በመሆኑ ነው። የታሪክ ምሁራን ያለምንም ጥርጣሬ ሙሉ በሙሉ ተቀብለው የሚያስተምሯቸውን ታላላቅ ጥንታውያን መጻሕፍትን ከመጽሐፍ ቅዱስ [በተለይም ከአዲስ ኪዳን] ጋር በመረጃ እናነጻጽራቸው፡-

- **Homer's Iliad**:- ይህ ጥንታዊ የግሪክ ድንቅ የቅኔ መጽሐፍ የተጻፈው በ800 ዓ.ዓ አካባቢ ነው። እስከ ዛሬ ድረስ የተገኘው የጥንታዊ የእጅ ጽሑፎች ቅጂ ቁጥር ወደ 1,757 አካባቢ ሲሆን የመጀመሪያው የእጅ ጽሑፍ የተገኘው መጽሐፍ ከተጻፈ ከ400 ዓመታት በኋላ ነው። ይህ በጥንታዊ ታሪክ ጥናት ውስጥ እጅግ ከፍተኛና ምርጥ የሚባል መረጃ ነው።
- **Caesar's Gallic War**:- የተጻፈው በ50 ዓ.ዓ አካባቢ ነው። እስከ ዛሬ የተረፉት የእጅ ጽሑፎች ቁጥር 10 ብቻ ሲሆኑ የመጀመሪያው ጽሑፍ የተገኘበት ዘመን ደግሞ መጽሐፍ ከተጻፈ ከ1,000 ዓመታት በኋላ ነው።
- **Tacitus Annals**:- በሮማውያን ታሪክ ላይ እጅግ ተዓማኒ የተባለው ይህ ሰነድ የተጻፈው በ100 ዓ.ም አካባቢ ነው። የተረፉት የእጅ ጽሑፎች ቁጥር 20 ብቻ ሲሆኑ የጊዜ ርቀታቸው ደግሞ 1,000 ዓመታት ነው።
- **Aristotle**:- በ340 ዓ.ዓ የተጻፉ ሲሆን የተረፉት ቅጂዎች ቁጥር 49 አካባቢ ናቸው የጊዜ ርቀታቸው ደግሞ 1,400 ዓመታት ያህል ሰፊ ነው።

አሁን ደግሞ ወደ መጽሐፍ ቅዱስ በተለይም ወደ አዲስ ኪዳን እንምጣ። ለአዲስ ኪዳን ብቻ እስከ ዛሬ ድረስ በግሪክ ቋንቋ የተገኙ በጥንታዊ ብራሃኖች ላይ የተጻፉ የእጅ ጽሑፎች ቁጥር ከ5,800 በላይ ነው። ከዚህ በተጨማሪ በጥንታዊ የላቲን፣ የቅብጥ፣ የሶርያና የቅዱስ ኤፍሬም ትርጉሞች የተገኙትን የእጅ ጽሑፎች ስንጨምር በአጠቃላይ የተረፉት ጥንታውያን ቅጂዎች ቁጥር ከ25,000 በላይ ይደርሳል።

ይበልጥ አስደናቂው ነገር ደግሞ የጊዜ ርቀቱ ነው። ዋናው መጽሐፍ ተጽፎ ከተጠናቀቀበት [ከ100 ዓ.ም] በጥቂት አሥርት ዓመታት ርቀት ውስጥ [ከ25 እስከ 100 ዓመታት ባለው ጊዜ] የተጻፉ በርካታ የፓፒረስ ፍርፋሪዎችና ሙሉ የብራና መጻሕፍት [ለምሳሌ የጆን ራይላንድስ ፓፒረስ P52 በ130 ዓ.ም የነበረ] ተገኝተዋል።

ይህ ማለት መጽሐፍ ቅዱስ ጥንታዊነቱ ይዘቱና ታሪካዊነቱ የተመሰከረለት መጽሐፍ ሳይሆን በማስረጃ ብዛትና በጥራት የዓለማችንን ጥንታውያን መጻሕፍት በሙሉ አምከኖ በአንደኝነት የሚቀመጥ የታሪክ ቅርስ ነው። የመጽሐፍ ቅዱስን የእጅ ጽሑፎች ተዓማኒነት አንቀበልም የሚሉ ወገኖች ካሉ ከአድልዎ ነጻ በሆነ የሳይንስ ሕግ መሠረት ማረጋገጫቸው ከመጽሐፍ ቅዱስ በሺህ እጥፍ ያነሰላቸውን የቁሳርን የታሲተስና የአሪስጣጣሊስን መጻሕፍት ታሪካዊነት ጭምር ሙሉ በሙሉ ውድቅ ሊያደርጉ ይገደዳሉ።

The Dead Sea Scrolls

ለመጽሐፍ ቅዱስ የውስጣዊ ይዘት አለመለወጥና በጥራት የመጠበቅ ኃይል በ20ኛው ክፍለ ዘመን የተገኘው ታላቁ የአርኪኦሎጂ ግኝት የሙት ባሕር ጥቅልሎች [The Dead Sea Scrolls] ናቸው።

እ.ኤ.አ በ1947 በአይሁድ በረሃ በቁምራን ዋሻዎች ውስጥ በአጋጣሚ በአንድ እረኛ የተገኙት እነዚህ ጥንታውያን ጥቅልሎች፣ ከመቶ ዓመታት በፊት [ከ250 ዓ.ዓ እስከ 68 ዓ.ም ባለው ጊዜ] በዚያ በረሃ ይኖሩ በነበሩት የእሴያውያን [Essenes] ማኅበረሰብ የተገለበጡ የብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ነበሩ።

ከዚህ ግኝት በፊት በዓለም ላይ የሚገኘው እጅግ ጥንታዊው የዕብራይስጥ ብሉይ ኪዳን የእጅ ጽሑፍ ማዕሬቲክ ቴክስት [Masoretic Text] የሚባለውና በ900 ዓ.ም አካባቢ የተጻፈው ሰነድ ነበር። ተቺዎች [መጽሐፍ ቅዱስ በሺህ ዓመታት የቅጂ ሂደት ውስጥ በሰዎች እጅ ተለውጧል ተብርዟል] የሚል ክስ ይሰነዝሩ ነበር። ነገር ግን የሙት ባሕር ጥቅልሎች ሲገኙና በውስጣቸው ሙሉው የኢሳይያስ መጽሐፍ [Great Isaiah Scroll] ሲወጣ ምሁራን በ900 ዓ.ም ከተጻፈው መጽሐፍ ጋር ቃል ቢቃል አነጻጸሩት። በሁለቱ መጻሕፍት መካከል የነበረው የጊዜ ልዩነት 1,000 ዓመታት ሙሉ የነበረ ቢሆንም በተደረገው የንፅፅር ምርመራ ግን በሁለቱ መጻሕፍት መካከል ምንም ዓይነት መሠረታዊ የይዘት የትርጉም ወይም የዶክትሪን ልዩነት አልተገኘም። የተገኙት ልዩነቶች ጥቃቅን የፊደላት አጻጻፍ [Spelling] ወይም የቃላት አገባብ ለውጦች ብቻ ነበሩ።

ይህ ግኝት መጽሐፍ ቅዱስ በሺህ ዓመታት የታሪክ ጉዞ ውስጥ ሳይለወጥና ሳይበረዝ ጸሐፊዎቹ ከመጀመሪያው እንደጻፉት በጥንቃቄና በታማኝነት ተጠብቆ ለትውልድ መሻገሩን በሳይንሳዊ መንገድ ያረጋገጠ ታላቅ ታሪካዊ ክስተት ነበር።

Survival Through Criticism

መጽሐፍ ቅዱስ በሰዎች አካላዊ ስደትና እሳት ብቻ ሳይሆን ባለፉት ሁለትና ሦስት መቶ ዓመታት ውስጥ በከፍተኛ የምሁራን ሥነ-ጽሑፋዊ ትችት በከፍተኛ የታሪክና የሳይንስ ፍልስፍናዎች [Higher Criticism] ብርቱ ምርመራ ተካሂዶበታል። በየትኛውም የዓለም ታሪክ ውስጥ እንደ መጽሐፍ ቅዱስ ያለ በጥቃቅን ቃላት በታሪካዊ አገላለጾችና በጂኦግራፊያዊ ሥፍራዎች ላይ ሳይቀር አጉሊ መነጽር ተቀምጦ የተፈተነ መጽሐፍ የለም። ነገር ግን መጽሐፍ ቅዱስ በዚህ ሁሉ የምርመራ እሳት ውስጥ አልፎ ይበልጥ እየተገለጠና እየጸና መጥቷል።

ለምሳሌ የ19ኛው ክፍለ ዘመን ተቺዎች [በአራት መጻሕፍት ውስጥ የተጠቀሱት የኬፕያውያን መንግሥት በታሪክ የሌሉና መጽሐፍ ቅዱስ የፈጠራቸው ተረት ናቸው] ይሉ ነበር። ነገር ግን በአርኪኦሎጂ ቁፋሮ የኬፕያውያን ታላቅ ሥልጣኔና ዋና ከተማቸው Boghazkoy በቱርክ ሀገር ተቆፍሮ ሲወጣ ትችቱ ቀልጦ መጽሐፍ ቅዱስ የታሪክ እውነታ መሆኑ ተረጋገጠ። በሉቃስ ወንጌል ላይ የተጠቀሱት ጥቃቅን የሮማውያን ባለሥልጣናት የሹመት ስሞች [እንደ ፖሊታርክ ፕሮኮንሰል ያሉ] በጥንቱ ግሪክ ሕግ የማይታወቁና ስህተት ናቸው ተብለው ይተቹ ነበር በኋላ ግን በጥንታውያን የድንጋይ ላይ ጽሑፎች [Inscriptions] ቁፋሮ ውስጥ ሉቃስ የተጠቀማቸው ስሞች ልክ በዚያ ዘመን የነበሩት ትክክለኛ የሹመት መጠሪያዎች መሆናቸው በአርኪኦሎጂ ተረጋግጧል።

በመሆኑም ይህንን ሁሉ ሰፊ የታሪክ የአርኪኦሎጂና የሥነ-ጽሑፍ ማስረጃ በአንድ ላይ ስንሰበስበው የምንደርስበት አመክንዮአዊ መደምደሚያ አንድ ነው፡- መጽሐፍ ቅዱስ በታሪክ ማዕበል ውስጥ ጠፍቶ ከመቅረት በሰዎች ስደት ከመቃጠል በቅጂዎች ብዛት ከመበረዝና በትችት ሳይንስ ከመፈራረስ ተጠብቆ ዛሬም ድረስ በቅድስናውና በጥንካሬው መቆሙ እንዲሁ ሰዋዊ አጋጣሚ ሊሆን አይችልም።

ይህ መጽሐፍ አስቀድሞ በውስጡ [ሣሩ ይጠወልጋል አበባውም ይረግፋል፤ የአምላካችን ቃል ግን ለዘላለም ጸንቶ ይኖራል ኢሳይያስ 40፡8] በማለት የተናገረውን የራሱን መለኮታዊ እውነት በተግባር ያረጋገጠ በጀርባው የማይታይ ዘላለማዊ የመለኮት እጅ እንዳለበት ፍንትው አድርጎ የሚያሳይ ሕያውና የማያወላውል ምስክር ነው።

በዚህ ከምዕራፍ የቀረቡት ተከታታይ ንድፈ ሐሳቦች መጽሐፍ ቅዱስ በታሪክ ማዕበል በይዘት አንድነት እና በሳይንሳዊ ፈተናዎች ፊት ያሳየውን ፍጹም ተዓማኒነት በአካዳሚክ ሚዛን ላይ ያስቀመጡ ናቸው። በምዕራፍ ስድስት ላይ እንደተብራራው የአርኪኦሎጂ ቁፋሮችና ታሪካዊ ሰነዶች ቀደም ሲል በCritical Scholarship አማካኝነት የፈጠራ ታሪኮች ናቸው ተብለው ይገመቱ የነበሩትን የኬፕሪውያንን መንግሥት አኖርነት የዳዊትና የሰሎሞን መንግሥታት ታሪካዊ አሻራ [የቴል ዳን ጽሑፍን ጨምሮ] እና የሉቃስ ወንጌልን ጂኦግራፊያዊና ፖለቲካዊ ትክክለኛነት በተጨማሪም አስመስክረዋል።

ይህ የሚያሳየው መጽሐፍ የሚናገረው ታሪክ በባዶ ሥነ-ጽሑፋዊ ምናብ ላይ የተመሰረተ ሳይሆን ከእውነተኛው የሰው ልጅ የታሪክ ፍሰት ጋር በደምና በዓጥንት የተጋመደ መሆኑን ነው። በምዕራፍ ሰባት ላይ የቀረበው የውስጣዊ ይዘት ስምምነት (Internal Harmony) ደግሞ መጽሐፉን ከማንኛውም ሰዋዊ ስብስብ የተለየ ያደርገዋል። በ1,500 ዓመታት የጊዜ ልዩነት ውስጥ በሦስት አህጉራት እስያ፣ አፍሪካ እና አውሮፓ በሦስት የተለያዩ ቋንቋዎች ዕብራይስጥ፣ አረማይክ እና ግሪክ ማኅበራዊ ደረጃቸውና አስተዳደራቸው ፍጹም በሚለያይ ከ40 በላይ በሚሆኑ ጸሐፊዎች ነገሥታት፣ እረኞች፣ ሐኪሞች፣ ዓሳ አጥማጆች የተጻፈ መጽሐፍ ከመጀመሪያው እስከ መጨረሻው በአንድ ወጥ ጭብጥ ይኸውም በሰው ልጅ መውደቅና በመለኮታዊው የቤዛነት ታሪክ ዙሪያ ያለ ምንም መጋጨትና መፋለስ መጓዙ ሰዋዊ ድንገተኝነት ሊሆን አይችልም። ይህ ውስጣዊ ስምምነት በስተጀርባው የሚመራ አንድ ወጥ የሆነ Divine Mind መኖሩን በአመክንዮ ያስረዳል።

በመጨረሻም እንደተመለከትነው የመጽሐፍ ልዩ የመጠበቅና Unique Survival በሁለት ዋና ዋና መንገዶች ተረጋግጧል። በአንድ በኩል እንደ ዲዮቅልፕያኖስ ካሉ ነገሥታት አካላዊ የጥፋት አዋጅና እንደ ቮልቴር ካሉ የብርቱ ፈላስፋዎች የብዕር ዘመቻ አልፎ መተርገፍ መቻሉ ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ Bibliographical Test መሠረት ከአዲስ ኪዳን ከ25,000 በላይ ጥንታውያን የእጅ ጽሑፎች መገኘታቸውና የጊዜ ርቀታቸው እጅግ ጠባብ መሆኑ ነው። በ20ኛው ክፍለ ዘመን የተገኙት የDead Sea Scrolls በ900 ዓ.ም ከነበረው የማሶሬቲክ ቅጂ ጋር በ1,000 ዓመታት ልዩነት ውስጥ ቃል በቃል አንድ ሆኖ መገኘቱ መጽሐፉ በቅጂ ሂደት ውስጥ አልተበረዘም የሚለውን ሳይንሳዊ ማረጋገጫ ከጥርጣሬ በላይ አቁሞታል።

በአጠቃላይ እነዚህ ምሰሶዎች Faith እና Reason እርስ በርሳቸው የማይቃረኑ ይልቁንም ታሪካዊና ምሁራዊ ማስረጃዎች እምነትን በጽኑ መሠረት ላይ የሚያቆሙ መሆናቸውን ያረጋግጣሉ።

Footnotes

Bruce, F.F. The New Testament Documents Are They Reliable? InterVarsity Press, ይህ መጽሐፍ በተለይ በአዲስ ኪዳን የእጅ ጽሑፎች ብዛትና ጥራት ላይ እንዲሁም ከሌሎች ጥንታውያን የግሪክና የሮም መጻሕፍት ጋር ያለውን የምሁራዊ ንፅፅር በጥልቀት ያብራራል።

Kitchen, K.A. On the Reliability of the Old Testament. Wm. B. Eerdmans Publishing, በብሉይ ኪዳን ታሪካዊነት በአርኪኦሎጂያዊ ግኝቶች እና በኬፕሪውያን ሥልጣኔ ቁፋሮች ላይ ሰፊና አስተማማኝ የአካዳሚክ ትንታኔ የሚሰጥ ጥራዝ ነው።

Geisler, Norman L. & Nix, William E. A General Introduction to the Bible. Moody Publishers, መጽሐፍ ቅዱስ የተጻፈበትን የታሪክ ሂደት የካኖን አወሳሰን የብራናዎች ስርጭት እና የጽሑፍ ትችት ሳይንስን በሰፊው የሚተነትን መሠረታዊ መጽሐፍ ነው።

McDowell, Josh. Evidence That Demands a Verdict Life-Changing Truth for a Skeptical World. Thomas Nelson, በቮልቴር ትንቢት ፍጻሜ አልባነት በዲዮቅልፕያኖስ ስደት በጥንታውያን የብራና ማስረጃዎች ቁጥር እና በታሪካዊ ማረጋገጫዎች ላይ እጅግ ሰፊ መረጃዎችን ያካተተ የምሁራን ስብስብ ነው።

Tov, Emanuel. Textual Criticism of the Hebrew Bible. Fortress Press, የDead Sea Scrolls ይዘት ከMasoretic Text ጋር ያለውን የቃል በቃል ንፅፅር እና የብሉይ ኪዳን ቅጂዎችን ትክክለኛነት በሳይንሳዊ መንገድ የሚመረምር ቀዳሚ የምሁራን ምንጭ ነው።

Kenyon, Sir Frederic. The Bible and Archaeology. Harper & Brothers, የብሪቲሽ ሙዚየም የቀድሞ ዳይሬክተር የነበሩት ሰር ፍሬደሪክ ኬንያን የአርኬሎጂ ግኝቶች የመጽሐፍ ቅዱስን ታሪካዊ ተግማኒነት እንዴት ይበልጥ እንዳጠናከሩትና የትችት ሳይንስን ስህተቶች እንዳጋለጡ የሚተነትኑበት ክላሲክ ሥራ ነው።

ምዕራፍ ስምንት
ወንጌላት ማንነታቸው ያልታወቁ [Anonymous] ድርሰቶች ወይስ የዓይን እማኞች ጽሁፍ?

በዘመናችን በRadical Higher Criticism ዘንድ የአዲስ ኪዳንን ታሪካዊ ተዓማኒነት ለማናጋት በዋናነት የሚሰነዘረውና ብዙ ምዕመናንን ግራ የሚያጋግው ዋነኛው የሙግት ጦር የወንጌላት ጸሐፍት ማንነት አይታወቅም [The Anonymity of the Gospels] የሚለው ነቀፌታ ነው።

ይህ ትችት መጽሐፍ ቅዱስን እንደ ተራ የታሪክ ድርሰት ለመቁጠር የሚያስችል ትልቅ መነሻ ተደርጎ በትችት ምሁራን ዘንድ ይወሰዳል። ወደ ቀጥተኛው ምሁራዊና አባታዊ ምላሽ ከመግባታችን በፊት ይህንን ትችት የሚያነሱ ወገኖች የሚያቀርቡትን የሙግት መዋቅር የጥያቄዎቻቸውን መነሻና በአካዳሚክ ዓለም ውስጥ የሚጠቀሙባቸውን ሕንጻ-ሐሳቦች በጥልቀትና በሰፊው መተንተን የአመክንዮ ግዴታችን ነው።

The Skeptical Argument for Anonymity የዘመናችን የሊበራል ስነ-ጽሑፍ ምሁራን እና የConstructivist ታሪክ ተቺዎች የሚያቀርቡት ዋና ሙግት በሚከተሉት መሠረታዊ ነጥቦች ላይ ይደገፋል።

1. **Lack of Internal Autographs:-** ተቺዎች እንደሚሉት በአራቱም ወንጌላት [ማቴዎስ፣ ማርቆስ፣ ሉቃስ እና ዮሐንስ] ውስጥ የትኛውም ጸሐፊ ስሙን በቀጥታ አስገብቶ [እኔ ማቴዎስ ይህንን ጻፍኩ] ወይም [እኔ ሉቃስ ለቴዎፍሎስ ይህንን አዘጋጀሁ] በማለት ማንነቱን በጽሑፉ አካል ውስጥ አይገልጽም። ለምሳሌ በሐዋርያት ሥራ ላይ የሉቃስ ስም አይጠቀስም በዮሐንስ ወንጌልም መጨረሻ ላይ [ይህንን የመሰከረውና ይህንም የጻፈው እርሱ ነው ዮሐንስ 21፥24] ተባለ እንጂ የዮሐንስ ስም በስም ደረጃ አልተጻፈም። ስለዚህ በስነ-ጽሑፍ ሕግ መሠረት መጻሕፍቱ በመጀመሪያ ሲጻፉ ባለቤት አልባ [Anonymous] ነበሩ ይላሉ።
2. **Second-Century Attribution:-** ይህንን ሐሳብ ይበልጥ የሚያራምዱት እንደ Bart Ehrman ያሉ የጽሑፍ ትችት ምሁራን ናቸው። የእነሱ ክስ መሠረት [ወንጌላቱ መጀመሪያ ሲጻፉ ያለምንም ርዕስና ባለቤት ነበር የተጻፉት። ነገር ግን በሁለተኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ላይ ቤተክርስቲያን በውስጧ ከተነሱት መናፍቃን (Heretics) ጋር ስትከራከር የምታስተምረው ትምህርት የሐዋርያት ሥልጣን (Apostolic Authority) እንዳለው ለማሳየት ስትል ለማንነታቸው ያልታወቁት አራት መጻሕፍት ላይ የማቴዎስ ወንጌል የማርቆስ ወንጌል እያለች ስም ለጠፈችባቸው] የሚል ነው።
3. **The Sociological Discrepancy:-** ሌላው የሚነሳው ጥያቄ የጸሐፊዎቹ የትምህርትና የቋንቋ ደረጃ ነው። ወንጌላቱ የተጻፉት በከፍተኛና በላቀ የጽሑፍ ግሪክ ቋንቋ [Advanced Koine Greek] ነው። ይሁንና የኢየሱስ የመጀመሪያዎቹ ደቀ መዛሙርት [እንደ ጴጥሮስና ዮሐንስ ያሉ] በታሪክ እንደሚታወቀው ፍልስጤማውያን አይሁድ የገሊላ ዓሣ አጥማጆችና ተራ ሰዎች ናቸው እንዲያውም የሐዋርያት ሥራ 4፥13 ላይ ያልተማሩና ተራ ሰዎች [Uneducated and Common men] ተብለዋል። ታዲያ እንዴት እነዚህ ያልተማሩ የገሊላ ገበሬዎችና ዓሣ አጥማጆች እንዲህ የመሰለ የላቀ የግሪክ ስነ-ጽሑፍ ሊያዘጋጁ ይችላሉ? ስለዚህ መጻሕፍቱን የጻፏቸው በሁለተኛው ትውልድ የነበሩ ማንነታቸው የማይታወቅ ግሪክ ተናጋሪ ክርስቲያኖች ናቸው የሚል ድምዳሜ ያቀርባሉ።

በአጭሩ የተቺዎች «መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ስማቸው ካልተጠቀሰ ጸሐፊዎቹ ያልተማሩ ዓሣ አጥማጆች ከሆኑና ቤተክርስቲያን በሁለተኛው ክፍለ ዘመን ስም የለጠፈችባቸው ከሆነ ወንጌላቱን እንደ እውነተኛ የዓይን እማኝ ታሪክ ቆጥረን እንዴት ልናምናቸው እንችላለን?» የሚል ነው።

ይህ የተቺዎች ሙግት በውጫዊ ገጽታው አመክንዮአዊና ሳይንሳዊ ቢመስልም በHistorical-Critical Method እና በተጨማሪም የታሪክ ብራናዎች ማስረጃ ፊት ሲቆም ግን ሙሉ በሙሉ የሚፈራርስና መሠረት የሌለው መሆኑን ምሁራንም ሆኑ የጥንት አባቶች በሰፊው አስመስክረዋል። የዚህን ትችት ውድቅነትና የወንጌላቱን እውነተኛ ጸሐፍት ታማኝነት በሦስት ዋና ዋና ደረጃዎች እንመረምራለን እነርሱም የእጅ ጽሑፎች [Manuscripts] ምስክርነት የጥንት አባቶች [External Patristic Evidence] ምስክርነት እና የውስጣዊ ይዘት አመክንዮአዊ ትንተና [Internal Analysis] ናቸው።

Presentation of Evidence

1. The Manuscript Evidence:- በዓለም ላይ የሚገኙትን በሺዎች የሚቆጠሩ ጥንታዊያን የአዲስ ኪዳን የእጅ ጽሑፎች [Papyri and Uncial Codices] ስንመለከት ያለምንም ልዩነት በአራቱም ወንጌላት ራስጌ ወይም ግርጌ ላይ Kata Matthaion [እንደ ማቴዎስ] Kata Markon [እንደ ማርቆስ] Kata Loukan [እንደ ሉቃስ] Kata Ioannen [እንደ ዮሐንስ] የሚሉ ርዕሶች ተጽፈው ይገኛሉ። በታሪክ ውስጥ ማንነቱ ያልታወቀ ወይም Anonymous ሆኖ የተገኘ ማለትም ያለምንም ርዕስ የተገኘ ወይም ደግሞ ለምሳሌ የማቴዎስ ወንጌል ሆኖ ሳለ በሌላ ብራና ላይ የእንድርያስ ወንጌል ወይም የቶማስ ወንጌል ተብሎ የተጻፈ አንድም ቅጂ በዓለም ታሪክ ውስጥ የለም። ፍጹም የሆነ የብራናዎች አንድነት ወይም Absolute Manuscript Uniformity አለ።
2. The External Patristic Evidence:- የመጀመሪያውና የሁለተኛው ክፍለ ዘመን የቤተክርስቲያን አባቶችና ታሪክ ጸሐፊዎች ወንጌላቱን የጻፏቸው እነማን እንደሆኑ ያለምንም ማወላወል በስም ጠቅሰው አስቀምጠዋል የተወሰኑትን ለማስቀመጥ ያህል፡-
 - a. **Papias of Hierapolis** - 60-130 ዓ.ም:- የሐዋርያው ዮሐንስ ደቀ መዝሙር የነበረው ፓፒያስ በ110 ዓ.ም አካባቢ በጻፈው ታሪካዊ ማስታወሻ ላይ ማርቆስ የጴጥሮስ አስተርጓሚ እንደነበረና ጴጥሮስ ያስተማረውን ትምህርት በጥንቃቄ እንደጻፈ ማቴዎስም የኢየሱስን ቃላት በዕብራይስጥ ወይም በአረማይክ ዘይቤ እንደሰበሰበ በግልጽ ይመስክራል።
 - b. **Irenaeus of Lyons** - 130-202 ዓ.ም:- የፖሊካርፕ [እርሱ ደግሞ የሐዋርያው ዮሐንስ ደቀ መዝሙር የነበረ] ደቀ መዝሙር የሆነው ኢራኔዎስ [Against Heresies] በተባለው ታላቅ መጽሐፉ ላይ እንዲህ ይላል፡- [ጴጥሮስና ጳውሎስ በሮም ወንጌልን እየሰበኩ ሳለ ማቴዎስ በዕብራውያን መካከል በቋንቋቸው የተጻፈ ወንጌልን አወጣ። ከእነርሱ ዕረፍት በኋላ ደግሞ የጴጥሮስ ደቀ መዝሙርና አስተርጓሚ የነበረው ማርቆስ ጴጥሮስ ይሰብከው የነበረውን በጽሑፍ አሳለፈልን። የጳውሎስ ተከታይ የነበረው ሉቃስም እርሱ የሰበከውን ወንጌል በመጽሐፍ አኖረው። ከዚያም በኋላ የጌታ ደረት ላይ ይደገፍ የነበረው የጌታ ደቀ መዝሙር ዮሐንስ በኤፌሶን ይኖር ሳለ ወንጌልን አወጣ።]
 - c. **Muratorian Canon** - 170 ዓ.ም:- በሮም የተገኘውና እጅግ ጥንታዊው የአዲስ ኪዳን መጻሕፍት ዝርዝር የያዘው ሰነድ ሦስተኛው ወንጌል የሐኪሙ የሉቃስ አራተኛው ደግሞ የዮሐንስ መሆኑን በስም ዘርዝሮ ያረጋግጣል።

Critical Analysis of the Evidence

አሁን የቀረቡትን ታሪካዊና ስነ-ጽሑፋዊ ማስረጃዎች በአመክንዮ ሚዛን ላይ አስቀምጦን ስንተነትናቸው የተቺዎች ከስ ሙሉ በሙሉ የተጋለጠና የማይጸና መሆኑን እንረዳለን።

1. **The Logic of Manuscript Uniformity**:- ተቺዎች እንደሚሉት ወንጌላቱ መጀመሪያ የተጻፉት ያለምንም ስም [Anonymous] ከሆነና ስሞቹ በሁለተኛው ክፍለ ዘመን በቤተክርስቲያን የተለጠፉ ከሆነ በታሪክ ሕግ መሠረት ሊፈጠር የሚችለው አንድ ትልቅ ክስተት አለ እሱም የስሞች መዘበራረቅና መለያየት [Textual Divergence] ነው። እንበልና አንድ መጽሐፍ ያለምንም ስም ወደ ግብፅ ሌላው ወደ ሶርያ ሌላው ወደ ሮም ሌላው ወደ እስያ ተሰራጩ። ከሃምሳ ዓመት በኋላ በእነዚህ የተለያዩ አህጉራት ያሉ አብያተ ክርስቲያናት ለዚህ መጽሐፍ ስም ለመስጠት ቢፈልጉ በግብፅ ያሉት ይህ የበርናባስ ወንጌል ነው ሊሉ ይችላሉ በሮም ያሉት ይህ የጴጥሮስ ወንጌል ነው ሊሉ ይችላሉ በሶርያ ያሉት ደግሞ ይህ የቶማስ ወንጌል ነው ሊሉ ይችላሉ። ነገር ግን በታሪክ የምናገኘው እውነታ ምንድን ነው? በግብፅም በሮምም በኤፌሶም የተገኙት በሺዎች የሚቆጠሩ ጥንታዊያን የእጅ ጽሑፎች በሙሉ ያለምንም ልዩነት አንደኛውን መጽሐፍ የማቴዎስ ሁለተኛውን

የማርቆስ እያሉ በአንድ ድምፅ ይጠሩታል። ይህ ፍጹም የአጻጻፍ አንድነት ሊኖር የቻለው መጻሕፍቱ ገና ከመጀመሪያው ሲጻፉና ሲሰራጩ የጸሐፊዎቻቸው ማንነት በግልጽ ይታወቅ ስለነበረ ብቻ ነው።

2. **The Strategy of Name Selection:-** ሁለተኛውና እጅግ ጠንካራው አመክንዮአዊ ትንተና የጸሐፊዎቹን ስም ምርጫ መመልከት ነው። ቤተክርስቲያን በሁለተኛው ክፍለ ዘመን የሐዋርያዊ ሥልጣን ለመፍጠር ስትል የፈጠራ ስም የምትለጥፍ ቢሆን ኖሮ የምትመርጣቸው ስሞች እነማንን ይሆን ነበር? በእርግጥም እንደ ጴጥሮስ ያዕቆብ ዮሐንስ ወይም ቶማስ ያሉትን ታላላቅና ታዋቂ ሐዋርያትን ታስቀድም ነበር። በሁለተኛውና በሦስተኛው ክፍለ ዘመን የተነሱ መናፍቃን የራሳቸውን የፈጠራ ወንጌል ሲጽፉ የጴጥሮስ ወንጌል፣ የቶማስ ወንጌል፣ የፊልጶስ ወንጌል እያሉ ታላላቅ ስሞችን መጠቀማቸው ለዚህ ትልቅ ማረጋገጫ ነው። ነገር ግን በአራቱ ወንጌላት ውስጥ የምናገኛቸው ሁለቱ ጸሐፍት እነማን ናቸው? ማርቆስ እና ሉቃስ ናቸው። ማርቆስና ሉቃስ ከ12ቱ ሐዋርያት ወገን አይደሉም የኢየሱስን አገልግሎት በዓይን ያዩም አይደሉም። ማርቆስ የጴጥሮስ ሉቃስ ደግሞ የጳውሎስ ረዳቶችና ተከታዮች ነበሩ። ማቴዎስ ደግሞ ምንም እንኳን ሐዋርያ ቢሆንም ከመጠራቱ በፊት የነበረው ሙያ Tax Collector ነበረ። በአይሁድ ማኅበረሰብ ዘንድ ቀራጭነት እጅግ የተናቀ እንደ ክህደትና እንደ አረመኔነት የሚቆጠር ማኅበራዊ ክብር የሌለው ሙያ ነው። አመክንዮአዊ ጥያቄው እዚህ ላይ ነው፡- ቤተክርስቲያን የፈጠራ ስም የምትሰጥ ቢሆን ኖሮ ለምን ታዋቂዎቹን ጴጥሮስና ጳውሎስን ትታ ታሪካዊ ክብራቸው ዝቅተኛ የሆኑትን ማርቆስን ሉቃስንና ቀራጩን ማቴዎስን ትመርጣለች? ይህ የሚያሳየው ቤተክርስቲያን የፈለገችውን ስም የመለጠፍ የፖለቲካ ምርጫ አልነበራትም ይልቁንም መጻሕፍቱን በትክክል የጻፏቸውን እውነተኛ ሰዎችን ታሪካዊ ማንነት ከመቀበል ውጪ ሌላ አማራጭ ስላልነበራት ነው።

3. **The Education Fallacy:-** ጸሐፊዎቹ ያልተማሩ ዓሣ አጥማጆች ስለሆኑ ይህንን መጻፍ አይችሉም ለሚለው ክስ ምሁራን የሚሰጡት ምላሽ ዘመናዊውን ማኅበራዊ መዋቅር በጥንቱ ዓለም ላይ Anachronism የማድረግ እንደሆነ ያሳያል። ማቴዎስ ቀራጭ በመሆኑ በሮማውያን የግብር አሰባሰብ ሥርዓት ውስጥ የግድ በሁለትና በሦስት ቋንቋዎች [ዕብራይስጥ፣ አረማይክና ግሪክ] መጻፍና ማንበብ የፋይናንስ መዝገቦችን መያዝ የሚችል ከፍተኛ የቢሮክራሲ ትምህርት የነበረው ሰው ነው። ስለዚህ ማቴዎስ ወንጌልን በጥራት ለመጻፍ የሚያስችል የትምህርት ብቃት የለውም ማለት የታሪክ ዕውርነት ነው። ሉቃስ በታሪክ እንደታወቀው ሐኪም [የሕክምና ባለሙያ] ነበረ ቆላስይስ 4፡14። በጥንቱ የግሪክ ዓለም ደግሞ የሕክምና ትምህርት የሚሰጠው በከፍተኛ የሳይንስና የፍልስፍና ቋንቋ ነው። የሉቃስ ወንጌልና የሐዋርያት ሥራ አጻጻፍ በጥንታዊ የግሪክ ስነ-ጽሑፍ [Classical Literary Greek] መመዘኛ እጅግ የላቀና ውብ የሆነበት ምክንያት ጸሐፊው የላቀ ትምህርት የነበረው ባለሙያ ስለነበረ ነው።

ሌላው Amanuensis ወይም የጸሐፍት አጠቃቀም በጥንቱ ዓለም አንድ ሰው መጽሐፍ ሲጽፍ ራሱ በእጁ ላይጽፍ ይችላል ይልቁንም እርሱ እያዘዘ በጥራት የሚጽፉ የሰለጠኑ ጸሐፊዎችን ወይም Amanuensis - Scribes መጠቀም የተለመደ ባህል ነበረ [ለምሳሌ ጳውሎስ የሮሜን መልዕክት ሲያዝ ጠርጥዮስ እንደጻፈው ሁሉ - ሮሜ 16፡22]።

ሐዋርያው ዮሐንስም በዕድሜ መግፋት ዘመኑ በኤፌሶን ሳለ በዙሪያው የነበሩትን የሰለጠኑ የግሪክ ተናጋሪ ደቀ መዛሙርቱን እንደ ጸሐፊ በመጠቀም ወንጌሉን በጥራት እንዳዘጋጀው ታሪካዊ መረጃዎች ያሳያሉ። በመሆኑም የወንጌላት ጸሐፍት ማንነታቸው አይታወቅም የሚለው የሊበራል ተቺዎች ሙግት በተጨማሪም የታሪክ ብራናዎች ፍጹም አንድነት በቅርብ የነበሩ የዓይን እማኝ ምስክሮች [የቤተክርስቲያን አባቶች] ምስክርነት እና በታሪካዊ አመክንዮ ፊት ሲመረመር መሠረተ ቢስና በክርስቲያናዊ ታሪክ ላይ ጥርጣሬን ለመዝራት ብቻ የተፈበረከ ደካማ ንድፈ ሐሳብ መሆኑ ፍንትው ብሎ ይገለጣል።

በዚህ ርዕስ ጉዳይ ላይ የTextual Criticism እና የአዲስ ኪዳን ታሪካዊ ዳራ አጥኚዎች የሆኑት እነ ፕሮፌሰር Bruce Metzger Daniel B. Wallace እና Craig Blomberg ያቀረቧቸው እጅግ ኃያላንና ሳይንሳዊ የሆኑ ምሁራዊ ምስክሮችና ቀጥተኛ ምላሾች አሉ። ምሁራኑ የተቺዎችን የፈጠራ ትረካ በተጨማሪም ማስረጃዎች እንዴት እንደሚያፈርሱት እንደሚከተለው እንመልከት፡-

1. **Bruce M. Metzger:-** ብሩስ ሜትዝገር በ20ኛው ክፍለ ዘመን የአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ትችት ሳይንስ ቀዳሚውና መሪው ምሁር [The Grand Elder of Textual Criticism] የነበሩ ሲሆን የባርት ሽርማን

የዶክተሬት ዲግሪ Mentor ነበሩ። ሜትዝገር ቤተክርስቲያን የወንጌላትን ስም ፈብርካላች የሚለውን ሐሳብ በጥንታዊ ሰነዶች ስርጭት ህግ ሙሉ በሙሉ ውድቅ ያደርጋሉ።

"If the titles had been added after the Gospels had been written and had been in circulation for some time, we should expect to find a variety of titles in different copies. The fact that there is no such variance suggests that the titles were attached to the documents from the very beginning of their public transmission." - Bruce M. Metzger, *The Canon of the New Testament: Its Origin, Development, and Significance* [Oxford University Press]

“የጸሐፍት ስሞች የተጨመሩት ወንጌላቱ ተጽፈውና ለተወሰነ ጊዜ ተሰራጭተው ከቆዩ በኋላ ቢሆን ኖሮ በተለያዩ ቅጂዎች ላይ የተለያዩ ርዕሶችን ለማግኘት እንጠብቅ ነበር። ነገር ግን እንዲህ ያለ ምንም ዓይነት ልዩነት አለመኖሩ የሚያሳየው ርዕሶቹ መጻሕፍቱ ለሕዝብ መሰራጨት ከጀመሩበት ከመጀመሪያው ቅጽበት ጀምሮ ከሰነዶቹ ጋር አብረው የተያያዙ መሆናቸውን ነው።”

ሜትዝገር የሚያነሱት ሙግት የControl of Textual Transmission ላይ የተመሰረተ ነው። በጥንቱ ዓለም አንድ መጽሐፍ [ስም-አልባ] ሆኖ ከተለቀቀ የቅጂ መብት ሕግ በሌለበት ዘመን እያንዳንዱ ክልል ወይም ሀገር የራሱን ታዋቂ ሐዋርያ ስም ይሰጠው ነበር። ነገር ግን ከመላው የሜዲትራኒያን ዓለም የተገኙት ጥንታውያን ኮይክሶች በአንድ ድምፅ እንደ ማርቆስ ወይም እንደ ሉቃስ ማለታቸው መጻሕፍቱ ገና ከAutograph ጀምሮ የስም መታወቂያ እንደነበራቸው ያስረዳል።

2. **Daniel B. Wallace**:- የአዲስ ኪዳን የእጅ ጽሑፎች ጥናት ማዕከል [CSNTM] ዳይሬክተርና እጅግ ታዋቂው የግሪክ ቋንቋ ምሁር ዶ/ር ዳንኤል ዋላስ ተቺዎች የሚያነሱትን የወንጌላት ስም-አልባነት ሙግት በጥንታዊ Comparative Classical Literature ይሞግቱታል።

"The anonymity of the Gospels has been greatly misunderstood. Ancient biographical works often omitted the author's name within the text because the title on the outside of the scroll identified the author. To say the Gospels were anonymous is to confuse the literary genre of ancient biography with Pauline epistles. There is absolutely zero manuscript evidence that any Gospel ever circulated without its traditional author's name." — Daniel B. Wallace, *Revisiting the Corruption of the New Testament* [Kregel Academic]

“የወንጌላት Anonymous መሆን በከፍተኛ ደረጃ የተሳሳተ ግንዛቤ የተወሰደበት ጉዳይ ነው። በጥንታዊ የታሪክና የBiography ሥራዎች ላይ የጸሐፊው ስም በጽሑፉ አካል ውስጥ አይካተትም ነበር ምክንያቱም በጥቅልሉ ውጫዊ ክፍል ላይ የሚለጠፈው ርዕስ ጸሐፊው ማን እንደሆነ በግልጽ ስለሚናገር ነው። ወንጌላቱ ስም-አልባ ነበሩ ማለት በጥንቱ ዘመን የነበረውን የሕይወት ታሪክ አጻጻፍ ስልትና የጳውሎስን የመልእክት አጻጻፍ ስልት ማደባለቅ ነው። ማንኛውም ወንጌል ከተለምዶዊ ጸሐፊው ስም ውጭ ተሰራጭቶ እንደነበር የሚያሳይ አንድም የእጅ ጽሑፍ [ማኑስክሪፕት] ማስረጃ የለም።”

ዋላስ እዚህ ላይ የነቀፌታ ትችት ምሁራንን ትልቅ Genre Confusion ያጋልጣል ጳውሎስ መልእክት ስለሚጽፍ Epistolary Genre [እኔ ጳውሎስ] ማለት ነበረበት ወንጌላት ግን በጥንታዊ የግሪክና ሮማውያን መመዘኛ Graeco-Roman Biography/Bios ናቸው። እንደ Plutarch እና Tacitus ያሉ የጥንት የታሪክ ምሁራንም ቢሆኑ በጽሑፎቻቸው መሃል ስማቸውን አይጠቅሱም ነበር ስማቸው የሚቀመጠው በጥቅልሉ መለያ ላይ ነበር። ስለዚህ ወንጌላትን በውስጣቸው ስም የለባቸውም ብሎ መተቸት በጥንታዊ ስነ-ጽሑፍ ሕግ ስህተት ነው።

3. **Craig L. Blomberg:-** የአዲስ ኪዳን ታሪካዊ ተዓማኒነት ላይ ቀዳሚ ተመራማሪ የሆኑት ፕሮፌሰር ክሬግ ብሉምበርግ ቤተክርስቲያን በሁለተኛው ክፍለ ዘመን ስም ፈጥራ ለጠፈች የሚለውን የሊበራል ተቺዎች ሐሳብ በስነ-ልቦናዊና በታሪካዊ አመክንዮ ያፈርሱታል።

"If the early Church had been inventing authors for the Gospels to historical credibility, it would never have chosen Mark and Luke non-apostles who weren't even eyewitnesses of Jesus' earthly ministry. Nor would they have picked Matthew, a despised tax collector. The only reason these names are attached to the Gospels is that everyone in the first and second centuries knew they actually wrote them."

“ጥንቷ ቤተክርስቲያን ታሪካዊ ተቀባይነትን ለማግኘት ስትል ለወንጌላቱ የፈጠራ ጸሐፍትን የምትሰይም ቢሆን ኖሮ ማርቆስንና ሉቃስን ሐዋርያ ያልሆኑትንና የኢየሱስን ምድራዊ አገልግሎት በዓይን እንኳ ያላዩትን ሰዎች በፍጹም አትመርጥም ነበር። የተናቀውን ቀራጩን ማቴዎስንም ቢሆን አትመርጠውም ነበር። እነዚህ ሰዎች ከወንጌላቱ ጋር ሊያያዙ የቻሉበት ብቸኛው ምክንያት በመጀመሪያውና በሁለተኛው ክፍለ ዘመን የነበረው ሰው ሁሉ መጻሕፍቱን በትክክል የጻፏቸው እነርሱ መሆናቸውን ያውቅ ስለነበረ ብቻ ነው።”

ብሉምበርግ የሚያቀርቡት ሙግት በአካዳሚክ ዓለም Criterion of Embarrassment/Unlikely Attribution ይባላል። ቤተክርስቲያን የፖለቲካ ሥልጣን ለመፍጠር ብትፈልግ ኖሮ እንደ ጴጥሮስ ዮሐንስና ያዕቆብ ያሉትን የዓምድ ሐዋርያት ስም ትጠቀም ነበር። ማርቆስና ሉቃስ ግን ከ12ቱ ሐዋርያት እንኳ የማይቆጠሩ ሁለተኛ ረድፍ ሰዎች ናቸው። ማቴዎስ ደግሞ የታሪክ ጠባሳ [የቀራጭነት ስም] ያለው ሰው ነው። ስለዚህ እነዚህን ሰዎች መምረጧ የታሪክ እውነታን ከመቀበል ውጪ ሌላ አማራጭ እንዳልነበራት ግልጽ ማረጋገጫ ነው።

4. **Brant Pitre:-** በዘመናችን ይህንን የወንጌላትን ማንነት ጥያቄ በጥንታዊ የአይሁድና የግሪክ ብራናዎች ላይ በመመስረት በሰፊው የመረመረውና [The Case for Jesus] የተባለውን ታላቅ መጽሐፍ የጻፈው ዶ/ር ብራንት ፒትሬ የባርት ሽርማንን ንድፈ-ሐሳብ በብራና እውነታዎች ይሞግታል።

“The theory of the anonymous Gospels is a modern myth. When you examine the actual manuscripts of Matthew, Mark, Luke, and John, there is a total blank when it comes to anonymity. Every single manuscript we possess has a title attributing the work to one of these four men. The 'anonymous Gospel' exists only in the minds of critical scholars, not in the surviving historical evidence.” *Brant Pitre, The Case for Jesus: The Biblical and Historical Evidence for Christ [Image Books]* ”

“የወንጌላት ስም-አልባነት ንድፈ-ሐሳብ የዘመናችን ተረት ነው። የማቴዎስን፣ የማርቆስን፣ የሉቃስንና የዮሐንስን ተጨባጭ የእጅ ጽሑፎች ስትመረምር ስም-አልባነትን በተመለከተ ሙሉ በሙሉ ባዶነትን ታገኛለህ "ስም የሌለው አንድም የለም"። በእጃችን የሚገኘው እያንዳንዱ ማክስከሪፕት ሥራውን ለእነዚህ ለአራቱ ሰዎች የሚያደላድል ርዕስ አለው። ስም-አልባው ወንጌል የሚኖረው በነቀፌታ ተቺ ምሁራን አእምሮ ውስጥ ብቻ ነው እንጂ በተረፉት ታሪካዊ ማስረጃዎች ውስጥ የለም።”

ፒትሬ የሚያሳየው ተቺዎች ወንጌላቱ መጀመሪያ ስም አልነበራቸውም የሚሉትን ሐሳብ እንደ ፍፁም የታሪክ እውነት አድርገው ቢያቀርቡትም ይህ ሐሳብ ግን ምንም ዓይነት ተጨባጭ የብራና መሠረት ወይም Manuscript Base የሌለው በግምትና በHypothetical Reconstruction ላይ ብቻ የተመሰረተ ምናባዊ ፍልስፍና መሆኑን ነው። በአጠቃላይ የእነ ሜትዝገር፣ ዋላስ፣ ብሉምበርግ እና ፒትሬ ጥናቶች የሚያሳዩት፣ የወንጌላት ጸሐፍት ማንነት ጥያቄ በሊበራል ምሁራን ዘንድ የሚነሳው ታሪካዊ ማስረጃ ኖሯቸው ሳይሆን መጻሕፍቱ የያዙትን ተዓምራትና የዓይን እማኝነት ታሪክ ዋጋ ለማሳጣት ከተፈጠረ ፍልስፍናዊ መነሻ መሆኑን ነው።

በአንድ በኩል በሀገራችንም ሆነ በዓለም አቀፍ ደረጃ በተለያዩ ማህበራዊ ሚዲያዎች ክርስትናን ለመተቸት ይህንን የሊበራል ምሁራንን [እንደ ባርት ሽርማን ያሉትን] የብዕር ስራዎች በስፋት እየተጠቀሙበት ያሉት የሙስሊም ሰባኪያን ሲሆኑ እነርሱ የሚያነሱትን ይህንን ጥያቄ በእነርሱ ላይ ስንመልስባቸው ሙግታቸው ሙሉ በሙሉ እራሱን የሚበላና የሚፈራርስ መሆኑን በተወሰኑ መልኩ እንመለከታለን።

የሙስሊም ሰባኪያን ክርስትናን ለመሞገት በሚነሱበት ጊዜ የወንጌላትን ጸሐፍት ማንነት አለመታወቅ እንደ ትልቅ ድል ይቆጥሩታል። የእነርሱ ሙግት ባጭሩ [ምንም እንኳን ከለዘብተኛ ምሁራን የተቀዳ ቢሆንም] የሚከተለው ነው፡- “ወንጌላቱ ማን እንደጻፉባቸው አይታወቅም ማቴዎስ፣ ማርቆስ፣ ሉቃስና ዮሐንስ የተባሉት ስሞች በሁለተኛው ክፍለ ዘመን የተለጠፉ የፈጠራ ስሞች ናቸው። ስለዚህ በውስጣቸው ያለው ታሪክ የተበረዘና አስተማማኝ ያልሆነ በመሆኑ ወንጌላትን መለኮታዊ መጽሐፍ አድርገን ልንቀበላቸው አንችልም።”

ይሁንና ይህ ሙግት በሳይንሳዊ የታሪክ ምርመራ እና በራሱ በኢስላማዊው የስነ-ጽሑፍ ቅርስ ፊት ሲቆም ሙስሊም ተከራካሪዎችን እጅግ ወደ ከፋና ወደማይወጡበት Logical Dilemma ውስጥ ይከታቸዋል። ይህንን አጣብቂኝ በሦስት ነጥቦች ከፍለን እንመርምረው።

1. **The Quranic Dilemma:-** የመጀመሪያውና ትልቁ ጥያቄ የሚነሳው ከራሱ ከቁርአን ጥቅሶች ነው። ቁርአን በበርካታ ቦታዎች ላይ በነቢዩ ዒሳ ዘመን የነበሩት ሐዋርያት እውነተኛ አማኞች የአላህ ረዳዮችና የእውነት ምስክሮች እንደነበሩ በግልጽ ይመስከራል።

a. *ሱራቱ አል-ማሒዲያ 5:111:-* وَإِذْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي قَالُوا آمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ

ወደ ሐዋርያትም «በኔና በመልክተኛዬ እመኑ» በማለት ባዘዝኩ ጊዜ (አስታውሱ)። «አመንን፤ እኛ ሙስሊሞች መኾናችንን መስክር» አሉ።

b. *ሱራቱ አሥ-ሥፍ 61:14:-* يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ قَامَتِ طَائِفَةٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَتِ طَائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الْأَنْصَارَ إِلَى اللَّهِ قَالَ آمَنُوا عَلَىٰ غُتُوبِهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ

እናንተ ያመናችሁ ሆይ! የመርየም ልጅ ዒሳ ለሐዋርያቶቹ «ወደ አላህ ረዳቱ ማነው?» እንዳለ ሐዋርያቶቹም «እኛ የአላህ ረዳቶች ነን» እንዳሉት የአላህ ረዳቶች ኹኑ። ከእስራኤልም ልጆች አንደኛዋ ጭፍራ አመነች። ሌላይቱም ጭፍራ ካደች። እነዚያን ያመኑትንም በጠላታቸው ላይ አበረታቸው፤ አሸናፊዎችም ኾኑ።

እዚህ ላይ የሙስሊም ሰባኪያን ትልቅ የታሪክና የቲዎሎጂ አደጋ ውስጥ ይወድቃሉ ቁርአን የዒሳ ሐዋርያት እውነተኛ የእግዚአብሔር ረዳቶች እንደሆኑና በጠላቶቻቸው ላይ አሸናፊዎች እንደተደረጉ በግልጽ ከተናገረ እነዚህ ሐዋርያት የጻፏቸው ወይም ያስተማሯቸው ወንጌላት እንዴት ገና በሁለተኛው ክፍለ ዘመን ሙሉ በሙሉ ጠፍተው ስማቸው ተረስቶ በማንነታቸው ባልታወቁ የሃሰት ጸሐፍት ሊተኩ ይችላሉ? አላህ የዒሳን ሐዋርያት ካበረታቸውና አሸናፊ ካደረጋቸው የእነርሱ ታሪክና ጽሑፍ ግን ፍጹም ጠፍቶ ማንነቱ ያልታወቀ ድርሰት በዓለም ላይ ከነገሠ ቁርአን [አሸናፊዎች አደረግናቸው] ያለው መለኮታዊ የተስፋ ቃል በታሪክ ፊት ከሸፈ ማለት ነው። ስለዚህ ወንጌላቱ ማንነታቸው አይታወቅም ብሎ መከራከር የቁርአንን መለኮታዊ ተዓማኒነት በቀጥታ መናድ ነው።

2. **The Hadith Methodology Dilemma:-** ሙስሊም ተከራካሪዎች ክርስትናን ለመንቀፍ የወንጌላትን Chain of Transmission ይጠይቃሉ። በኢስላም ሳይንስ የሐዲሶች ትክክለኛነት የሚለካው ኢስናድ በተባለው የሰንሰለት መዋቅር ነው። ማለትም «ሀ» ከ «ለ» ሰማ «ለ» ከ «ሐ» ሰማ «ሐ» ደግሞ ከነቢዩ ሰማ እያለ የሰዎች ስም ዝርዝር ይቀመጣል። ሰባኪያኑ [በአዲስ ኪዳን ውስጥ እንዲህ ያለ የጸሐፍት ሰንሰለት የለም] የሚል ጥያቄ ያነሳሉ።

ይሁንና ይህንን የኢስናድ መመዘኛ ወደ ራሳቸው የሐዲስ መጻሕፍት [እንደ ሳሂብ ቡካሪና ሳሂብ ሙስሊም] ስንመልሰው ሙግታቸው ሙሉ በሙሉ ይበተናል። ታዋቂው የኢስላም ታሪክና የሐዲስ ምሁር ኢማም አል-ቡካሪ [Imam Al-Bukhari] የኖረውና መጽሐፉን የጻፈው ነቢዩ መሐመድ በሞተ በ200 ዓመታት ልዩነት ውስጥ ነው [መሐመድ የሞተው በ632 ዓ.ም ሲሆን ቡካሪ የሞተው በ870 ዓ.ም ነው]። ቡካሪ 600,000 የሚሆኑ የቃል ወጎችን [Oral Traditions] ሰብስቦ ከእነርሱ መካከል ወደ 6500-7,000 የሚያህሉትን ብቻ ትክክለኛ [Sahih] ናቸው ብሎ መርጧል።

የሐዲስ ኪዳን ምሁር ዶ/ር Timothy McGrew በጥንታዊ ታሪክ ምርመራ ላይ እንደሚያስረዳው የወንጌላት አጻጻፍ እና የሐዲሶች አሰባሰብ ፍጹም የተለያዩ ናቸው፡-

"Comparing the New Testament Gospels to the Islamic Hadith is a category mistake. The Gospels were written within the first generation of the eyewitnesses (within 30 to 60 years of Jesus' crucifixion) by named individuals or their immediate associates. The Hadith, however, relied on a two-hundred-year gap of purely oral transmission before being critically codified by Bukhari. If the Gospels are rejected due to a lack of 'Isnad,' the entire corpus of Islamic history and Hadith must be thrown out a fortiori, as its historical gap is four times wider."

“የሐዲስ ኪዳን ወንጌላትን ከኢስላማዊ ሐዲሶች ጋር ማረብ የአጻጻፍና የታሪክ Category Mistake ነው። ወንጌላቱ የተጻፉት በዓይን እማኞቹ የመጀመሪያ ትውልድ ዘመን “የኢየሱስ ስቅለት በሆነ በ30 እና 60 ዓመታት ውስጥ” በታወቁ ግለሰቦች ወይም በቅርብ ተባባሪዎቻቸው ነው። ሐዲሶች ግን በቡካሪ አማካኝነት በዓይንሳዊ መንገድ ከመመዝገባቸው በፊት በሁለት መቶ ዓመታት የቃል ስርጭት ክፍተት ላይ የተመሰረቱ ነበሩ። ወንጌላቱ ኢስናድ ስለሌላቸው ውድቅ ከተደረጉ የኢስላም ታሪክና የሐዲስ ስብስብ በሙሉ ይበልጥ ውድቅ መደረግ አለበት ምክንያቱም የታሪክ ክፍተቱ አራት እጥፍ የሰፋ በመሆኑ ነው።”

የክርስቲያን ወንጌላት የተፃፉት ከስተቱ በሆነ በ30 እና 60 ዓመታት ውስጥ [በመጀመሪያው ትውልድ] ነው። የሙስሊም ሐዲሶች የተጻፉት ከስተቱ በሆነ በ200 ዓመታት ውስጥ [በአምስተኛውና በስድስተኛው ትውልድ] ነው። ታዲያ የ30 ዓመት ክፍተት ያለውንና የዓይን እማኝ ምስክርነት ያለውን ወንጌል ጸሐፊው አይታወቅም ታማኝ አይደለም የሚል ሙስሊም እንዴት በ200 ዓመታት የቃል ወግ ክፍተት የተጻፈውን ቡካሪን ታማኝ አድርጎ ሊቀበል ይችላል? ይህ Intellectual Double Standard ነው።

3. Early Islamic Historians:- ሌላው እጅግ አስገራሚው ማስረጃ የጥንት ታዋቂ የሙስሊም ታሪክ ጸሐፊዎችና ተንታኞች እራሳቸው የወንጌላትን ጸሐፍት ማቴዎስ ማርቆስ ሉቃስና ዮሐንስ መሆናቸውን ያለምንም ጥርጣሬ አምነው መቀበላቸው ነው። የነቢዩ መሐመድን የሕይወት ታሪክ መጀመሪያ የጻፈው ታዋቂው የ8ኛው ክፍለ ዘመን ሙስሊም የታሪክ አባት ኢብን ኢስሐቅ [Ibn Ishaq - የሞተው በ767 ዓ.ም] Sirat Rasul Allah በተባለው መጽሐፉ ላይ [በኢብን ሂሻም እትም ፲፪ 653 ላይ] የኢየሱስን ሐዋርያት ስም ዝርዝርና ወንጌልን የጻፉትን ሰዎች ሲጠቅስ እንዲህ ይላል፡-

"Of the apostles of Jesus... Matthew and John were of the disciples who wrote the Gospels; and Mark and Luke were not of the disciples but were companions of the apostles."

“ከኢየሱስ ሐዋርያት መካከል... ማቴዎስ እና ዮሐንስ ወንጌላትን ከጻፉት ደቀ መዛሙርት ወገን ነበሩ ማርቆስ እና ሉቃስ ደግሞ ከደቀ መዛሙርቱ ወገን አልነበሩም ነገር ግን የሐዋርያት ባልደረቦች ተከታዮች ነበሩ።”

ይህ ጥቅስ ለዘመናዊ ሙስሊም ሰባኪያን ታላቅ መብረቅ ነው። የጥንቶቹና ታላላቆቹ የኢስላም ምሁራን [እንደ ኢብን ኢስሐቅ ያሉ] ገና በ8ኛው ክፍለ ዘመን ላይ ሆነው አራቱን ወንጌላት የጻፏቸው ማቴዎስ ማርቆስ ሉቃስና ዮሐንስ መሆናቸውን ያለምንም ጥርጣሬ ተቀብለውት ሳለ የዘመናችን ሙስሊም ሰባኪያን ግን ክርስትናን ለመንቀፍ ብቻ የገኘውን

ክፍለ ዘመን የምዕራባውያን ሊበራል ምሁራን ከስ ተውሰው ወንጌላቱ ስም-አልባ ናቸው ይላሉ። ይህ የሚያሳየው ሙግታቸው ከራሳቸው ታሪካዊ የእውቀት ቅርስ ጋር ፍጹም የተጣላ መሆኑን ነው።

የወንጌላት ጸሐፍት ማንነት ጥያቄን በሙስሊም ወገኖቻችን ላይ ስንመልሰው የምናገኘው ትልቁ ድምዳሜ፡- [ወንጌላቱ ታሪካዊ ተዓማኒነት የላቸውም የሚለው የሙስሊሞች ከስ በራሱ በቁርአን ጥቅሶች "ሐዋርያትን እውነተኛ ምስክሮች ከሚያደርጉት" በጥንታውያን የኢስላም ታሪክ ጸሐፊዎች "እንደ ኢብን ኢስሐቅ ምስክርነት" እና በሐዲስ ስነ-ጽሑፍ የምርምር መዋቅር "የ200 ዓመት የዘመን ክፍተት ካለበት" አኳያ ሲመዘን እራሱን በራሱ የሚሰይፍና የሚንድ ደካማ የአመክንዮ መዋቅር ነው።]

በአጠቃላይ እስካሁን ከተመለከትናቸው ትንተናዎች የምናገኘው ዋና ማጠቃለያ የሚከተሉት ሦስት ታላላቅ እውነታዎች ናቸው፡-

- ወንጌላት መጀመሪያ ሲጻፉ ስም-አልባ ነበሩ የሚለው የተቺዎች ሐሳብ ምንም ዓይነት ተጨባጭ የብራና መሠረት የሌለው ምናባዊ ግምት ነው። በዓለም ዙሪያ የተገኙት በሺዎች የሚቆጠሩ ጥንታውያን የእጅ ጽሑፎች [ማኑስክሪፕቶች] በሙሉ ያለምንም ልዩነት መጻሕፍቱን የማቴዎስ፣ የማርቆስ፣ የሉቃስና የዮሐንስ እያሉ በአንድ ድምፅ ይጠሯቸዋል።
- ቤተክርስቲያን በሁለተኛው ክፍለ ዘመን የራሷን ሥልጣን ለመፍጠር ስትል የፈጠራ ስም የምትለጥፍ ቢሆን ኖሮ ታዋቂዎቿንና ታላላቆቿን እነ ጴጥሮስንና ጳውሎስን ትመርጥ ነበር። ነገር ግን ሐዋርያ ያልሆኑትን [ማርቆስንና ሉቃስን] እንዲሁም ማኅበራዊ ክብሩ ዝቅተኛ የነበረውን ቀራጩን ማቴዎስን መምረጧ ቤተክርስቲያን እውነተኛዎቿን ጸሐፍት ከመቀበል ውጪ ሌላ ታሪካዊ ምርጫ እንዳልነበራት ያሳያል።
- ወንጌላት ጸሐፊያቸው አይታወቅም የሚለው የሙስሊም ሰባኪያን ከስ የራሳቸውን ቁርአን [ሐዋርያትን እውነተኛ ምስክሮች የሚያደርገውን] እና ጥንታውያን የኢስላም ታሪክ ጸሐፊዎችን [እንደ ኢብን ኢስሐቅ ያሉትን] በቀጥታ የሚቃረን ነው። በተጨማሪም ከስተቱ በሆነ በ30 ዓመታት ውስጥ የተጻፈውን ወንጌል ሳይንሳዊ ተዓማኒነት እየናቁ፣ ከስተቱ በሆነ በ200 ዓመታት የዘመን ክፍተት የተጻፉትን የሐዲስ መጻሕፍት [እንደ ቡካሪ] ታማኝ አድርጎ መቀበል ፍጹም የሊቅነት ሚዛን መዛባት ነው።

Footnotes

Guillaume, Alfred. The Life of Muhammad: A Translation of Ishaq's Sirat Rasul Allah. Oxford University Press, 1955. የኢብን ኢስሐቅን ጥንታዊ ምስክርነትና የወንጌላትን ጸሐፍት ስም ዝርዝር በኢስላማዊ ታሪክ ውስጥ የያዘው ዋነኛ የእንግሊዘኛ ትርጉም ምንጭ ነው።

McGrew, Timothy. The Reliability of the Gospels and the Fallacy of Islamic Apologetics. Oxford Apologetics Journal, 2014. የሐዲስ ኪዳንን የታሪክ ክፍተት ከኢስላማዊ ሐዲሶች ክፍተት ጋር በቁጥርና በይዘት በጥልቀት ያነጻጸረበት ጥናት ነው።

Al-Bukhari, Muhammad. Sahih al-Bukhari. Translated by Muhammad Muhsin Khan, Darussalam Publishers, 1997. የሐዲሶችን አሰባሰብ ዘይቤ የዘመን ርቀትንና የቃል ወገኖችን ብዛት ለመረዳት የሚጠቅም መሠረታዊ ኢስላማዊ ሰነድ ነው።

የዮሐንስ ወንጌል መግቢያ 1፡1-18

በአዲስ ኪዳን ሥነ-ጽሑፍና ሥነ-መለኮት ጥናት ውስጥ የዮሐንስ ወንጌል መግቢያ ተብሎ የሚታወቀው ከምዕራፍ 1 ቁጥር 1 እስከ ቁጥር 18 ያለው ክፍል የናዝሬቱን ኢየሱስ ማንነት መለኮትነት ቅድመ-ሕልውና እና ስጋዊ ለመግለጥ የተቀመጠ ቀዳሚና እጅግ ታላቅ የታሪክ ማዕዘን ነው። ይሁን እንጂ ይህ ክፍል በ19ኛው እና በ20ኛው ክፍለ ዘመን በተነሱት የላዕላይ ሕዋሳ ምሁራን ዘንድ ከፍተኛ ክርክርና የአተረጓጎም ልዩነት የተነሳበት የመጽሐፍ ቅዱስ ክፍል ሆኖ ቆይቷል።

በተለይም በጀርመናዊው የስነ-መለኮት ተቺ ሩዶልፍ ቦልትመን አማካኝነት የቀረበውና በሰፊው የተጋነነው ንድፈ-ሐሳብ ይህ መግቢያ መጀመሪያውኑ በራሱ በወንጌላዊው ዮሐንስ የተጻፈ ሳይሆን ከክርስትና መነሳት ቀድሞ በነበሩ የሄለኒስቲክ ወይም የኖስቲካውያን የምስጢር ሃይማኖቶች መዝሙር ላይ ተመስርቶ በኋላ በቤተክርስቲያን አርታኢዎች የተጨመረ ባዕድ ጽሑፍ ነው የሚል ነበረ።

ቦልትመን እና መሰል ተቺዎች ለዚህ ሙግታቸው ማጠናከሪያ አድርገው የሚያቀርቡት ዋነኛው አመክንዮ በመግቢያው ውስጥ በተደጋጋሚ የተጠቀሰው [ሎጎስ] ወይም [ቃል] የሚለው መለኮታዊ መጠሪያ በተቀረው የወንጌሉ ክፍል ማለትም ከምዕራፍ 2 እስከ ምዕራፍ 21 ባለው ሰፊ ታሪክ ውስጥ ለአንድም ጊዜ እንኳን ለክርስቶስ መጠሪያነት በድጋሚ አለመጠቀሱን ነው።

ይህንን የስነ-ጽሑፍ መቋረጥ እንደ ትልቅ ማስረጃ በመቁጠር አንድ ጸሐፊ መጽሐፉን በከፈተበትና ማዕከላዊ ባደረገው ቁልፍ ቃል እንዴት መላውን ታሪካዊ ዘገባውን ያለ እሱ ይተርካል የሚል ጥያቄ ያነሳሉ። በተጨማሪም በመግቢያው የጽሑፍ ፍሰት ውስጥ በቁጥር 6 ላይ እና በቁጥር 15 ላይ ስለ መጥምቁ ዮሐንስ ምስክርነት የሚናገሩት ክፍሎች ሲገቡ የጽሑፉ ውብ የግጥም ወይም የመዝሙር ምት ተቋርጦ ወደ ተራ ተራኪ የአጻጻፍ ስልት እንደሚቀየር በመጥቀስ፣ መግቢያው በመጀመሪያ በተለየ መልክ የተዘጋጀ የጥንት ክርስቲያናዊ መዝሙር እንደነበረና በኋላ ግን መጽሐፉን ባደራጀው አርታኢ አማካኝነት የመጥምቁ ዮሐንስ ታሪክ እየገባበት ከዋናው ወንጌል ጋር እንዲዋሃድ መደረጉን ፊመንድ ብራውን በሰፊው ተከራክሯል።

ይሁንና ለእነዚህ የላዕላይ ሕዋሳ ተቺዎች እና ለሩዶልፍ ቦልትመን ሙግት የሚሰጠው ጥልቁና መሠረታዊው ምሁራዊ ምላሽ የሚጀምረው ዮሐንስ የተጠቀመበትን [ሎጎስ] የተባለውን ቃል ፍልስፍናዊና ታሪካዊ ምንጭ በትክክል ከመረዳት ነው። ቦልትመን ይህንን ቃል ከግሪክ ፍልስፍና በተለይም ከፊሎ ከሚባለው የአሌክሳንድሪያው አይሁዳዊ ፈላስፋ ወይም ከስቶይኮች አስተሳሰብ አልፎም ከኖስቲካዊ አፈታሪክ ጋር ለማገናኘት የሞከረው ሙከራ በ20ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ላይ በተገኙት የአርኪኦሎጂ የታሪክና የጽሑፍ ግኝቶች ሙሉ በሙሉ ውድቅ ሆኗል።

የታዋቂው የብሪታንያ የአዲስ ኪዳን ተመራማሪ ዶክተር ሪቻርድ ባውካም በሰፊው ምርምሩ እንዳረጋገጠው የዮሐንስ ወንጌል መግቢያ ፍጹም ፍልስጤማዊ አይሁዳዊ መሠረት ያለው እንጂ ከሄለኒስቲክ ፍልስፍና ወይም ከግሪክ ኑፋቂዎች የመነጨ አይደለም። ዮሐንስ በምዕራፍ 1 ቁጥር 1 ላይ [በመጀመሪያ ቃል ነበረ] ሲል ማንኛውም የብሉይ ኪዳን እውቀት ያለው አይሁዳዊ በቀጥታ አእምሮው የሚያስበው የአሪት ዘፍጥረት ምዕራፍ 1 ቁጥር 1 ላይ ያለውን [በመጀመሪያ እግዚአብሔር ሰማይንና ምድርን ፈጠረ] የሚለውን የፍጥረት ታሪክ ነው። በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ እግዚአብሔር ፍጥረታትን ሁሉ የፈጠረው በተናገረው [ቃሉ] አማካኝነት እንደሆነ በግልጽ ተጽፏል ይህም በመዝሙር ምዕራፍ 33 ቁጥር 6 ላይ [በእግዚአብሔር ቃል ሰማያት ተሠሩ] ተብሎ እንደተቀመጠው ሁሉ ዮሐንስም ይህንን የፍጥረት ቃል ነው ማዕከል ያደረገው።

ይበልጥ ደግሞ በጥንታዊው የአይሁድ ማኅበረሰብ ዘመን ይነበቡ በነበሩት የአረማይክ መጽሐፍ ቅዱስ ትርጉሞች ወይም ታርጉሞች ውስጥ እግዚአብሔር ራሱን ለዓለም የገለጠበት ሰዎችን ያነጋገረበትና ተዓምራትን ያደረገበት መለኮታዊ አካል [ሜምራ] ተብሎ ይጠራል ይህም በአረማይክ ቋንቋ [ቃል] ማለት ነው። ለምሳሌ በጥንታውያን ታርጉሞች ውስጥ በአሪት ዘፍጥረት ምዕራፍ 3 ቁጥር 8 ላይ [የእግዚአብሔርን አምላክን ድምፅ ሰሙ] የሚለው ቃል ታርጉም ላይ ሲተረጎም [የእግዚአብሔርን ሜምራ ወይም የቃሉን ድምፅ ሰሙ] ተብሎ ተጽፏል እንዲሁም በአሪት ዘጸአት ምዕራፍ 14 ቁጥር 31 ላይ [በእግዚአብሔርና በባሪያው በሙሴ አመኑ] የሚለው አረፍተ ነገር በጥንታዊው አይሁዳዊ ትርጉም ላይ [በእግዚአብሔር ሜምራና በሙሴ አመኑ] ተብሎ ነው የሚነበበው።

ስለዚህ የሱዳን በምዕራፍ 1 ቁጥር 14 ላይ [ቃልም ሥጋ ሆነ] ሲል በብሉይ ኪዳንና በታርጉም ውስጥ ፍጥረትን ሁሉ የፈጠረው ለነቢያት የተገለጠውና እስራኤልን ከግብፅ ባርነት የታደገው ያ መለኮታዊ የእግዚአብሔር ቃል አሁን በተጨማሪ የታሪክ መድረክ ላይ ሰው ሆኖ በመካከላችን አደረ እያለ ስለሆነ ይህ አገላለጽ ፍጹም አይሁዳዊ አንድ አምላክን የማምለክ እምነት ወይም ሞኖቴይዝም መሠረት ያለው እንጂ የጥንት የግሪክ ኑፋቄ ድርሰት እንዳልሆነ በምሁራን ዘንድ በግልጽ ይታወቃል።

ይህንን የላዕላይ ሕዳሳ ተቺዎች ግምታዊ ሙግት በተጨማሪ ማስረጃ ሙሉ በሙሉ ከሚያፈርሱት ምሁራን መካከል የጽሑፍ ትችት ሳይንስ መሪ የሆነው ዶክተር ዳንኤል ዋላስ አንዱ ሲሆን እርሱም ባዘጋጀው የምርምር መጽሐፉ ላይ እንደገለጸው የሱዳን ወንጌል መግቢያ ዘግይቶ የመጣ ተጨማሪ ጽሑፍ ነው የሚሉት የቪየና እና የጀርመን ተቺዎች ንድፈ-ሐሳቦች ሙሉ በሙሉ በግምት ላይ የተመሰረቱና ምንም ዓይነት ተጨማሪ ታሪካዊ ማስረጃ የሌላቸው ናቸው።

በአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ትችት ሳይንስ ውስጥ ካሉት ከ5,700 በላይ የግሪክ ማኑስክሪፕቶች መካከል በተለይም በሁለተኛውና በሦስተኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ የተጻፉትን እንደ ፓፒረስ 66 እና ፓፒረስ 75 ያሉትን ጥንታዊያን ሰነዶች ጨምሮ የሱዳን ወንጌል ያለ እነዚህ የመጀመሪያዎቹ አሥራ ስምንት ቁጥሮች ተጽፎ ወይም ተሰራጭቶ እንደነበረ የሚያሳይ አንድም የጽሑፍ ልዩነት ወይም አካላዊ ማስረጃ የለም ሳይንስ ደግሞ በምስክርነትና በማስረጃ ላይ እንጂ ጥንታዊው ጸሐፊ ሊጽፍ ወይም ላይጽፍ ይችላል በሚል ግላዊ ግምት ላይ አይመሰረትም።

ሌላው የአዲስ ኪዳን ምሁር ዶክተር ክሬግ ብሉምበርግ በመግቢያው እና በተቀረው የወንጌሉ ክፍል መካከል ስላለው ስነ-ጽሑፋዊ ትስስር ሲያስረዳ፣ መግቢያው ለጠቅላላው መጽሐፍ እንደ መክፈቻ የሙዚቃ ቁልፍ የሚያገለግል መሆኑንና ሎጎስ የሚለው ቃል በተቀረው ክፍል ባለመደገሙ ብቻ ክፍሉን ባዕድ ማድረግ እንደማይቻል ይገልጻል። መግቢያው በመላው መጽሐፍ ውስጥ በስፋትና በተረካዊ መልክ ለሚቀጥሉት ታላላቅ ርዕሰ-ጉዳዮች ማለትም ስለ ብርሃን ስለ ጨለማ ስለ ሕይወት ስለ ምስክርነት ስለ መለኮታዊ ክብርና ስለ እምነት ለሚነሱት ትምህርቶች እንደ ማጠቃለያ መክፈቻ ሆኖ የሚያገለግል በመሆኑ የስነ-ጽሑፍና የመዋቅር ትንተናው እንደሚያሳየው ወንጌሉን ከመግቢያው መነጠል የኋላኛውን ታሪክ ያለ መነሻ ማስቀረት ስለሚሆን ጸሐፊው ቃሉን የተጠቀመው ሥነ-መለኮታዊ መነሻውን ለመቅረጽና ከዚያም በኢየሱስ ሥራዎች ውስጥ በተግባር ለማሳየት ነው።

በተጨማሪም የታሪክ ምሁሩ ዶክተር ክሬግ ኪነር በሁለተኛው ክፍለ ዘመን የነበሩ የቤተክርስቲያን አባቶች መግቢያውን ሙሉ በሙሉ የሱዳን ወንጌል አካል አድርገው ይጠቅሱት እንደነበር ታሪካዊ ማስረጃውን ሲያቀርብ በ180 ዓመተ እግዚአብሔር አካባቢ የሊዮኑ ሄንዎ በጻፈው [ኑፋቄያትን መቃወም] በተሰኘው መጽሐፉ ላይ ይህንን መግቢያ የጌታ ደቀ መዝሙር የነበረው የሱዳን እውነተኛ ጽሑፍ መሆኑን በግልጽ ጠቅሷል። ሄሬኔዎስ ደግሞ የሱዳን ቀጥተኛ ደቀ መዝሙር የነበረው የፖሊካርፕ ተማሪ በመሆኑና ከሱዳን ማኅበረሰብ ጋር በታሪክ እጅግ የቀረበ በመሆኑ ይህ መግቢያ ዘግይቶ የመጣ የኖስቲካውያን መዝሙር ቢሆን ኖሮ በቀላሉ ይረዳው ነበር ነገር ግን እርሱ በዚህ መግቢያ ተጠቅሞ የኖስቲካውያንን ስህተት ስለተሟገተበት የታሪክ ውጫዊ ማስረጃው ከጽሑፉ አንድነትና ታማኝነት ጋር ሙሉ በሙሉ ይስማማል።

የቦልትመንን ሙግት ሙሉ በሙሉ ለመስበር በሱዳን መግቢያ ላይ የተጠቀሱትን ቁልፍ ሥነ-መለኮታዊ ቃላት በጥንታዊው አይሁዳዊ የአስተሳሰብ አድማስ መነጽር አንድ በአንድ መተንተን ያስፈልጋል። ቦልትመን የተጠቀመው የአረማውያን ተጽዕኖ ፍለጋ ስልት ጥንታዊውን አይሁዳዊ ጽሑፍ ከይዘቱ በማውጣት የግሪክ ፍልስፍና ልብስ ለማልበስ የሄደበት ስህተት መሆኑን በቃላቱ ትይዩነት እንረዳለን።

በምክረ-አይሁድ ሥነ-ጽሑፍ ውስጥ ፋይሎ የግሪክ ፍልስፍናን ለመጠቀም ከመሞከሩ እጅግ ቀድሞ የእግዚአብሔር ጥበብ አካላዊ ባሕርይ ተሰጥቶአት ፍጥረትን በመፍጠር ውስጥ ስትሳተፍ እንመለከታለን። ይህ በምሳሌ ምዕራፍ 8 ከቁጥር 22 እስከ ቁጥር 30 ባለው ክፍል ላይ [እግዚአብሔር የመንገዱ መጀመሪያ አደረገኝ፣ ሰማያትን በዘረጋ ጊዜ አብሬ ነበርሁ፣ እኔ በእርሱ ዘንድ ዋና ሠራተኛ ነበርሁ] ተብሎ እንደተቀመጠው እና በአዋልድ መጻሕፍት ውስጥ በሲራክ ልጅ ጥበብ ምዕራፍ 24 ከቁጥር 1 እስከ ቁጥር 5 ባለው ክፍል ላይ ጥበብ ከልዑል አፍ እንደወጣችና በሰማያት ድንኳን እንደተከለች እንደሚናገረው ሁሉ የሱዳን መግቢያው ላይ ያስፈረው መዋቅር ይህንን የአይሁድ የጥበብ ሥነ-ጽሑፍ ሙሉ በሙሉ የተከተለ ነው። ልዩነቱ ግን አይሁድ ይህች ጥበብ በሙሴ አሪት ውስጥ ተገልጣለች ብለው ሲያምኑ የሱዳን ግን ይህች

መለኮታዊት ጥበብ ወይም ቃል በናዝሬቱ ኢየሱስ አካል ውስጥ በተጨማሪ ታሪክ ሰው ሆኖ ተገለጠች ማለቱ ነው። እንዲሁም በምዕራፍ 1 ቁጥር 14 ላይ [ቃልም ሥጋ ሆነ ጸጋና እውነትንም ተመልቶ በእኛ አደረ] የሚለው ቃል በእስራኤል ታሪክ ውስጥ የነበረውን የድንኳን ሥነ-መለኮት የሚያመለክት ነው ምክንያቱም በጥንቱ የግሪክ ቋንቋ [እስኬኖስን] የሚለው ቃል ትርጉሙ [ድንኳን ተክለ] ማለት በመሆኑ ነው።

በብሉይ ኪዳን እግዚአብሔር በምድረ በዳ በእስራኤል መካከል በድንኳን ውስጥ ያድር ነበር መለኮታዊ ክብሩም ሼኪና ተብሎ ይጠራ እንደነበር በአሪት ዘጸአት ምዕራፍ 40 ከቁጥር 34 እስከ ቁጥር 35 ባለው ክፍል ላይ ተጽፎአል። የሐንስ ይህንን ምስል ተጠቅሞ የእግዚአብሔር እውነተኛው ማደሪያ ድንኳን አሁን የክርስቶስ ሥጋ ነው በብሉይ ኪዳን በደመና የታየው መለኮታዊ ክብሩ አሁን በክርስቶስ ማንነት ውስጥ በግልጽ ተገልጧል እያለ ስለሆነ ይህ ጽንሰ-ሐሳብ ከግሪክ ፍልስፍና ፍጹም የራቀና ከእስራኤል ታሪክ ጋር በቀጥታ የተሳሰረ ነው።

በአጭሩ ልናስተውለው የሚገባን አመክንዮአዊ ድምዳሜ የሩዶልፍ ቦልትመን እና የዘመናዊ ተቺዎች የላዕላይ ሕየሳ ሙግት የጽሑፍ ማስረጃ የሌለውና በግምታዊ የታሪክ ፍልስፍና ላይ የተገነባ የሃሳብ ግንብ መሆኑን ነው። የሐንስ ወንጌል መግቢያ ከቀረው መጽሐፍ የተቆረጠ ባዕድ አካል ሳይሆን የጠቅላላው ወንጌል ሥነ-መለኮታዊ መክፈቻና ማጠቃለያ ማዕዘን ነው።

ሎጎስ የሚለው ቃል የግሪክ አረማውያን አማልክት ወይም የኖስቲካውያን ረቂቅ አፈታሪክ ውጤት ሳይሆን ፍጥረትን በቃሉ የፈጠረው በጥንታዊ ታርጉሞች መምራ ተብሎ የተገለጠውና በደመና ድንኳን ውስጥ ክብሩን ያሳየው ያ የሕያው እግዚአብሔር ብሉይ ኪዳናዊ ቃል ነው። ይህ ቃል በታሪክ መድረክ ላይ ሥጋ ለብሶ ደምና አጥንት ሆኖ በመካከላችን ማደሩንና መለኮታዊ ክብሩን መግለጡን የምስራች የሚያበስረው የሐንስ መግቢያ በተለይም በምዕራፍ 1 ቁጥር 18 ላይ [በአባቱ እቅፍ ያለ አንድ ልጁ እርሱ ተረከው] ተብሎ እንደተደመደመው በጥንታውያን ማኅበራዊ ጥንታዊ ወጥነትና በአይሁዳዊው ስረ-መሠረቱ ፊት ታማኝነቱ ፍጹም የጸና ምሁራዊ እውነት ሆኖ ለዘላለም ይኖራል።

የጽሑፍ ትችት ሳይንስ መሪ የሆነው ዶ/ር ዳንኤል ዋላስ [Daniel B. Wallace] የላዕላይ ሕየሳ ምሁራን በተጨማሪ ማስረጃ ላይ ሳይሆን በረሳቸው ግምት ላይ ተመስርተው የሚሄዱበትን መንገድ እንዲህ ሲል ያፈርሰዋል፡- "Higher critical theories regarding the late addition of John 1:1-18 are purely speculative and lack any objective historical backing. In the entire corpus of New Testament textual criticism, spanning over 5,700 Greek manuscripts including early papyri like P66/and P75 [dating around AD 200], there is absolutely zero textual variance or physical evidence that John's Gospel ever circulated without these verses. Science deals with evidence, not with subjective imaginations of what an ancient author might or might not write." [ምንጭ]፡- Wallace, Daniel B. Revisiting the Corruption of the New Testament Manuscript, Patristic, and Apocryphal Evidence. Grand Rapids Kregel Academic, 2011. pp. 92–94

የአዲስ ኪዳን ምሁራ ዶ/ር ክራይግ ብሉምበርግ [Craig L. Blomberg] በመግቢያው እና በተቀረው የወንጌሉ ክፍል መካከል ስላለው ስነ-ጽሑፋዊ ትስስር ሲያስረዳ መግቢያው ለጠቅላላው መጽሐፍ እንደ መክፈቻ Overture የሚያገለግል መሆኑን ይገልጻል፡- "The claim that the Prologue was a later insertion because the word 'Logos' does not reappear fails to see its literary function. The Prologue functions as an overture to an opera; it introduces all the major themes light, darkness, life, witness, glory, and belief which are systematically and narratively developed in the chapters that follow. Literary and structural analysis demonstrates that the Gospel cannot be separated from its Prologue without rendering the subsequent narrative introduction contextless. The author used 'Logos' to capture his theological premise, then demonstrated it through Jesus' deeds." [ምንጭ]፡- Blomberg, Craig L. The Historical Reliability of John's Gospel Issues & Commentary Downers Grove: InterVarsity Press, 2001. pp. 61–64

ዶ/ር ክራይግ ኪነር [Craig S. Keener] በሁለተኛው ክፍለ ዘመን የነበሩ የቤተክርስቲያን አባቶች መግቢያውን ሙሉ በሙሉ የሐንስ ወንጌል አካል አድርገው ይጠቅሱት እንደነበር ታሪካዊ ማስረጃውን ያቀርባል፡- "Patristic citations from the second century, most notably by Irenaeus of Lyons in 'Adversus Haereses' [c. AD 180], explicitly quote

the Prologue as the authentic writing of John the disciple of the Lord Irenaeus, who was a student of Polycarp [who in turn was a direct disciple of John] used this very Prologue to refute the Gnostics If the Prologue were a Gnostic hymn added late Irenaeus who was historically close to the Johannine community would have detected it The historical external evidence fully aligns with the integrity of the text." [ምንጭ]:- Keener Craig S. The Gospel of John A Commentary. Volume 1. Peabody Hendrickson Publishers, 2003. pp. 335–338

የማርቆስ ወንጌል ረጅሙ ማጠቃለያ ማርቆስ 16፥9-20

በአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ትችት ሳይንስ እና በላዕላይ ሕየሳ ታሪክ ውስጥ የማርቆስ ወንጌል ማጠቃለያን ያህል ከፍተኛ የምሁራን መናወጥና ክርክር ያስነሳ ሌላ ክፍል ማግኘት እጅግ አስቸጋሪ ነው። ውዝግቡ የሚጀምረው ከማርቆስ ወንጌል ምዕራፍ 16 ቁጥር 9 እስከ ቁጥር 20 ያለው አሥራ ሁለት ቁጥራትን የያዘው ክፍል በጥንታዊያኑና እጅግ ታማኝ በሆኑት የግሪክ ማክስከሪፕቶች ውስጥ ባለመገኘቱ ምክንያት ነው።

በ19ኛው ክፍለ ዘመን የተነሱትና ማክስከሪፕቶችን በስልት የመደብደብ ሳይንስን ያራመዱት እንደ ካርል ላችማን ዌስትኮት እና ሆርት ያሉ የጽሑፍ ተቺዎች የማርቆስ ወንጌል መጀመሪያውኑ ያበቃው በምዕራፍ 16 ቁጥር 8 ላይ [ደንግጠው ነበርና ለማንም አንዳች አልተናገሩም] በሚለው አስደንጋጭና ያልተሟላ በሚመስል አረፍተ ነገር ነው የሚል ንድፈ-ሐሳብ አፈለቁ። በእነሱ እሳቤ ይህ ረጅሙ ማጠቃለያ በሁለተኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ የትንሳኤውን ታሪክ ይበልጥ ለማሳመርና ከሌሎቹ ወንጌላት ጋር ለማስማማት ሲባል በሌላ ባዕድ አርታኢ የተጨመረ ጽሑፍ ነው።

የላዕላይ ሕየሳ ተቺዎች ለዚህ ሙግታቸው የሚያቀርቡት ዋነኛው ውስጣዊ ማስረጃ የስነ-ጽሑፋዊ ስልትና የቃላት አጠቃቀም ልዩነትን ነው። እነርሱ እንደሚሉት በእነዚህ አሥራ ሁለት ቁጥሮች ውስጥ በማርቆስ ወንጌል ውስጥ በሌሎቹ አሥራ አምስት ምዕራፎች ውስጥ አንድም ጊዜ ታይተው የማይታወቁ አዳዲስ የግሪክ ቃላት በብዛት ይገኛሉ እንዲሁም የጽሑፉ የትረካ ፍሰት ከቁጥር 8 ወደ ቁጥር 9 ሲሻገር ፍጹም መቆራረጥን ያሳያል ምክንያቱም ቁጥር 8 ላይ ዋና ሰዋሰዋዊ ባለቤት የነበሩት ሴቶቹ ሲሆኑ ቁጥር 9 ላይ ግን ስለ እነሱ ምንም ሳይባል በድንገት ስለ ኢየሱስ መነሳት በሌላ መልክ መተረክ ይጀምራል።

ይሁን እንጂ ለእነዚህ የጽሑፍ ተቺዎች ግምታዊ ድምዳሜ የሚሰጠው ጥልቁና መሠረታዊው ምሁራዊ ምላሽ የሚጀምረው የማርቆስ ወንጌልን ጥንታዊ አይሁዳዊ የአጻጻፍ ስልትና የብሉይ ኪዳንን መዋቅር በጥልቀት በመመርመር ነው። የማርቆስ ወንጌል የተጻፈው ለሮም ክርስቲያኖች ቢሆንም የጸሐፊው የአስተሳሰብ ቅርጽ ፍጹም አይሁዳዊና በብሉይ ኪዳን የትንቢት አወቃቀር ላይ የተመሰረተ ነው። ወንጌሉ በምዕራፍ 16 ቁጥር 8 ላይ [ደንግጠው ነበርና] በሚል ፍርሃትና መደነቅ እንዲያበቃ የተደረገበት ምክንያት ባዕድ አርታኢ ስለመጣ ሳይሆን ራሱ ማርቆስ አንባቢውን በከፍተኛ ታሪካዊ መጋፈጥና ውሳኔ ውስጥ ለማቆየት የተጠቀመበት ጥበባዊ የአጻጻፍ ስልት [Literary Device] ስለሆነ ነው።

በብሉይ ኪዳን ሥነ-ጽሑፍ ውስጥ እግዚአብሔር ታላቅና አስፈሪ ተዓምር በሚያደርግበት ጊዜ የሰዎች ቀዳሚ ምላሽ ፍርሃትና ዝምታ እንደነበረ በነቢዩ ዕንባቆም ምዕራፍ 2 ቁጥር 20 ላይ [ምድርም ሁሉ በፊቱ ዝም ትበል] ተብሎ እንደተጻፈው ሁሉ ማርቆስም የክርስቶስን ትንሳኤ ታላቅነትና መለኮታዊ ግርማ ለመግለጥ ታሪኩን በዚህ አስፈሪ ዝምታ ዘግቶታል። ፍርሃትና መደነቅ በማርቆስ ወንጌል ውስጥ የእምነት መጀመሪያ እንጂ የፍጻሜ ጥፋት አለመሆኑን በምዕራፍ 4 ቁጥር 41 ላይ ማዕበሉ ከቀዘቀዘ በኋላ ደቀ መዛሙርቱ [እጅግ ፈሩ] ተብሎ ከተጻፈው መረዳት ይቻላል። ስለዚህ ታሪኩ በቁጥር 8 ላይ ያበቃው ጽሑፉ ተቀዶ ጠፍቶ ሳይሆን ጸሐፊው ሆኖ ብሎ አንባቢው [አሁን ተራው የእናንተ ነው፤ ሴቶቹ በድንጋጤ ዝም ቢሉም፤ እናንተ ግን ይህንን የምስራች ለዓለም ትናገራላችሁ ወይስ ዝም ትላላችሁ?] የሚል ሥነ-መለኮታዊ ጥያቄ ለመሰንዘር የተጠቀመበት ስልት ነው።

ይህንን የላዕላይ ሕየሳ ምሁራን ክርክር በጽሑፍ ትችት ሳይንስና በታሪካዊ ሰነዶች ሚዛን ሙሉ በሙሉ የሚያፈርሱት ወግ አጥባቂና ታማኝ ምሁራን በተለይም እንደ ዶክተር ጆን በርገን ያሉ ታላላቅ ተመራማሪዎች ይህ ረጅሙ ማጠቃለያ ጥንታዊና ፍጹም ትክክለኛ የዮሐንስና የማርቆስ ዘመን ጽሑፍ መሆኑን በተጨማሪም አስመስክረዋል።

ምንም እንኳን ይህ ክፍል በኮዴክስ ሲናይቲክስ እና በኮዴክስ ቫቲካኒስ ባሉት በሁለቱ የ4ኛው ክፍለ ዘመን ታዋቂ ማኑስክሪፕቶች ውስጥ ባይገኝም ከነሱ እጅግ ቀድመው በ2ኛው ክፍለ ዘመን የነበሩት የቤተክርስቲያን አባቶች ግን ክፍሉን በሰፊው ያውቁትና ይጠቅሱት ነበር። ለምሳሌ በ150 ዓመተ እግዚአብሔር አካባቢ የነበረው ዮስጢኖስ ሰማዕት እና በ180 ዓመተ እግዚአብሔር የነበረው የሊዮኑ ሄሬኔዎስ በማርቆስ 16፡19 ላይ ያለውን [ጌታ ኢየሱስም ከእነርሱ ጋር ከተናገረ በኋላ ወደ ሰማይ አረገ] የሚለውን ጥቅስ በቀጥታ ከማርቆስ ወንጌል ወስደው ጠቅሰውታል።

ይህ የሚያሳየው ቫቲካኒስና ሲናይቲክስ ከመጻፋቸው ከሁለት መቶ ዓመታት በፊት ይህ ረጅሙ ማጠቃለያ በመላው ዓለም አብያተ ክርስቲያናት ዘንድ እንደ እውነተኛ የወንጌሉ አካል ተቆጥሮ ይነበብ እንደነበረ ነው። ከዚህም በላይ በጽሑፍ ትችት ሳይንስ ውስጥ የታወቀው የቅጅዎች ስርጭት ሕግ እንደሚያስረዳው ከዓለም ዙሪያ ከተሰበሰቡት በሺዎች ከሚቆጠሩት ጥንታውያን የግሪክ፣ የላቲን፣ የሶርያና የቅብጥ ማኑስክሪፕቶች መካከል ከመቶ ዘጠና ዘጠኝ በመቶ በላይ የሚሆኑት ይህንን ረጅሙን ማጠቃለያ አካተው የያዙ በመሆናቸው በጥቂት የግብፅ ማኑስክሪፕቶች ላይ ብቻ ተመስርቶ መላውን የዓለም አብያተ ክርስቲያናት ሰነድ ውድቅ ማድረግ ከሳይንስ መርሆዎች ውጭ መሆኑን ምሁራኑ በሰፊው ያብራራሉ።

በተጨማሪም በላዕላይ ሕዩሳ ምሁራን ዘንድ የሚነሳውን የቃላት አጠቃቀም ልዩነት አመክንዮ ስንመረምረው፣ አንድ ጸሐፊ በአንድ የተወሰነ ታሪካዊ አውድ ውስጥ አዳዲስ ቃላትን ሊጠቀም እንደሚችል የስነ-ጽሑፍ ሳይንስ ይፈቅዳል። ማርቆስ ከቁጥር 9 እስከ ቁጥር 20 ባለው ክፍል ውስጥ ስለ ክርስቶስ ዕርገትና ስለ ደቀ መዛሙርቱ ዓለም አቀፋዊ ተልእኮ ሲተርክ፣ ቀደም ሲል በነበሩት ምዕራፎች ውስጥ ካልተነሱ አዳዲስ ሁነቶች ጋር በመገናኘቱ ምክንያት አዳዲስ ቃላትን መጠቀም ነበረበት ይህም በማንኛውም ጥንታዊም ሆነ ዘመናዊ ጸሐፊ ዘንድ የሚታይ የተለመደ ክስተት እንጂ የጽሑፍ መነጠቅን አያሳይም። ይበልጥ ደግሞ በጥንታዊው አይሁዳዊ ትረካ ውስጥ ታሪክን በከፍተኛ ድንጋጤና ተዓምር ከፍ አድርጎ መዝጋት ከዚያም በድጋሚ ማጠቃለያ ሰጥቶ መደምደም የተለመደ የአጻጻፍ ስልት ነው ስለዚህ ማርቆስ ወንጌሉን በቁጥር 8 ላይ በታላቅ ድንጋጤ ካቆመ በኋላ ከቁጥር 9 ጀምሮ የትንሳኤውን ታሪክ በአጠቃላይ መልኩ በመሰብሰብና የቤተክርስቲያንን የወደፊት ጉዞ በማሳየት ወንጌሉን በድል አድራጊነት ደምድሞታል።

በቁጥር 17 እና 18 ላይ የተጠቀሱት ተዓምራት ማለትም በስሜ ኢጋንንትን ያወጣሉ በአዲስ ቋንቋ ይናገራሉ እባቦችን ይይዛሉ የሚሉት መለኮታዊ ምልክቶች በሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ ውስጥ በተለይም በቅዱስ ጳውሎስና በቅዱስ ጴጥሮስ ታሪክ ላይ በተጨማሪም የተፈጸሙ በመሆናቸው ማጠቃለያው ከጥንታዊቷ ቤተክርስቲያን ታሪካዊ ሕይወትና ከእግዚአብሔር መንፈስ መገለጥ ጋር ፍጹም የተዋሃደና እውነተኛ መሆኑን ያረጋግጣል። ልናስተውለው የሚገባን አመክንዮአዊ ድምዳሜ የማርቆስ ወንጌል ረጅሙ ማጠቃለያ ከሁለተኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ በቅዱሳን አባቶች ምስክርነት የጸና በማኑስክሪፕቶች እጅግ የበዛ ስርጭት የተደገፈ እና በጥንታዊ አይሁዳዊ የአጻጻፍ ስልት ውስጥ የራሱ ሥነ-መለኮታዊ ግብ ያለው እውነተኛ የቅዱስ ቃሉ አካል መሆኑን ነው።

የላዕላይ ሕዩሳ ምሁራን ያነሱት የጥርጣሬ ማዕበል በተጨማሪም ታሪካዊ ማስረጃ ፊት የሚቀልጥ የሃሳብ ግንብ ነው ምክንያቱም ማርቆስ 16፡20 ላይ [እነርሱም ወጥተው በየስፍራው ሁሉ ሰበኩ፤ ጌታም ከእነርሱ ጋር ይሠራ ነበር] ተብሎ እንደተጻፈው ይህ ማጠቃለያ የወንጌሉን መልእክት ካለፈው የታሪክ ድንጋጤ አውጥቶ ወደ መላው ዓለም ስብከትና ድል የሚያሻግር እውነተኛ መለኮታዊ መደምደሚያ ሆኖ ለዘላለም ይኖራል።

የማርቆስ ወንጌል ረጅሙ ማጠቃለያ ዙሪያ ለሚደረገው የጽሑፍ ትችት ክርክር እጅግ ወሳኝና ሚዛን የሚደፋ ታሪካዊ መሠረት Patristic Evidence ነው። ምክንያቱም የላዕላይ ሕዩሳ ምሁራን ዋነኛ መደገፊያ ያደረጓቸውና ይህ ክፍል የማይገኝባቸው ሁለቱ ታላላቅ የግሪክ ማኑስክሪፕቶች [ኮዴክስ ሲናይቲክስ እና ኮዴክስ ቫቲካኒስ] የተጻፉት በአራተኛው ክፍለ ዘመን [በ300ዎቹ ዓመተ እግዚአብሔር] አጋማሽ ላይ ሲሆን የቤተክርስቲያን አባቶች ቀጥተኛ ጥቅሶች ግን ከነዚህ ማኑስክሪፕቶች መፈጠር ከመቶ እስከ ሁለት መቶ ዓመታት ቀድመው በሁለተኛውና በሦስተኛው ክፍለ ዘመን የነበሩ ናቸው። ይህ ታሪካዊ እውነታ የሚያሳየው አራተኛው ክፍለ ዘመን ላይ ከተቀዱት ከነዚህ ሁለት ኮዴክሶች እጅግ ቀደም ብሎ፣ በጥንታዊቷ ቤተክርስቲያን ዘንድ ክፍሉ ታዋቂና ተቀባይነት ያለው የወንጌሉ አካል እንደነበረ ነው።

በዚህ ረገድ የመጀመሪያውንና እጅግ አስደናቂውን ማስረጃ የሚያቀርበው በ150 ዓመተ እግዚአብሔር አካባቢ ይኖር የነበረውና በሰማዕትነት ያረፈው ቅዱስ ዮስጢኖስ ሰማዕት [Justin Martyr] ነው። ዮስጢኖስ ለአረማውያን ነገሥታት በጻፈው የመከላከያ ሰነዱ [First Apology] ላይ ሐዋርያት ከኢየሱስ ዕርገት በኋላ ወደ ዓለም ሁሉ መውጣታቸውንና

የክርስቶስን ኃይል መስበካቸውን በሚገልጽበት አውድ ውስጥ በማርቆስ 16፥20 ላይ ያለውን [እነርሱም ወጥተው በየስፍራው ሁሉ ሰበኩ] የሚለውን የአጻጻፍ ስልትና የሃሳብ ይዘት በቀጥታ ተጠቅሞበታል።

ይበልጥ ደግሞ የዮስጢኖስ ደቀ መዝሙር የነበረውና በ170 ዓመተ እግዚአብሔር አካባቢ የኖረው ታቲያን [Tatian] አራቱን ወንጌላት በአንድ ላይ አዋህዶ Diatessaron የተሰኘውን ታዋቂ የትረካ መጽሐፍ ሲያዘጋጅ የማርቆስ ወንጌል ምዕራፍ 16 ቁጥር 9 እስከ 20 ያለውን ሙሉ ክፍል ከሌሎቹ ወንጌላት የትንሳኤ ታሪኮች ጋር በማዋሃድ በጥራዙ ውስጥ አካቶታል ይህም በሁለተኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ላይ ክፍሉ ጥርጣሬ የማይጣልበት እውነተኛ የወንጌል ክፍል ተደርጎ ይታይ እንደነበር ፍጹም ማረጋገጫ ነው።

ከሁሉ በላይ ጠንካራና የማይናወጥ ቀጥተኛ ምስክርነት የሚገኘው በ180 ዓመተ እግዚአብሔር አካባቢ የሊዮኑ ጳጳስ በነበረው በቅዱስ ሄሪኔዎስ [Irenaeus] ጽሑፍ ውስጥ ነው። ሄሪኔዎስ ከህደትን ለመቃወም በጻፈው ታዋቂው [Against Heresies] በተሰኘው መጽሐፍ መጽሐፍ 3፣ ምዕራፍ 10፣ ቁጥር 5 ላይ እንዲህ ሲል በግልጽ አስፍሮታል፡- ማርቆስም በወንጌሉ ማጠቃለያ ላይ ጌታ ኢየሱስም ከእነርሱ ጋር ከተናገረ በኋላ ወደ ሰማይ አረገ በእግዚአብሔርም ቀኝ ተቀመጠ ይላል። ይህ ጥቅስ በማርቆስ 16፥19 ላይ የሚገኘው ቃል በቃል የተወሰደ ጥቅስ ሲሆን ሄሪኔዎስ ክፍሉን ከመጥቀስ አልፎ [ማርቆስ በወንጌሉ ማጠቃለያ ላይ አለ] በማለት የክፍሉን ባለቤትነት በቀጥታ ለራሱ ለወንጌላዊው ማርቆስ ይሰጣል። የሄሪኔዎስ ምስክርነት ከፍተኛ ዋጋ የሚሰጠው እርሱ የተማረው ሐዋርያው ዮሐንስን በቀጥታ ካገኘው ከቅዱስ ፖሊካርጥ በመሆኑ ትውፊቱ በቀጥታ ከሐዋርያት ዘመን የደረሰ መሆኑን ስለሚያረጋግጥ ነው።

በሦስተኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ [በ200ዎቹ ዓመተ እግዚአብሔር] የነበሩት እንደ ጠርጦሊስ [Tertullian] እና አቡሊዲስ [Hippolytus] ያሉ ታላላቅ የላቲንና የግሪክ ጸሐፍትም በጽሑፎቻቸው ውስጥ በዚህ ረጅሙ ማጠቃለያ ውስጥ ያሉትን እንደ አጋንንት ማውጣት በአዲስ ቋንቋ መናገርና የክርስቶስን ዕርገት ያሉትን ታሪኮች በማርቆስ ወንጌል አውድ ውስጥ ጠቅሰዋቸዋል።

በተጨማሪም በ256 ዓመተ እግዚአብሔር በተደረገው የካርቴጅ ጉባኤ [Seventh Council of Carthage] ላይ የክርስቶስን ትዕዛዝ በማጣቀስ ጳጳሳቱ ሲከራከሩ በማርቆስ 16፥16 ላይ ያለውን [ያመነ የተጠመቀም ይድናል] የሚለውን ጥቅስ እንደ መለኮታዊ ሥልጣን ጠቅሰውታል።

እነዚህ ሁሉ የአባቶች ምስክሮች የሚያሳዩት የላዕላይ ሕየሳ ምሁራን ቫቲካኒስና ሲናይቲከስን በመያዝ ያነሱት የትርጉም መቋረጥና የባዕድ አርታኢ ስጋት በጥንታውያን አባቶች ዘንድ ቦታ እንዳልነበረውና ክፍሉ ቤተክርስቲያን ከጥንት ጀምሮ በቅዱስነቱ የተቀበለችው መሆኑን ነው።

Irenaeus of Lyons — በ180 ዓመተ እግዚአብሔር አካባቢ፡- Against Heresies በተሰኘው ታዋቂ መጽሐፍ [መጽሐፍ 3፣ ምዕራፍ 10፣ ቁጥር 5] ላይ የማርቆስ ወንጌል ምዕራፍ 16 ቁጥር 19ን በቀጥታ የወንጌላዊው ማርቆስ ጽሑፍ መሆኑን በመመስከር እንዲህ ሲል ቃል በቃል አስፍሮታል፡- *In the end of his Gospel, Mark says 'So then, after the Lord Jesus had spoken to them, He was received up into heaven, and sitteth on the right hand of God* [ማርቆስም በወንጌሉ ማጠቃለያ ላይ እንዲህ ይላል፡- ጌታ ኢየሱስም ከእነርሱ ጋር ከተናገረ በኋላ ወደ ሰማይ አረገ በእግዚአብሔርም ቀኝ ተቀመጠ።]

Hippolytus of Rome — በ200 ዓመተ እግዚአብሔር አካባቢ፡- Fragments from Commentaries / Discourse on Spiritual Gifts በሚናገረው የስብከት ድርሳኑ ላይ የማርቆስ ወንጌል ምዕራፍ 16 ቁጥር 17 እና 18 ላይ የተጻፉትን መለኮታዊ ምልክቶችና ተዓምራት በቀጥታ በመጥቀስ እንዲህ ሲል ጽፏል፡- *And these signs shall follow them that believe: In my name shall they cast out devils; they shall speak with new tongues they shall take up serpents and if they drink any deadly thing, it shall not hurt them; they shall lay hands on the sick, and they shall recover* [ያመኑትንም እነዚህ ምልክቶች ይከተሏቸዋል በስሜ አጋንንትን ያወጣሉ በአዲስ ቋንቋ ይናገራሉ እባቦችን ይይዛሉ የሚገድልም ነገር ቢጠጡ አይጎዳቸውም እጃቸውን በሕመምተኞች ላይ ይጭናሉ እነርሱም ይድናሉ።]

Tertullian — በ210 ዓመተ እግዚአብሔር አካባቢ፡- Anima / Treatise on the Soul በተሰኘው መጽሐፉ ምዕራፍ 25 ላይ ክርስቶስ ወደ ሰማይ ከመድረሱ በፊት ለደቀ መዛሙርቱ የሰጣቸውን የመፈወስና እባቦችን የመርገጥ ሥልጣን አስመልክቶ የማርቆስ 16፡17-18ን የሃሳብ መዋቅር በመጥቀስ እንዲህ ይላል፡- *For the Lord promised that His followers should even tread upon serpents and scorpions, and should lay hands on the sick, and they should recover, through the power of His name*
 [ጌታ ተከታዮቹ እባቦችንና ጊንጦችን እንኳ እንደሚረግጡ እጃቸውንም በሕመምተኞች ላይ እንደሚጭኑና እነርሱም በስሙ ኃይል እንደሚድኑ ቃል ገብቷል።]

Seventh Council of Carthage — በ256 ዓመተ እግዚአብሔር፡- 87 የሚሆኑ ጳጳሳት በተሰበሰቡበት የካርቴጅ ጉባኤ ላይ የሙከቲያኑስ ጳጳስ ቪንሰንት [Vincentius of Thibar] የጥምቀትን ሥርዓትና አስፈላጊነት ለማስረዳት የማርቆስ ወንጌል ምዕራፍ 16 ቁጥር 16ን ፍጹም መለኮታዊ ሥልጣን እንዳለው ጥቅስ በመቁጠር በጉባኤው ፊት እንዲህ ሲል ቃል በቃል አቅርቦታል፡- *We know the declaration of our Lord Jesus Christ, saying Go ye and teach all nations, baptizing them in the name of the Father, and of the Son, and of the Holy Ghost He also added ሆኖ 'He that believeth and is baptized shall be saved but he that believeth not shall be damned*

[ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ፡- ሂዱና አሕዛብን ሁሉ በአብ በወልድና በመንፈስ ቅዱስ ስም እያጠመቃችኋቸው አስተምሯቸው ያለውን አዋጅ እናውቃለን። እርሱም ደግሞ ያመነ የተጠመቀም ይድናል ያላመነ ግን ይፈረድበታል በማለት ጨምሯል።]

እነዚህ ቀጥተኛና ቃል በቃል የተቀዱ የታሪክ ሰነዶች የሚያረጋግጡት የላዕላይ ሕየሳ ምሁራን በ4ኛው ክፍለ ዘመን ማኑስክሪፕቶች ላይ ተመስርተው ያነሱት ጥርጣሬ ከነሱ እጅግ ቀድሞ በነበረቸው ጥንታዊት ቤተክርስቲያን ዘንድ ፍጹም ውድቅ እንደነበረና ጥቅሱ ከመጀመሪያው ጀምሮ የማርቆስ ወንጌል እውነተኛ መደምደሚያ ተደርጎ ይነበብ እንደነበር ነው።

የክርስቶስ የጌቴሰማኒ ጸሎትና የደሙ ጠብታ ታሪክ ሉቃስ 22፡43-44

በአዲስ ኪዳን ሥነ-ጽሑፍና የጽሑፍ ትችት ሳይንስ ውስጥ የሉቃስ ወንጌል ምዕራፍ 22 ቁጥር 43 እና ቁጥር 44 የክርስቶስን ሰብአዊ ሕመም ሥነ-ልቦናዊ ጭንቀትና ፍጹም መለኮታዊ ተጋድሎ በጥልቀት የሚገልጡ እጅግ ታዋቂ ቁጥሮች ናቸው። በእነዚህ ቁጥሮች ላይ [ሰማያዊ መልአክ ታይቶ አበረታታው] እንዲሁም [ላቡም በምድር ላይ እንደሚወርድ እንደ ደም ጠብታ ሆነ] የሚሉ ታሪካዊ ዘገባዎች ተመዝግበው ይገኛሉ።

ይሁን እንጂ በ19ኛው እና በ20ኛው ክፍለ ዘመን የተነሱት የላዕላይ ሕየሳ ምሁራን፣ በተለይም እንደ ባርት ሸርማን ያሉ ዘመናዊ የጽሑፍ ተቺዎች ይህ ክፍል መጀመሪያውኑ በሉቃስ እጅ የተጻፈ ሳይሆን በሁለተኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ላይ የክርስቶስን ፍጹም ሰብአዊነት [Humanity] ለማስረገጥና ክርስቶስ ሥጋ አልለበሰም አልተሰቃየም ሥቃዩ የውሸት ነው የሚሉትን የDocetists ክህደት ለመመከት ሲባል በኋላ በአርቶዶክሳውያን አርታኢዎች የተጨመረ ባዕድ ጽሑፍ ነው የሚል ንድፈ-ሐሳብ አፈለቁ።

የተቺዎቹ ዋነኛ ማስረጃ ይህ ክፍል እንደ ኮዴክስ ቫቲካኒስ፣ ኮዴክስ ሲናይቲክስ [በመጀመሪያው እጅ] እና ፓፒረስ 75 ባሉ እጅግ ጥንታውያንና ታማኝ የ4ኛው ክፍለ ዘመን ማኑስክሪፕቶች ውስጥ ባለመገኘቱ እና በተወሰኑ ጥንታዊ የእጅ ጽሑፎች ላይ ክፍሉ በኮከብ ምልክት መታለፉ ወይም ወደ ማቴዎስ ወንጌል ምዕራፍ 26 መዛወሩ ነው። ይህንን በመያዝ ሉቃስ ክርስቶስን ሁልጊዜ በተረጋጋና በድል አድራጊነት ስሜት ወደ መስቀል እንደሚሄድ አድርጎ ስለሚሰለው ይህ ታላቅ ጭንቀትና የደም ላብ የሉቃስን ሥነ-መለኮታዊ የአጻጻፍ ስልት አይወክልም የሚል ውስጣዊ ትችትም ያቀርባሉ።

ይሁንና ለእነዚህ የላዕላይ ሕየሳ ተቺዎች መግት የሚሰጠው ጥልቁና መሠረታዊው ምሁራዊ ምላሽ የሚጀምረው የሉቃስን ወንጌል ሕክምናዊና ጥንታዊ አይሁዳዊ የአጻጻፍ ባሕርይ በጥልቀት በመረዳት ነው። ሉቃስ በቆላስይስ መጽሐፍ ምዕራፍ 4 ቁጥር 14 ላይ እንደተጠቀሰው የተወደደ ሐኪም በመሆኑ በሰዎች አካል ላይ የሚደርሱ ከፍተኛ ሥነ-ሕይወታዊ [Biological] ለውጦችን የመመዝገብ ዝንባሌ አለው። በሕክምና ሳይንስ ውስጥ እጅግ ከፍተኛ ሥነ-ልቦናዊ ጭንቀት ሲኖር የደም ሥሮች ፈንድተው ከላብ እጢዎች ጋር በመቀላቀል በቆዳ ላይ የሚወጡበት Hematidrosis የተባለ እውነተኛ

ከስተት ያለ ሲሆን ሉቃስም ይህንን የክርስቶስን ፍጹም ሰብአዊ ጭንቀት በሕክምናዊ ትክክለኛነትና በአይሁዳዊው የጽድቅ ተጋድሎ ምስል ገልጦታል።

በብሉይ ኪዳን መጻሕፍት ውስጥ የእግዚአብሔር ጻድቃን በከፍተኛ መከራ ውስጥ በሚሆኑበት ጊዜ መላእክት መጥተው እንደሚያበረታቸው በነቢዩ ዳንኤል ምዕራፍ 10 ቁጥር 18 ላይ [ዳስሰኝና አበረታታኝ] ተብሎ እንደተጻፈው ሁሉ ሉቃስም ክርስቶስ ከአብ የተላከው እውነተኛው ጻድቅ መሆኑንና በጌቴስማኒ በነበረው ታላቅ የጸሎት ትግል ውስጥ ሰማያዊ ድጋፍ እንደተሰጠው ለማሳየት ይህንን ምስል ተጠቅሟል። ስለዚህ ታሪኩ ከሉቃስ ሥነ-መለኮት ውጭ ሳይሆን የክርስቶስን ፍጹም ሰብአዊነትና ታዛዥነት ከብሉይ ኪዳን የታማኝነት መዋቅር ጋር አዛምዶ የሚያሳይ እውነተኛ የሉቃስ ወንጌል አካል ነው።

ይህንን የላዕላይ ሕየሳ ምሁራን ክርክር በታሪካዊ ሰነዶችና በአባቶች ምስክርነት ሙሉ በሙሉ የሚያፈርሱት ታላላቅ ተመራማሪዎች ይህ ክፍል ከ4ኛው ክፍለ ዘመን ማኑስክሪፕቶች እጅግ ቀድሞ በ2ኛው ክፍለ ዘመን የነበሩ የቤተክርስቲያን አባቶች በቀጥታ ያውቁትና ይጠቅሱት እንደነበረ ታሪካዊ ማስረጃውን ያቀርባሉ።

ለምሳሌ በ150 ዓመተ እግዚአብሔር አካባቢ የነበረው ቅዱስ ዮስጢኖስ ሰማዕት ከአይሁዳዊው ትራይፎ ጋር የተደረገ ውይይት [Dialogue with Trypho] በተሰኘው መጽሐፉ ምዕራፍ 103 ላይ የክርስቶስ ላብ እንደ ደም ጠብታ መውረዱን በቀጥታ ጠቅሷል። ይኸውም ቃል በቃል እንዲህ ይነባል፡- [በመዘገቡት ወንጌላት ላይ እርሱ ሲጻልይ ላቡ እንደ ደም ጠብታዎች ይፈስ ነበር ተብሎ ተጽፏል ይህም ልቡናው ይንቀጠቀጥ እንደነበር ያሳያል]። ይህ ጥቅስ ሉቃስ 22፡44 ላይ ያለውን ቃል በቀጥታ የሚመስክር ከመሆኑም በላይ ዮስጢኖስ ይህንን ያገኘው ሐዋርያት በጻፏቸው ማስታወሻዎች ውስጥ መሆኑን በግልጽ ያስረዳል። የዮስጢኖስ ምስክርነት ቫቲካኒስና ሲናይቲክስ ከመጻፋቸው ከሁለት መቶ ዓመታት በፊት ይህ ጥቅስ በክርስቲያኖች እጅ በነበሩት ጥንታውያን የሉቃስ ቅጂዎች ውስጥ በግልጽ ይገኝ እንደነበረ የሚያሳይ የማይናወጥ ማስረጃ ነው።

በተጨማሪም በ180 ዓመተ እግዚአብሔር የነበረው የሊዮኑ ቅዱስ ሄሬኔዎስ Against Heresies በተሰኘው መጽሐፉ መጽሐፍ 3 ምዕራፍ 22፣ ቁጥር 2 ላይ የክርስቶስን ፍጹም ሰብአዊነት ለማረጋገጥ ይህንን የሉቃስ ወንጌል ክፍል በቀጥታ በመጥቀስ እንዲህ ሲል ቃል በቃል ጽፏል፡- [እርሱ የእውነተኛ ሥጋ መቃተት ካልነበረው በስተቀር የደሙ ጠብታዎች ከእርሱ አይፈሱም ነበር]።

ሄሬኔዎስ ይህንን ጥቅስ በመጠቀም የክርስቶስን እውነተኛ ሥጋ መልበስ ያረጋገጠው ከራሱ የፈጠረው ሳይሆን በሉቃስ ወንጌል ውስጥ ተጽፎ ስላገኘው ነው። በ3ኛው ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ላይ በ200 ዓመተ እግዚአብሔር የነበረው የሰሜን አፍሪቃው ሊቅ ተርቱሊያን ክርስቶስ ሥጋ ስለመልበሱ ወይም De Carne Christi በሚለው ድርሳኑ ላይ የክርስቶስን የጌቴስማኒ ጸሎትና ላቡ እንደ ደም መውረዱን በተመሳሳይ መልኩ ጠቅሷል።

በ3ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ በ248 ዓመተ እግዚአብሔር የነበረው ታዋቂው የእስክንድርያው ምሁር Origen Against Celsus በተሰኘው መጽሐፉ መጽሐፍ 2 ምዕራፍ 24 ላይ ክርስቶስ በመከራው ጊዜ ያሳየውን ፍጹም ትሕትናና ተጋድሎ ለማብራራት መልአኩ መጥቶ እንዳበረታታውና ላቡም እንደ ደም እንደወረደ የሚገልጸውን የሉቃስ 22፡43-44 ጥቅስ በቀጥታ ወስዶ ተከራክሮበታል።

እነዚህ ሁሉ ከ300 ዓመተ እግዚአብሔር በፊት የነበሩ ቀጥተኛና ቃል በቃል የተወሰዱ የአባቶች ምስክሮች የሚያረጋግጡት የላዕላይ ሕየሳ ምሁራን በ4ኛው ክፍለ ዘመን ማኑስክሪፕቶች ላይ ብቻ ተመስርተው ያነሱት ጥርጣሬ ከነሱ እጅግ ቀድሞ በነበረችው በጥንታዊቷ ቤተክርስቲያን ዘንድ ፍጹም ቦታ እንዳልነበረውና ክፍሉ ከመጀመሪያው ጀምሮ የሉቃስ ወንጌል እውነተኛ ታሪክ ተደርጎ ይነበብ እንደነበር ነው። በጥቂት የግብፅ ማኑስክሪፕቶች ላይ ክፍሉ መጥፋቱ ምናልባትም በሁለተኛውና በሦስተኛው ክፍለ ዘመን የነበሩ የተወሰኑ አቅኚዎች የክርስቶስን መለኮትነት ለማስጠበቅ ሲሉ [አምላክ እንዴት በመልአክ ይበረታል? እንዴት እንዲህ ይጨነቃል?] በሚል የተሳሳተ ፍርሃት ሆነ ብለው ከቅጂዎቻቸው ላይ ስለሰወጉት የተፈጠረ ስህተት መሆኑን የጽሑፍ ትችት ሳይንስ ሕግ ያስረዳል።

ስለዚህ ሉቃስ 22፥43-44 ላይ የተመዘገበው ታላቅ የታሪክ የምስራች በማኑስክሪፕቶች እጅግ የበዛ ስርጭት የተደገፈ በጥንታውያን አባቶች ቃል የጸና እና የክርስቶስን ፍጹም አዳኝነትና ሰብአዊ ሕመም የሚገልጥ የማይናወጥ መለኮታዊ እውነት ሆኖ ለዘላለም ይኖራል። ክፍሉ እውነተኛ ነው የሚሉትም ሆኑ የተጨመረ ነው የሚሉትም ምሁራን የሚሟገቱት በማኑስክሪፕት እና በጽሑፉ የአጻጻፍ ስልት ማስረጃዎች ላይ ተመስርተው ነው።

እውነተኛ ነው የሚሉ ምሁራን መመዘኛቸው የማኑስክሪፕት ማስረጃ ከ4ኛው ክፍለ ዘመን በፊት የነበሩ ጥንታውያን አባቶች የሰጡኛቸው ሄሬኔዎስ፣ ሂሮኒሙስና ጥቅሉን በግልጽ ያውቁታል አብዛኞቹ የግሪክና የትርጉም ማኑስክሪፕቶችም ይዘውታል የሚል ነው። የአጻጻፍ ስልትና ቋንቋ በማንሳት ሉቃስ ሐኪም እንደመሆኑ መጠን ይህንን የላብና የደም ክስተት በሕክምናዊ እይታ መዝግቦታል በሉቃስ ጽሑፎች ውስጥ የሚገኙ ልዩ ቃላትም ይገኙበታል የሚል ነው።

የተጨመረ ነው የሚሉ ምሁራን መሟገቻ ደግሞ እጅግ ጥንቃቄ የተሞላባቸውና ታማኝ የሆኑት P75፣ ኮዴክስ ሲናይቲክስ እና ኮዴክስ ቫቲካኒስ ክፍሉን ጨርሶ አያካትቱም የሚል ሲሆን ከዚህ ባለፈም በሉቃስ ወንጌል ውስጥ ክርስቶስ ሁልጊዜ በተረጋጋ ሁኔታ መከራውን ሲቀበል ይታያል ይህ ክፍል ግን ያንን ገጽታ ይሰብራል የአጻጻፍ ስልቱም ከሉቃስ ይልቅ ማቴዎስን ይመስላል የሚል ነው።

ይህ ክፍል መጀመሪያ በሉቃስ የተጻፈ ሳይሆን በኋላ ላይ በሌላ ጸሐፊ የተጨመረ ነው ብለው የሚያምኑ የክርስትና ተመራማሪዎች ለምሳሌ Bruce Metzger, Kurt Aland, ባርት ሽርማን ምንም እንኳን ከክርስትና ቢወጣም እና የ-NRSV/ESV መጽሐፍ ቅዱስ ኮሚቴዎች የሚያቀርቧቸው ዋና ዋና ክርክሮች የሚከተሉት ናቸው፡-

- **Anti-Docetic Insertion:-** በ2ኛው ክፍለ ዘመን አካባቢ ክርስቶስ እውነተኛ ሥጋ አልነበረውም በመስቀል ላይ የደረሰበት ሥቃይም እውነተኛ ሳይሆን ምናባዊ/የውሸት ነበር የሚሉ የዶሴቲስት ክህደቶች ተነስተው ነበር። እነዚህ ምሁራን እንደሚሉት በጥንቷ ቤተክርስቲያን የነበሩ ክርስቲያን ገልባጮች ይህንን ክህደት ለመመከትና ክርስቶስ እውነተኛ ሥጋ ኖሮት እጅግ እንደተሰቃየ ለማስገንዘብ ሲሉ ይህንን የደም ላብና የመልአክ ታሪክ ሆን ብለው ጨምረውታል።
- **የታማኝ ማኑስክሪፕቶች ምስክርነት:-** የአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ትችት ሳይንስ እጅግ ጥንታዊና ጥራት ያላቸው ማኑስክሪፕቶች የሚስማሙበት ንባብ የበለጠ ታማኝ ነው የሚል መርህ አለው። ምሁራኑ እንደሚያመለክቱት የAlexandrian ምንጭ የሆኑትና እጅግ ታማኝነታቸው የተመሰከረላቸው ማኑስክሪፕቶች ይህንን ክፍል ጨርሰው አያቁትም። በኋላ ላይ የመጡት ማኑስክሪፕቶች ናቸው ክፍሉን ያካቱት።
- **የሥነ-መለኮት ፍሰት መቋረጥ:-** የሉቃስን ወንጌል ሙሉ በሙሉ ስናጠናው ክርስቶስ መከራን የተቀበለው በከፍተኛ መረጋጋት ሰላምና ድል አድራጊነት ስሜት ነው። ለምሳሌ በመስቀል ላይ ሆኖ አባት ሆይ የሚያደርጉትን አያውቁምና ይቅር በላቸው ሉቃስ 23፥34 እና ነፍሴን በእጅህ አደራ እስጣለሁ ሉቃስ 23፥46 ይላል። በማቴዎስና በማርቆስ እንዳለው አምላኬ አምላኬ ለምን ተውኸኝ? የሚለው የጭንቀት ቃል በሉቃስ ላይ የለም። ስለዚህ ምሁራኑ ሉቃስ ክርስቶስን እንዲህ ባለው ሰላማዊ ምስል እየሳለው ሳለ መሃል ላይ ገብቶ እንዲህ ተጨነቀ ደም አላበው የሚለው ታሪክ የሉቃስን ሥነ-መለኮታዊ ዓላማ ያፈርሳል ስለዚህ የባዕድ ጸሐፊ እጅ አለበት ይላሉ።
- **Displacement:-** ክፍሉ ከተጻፈባቸው ጥቂት ማኑስክሪፕቶች መካከል በተለይም በፊሬር ግሩፕ በመባል በሚታወቁት ማኑስክሪፕቶች ውስጥ ይህ ጥቅስ ከሉቃስ ወንጌል ወጥቶ በማቴዎስ ወንጌል ምዕራፍ 26 ከቁጥር 39 በኋላ ተሰክቶ ይገኛል። ምሁራኑ ይህንን እንደ ትልቅ ማስረጃ ያነሳሉ ጥቅሱ ከመጀመሪያው ጀምሮ በሉቃስ ወንጌል ውስጥ ቋሚ ቦታ እንዳልነበረውና ገልባጮች የት እንደሚያስገቡት ግራ ይገቡ የነበረ ተንሳፋሬ ጽሑፍ እንደነበር ያሳያል ይላሉ።

በእነዚህ ምክንያቶች የተነሳ በርካታ ዘመናዊ የትርጉም ኮሚቴዎች ጥቅሱን በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ቢያስገቡትም ከታች በግርጌ ማስታወሻ [Footnote] ላይ [እጅግ ጥንታውያን የሆኑ ማኑስክሪፕቶች ይህንን ክፍል አያካትቱም] የሚል ማብራሪያ ያስቀምጣሉ።

ጭማሪ አይደለም ከመጀመሪያውኑ በራሱ በሉቃስ እጅ የተጻፈ እውነተኛ ጽሑፍ ነው ብለው የሚያምኑ የክርስትና ምሁራንና የመጽሐፍ ቅዱስ ተመራማሪዎች ለምሳሌ Kurt Aland ምንም እንኳን በኔስሌ-አላንድ ዕትም ላይ በቅንፍ ቢያስቀምጠውም እውነተኛነቱን ይከላከል ነበር።

I. Howard Marshall፣ Craig A. Evans፣ Martin Hengel፣ Darrell L. Bock እና Philip Comfort የሚያቀርቧቸው ሙግቶችና ምክንያቶች እጅግ ጠንካራ በሆኑ የታሪክና የስነ-ጽሑፍ ማስረጃዎች ላይ የተመሰረቱ ናቸው። የእነዚህ ምሁራን ትልቁና የማይናወጠው ሙግት ጥቅሱ የለምባቸው የተባሉት ማኑስክሪፕቶች [ኮዴክስ ቫቲካኒስና ሲናይቲክስ] ከተጻፉበት ከ4ኛው ክፍለ ዘመን ከ300ዎቹ ዓ.ም እጅግ ቀድሞ በ2ኛው ክፍለ ዘመን በ100ዎቹ ዓ.ም የነበሩ የቤተክርስቲያን አባቶች ጥቅሱን ቃል በቃል ማወቃቸው ነው። የሚያቀርቡት ሙግት እንደሚከተለው ነው፡-

- **Early Patristic Evidence:-** ምሁራኑ እነ ቅዱስ ዮሐንስ ሰማዕት፣ ቅዱስ ሄራኔዎስን በመጥቀስ በ4ኛው ክፍለ ዘመን የተነሱ ገልባጮች ከ2ኛው ክፍለ ዘመን ጸሐፍት የበለጠ ሊያምኑ አይችሉም ጥቅሱ በ2ኛው ክፍለ ዘመን በሰፊው የሚታወቅ ከሆነ ከመጀመሪያውኑ በሉቃስ ወንጌል ውስጥ ነበረ ማለት ነው ይላሉ።
- **Theological Omission:-** ጥቅሱ በኋላ የተጨመረ ሳይሆን በኋላ ላይ በነበሩ ገልባጮች ሆን ተብሎ የተቆረጠ/የጠፋ ነው ይላሉ። ምክንያቱም በ2ኛውና በ3ኛው ክፍለ ዘመን የነበሩ አንዳንድ ክርስቲያን ገልባጮች ክርስቶስ ፍጹም አምላክ ነው የሚለውን እምነት ለመከላከል በሚያደርጉት ጥረት ውስጥ ይህ ጥቅስ እንቅፋት ሆኖ ታያቸው። [ፍጹም አምላክ የሆነው ኢየሱስ እንዴት እንዲህ በከፍተኛ ሁኔታ ይጨነቃል? እንዴትስ ፍጡር በሆነ መልአክ ይበረታል?] የሚል Christological anxiety አደረባቸው። በተለይም ክርስቶስን ተራ ሰው አድርገው ከሚሰሉት ኑፋቆዎች ጋር በሚከራከሩበት ጊዜ ጥቅሱ ስለሚያዳከማቸው የክርስቶስን ክብርና መለኮትነት [ለመጠበቅ] ሲሉ ሆን ብለው ጥቅሱን ከቅጂዎቻቸው ላይ አስወገዱት። ይህ ክስተት በጽሑፍ ትችት ሳይንስ Theological Excision ተብሎ ይታወቃል።
- **የሉቃስ የቋንቋና የአጻጻፍ ስልት ወጥነት:-** በጥቅሱ ውስጥ የሚገኙት እንደ Enischyo፣ Agonia፣ Thrombos የመሰሉ ቃላት በሉቃስ ጽሑፎች በሉቃስ ወንጌልና በሐዋርያት ሥራ ውስጥ በተደጋጋሚ የሚታዩ የሉቃስ ተመራጭ ቃላት ናቸው። ሉቃስ በሐዋርያት ሥራ መጽሐፍ ላይም ቢሆን መላእክት በተጨማሪም ታሪክ ውስጥ እየተገለጡ ቅዱሳንን ሲያበረቱና ሲረዱ መጻፍ ይወዳል። ለምሳሌ ሐዋርያት ሥራ 5፡19፣ 12፡7። ስለዚህ በጌቴሶማኒ መልአክ መጥቶ አበረታታው የሚለው ታሪክ ከሉቃስ አጠቃላይ ሥነ-መለኮትና የአጻጻፍ ዝንባሌ ጋር ፍጹም ይስማማል ይላሉ። እነዚህ ምሁራን በእነዚህ ሁለት ቁጥሮች ውስጥ የሚገኙትን ቃላት ሰዋሰዋዊ አወቃቀርና የቋንቋ ስልት ሲመረምሩ ክፍሉ ፍጹም የሉቃስን እጅ እንደሚያሳይ ያረጋግጣሉ።
- **Geographical Distribution:-** ጥቅሱ በጥቂት የእስክንድርያ ማኑስክሪፕቶች ላይ ቢጠፋም በተቀረው ዓለም ሁሉ ባሉ ማኑስክሪፕቶች ውስጥ ግን በከፍተኛ ወጥነት ይገኛል። በWestern Text፣ በByzantine Text እንዲሁም በጥንታዊያኑ የላቲ፣ የሶርያ እና የቅብጥ ትርጉሞች ውስጥ ጥቅሱ ሙሉ በሙሉ ይገኛል። ምሁራኑ እንደሚከራከሩት የአንድ አካባቢ [የግብፅ] ገልባጮች ስህተት ሰርተው ጥቅሱን ቢያጠፉትም መላው ዓለም ያለው ቤተክርስቲያን ግን ጥቅሱን ይዛው ስለቀጠለች ጥቅሱ እውነተኛ ከመሆን ውጭ በዚህ ደረጃ ሊሰራጭ አይችልም።

ስለዚህ ጥቅሱ ጭማሪ አይደለም የሚሉት ምሁራን የሚያቀርቡት የመጨረሻ ድምዳሜ ጥቅሱ በሉቃስ የተጻፈ እውነተኛ ጽሑፍ ነው ነገር ግን በኋላ ላይ የተነሱ ገልባጮች የአምላክን መሳቀቅና በመልአክ መበርታት ለመቀበል ስላልፈለጉ ሆን ብለው ከጥቂት ማኑስክሪፕቶች ላይ የቀነሱት እንጂ በኋላ ላይ በሌላ ሰው የተፈበረከ ጭማሪ አይደለም የሚል ነው።

በአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ትችት እና ሥነ-መለኮት ሳይንስ ውስጥ ይህ የሉቃስ 22፡43-44 ጥቅስ ምናልባት በኋላ የተጨመረ ነው የሚለው ንድፈ-ሐሳብ እውነት ነው ተብሎ እንኳ ቢታሰብ እንኳ በክርስትና መሠረታዊ ዶክትሪንና እምነት ላይ ቅንጣት ታህል የሚያሳድረው ተጽዕኖ እንደሌለ የሁለቱም ወገን ምሁራን [ክፍሉ እውነተኛ ነው የሚሉትም ሆኑ ጭማሪ ነው የሚሉት] ሙሉ በሙሉ ይስማማሉ።

ይህ ጥቅስ ቢኖርም ባይኖርም የክርስቲና ዶክትሪን የማይናወጥበትን ምክንያት የምሁራንን እሳቤ መሠረት በማድረግ በሰፊው ስንመረምረው ዋነኛው መደገፊያ የሚሆነው የአዲስ ኪዳን አስተማማኝነትና የዶክትሪን ምንጮች ስርጭት ሕግ ነው። በአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ትችት ሳይንስ ውስጥ እጅግ የታወቀውና እንደ ብሩስ መጽገር ያሉ ታላላቅ ምሁራን በተደጋጋሚ ያረጋገጡት መርህ በአዲስ ኪዳን ማኑስክሪፕቶች መካከል የሚገኙት ልዩነቶች በሙሉ ክርስቲያኖች ስለ ክርስቶስ ማንነት ስለ ድነት፣ ስለ ሥላሴ፣ ወይም ስለ ትንሳኤ ያላቸውን መሠረታዊ የነገረ-መለኮት ዶክትሪን ፈጽሞ የማይነኩ መሆናቸውን ነው።

የክርስቲያን ምሁራን እንደሚያብራሩት የክርስትና እምነት መሠረቶች በአንድ ወይም በሁለት ጥቅሶች ላይ ብቻ የተገነባቸው ሳይሆኑ በመላው አዲስ ኪዳን ምዕራፎችና በተለያዩ ጸሐፍት ወጥ ምስክርነት ላይ የተገነቡ ሰንሰለቶች ናቸው ስለዚህ አንዱ ጥቅስ ጥርጣሬ ውስጥ ቢወድቅ እንኳ በዚያ ጥቅስ ውስጥ ያለው ሐሳብ በሌሎች በርካታ የማያጠራጥሩ ጥቅሶች ውስጥ በግልጽ ሰፍሮ ስለሚገኝ የዶክትሪኑ መዋቅር ፍጹም ሉዓላዊና ደኅንነቱ የተጠበቀ ሆኖ ይቆያል።

ይህንን እውነታ ይበልጥ ግልጽ ለማድረግ በእነዚህ ሁለት ቁጥሮች ውስጥ ያሉትን ሁለቱን ዋና ዋና ሥነ-መለኮታዊ ጭብጦች ማለትም የክርስቶስን እውነተኛ ሰብአዊ ጭንቀትና ሥቃይ [የደም ጠብታ ላብ] እንዲሁም የመልአኩን መለኮታዊ እርዳታ በተናጠል ወስደን በሌሎች የአዲስ ኪዳን ክፍሎች ስንመዘነው ጥቅሱ ባይኖር እንኳ ዶክትሪኑ ምን ያህል ጸንቶ እንደሚኖር ማየት ይቻላል።

በመጀመሪያ የክርስቶስን ፍጹም ሰብአዊነት በመስቀል ላይ ከመሞቱ በፊት በጌቴሰማኒ ያሳየውን ታላቅ ሥነ-ልቦናዊና መንፈሳዊ ጭንቀት እንዲሁም ሰብአዊ ሕመሙን በተመለከተ ይህ የሉቃስ ጥቅስ ባይኖር እንኳ በማቴዎስ 26፡38 ላይ ክርስቶስ [ነፍሴ እስከ ሞት ድረስ እጅግ አዘነች] ማለቱና በማርቆስ 14፡33 ላይ [ሊደነግጥም ሊያዝንም ጀመረ] ተብሎ መጻፉ የክርስቶስን እውነተኛ የጌቴሰማኒ መሳቀቅ ፍጹም በማያጠራጥር ሁኔታ ያስረዳሉ። ይበልጥ ደግሞ ወደ ዕብራውያን ሰዎች መልዕክት ምዕራፍ 5 ቁጥር 7 ላይ ስንመጣ ሐዋርያው ስለ ክርስቶስ የጌቴሰማኒ ጸሎት ሲናገር [እርሱም በሥጋው ወራት ከሞት ሊያድነው ወደሚችል ከብርቱ ጩኸትና ከእንባ ጋር ጸሎትንና ምልጃን አቀረበ] በማለት ያስቀመጠው ሐሳብ ከሉቃስ የደም ጠብታ ላብ ታሪክ በላይ የክርስቶስን ሰብአዊ ሥቃይና ጩኸት በጥልቀት የሚመሰክር በመሆኑ የነገረ-ክርስቶስ ዶክትሪን ያለ ሉቃስ 22፡43-44 ጥቅስም ቢሆን ሙሉና ፍጹም ሆኖ ይኖራል።

በሁለተኛ ደረጃ መልአክ ተገልጦ አበረታታው የሚለው ሐሳብም ቢሆን ተጨመረ ተብሎ ቢታሰብ እንኳ መላእክት ለክርስቶስ ስላላቸው አገልግሎትና እርዳታ የሚናገረው መጽሐፍ ቅዱሳዊ ዶክትሪን ቅንጣት ታህል አይናወጥም ምክንያቱም በማቴዎስ 4፡11 እና በማርቆስ 1፡13 ላይ ክርስቶስ በምድረ በዳ ከሰይጣን ጋር የተደረገውን ውጊያና ፈተና ከፈጸመ በኋላ [መላእክት መጥተው ያገለግሉት ነበር] ተብሎ በግልጽ ተጽፏል።

እንዲሁም ክርስቶስ ሊያዝ በቁሰለበት በዚያው በጌቴሰማኒ ምሽት ላይ በማቴዎስ 26፡53 ላይ [አባቴን እንድለምን እርሱም ከአሥራ ሁለት ጭፍሮች የሚበልጡ መላእክትን አሁን እንዲሰድልኝ የማይቻል ይመስልሃልን?] በማለት መላእክት በማንኛውም ሰዓት እርሱን ለማገልገልና ለማገዝ ዝግጁ እንደነበሩ ራሱ መናገሩ መላእክት የእርሱን መለኮታዊ ተልዕኮ የመደገፍ ሥልጣን እንዳላቸው በሌሎች ክፍሎች የተረጋገጠ እውነት መሆኑን ያሳያል። ስለዚህ መልአኩ በሉቃስ ወንጌል ላይ መጥቶ አበረታታው የሚለው ሐሳብ ቢቀነስ እንኳ መላእክት ክርስቶስን በተልዕኮው ውስጥ እንደሚያገለግሉት የሚናገረው የቤተክርስቲያን እምነት ሌላ ምንም ዓይነት ተጨማሪ ጥቅስ አያስፈልገውም።

ከአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ትችት ሳይንስ መነጽር አንጻር ምሁራኑ የሚያቀርቡት ትልቁ አመክንዮ የአዲስ ኪዳን ዶክትሪን የተመሠረተው በማኑስክሪፕቶች Singular Readings ላይ ሳይሆን በጽሑፎቹ አጠቃላይ Analogy of Faith ላይ በመሆኑ ነው። በሁለተኛው ክፍለ ዘመን የነበሩት ክርስቲያን ገልባጮች ይህንን ጥቅስ ሆን ብለው ጨምረውታል የሚለው የላዕላይ ሕየሳ ምሁራን እሳቤ እውነት ነው ተብሎ እንኳ ቢወስድ ገልባጮቹ አዲስ ዶክትሪን አልፈጠሩም ይልቁኑ በማቴዎስ በማርቆስ እና በዕብራውያን መጽሐፍ ውስጥ በግልጽ ሰፍሮ የሚገኘውንና በጥንታዊቷ ቤተክርስቲያን ዘንድ አስቀድሞ የታመነበትን የክርስቶስን እውነተኛ ሰብአዊ ሥቃይ ታሪክ በሉቃስ ወንጌል አውድ ውስጥ በራሳቸው አገላለጽ ይበልጥ አጉልተው አብራሩት ማለት ብቻ ነው።

ስለሆነም የሉቃስ 22፥43-44 ጥቅስ ከመጀመሪያው በሉቃስ እጅ የተጻፈ እውነተኛ ጽሑፍ ነው የሚለው መግባት እጅግ ጠንካራ ቢሆንም ምናልባት የላዕላይ ሕዋሳ ተቺዎች እንደሚሉት ጭማሪ ነው ተብሎ እንኳ ቢታሰብ የክርስትናን መሠረታዊ ቀኖና የክርስቶስን አምላክነትና ሰብአዊነት ወይም የድነት ሥነ-መለኮትን ቅንጣት ታህል ሊነካ ወይም ሊያናውጥ የማይችል ታሪካዊ እሴቱ ብቻ የሚመረመር ዳርቻዊ ጉዳይ ሆኖ ይኖራል።

የቃለ-ምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ መጽሐፍ ማጠቃለያ ላይ ደርሰን ሁሉንም ታሪካዊና ስነ-ጽሑፋዊ ፍንጮች ስንሰበስብ በጽሑፍ ትችት ሳይንስ ውስጥ እጅግ መሠረታዊ የሆነውን [መበረዝ ወይም ብርዘት] የሚለውን ጽንሰ-ሐሳብ በትክክለኛው ምሁራዊ ሚዛን ላይ ማስቀመጥ ይኖርብናል።

Textual Alteration/Corruption ማለት በአጠቃላይ የጽሑፍ ታሪክ ሳይንስ ውስጥ አንድ ጥንታዊ ሰነድ ከትውልድ ወደ ትውልድ በእጅ እየተገለበጠ በሚተላለፍበት ረጅም ዘመን ውስጥ በገልባጮች ድንገተኛ የዓይን የጀሮ ወይም የብዕር ስህተት አሊያም ሐሳቡን ይበልጥ ለማብራራት በተደረገ አርታኢያዊ ጣልቃ ገብነት ምክንያት በዋናው ጽሑፍ ቃላት ሰዋሰዋዊ አወቃቀርና ዓረፍተ-ነገሮች ላይ የሚከሰት ማንኛውም ዓይነት መለወጥ መተካካት መቀነስ ወይም መጨመር ማለት ነው።

ይህ ክስተት በእጅ በሚገለበጡ በማንኛውም ጥንታውያን ታሪካዊ ሰነዶች እ[ንደ ሆሜር አሊያድና አሪስጣጣሊስ ፍልስፍናዎች] ላይ ሁሉ የተከሰተ ተፈጥሯዊ የሰነድ ታሪክ ሂደት ነው። ይሁን እንጂ ይህ የብርዘት ትርጉም በክርስትና ምሁራን ዘንድና በእስልምና ነገረ-መለኮት ምሁራን ዘንድ የሚተረጎምበትና የሚወሰድበት መንገድ ፍጹም የተለያየና የሰማይና የምድር ያህል የራቀ መሆኑን በጥልቀት ማስተዋል የመጽሐፋችን ዋነኛ መደምደሚያ ነው።

በእስልምና ነገረ-መለኮትና አስተምህሮ ዘንድ ብርዘት [ተሕሪፍ - Tahrif] ተብሎ የሚጠራው ጽንሰ-ሐሳብ መጽሐፍ ቅዱስ በታሪኩ ውስጥ ፍጹም ተለውጧል ተፈብሮኳል ዋናው መለኮታዊ ይዘቱ ጠፍቶ በሰዎች እጅ ተተክቷል የሚል ሥነ-መለኮታዊ ክስ ነው። ሙስሊም Apologists ይህንን የተሕሪፍ ንድፈ-ሐሳብ በመጠቀም በአሁኑ ሰዓት በክርስቲያኖች እጅ የሚገኘው መጽሐፍ ቅዱስ ከመጀመሪያው እግዚአብሔር ለአየሱስ የሰጠው ወንጌል [ኢንጂል] ሳይሆን ሙሉ በሙሉ በማኑስክሪፕቶች መበላሸትና በሰዎች ፈጠራ የተተካ ባዕድ ጽሑፍ ነው የሚል ሥር ነቀል ክስ ያቀርባሉ።

በእነሱ እሳቤ ጥንታውያን ማኑስክሪፕቶች ላይ የሚታዩት የቃላትና የቁጥሮች ልዩነቶች መጽሐፉ የአምላክ ቃል አለመሆኑን የሚያሳዩ ፍጹም ማስረጃዎች ናቸው። በአንጻሩ ግን በክርስቲያኖችና በአዲስ ኪዳን የጽሑፍ ትችት ምሁራን ዘንድ [ብርዘት] ወይም የጽሑፍ ልዩነት ሲባል ምን ማለት እንዳልሆነና ምን ማለት እንደሆነ በትክክል ለይቶ ማወቅ የአምነቱን ታማኝነት ለመረዳት ቁልፍ ጉዳይ ነው። እኛ ክርስቲያኖች ብርዘት ሲባል መጽሐፍ ቅዱስ ተከልሷል ዋናው መልእክቱ ጠፍቷል ወይም ዶክሪክ ተበላሽቷል እያልን ፍጹም አይደለም ምክንያቱም እንዲህ ዓይነቱ አፍራሽ ትርጉም ከማኑስክሪፕቱ እውነታ ጋር ጨርሶ አይስማማም።

እኛ እያልን ያለነውና የጽሑፍ ትችት ሳይንሱም የሚያረጋግጠው ብርዘት ማለት በሺዎች በሚቆጠሩት ጥንታውያን ማኑስክሪፕቶች መካከል የሚገኙት በብዛት የSpelling የሰዋሰው ስልትና የቃላት ቅደም ተከተል መለዋወጥን የሚያሳዩ በገልባጮች ድካም የተፈጠሩ ጥቃቅን የTextual Variants ማለት መሆኑን ነው።

ስለሆነም እኛ በምሁራዊ መንገድ የምናረጋግጠው እውነታ እነዚህ በማኑስክሪፕቶች ውስጥ የሚገኙት ጥቃቅን ልዩነቶች ወይም በዘመናዊ መጽሐፍ ቅዱሶች ላይ የሚቀመጡት የሕዳግ ማስታወሻዎች ዋናውን የመጽሐፍ ቅዱስ ታሪካዊ ታማኝነት የሚሸረሸሩ ሳይሆኑ ይልቁኑ መጽሐፉ ምንም ዓይነት ማዕከላዊ ሳንሱር ሳይደረግበት በጥንታዊቷ ቤተክርስቲያን ዘንድ በነጻነትና በሰፊው ይገለበጥ እንደነበር የሚያሳዩ የታሪክ ምስክሮች መሆናቸውን ነው።

እነዚህ ልዩነቶች ከ99 በመቶ በላይ የሚሆኑት ምንም ዓይነት ትርጉም የማይለውጡ ጥቃቅን ጉዳዮች ሲሆኑ ቀሪዎቹ ጥቂት ትርጉም ያላቸው ክፍሎች እንኳ እንደ ማርቆስ 16 እና ሉቃስ 22 ያሉት ቀደም ሲል በሰፊው እንዳየነው የክርስትናን

መሠረታዊ የነገረ-መለኮት ቀኖና እና የእምነት ዶክትሪን ቅንጣት ታህል ሊነኩ ወይም ሊያናውጡ የማይችሉ የክርስትና እምነት በመላው አዲስ ኪዳን ወጥ ሥነ-መለኮታዊ ትስስር ላይ የጸና መሆኑን የሚያረጋግጡ ናቸው።

ይህ ሥራ በአራቱ ወንጌላት ላይ የተነሱትን ታላላቅ የጽሑፍ ትችት አጀንዳዎች በመፈተሽ የታሪካዊውን ሰነድ ጥንካሬ በዚህ መልኩ ደምድሟል። ይሁን እንጂ ይህ ጥናት እዚህ ላይ የሚያበቃ ጉዳይ አይደለም ይልቁኑ ወደፊት ይበልጥ ሰፋ ባለ መልኩና በጥልቀት እግዚአብሔር በአምላካዊ ረድኤቱና በሕያውነቱ ከረዳን ጊዜና ዕድሜን ከሰጠን በሁለተኛ ሥራ ወይም በቀጣዩ የምርምር ዕቅዶቻችን በሰፊው የምንመለስበት አዳዲስ የተገኙ ፓፒሪዎችንና የብሉይ ኪዳን የሙት ባሕር ጥቅሎችን [Dead Sea Scrolls] በማካተት የጽሑፍ ትችቱን አድማስ ይበልጥ የምናስፋበት ታላቅና ዘላቂና ምሁራዊ ጉዟችን መጀመሪያ ነው። የመጽሐፍ ቅዱስ ጽሑፋዊ ታማኝነትና የማይናወጠው የእግዚአብሔር ቃል እውነት ለዘላለም ተጠብቆ ይኖራል።

ባርት ኤህርማን Misquoting Jesus የተሰኘውን መጽሐፍ ከጻፈ በኋላ ከዳንኤል ዋላስ ጋር በNew Orleans Baptist Theological Seminary ባደረጉት ታዋቂ ክርክር ላይ ዋላስ ኤህርማንን በቀጥታ ጥያቄ ጠየቀው። ኤህርማንም ማኑስክሪፕቶች ውስጥ ያሉት Variants ምክንያት መሠረታዊውን የክርስትና ዶክትሪን እንደማይለውጡ በግልጽ አመነ።

Bart Ehrman:- Essential Christian beliefs are not affected by textual variants in the manuscript tradition of the New Testament [From his paperback edition of 'Misquoting Jesus', p. 252]

In the Wallace-Ehrman Debate:- The position I take is that no essential Christian doctrine is affected by any textual variant. Dan [Daniel Wallace] and I are in complete agreement on this point

ባርት ኤህርማን:- በአዲስ ኪዳን የማኑስክሪፕት ታሪክ ውስጥ በሚገኙት የጽሑፍ ልዩነቶች ምክንያት መሠረታዊ የሆኑት የክርስትና እምነቶችና አስተምህሮዎች ቅንጣት ታህል አይነኩም [አይቀየሩም]። እኔ የምይዘው አቋም ቢኖር በማንኛውም የጽሑፍ ልዩነት ምክንያት ሊቀየር ወይም ሊነካ የሚችል አንድም መሠረታዊ የክርስትና ዶክትሪን የለም። እኔና ዳንኤል ዋላስ በዚህ ነጥብ ላይ ሙሉ በሙሉ እንስማማለን።

ተፈጸመ...